

Εθνικό Κέντρο
Κοινωνικών Ερευνών

Πακέτο Εργασίας 4 (ΠΕ4)

Αειφόρος τουριστική
ανάπτυξη:

Καταδυτικός Τουρισμός σε
Θαλάσσιες Προστατευόμενες
Περιοχές και Θερμαλισμός σε
Περιοχές Ιαματικών
Φυσικών Πόρων

Θεματικός άξονας:

*Καταδυτικός Τουρισμός σε
Θαλάσσιες Προστατευόμενες
Περιοχές*

Π4.3 Έκθεση ευρημάτων πρωτογενών και δευτερογενών ερευνών

ΜΕΡΟΣ Α:

Ανάλυση αποτελεσμάτων της
έρευνας πεδίου

Μελέτη οικονομικών και
χωροταξικών επιπτώσεων

Σεπτέμβριος 2020

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Ταμείο
Περιφερειακής Ανάπτυξης

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ & ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΕΠΠΑ & ΤΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΠΑΝΕΚ

ΕΠΑΝΕΚ 2014-2020
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ
ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ

ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η έρευνα αυτή υλοποιήθηκε στο πλαίσιο της Πράξης «Έρευνα, Εκπαίδευση και Υποδομές: ο τριγωνισμός των αξόνων στρατηγικής ανάπτυξης του ΕΚΚΕ (REDI)» (MIS 5002378) που εντάσσεται στη «Δράση Στρατηγικής Ανάπτυξης Ερευνητικών και Τεχνολογικών Φορέων» και χρηματοδοτείται από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία» στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2014-2020, με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης).

Ομάδα έρευνας

Επιστημονικός Υπεύθυνος

Νίκος Δεμερτζής, Καθηγητής ΕΚΠΑ

Διευθυντής & Πρόεδρος ΔΣ ΕΚΚΕ

Ερευνητές - ερευνήτριες

Δρ. Λυδία Αβράμη, Επιστημονική Συνεργάτις

Αντουανέττα Καπέλλα, Ερευνήτρια ΕΚΚΕ

Αλίκη Μουρίκη, Ερευνήτρια ΕΚΚΕ

Όλγα Παπαλιού, Ερευνήτρια ΕΚΚΕ

Νίκος Σαρρής, Ερευνητής ΕΚΚΕ

Δρ. Σταύρος-Νικηφόρος Σπυρέλλης, Ερευνητής ΕΚΚΕ

Δήμητρα Σύρου, Επιστημονική Συνεργάτις

Αμαλία Φραγκίσκου, Ερευνήτρια ΕΚΚΕ

Εμπειρογνώμονας

Αντώνης Αρμενάκης, Επικ. Καθηγητής ΕΚΠΑ

Παναγιώτης Παναγιωτίδης, Διευθυντής Ερευνών ΕΛΚΕΘΕ

Περιεχόμενα

Πίνακες – Γραφήματα - Χάρτες	8
1. Βιβλιογραφική ανασκόπηση: Στάσεις και απόψεις της τοπικής κοινωνίας και των εμπλεκομένων μερών για τις Θαλάσσιες Προστατευόμενες Περιοχές και τον Καταδυτικό Τουρισμό	7
1.1. Αντιλήψεις και απόψεις της τοπικής κοινωνίας και των εμπλεκομένων ομάδων (stakeholders) για τις Θαλάσσιες Προστατευόμενες Περιοχές	7
1.2. Στάσεις και απόψεις της τοπικής κοινωνίας για τον καταδυτικό τουρισμό.....	11
2. Διεξαγωγή έρευνας πεδίου: Συνοπτική περιγραφή.....	14
2.1. Στάσεις και απόψεις των τοπικών ομάδων συμφερόντων για τις ΘΠΠ και τον καταδυτικό τουρισμό στη Ζάκυνθο	15
2.1.1. Κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά δείγματος	15
2.1.2. Στάσεις και απόψεις όσον αφορά τις Θαλάσσιες Προστατευόμενες Περιοχές και την τοπική ανάπτυξη	15
2.1.3. Απόψεις και προτάσεις για την αποτελεσματική λειτουργία και διαχείριση της ΘΠΠ.....	19
2.1.4. Συνέργεια περιβαλλοντικής προστασίας και τουριστικής ανάπτυξης: Απόψεις για τον καταδυτικό τουρισμό.....	21
2.2. Στάσεις και απόψεις των τοπικών ομάδων συμφερόντων για τις ΘΠΠ και τον καταδυτικό τουρισμό στην Κύθνο, τη Μήλο και τη Σαντορίνη	22
2.2.1. Κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά δείγματος	22
2.2.2. Στάσεις και απόψεις όσον αφορά τις Θαλάσσιες Προστατευόμενες Περιοχές και την τοπική ανάπτυξη	22
2.2.3. Προτάσεις για αντισταθμιστικά μέτρα.....	34
2.2.4. Απόψεις και προτάσεις για την αποτελεσματική λειτουργία και διαχείριση της ΘΠΠ	36
2.2.5. Συνέργεια περιβαλλοντικής προστασίας και τουριστικής ανάπτυξης: Απόψεις για τον καταδυτικό τουρισμό.....	37
2.3. Στάσεις και απόψεις των φορέων της κεντρικής δημόσιας διοίκησης και περιβαλλοντικών οργανώσεων στην Αθήνα: Συγκριτική ανάλυση με τις απόψεις των τοπικών φορέων.....	43
2.3.1. Στάσεις και αντιλήψεις όσον αφορά τις Θαλάσσιες Προστατευόμενες Περιοχές	43
2.3.2. Απόψεις και προτάσεις για την αποτελεσματική εφαρμογή, διαχείριση και προσδιορισμό των ζωνών των ΘΠΠ στις Κυκλάδες.....	47
2.3.3. Συνέργεια Περιβαλλοντικής Προστασίας και Τουριστικής Ανάπτυξης.....	51
2.3.4. Απόψεις για την περίπτωση της Σαντορίνης (bottom up approach)	53
3. Μελέτη οικονομικών και χωροταξικών επιπτώσεων	55

3.1. Εκτιμώμενες κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις των Θαλάσσιων προστατευόμενων περιοχών και του Καταδυτικού Τουρισμού.....	55
3.1.1. Η συμβολή των Θαλάσσιων Προστατευόμενων Περιοχών στην ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού.....	58
3.1.2. Η συμβολή του καταδυτικού τουρισμού στην εθνική και τοπική οικονομία	61
3.1.3. Το προφίλ του καταδυτικού τουρίστα διεθνώς	63
3.2. Καταδύσεις αναψυχής και τουριστική ανάπτυξη στην Ελλάδα: Τάσεις και Προοπτικές.....	64
3.2.1 Τουρισμός στην Ελλάδα 2005-2018: Ένας γίγαντας με πήλινα πόδια	64
3.2.2. Καταδυτικός Τουρισμός στην Ελλάδα 2005-2020	67
3.2.3. Το προφίλ του καταδυτικού τουρίστα στις Κυκλάδες	71
3.2.4. Χωροταξικές επιπτώσεις της προσέλκυσης περισσότερων τουριστών.....	73
3.3. Διαμόρφωση ζωνών προστασίας εντός και εκτός των οριοθετημένων Θαλάσσιων Προστατευόμενων Περιοχών στην περιοχή μελέτης.....	75
3.3.1. Οριοθέτηση Θαλάσσιων Προστατευόμενων Περιοχών στην περιοχή μελέτης	77
3.3.2. Ζώνες διαβαθμισμένης προστασίας εντός των ΘΠΠ.....	81
3.3.3. Υφιστάμενες διαχειριστικές δράσεις και σωρευτικές επιδράσεις οικονομικών δραστηριοτήτων στη θαλάσσια περιοχή μελέτης.....	86
3.3.4. Προτάσεις Θαλάσσιου Χωροταξικού Σχεδιασμού: Πρόγραμμα Marisca 2017	91
3.3.4.1. Κοινωνικο-οικονομικές επιπτώσεις των ΘΠΠ και κόστος ευκαιρίας.....	92
3.3.5. Προτάσεις τοπικών φορέων	93
3.3.6. Προτάσεις ζωνών προστασίας στις ΘΠΠ της περιοχής μελέτης	95
3.3.7. Χαρτογράφηση των προτάσεων για την οριοθέτηση των ζωνών Α και Β των ΘΠΠ και ορισμός των επιτρεπόμενων δραστηριοτήτων	102
Συμπεράσματα	111
Βιβλιογραφία	118
Ελληνόγλωσση.....	118
Ξενόγλωσση.....	120

Γραφήματα, Πίνακες, Χάρτες

Γραφήματα

<u>Γράφημα 1. Οι απόψεις των εκπροσώπων των τοπικών φορέων ανά κλάδο απασχόλησης για τη συμβολή των ΘΠΠ</u>	17
<u>Γράφημα 2. Τα αποτελέσματα της λειτουργίας του ΕΘΠΖ για επιμέρους κλάδους, σύμφωνα με τις απόψεις των τοπικών φορέων</u>	18
<u>Γράφημα 3. Οι απόψεις των τοπικών φορέων για τους παράγοντες αναποτελεσματικής λειτουργίας του ΕΘΠΖ</u>	19
<u>Γράφημα 4. Παράγοντες που εμποδίζουν την αποτελεσματικότητα του Φορέα Διαχείρισης</u>	20
<u>Γράφημα 5: Απόψεις των εκπροσώπων τοπικών φορέων για τη συμβολή των ΘΠΠ σε επιμέρους τομείς της τοπικής κοινωνίας και οικονομίας</u>	25
<u>Γράφημα 6: Η εκτιμώμενη στάση της τοπικής κοινωνίας στη λειτουργία της ΘΠΠ</u> ..	27
<u>Γράφημα 7: Εκτιμώμενα εμπόδια στην περαιτέρω ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού</u>	39
<u>Γράφημα 8: Η εκτιμώμενη συμβολή της λειτουργίας των ΘΠΠ στην ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού</u>	40
<u>Γράφημα 9: Τα οφέλη του καταδυτικού τουρισμού για την περιοχή μελέτης</u>	40
<u>Γράφημα 10: Επιλογή προορισμού με βασικό ή πρόσθετο κίνητρο τις καταδύσεις (σε % τουριστών που συμμετέχουν σε καταδυτικές δραστηριότητες)</u>	72
<u>Γράφημα 11: Το προφίλ του καταδυτικού τουρίστα (% τουριστών που συμμετέχουν σε καταδυτικές δραστηριότητες)</u>	73
<u>Γράφημα 12: Προτάσεις των τοπικών φορέων για τις διαχειριστικές ζώνες στη ΘΠΠ της Σαντορίνης</u>	94
<u>Γράφημα 13: Προτάσεις των τοπικών φορέων για τις διαχειριστικές ζώνες στη ΘΠΠ της Μήλου</u>	94
<u>Γράφημα 14: Προτάσεις των τοπικών φορέων για τις διαχειριστικές ζώνες στη ΘΠΠ της Κύθνου</u>	95

Πίνακες

<u>Πίνακας 1: Οι ΘΠΠ αποτελούν για την ανάπτυξη της περιοχής ευκαιρία ή εμπόδιο;</u> 26	
<u>Πίνακας 2: Απόψεις των τοπικών φορέων όσον αφορά τα αποτελέσματα της λειτουργίας ΘΠΠ για την τοπική οικονομία</u>	26
<u>Πίνακας 3: Απόψεις για τον φορέα που θα αναλάβει τη διαχείριση της ΘΠΠ</u>	36
<u>Πίνακας 4: Απόψεις για τη συμμετοχή άλλων φορέων στη διαχείριση της ΘΠΠ</u>	37
<u>Πίνακας 5: Τουρισμός στην Ελλάδα 2016 – 2018</u>	64
<u>Πίνακας 6: Βασικά Μεγέθη ελληνικού Τουρισμού (2018)</u>	65
<u>Πίνακας 7: Τουριστικό Προϊόν για το 2016-2017</u>	66

<u>Πίνακας 8: Αριθμός Καταδυτικών Κέντρων στην περιοχή των Κυκλάδων.....</u>	71
<u>Πίνακας 9: Θαλάσσιες Προστατευόμενες Περιοχές στην περιοχή μελέτης.....</u>	77
<u>Πίνακας 10: Αντιστοιχία ζωνών προστασίας Marisca και ν. 4685/2020</u>	95

Χάρτες

<u>Χάρτης 1: Θαλάσσια Προστατευόμενη Περιοχή στη Σαντορίνη.....</u>	78
<u>Χάρτης 2: Θαλάσσια Προστατευόμενη Περιοχή στη Μήλος</u>	79
<u>Χάρτης 3: Θαλάσσια Προστατευόμενη Περιοχή στην Κύθνο</u>	79
<u>Χάρτης 4: Όρια πρώην Φορέα Διαχείρισης Κυκλάδων</u>	80
<u>Χάρτης 5: Κατανομή της αλιευτικής προσπάθειας παράκτιας αλιείας – 2015</u>	88
<u>Χάρτης 6: Σημεία εξόδου επεξεργασμένων λυμάτων</u>	89
<u>Χάρτης 7: Βαθμός Σωρευτικών Επιδράσεων</u>	90
<u>Χάρτης 8: Κύθνος - Χαρτογράφηση ζωνών Α - Β σε όλα τα σενάρια του προγράμματος Marisca, περιοχές περιορισμένης αλιείας και προτεινόμενες ζώνες από τους τοπικούς φορείς</u>	97
<u>Χάρτης 9: Κύθνος - Χαρτογράφηση ζωνών Α ή Β σε όλα τα σενάρια του προγράμματος Marisca, περιοχές περιορισμένης αλιείας και προτεινόμενες ζώνες από τους τοπικούς φορείς.....</u>	98
<u>Χάρτης 10: Μήλος - Χαρτογράφηση ζωνών Α - Β σε όλα τα σενάρια του προγράμματος Marisca, περιοχές περιορισμένης αλιείας και προτεινόμενες ζώνες από τους τοπικούς φορείς.....</u>	99
<u>Χάρτης 11: Μήλος - Χαρτογράφηση ζωνών Α ή Β σε όλα τα σενάρια του προγράμματος Marisca, περιοχές περιορισμένης αλιείας και προτεινόμενες ζώνες από τους τοπικούς φορείς.....</u>	100
<u>Χάρτης 12: Σαντορίνη - Χαρτογράφηση ζωνών Α - Β σε όλα τα σενάρια του προγράμματος Marisca, περιοχές περιορισμένης αλιείας και προτεινόμενες ζώνες από τους τοπικούς φορείς.....</u>	101
<u>Χάρτης 13: Σαντορίνη - Χαρτογράφηση ζωνών Α ή Β σε όλα τα σενάρια του προγράμματος Marisca, περιοχές περιορισμένης αλιείας και προτεινόμενες ζώνες από τους τοπικούς φορείς.....</u>	102
<u>Χάρτης 14: Προτάσεις οριοθέτησης των ζωνών προστασίας της ΘΠΠ στην Κύθνο</u>	103
<u>Χάρτης 15: Προτάσεις οριοθέτησης των ζωνών προστασίας της ΘΠΠ στη Μήλο</u>	105
<u>Χάρτης 16: Προτάσεις οριοθέτησης των ζωνών προστασίας της ΘΠΠ στη Σαντορίνη.....</u>	108

1. Βιβλιογραφική ανασκόπηση: Στάσεις και απόψεις της τοπικής κοινωνίας και των εμπλεκόμενων μερών για τις Θαλάσσιες Προστατευόμενες Περιοχές και τον Καταδυτικό Τουρισμό

Οι Θαλάσσιες Προστατευόμενες Περιοχές, εκτός από περιοχές προστασίας της φύσης και της βιοποικιλότητας, θεωρούνται και ως κοινωνικο-οικολογικά συστήματα (Rodriguez-Rodriguez κ.ά., 2015). Αποτελούν «κοινωνικούς θεσμούς και όχι πολιτικά ουδέτερα εργαλεία για τη διατήρηση της θαλάσσιας ποικιλότητας» (Jentoft κ.ά., 2012:195). Με άλλα λόγια, δεν δημιουργούνται σε ένα θεσμικό ή κοινωνικό κενό, αλλά εντός ενός ήδη υφιστάμενου κοινωνικού οικονομικού και πολιτισμικού πλαισίου. Ως εκ τούτου, η διερεύνηση των στάσεων και αντιλήψεων της τοπικής κοινωνίας και των εμπλεκόμενων μερών, η χαρτογράφηση των κοινωνικοοικονομικών επιπτώσεων μιας ΘΠΠ καθώς και η διατήρηση της ισορροπίας μεταξύ των περιβαλλοντικών, οικονομικών και κοινωνικών προτεραιοτήτων κατά τη διαμόρφωση και τη λειτουργία της συνιστούν καθοριστικούς παράγοντες για την επιτυχή διαχείρισή της (Humphreys και Herbert, 2018).

1.1. Αντιλήψεις και απόψεις της τοπικής κοινωνίας και των εμπλεκόμενων ομάδων (stakeholders) για τις Θαλάσσιες Προστατευόμενες Περιοχές

Η διερεύνηση των αντιλήψεων της ευρύτερης κοινωνίας και των εμπλεκόμενων ομάδων (stakeholders) για τα θαλάσσια οικοσυστήματα έχει ιδιαίτερη σημασία, αφενός γιατί οι ανθρωπογενείς πιέσεις που ασκούνται στα οικοσυστήματα είναι απόρροια των ατομικών επιλογών και αφετέρου διότι καθορίζουν τις στάσεις της απέναντι στις πολιτικές διαχείρισης του θαλάσσιου περιβάλλοντος, όπως είναι η ένταξη μιας θαλάσσιας περιοχής σε καθεστώς προστασίας ή η διαμόρφωση καταδυτικών πάρκων (Potts κ.ά., 2016). Οι Potts κ.ά., (2016) σε μια προσπάθεια να εντοπίσουν σε χώρες της ΕΕ (Ηνωμένο Βασίλειο, Γαλλία, Πορτογαλία, Ισπανία, Πολωνία και Ιταλία) πρότυπα συμπεριφορών σχετικά με το θαλάσσιο περιβάλλον διαπιστώνουν ότι η προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος δεν αποτελεί την πρωταρχική ανησυχία των ευρωπαίων πολιτών, σε αντίθεση με άλλα περιβαλλοντικά ζητήματα, όπως η κλιματική αλλαγή. Η ηλικία φαίνεται να αποτελεί έναν σημαντικό παράγοντα που επηρεάζει τον βαθμό ανησυχίας των πολιτών για την ποιότητα του περιβάλλοντος. Ειδικότερα, οι πολίτες μεγαλύτερης ηλικίας ανησυχούν, καθώς έχουν βιώσει τη μεταβολή του περιβάλλοντος και μπορούν να κατανοήσουν την ένταση και έκταση της υποβάθμισής του (Potts κ.ά., 2016).

Τα αποτελέσματα του τελευταίου Ευρωβαρόμετρου για τη βιοποικιλότητα μαρτυρούν την ολοένα αυξανόμενη ανησυχία των ευρωπαίων πολιτών για την υποβάθμιση του περιβάλλοντος, παρά το γεγονός ότι η ενημέρωση των πολιτών για τα ζητήματα αυτά

παραμένει ελλιπής (European Commission, 2019). Το 86% των ευρωπαϊών πολιτών που συμμετείχαν στην έρευνα πιστεύει ότι η απώλεια της βιοποικιλότητας είναι πολύ ή αρκετά σημαντικό πρόβλημα, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στην Ελλάδα ξεπερνά το 96%. Στην Ελλάδα, το 62% των ερωτηθέντων θεωρεί ότι δεν είναι ενημερωμένοι για την απώλεια της βιοποικιλότητας, όταν στην ΕΕ27 το ποσοστό αυτό είναι 54%. Μάλιστα, τα υψηλότερα ποσοστά μη ενημερωμένων πολιτών καταγράφονται σε αγροτικές περιοχές και επαρχιακές πόλεις.

Η ρύπανση των υδάτων μαζί με την ατμοσφαιρική ρύπανση, τη ρύπανση του εδάφους, τις ανθρωπογενείς καταστροφές και την κλιματική αλλαγή αποτελούν, κατά τη γνώμη των ευρωπαϊών πολιτών, τις κύριες απειλές για τη βιοποικιλότητα. Η υπεραλίευση στην Ευρώπη και στην Ελλάδα αναγνωρίζεται ως σημαντικός (αλλά όχι ο κυριότερος) παράγοντας απώλειας της θαλάσσιας βιοποικιλότητας. Μόνο το 64% των ερωτηθέντων στην Ελλάδα και το 49% στην ΕΕ27 αντιλαμβάνεται ότι η απώλεια της βιοποικιλότητας θα επηρεάσει και τους ίδιους σε ατομικό επίπεδο. Ωστόσο, οι περισσότεροι ευρωπαίοι πολίτες (87%) δεν προτίθενται να αποδεχτούν τη ζημία ή την καταστροφή του περιβάλλοντος με αντάλλαγμα την οικονομική ανάπτυξη.

Ενδιαφέρον προκαλεί το γεγονός ότι 65% των Ελλήνων πολιτών που συμμετείχαν στην έρευνα έχουν ακούσει για το δίκτυο Natura 2000, όταν το αντίστοιχο ποσοστό στην ΕΕ27 είναι 27%. Πάνω από 96% των ερωτηθέντων θεωρούν τις προστατευόμενες περιοχές, όπως το δίκτυο Natura 2000, πολύ σημαντικές, μεταξύ άλλων, για την προστασία των απειλούμενων ζώων και φυτών και την πρόληψη της καταστροφής θαλάσσιων περιοχών με πλούσια και σπάνια βιοποικιλότητα. Μάλιστα, ιδιαίτερα υψηλά είναι τα ποσοστά των ερωτηθέντων που τάσσονται υπέρ της οικονομικής επιβράβευσης των αγροτών και αλιέων που συμβάλλουν στη διατήρηση της βιοποικιλότητας (93% στην Ελλάδα και 86% στην ΕΕ27).

Αν και ο αριθμός των Θαλάσσιων Προστατευόμενων Περιοχών έχει αυξηθεί σημαντικά παγκοσμίως τις τελευταίες δεκαετίες (Thorpe κ.ά., 2011), από την εμπειρία που έχει αποκτηθεί μέχρι στιγμής προκύπτει ότι η αποτελεσματική εφαρμογή των ΘΠΠ αποτελεί ένα εγχείρημα πιο δύσκολο και χρονοβόρο από ό,τι αναμενόταν το 2010, όταν τα συμβαλλόμενα μέρη της Διεθνούς Σύμβασης για τη Βιοποικιλότητα έθεταν ως στόχο την ένταξη του 10% των θαλάσσιων και παράκτιων περιοχών σε καθεστώς προστασίας μέχρι το 2020 (UN, 2010). Ειδικότερα, παρατηρούνται σημαντικές αποκλίσεις μεταξύ παραγόμενων αποτελεσμάτων και των επιδιωκόμενων στόχων, οι οποίες αποδίδονται σε περιβαλλοντικούς, κοινωνικούς και πολιτιστικούς παράγοντες, άρρηκτα συνδεδεμένους με τις ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής (Thorpe κ.ά., 2011, Pomeroy, Mascia και Pollnac, 2007). Βέβαια, αρκετοί μελετητές επισημαίνουν ότι οι κοινωνικοοικονομικοί και πολιτικοί παράγοντες διαδραματίζουν συχνά πιο σημαντικό ρόλο από τους περιβαλλοντικούς/οικολογικούς παράγοντες στη διαμόρφωση, τη διαχείριση και την αποτελεσματικότητα μιας ΘΠΠ (Pomeroy κ.ά., 2004, Ferse κ.ά., 2010). Στο πλαίσιο αυτό, η κατανόηση του κοινωνικοοικονομικού περιβάλλοντος και η αποτύπωση των αντιλήψεων και

απόψεων των ομάδων που εμπλέκονται στη διαχείριση των ΘΠΠ ή/και επηρεάζονται από αυτή, είναι ουσιαστικής σημασίας για τον σχεδιασμό, την αξιολόγηση και την αποτελεσματική λειτουργία των ΘΠΠ (Pomeroy κ.ά., 2004:113).

Σε αρκετές περιπτώσεις η αναποτελεσματική λειτουργία μιας ΘΠΠ αποδίδεται στον ελλιπή σχεδιασμό, το ισχύον κανονιστικό πλαίσιο και την έκταση μιας ΘΠΠ, που ορίζεται χωρίς προηγουμένως να έχουν συνυπολογιστεί οι τοπικές ιδιαιτερότητες μιας περιοχής. Όπως αναφέρουν οι Pomeroy κ.ά. 2004, οι ΘΠΠ δεν μπορούν να θεωρηθούν απλώς ως ένα εργαλείο πολιτικής, καθώς συνιστούν ένα σύστημα κοινωνικών και θεσμικών ρυθμίσεων, στο οποίο εμπλέκονται πολλές ομάδες (stakeholders) με συγκεκριμένα και συχνά αντικρουόμενα συμφέροντα. Πράγματι, σε πολλές περιπτώσεις οι ΘΠΠ έχουν αντιμετωπιστεί από τα εμπλεκόμενα μέρη με έντονο σκεπτικισμό και ενίοτε απόλυτη απόρριψη, σε αντίθεση με τις αρχικές προσδοκίες που είχαν δημιουργηθεί κατά τον σχεδιασμό τους (Christie, 2004, Bustamante, Wellington και Troya, 2001). Η αντίδραση των εμπλεκομένων ομάδων μπορεί να πηγάζει από την ανεπαρκή ενημέρωσή τους για το «τι είναι μια ΘΠΠ» και «τι επιδιώκει», ή να συνδέεται με τη λανθασμένη κατανόηση και ερμηνεία του κανονιστικού πλαισίου και συνακόλουθα με τις αβάσιμες εκτιμήσεις τους, όσον αφορά τις αρνητικές επιδράσεις της ΘΠΠ και την επιδείνωση της θέσης τους. Επίσης, ορισμένες ομάδες μπορεί να τάσσονται υπέρ της θεσμοθέτησης ΘΠΠ γενικά, αλλά όχι στην περιοχή τους, ή να αμφισβητούν τη δυνατότητα των ΘΠΠ να επιλύσουν αυτό που αντιλαμβάνονται ως πρόβλημα σε τοπικό επίπεδο (Pieraccini και Cardwell, 2016, Jentoft κ.ά., 2012, Mangi και Austen, 2008).

Αρκετές μελέτες εστιάζουν στη διερεύνηση των αντιλήψεων και απόψεων των αλιέων για τις ΘΠΠ, καθώς αποτελούν την ομάδα που επηρεάζεται άμεσα από το νέο καθεστώς προστασίας και συνακόλουθα είθισται να είναι η πλέον επιφυλακτική (αν όχι αρνητική) στη διαμόρφωση μιας ΘΠΠ (Pita κ.ά., 2011, Dimench κ.ά., 2009, Jones, 2008). Πρόκειται δε για την ομάδα που μπορεί να επηρεάσει άμεσα την αποτελεσματική εφαρμογή της ΘΠΠ και, ως εκ τούτου, η επιτυχία του νέου κανονιστικού πλαισίου εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη στάση της (Dimech κ.ά., 2009). Από την εκτενή βιβλιογραφική ανασκόπηση των Pita κ.ά. (2011) διακρίνονται σημαντικές διαφοροποιήσεις στις στάσεις και αντιλήψεις των αλιέων διαφορετικών περιοχών, διαφορετικού κοινωνικού και πολιτιστικού υπόβαθρου, αλλά και μεταξύ των αλιέων της ίδιας περιοχής. Οι στάσεις και οι αντιλήψεις τους τείνουν να αντανakλούν τα προσωπικά τους συμφέροντα και ανησυχίες. Κατά συνέπεια, αλιείς που επωφελούνται περισσότερο ή επηρεάζονται λιγότερο από την εφαρμογή της ΘΠΠ είθισται να είναι πιο δεκτικοί απέναντι στο νέο κανονιστικό πλαίσιο.

Ωστόσο, οι Pita κ.ά. (2011) εντοπίζουν τα ακόλουθα κοινά σημεία στη στάση των αλιέων.

- Όταν ο βασικός σκοπός της ΘΠΠ είναι η διαχείριση των αλιευτικών δραστηριοτήτων και όχι η διατήρηση της βιοποικιλότητας, η στάση τους είθισται να είναι πιο θετική.

- Οι αλιείς συνήθως εναντιώνονται στη διαμόρφωση ΘΠΠ, όταν προβλέπονται αυστηροί περιορισμοί ή απαγορεύσεις στην αλιεία (no-take zone). Αντίθετα, τείνουν να υποστηρίζουν περισσότερο την υιοθέτηση περιορισμών στη χρήση συγκεκριμένων αλιευτικών εργαλείων ή την απαγόρευση της αλιείας για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα (π.χ. 6 μήνες τον χρόνο). Όπως επισημαίνουν ορισμένοι συγγραφείς, στα περισσότερα κράτη οι επαγγελματίες αλιείς υπόκεινται ήδη σε αυστηρό ρυθμιστικό πλαίσιο και εύλογα αναμένεται η αντίδρασή τους σε οποιονδήποτε επιπλέον περιορισμό στη δραστηριότητά τους (Helvey, 2004).
- Στις περισσότερες περιπτώσεις, οι αλιείς θεωρούν ότι η συμμετοχή τους στη διαδικασία λήψης αποφάσεων για τις ΘΠΠ είναι ανεπαρκής ή μη ουσιαστική.
- Οι αντιλήψεις και οι απόψεις των αλιέων φαίνεται να συνδέονται άρρηκτα με τη χρονική διάρκεια λειτουργίας μιας ΘΠΠ. Η στάση τους απέναντι στις ΘΠΠ τείνει να είναι πιο θετική καθ' όσον καθιερώνεται το νέο πλαίσιο προστασίας μιας θαλάσσιας περιοχής. Αντιλαμβάνονται σταδιακά τη συμβολή της ΘΠΠ στη διατήρηση της θαλάσσιας βιοποικιλότητας και τα συνακόλουθα οφέλη για τον κλάδο της αλιείας.

Ορισμένοι μελετητές επισημαίνουν ότι η στάση των εμπλεκόμενων μερών απέναντι στις ΘΠΠ δεν συνδέεται καθ' ανάγκη με την ΘΠΠ αυτή καθαυτή και το ρυθμιστικό της πλαίσιο, αλλά καθορίζεται πρωτίστως από τις «εικόνες» που έχουν διαμορφώσει οι ομάδες αυτές για τις ΘΠΠ. Όπως επισημαίνουν οι Jentoft κ.ά. (2012:2), οι εικόνες αυτές εδράζονται στις αντιλήψεις και τις απόψεις των εμπλεκόμενων μερών και συνδέονται άρρηκτα με το κοινωνικό περιβάλλον εντός του οποίου διαμορφώνονται. Ως εκ τούτου, οι «εικόνες» των διαφορετικών ομάδων μπορεί να αντλούν πληροφορίες ή να «εμπνέονται» από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, τις συζητήσεις και διαβουλεύσεις που έχουν προηγηθεί όσον αφορά τη διαχείριση των φυσικών πόρων, καθώς και τις εμπειρίες που έχουν αποκτηθεί κατά τη διαμόρφωση μιας ΘΠΠ σε μια άλλη περιοχή από εκείνους ή από τους συμπολίτες τους. Βέβαια, οι «εικόνες» αυτές δεν είναι σταθερές και αμετάβλητες. Η θετική μεταβολή της στάσης των εμπλεκόμενων ομάδων συνιστά απόρροια μιας «γνωσιακής διαδικασίας», που προϋποθέτει την ουσιαστική συμμετοχή τους στα όργανα διαχείρισης και την εξοικείωσή τους με το νέο πλαίσιο διαχείρισης, ενώ παράλληλα συνδέεται με την ενημέρωση και τις εμπειρίες που αποκτούν σταδιακά κατά τη διαμόρφωση και τη λειτουργία της ΘΠΠ (όπ.πρ.). Ωστόσο, η αρχική στάση των εμπλεκόμενων μερών δύναται να μεταβληθεί και προς αρνητική κατεύθυνση.

Μελέτες που εστιάζουν σε ΘΠΠ στη Μεσόγειο θάλασσα δείχνουν ότι καθ' όσον εδραιώνεται η λειτουργία μιας ΘΠΠ, μειώνονται σταδιακά οι προσδοκίες των αλιέων όσον αφορά τη συμβολή της στην αύξηση του αλιευτικού αποθέματος (Mangi και Austen, 2008). Από τη μελέτη των Jentoft κ.ά. (2012), οι οποίοι πραγματοποίησαν συνεντεύξεις με τους εμπλεκόμενους φορείς (αλιείς, καταδυτικά κέντρα, επιχειρήσεις, ξενοδόχους, δημόσια διοίκηση) σε τρεις ΘΠΠ στην Ισπανία, προκύπτει η σημαντική διαφοροποίηση των στάσεων και αντιλήψεων των τοπικών ομάδων συμφερόντων σε κάθε περιοχή, που συνδέεται με το (προσδοκώμενο) επίπεδο

τουριστικής ανάπτυξης και την άσκηση παράκτιων αλιευτικών δραστηριοτήτων. Για παράδειγμα, οι αλιείς στην περιοχή La Resinga είχαν μια σαφώς πιο θετική στάση στη διαμόρφωση της ΘΠΠ, σε σύγκριση με τους αλιείς στα νησιά Medes. Τούτο σχετίζεται με τον ρόλο τους στον φορέα διαχείρισης της ΘΠΠ, την αντιμετώπιση των δυνητικών αρνητικών επιπτώσεων για τον κλάδο τους και τα όρια της περιοχής απαγόρευσης ή περιορισμού των αλιευτικών δραστηριοτήτων. Πιο συγκεκριμένα, στην περίπτωση των νησιών Medes, οι αλιείς αρχικά ήταν ιδιαίτερα υποστηρικτικοί στη διαμόρφωση της ΘΠΠ, αλλά η στάση τους μεταβλήθηκε μετέπειτα, καθώς το σχέδιο διαχείρισης προσέγγιζε την ΘΠΠ κυρίως ως μέσο τουριστικής ανάπτυξης. Οι αλιείς, αν και συμμετείχαν στον Φορέα Διαχείρισης, ένοιωσαν ότι βρέθηκαν στο περιθώριο και ότι δεν αποτελούν ισότιμα μέλη της διοίκησης της ΘΠΠ, καθώς προωθούνταν μέτρα κυρίως υπέρ των μεγάλων τουριστικών επιχειρήσεων.

Πολλές μελέτες επισημαίνουν την ανάγκη ουσιαστικής συμμετοχής όλων των εμπλεκόμενων μερών στον σχεδιασμό και τη λειτουργία της ΘΠΠ, τονίζοντας ότι αποτελεί βασική προϋπόθεση για την επιτυχή εφαρμογή και διαχείρισή τους (Giakoumi κ.ά., 2018, Musa και Dimmock, 2015, Romero και Duvere, 2008). Η συμμετοχή τους στον φορέα διαχείρισης δύναται να λειτουργήσει και ως μέσο ενημέρωσης και εξοικείωσης με το νέο καθεστώς προστασίας, μεταβάλλοντας σταδιακά στις αντιλήψεις τους για τις ΘΠΠ. Αρκετές μελέτες διαπιστώνουν ότι η έλλειψη ουσιαστικής συμμετοχής, για παράδειγμα των αλιέων, έχει αρνητικές συνέπειες για την επιτυχία μιας ΘΠΠ, διότι εάν οι αλιείς αισθάνονται αποξενωμένοι από τη διαδικασία λήψης αποφάσεων, δεν θα υποστηρίξουν αυτό το εγχείρημα, δεν θα συμμορφωθούν με τους νέους κανόνες και αναπόφευκτα θα υπονομεύσουν την εφαρμογή του (Humphreys και Herbert, 2018, Pita κ.ά., 2011). Βέβαια, η ουσιαστική εμπλοκή όλων των ενδιαφερόμενων μερών προϋποθέτει κατ' αρχάς την αποτύπωση και κατανόηση των διαφορετικών «εικόνων» που βρίσκονται πίσω από τη στάση τους.

Από την παραπάνω βιβλιογραφική ανασκόπηση φαίνεται ότι οι εμπλεκόμενες ομάδες, η ισορροπία δυνάμεων μεταξύ αυτών καθώς και οι απόψεις τους ποικίλουν από περιοχή σε περιοχή. Ως εκ τούτου, η κατανόηση αυτών των διαφορετικών αντιλήψεων δεν μπορεί να προέλθει δίνοντας απαντήσεις μόνο στο «τι, γιατί και πώς» οι ομάδες αυτές σκέφτονται, αλλά θέτοντας και το ερώτημα «ποιος, πού και πότε» διαμορφώνει αυτές τις απόψεις (Jentoft κ.ά. 2012).

1.2. Στάσεις και απόψεις της τοπικής κοινωνίας για τον καταδυτικό τουρισμό

Πλήθος ερευνών αναγνωρίζει τον καθοριστικό ρόλο της τοπικής κοινωνίας στην τουριστική ανάπτυξη μιας περιοχής (Hardy και Pearson, 2018, Sdrali κ.ά., 2015). Η ανάπτυξη του τουρισμού εντός μιας προστατευόμενης περιοχής διαμορφώνει ένα σύνθετο κοινωνικοοικονομικό σύστημα με βασικούς εμπλεκόμενους δρώντες, τους ταξιδιωτικούς πράκτορες, την τοπική κοινωνία και την ίδια την προστατευόμενη περιοχή (Strickland-Munro κ.ά., 2010). Ωστόσο, περιορισμένη παραμένει η βιβλιογραφία που αφορά την αποτύπωση και ανάλυση των απόψεων της τοπικής

κοινωνίας για τον καταδυτικό τουρισμό (Daldeniz και Hampton, 2013, Dimmock και Musa, 2015). Η πλειονότητα των ερευνών εστιάζει στις απόψεις των κυριότερων εμπλεκόμενων φορέων και, ειδικότερα, των δυτών (Giglio κ.ά., 2015, Lucrezi κ.ά., 2017, Lucrezi κ.ά., 2013), των ιδιοκτητών καταδυτικών κέντρων, των εκπαιδευτών και των εμπόρων ειδών καταδυτικού τουρισμού (de Groot και Bush, 2010, Lucrezi κ.ά., 2017, Fabinyi, 2008).

Οι Scholtz και Saayman (2018) πραγματοποίησαν έρευνα στην ΘΠΠ Portofino στην Ιταλία. Η έρευνα τους διεξήχθη σε δυο φάσεις. Η πρώτη τον Αύγουστο/ Σεπτέμβριο του 2018 και η δεύτερη τον Αύγουστο/ Σεπτέμβριο του 2019. Βασικό συμπέρασμα των ερευνητών αποτελεί το ότι αναγνωρίζουν ότι η τοπική κοινωνία συνιστά εταίρο «κλειδί» και ότι η θετική στάση της είναι καθοριστική για την ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού. Η έρευνά τους αποτυπώνει τις απόψεις των τουριστικών πρακτόρων σχετικά με τις θέσεις των πολιτών για τον καταδυτικό τουρισμό. Πιο συγκεκριμένα, πιστεύουν ότι οι πολίτες δεν γνωρίζουν ότι κατοικούν σε περιοχή με οριοθετημένη ΘΠΠ, ότι συνδέουν τη θάλασσα αποκλειστικά με το κολύμπι και το ψάρεμα και ότι η στάση τους δεν είναι θετική απέναντι στους δύτες και τον καταδυτικό τουρισμό. Ωστόσο, τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν ότι ο τοπικός πληθυσμός στην πλειονότητά του (98%) γνωρίζει ότι κατοικεί κοντά σε προστατευόμενη περιοχή, αλλά δεν γνωρίζει τι είναι η κατάδυση και ποιο είναι το επίπεδο ανάπτυξης του καταδυτικού τουρισμού. Επιπλέον, οι περισσότεροι κάτοικοι αναγνωρίζουν τις θετικές επιδράσεις του καταδυτικού τουρισμού για την ευρύτερη κοινωνία, αν και αδυνατούν να αντιληφθούν τα απτά οφέλη για εκείνους. Με άλλα λόγια, η έρευνα μαρτυρά την έλλειψη επικοινωνίας μεταξύ των τοπικών δρώντων, που εμπλεκόνται άμεσα ή έμμεσα στην ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού.

Η έρευνα των Daldeniz και Hampton (2013) σε τρία νησιά της Μαλαισίας καταγράφει την πολυεπίπεδη θετική επίδραση του καταδυτικού τουρισμού στην τοπική κοινωνία ιδίως για λιγότερο εύρωστες περιοχές, που εξαρτώνται σε τεράστιο βαθμό από τον καταδυτικό τουρισμό και τον χαρακτηρισμό μιας περιοχής ως προστατευόμενης, καθώς περιορίζονται ή/και απαγορεύονται παραδοσιακές οικονομικές δραστηριότητες όπως το ψάρεμα. Η θετική επίδραση συνίσταται, μεταξύ άλλων, στον περιορισμό της ρύπανσης, στη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης, στη προσέλκυση περισσότερων τουριστών και στην ενθάρρυνση της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης της τοπικής κοινωνίας. Επισημαίνεται, ωστόσο, η περιορισμένη απασχόληση της τοπικής κοινωνίας στον τομέα του καταδυτικού τουρισμού εξ αιτίας της έλλειψης εξειδικευμένου προσωπικού. Ωστόσο, από τη μελέτη των Wongthong και Harvey (2014) στην Ταυλάνδη και, πιο συγκεκριμένα, στο Koh Tao, το πιο πολυσύχναστο καταδυτικό κέντρο της χώρας, προκύπτει ότι η τοπική κοινωνία εμπλέκεται ενεργά στη βιομηχανία του καταδυτικού τουρισμού, καθώς το 78% των πολιτών εργάζεται σε αυτόν τον τομέα.

Από την έρευνα των Gier κ.ά. (2017), που διερευνά τις απόψεις της τοπικής κοινωνίας σε περιοχές των Φιλιππίνων με ανεπτυγμένο και λιγότερο ανεπτυγμένο

καταδυτικό τουρισμό, προκύπτει ότι η πλειονότητα των πολιτών (ανεξάρτητα από το επίπεδο ανάπτυξης του καταδυτικού τουρισμού) εκφράζει θετική άποψη για τις επιδράσεις του στην τοπική κοινωνία και τάσσεται υπέρ της περαιτέρω ανάπτυξής του. Σε περιοχές με λιγότερο ανεπτυγμένο καταδυτικό τουρισμό, το 91% πιστεύει ότι ο τουρισμός θα ευνοήσει την ανάπτυξη της περιοχής, ενώ το οικονομικό όφελος, που αναμένεται να προκύψει από την ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού υπερέχει των περιβαλλοντικών και κοινωνικών ανησυχιών. Τα οφέλη από την ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού συνδέονται με την αύξηση των δημοσίων εσόδων, την ενίσχυση των υποδομών και τη βελτίωση της περιβαλλοντικής προστασίας. Ωστόσο, σε περιοχές όπου ο καταδυτικός τουρισμός είναι ανεπτυγμένος εκφράζονται και επιφυλάξεις που σχετίζονται με το αυξημένο κόστος διαβίωσης, τη διακίνηση ναρκωτικών, τη συμμετοχή ιδιωτών-επενδυτών στη λήψη αποφάσεων της κοινότητας, την περιβαλλοντική υποβάθμιση και την απώλεια της παραδοσιακής κουλτούρας.

Επιπλέον, στο Koh Tao (Ταυλάνδη), το 89% αναγνωρίζει αρνητικές του επιδράσεις που έχει επιφέρει η ανεξέλεγκτη ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού (Wongthong και Harvey, 2014). Μεταξύ των σημαντικότερων επιπτώσεων που αναφέρθηκαν ήταν οι επιδράσεις στη συσσώρευση σκουπιδιών, η μη βιώσιμη κατανάλωση ενέργειας, οι πιέσεις στο σύστημα αποχέτευσης, η αύξηση στο κόστος ζωής, η εξάρτηση από τον τουρισμό και τις εισαγωγές. Ωστόσο, παρατηρούνται σημαντικές διαφοροποιήσεις στις απόψεις των πολιτών ανάλογα την εθνικότητά τους, το επάγγελμα και το βαθμό εμπλοκής στον καταδυτικό τουρισμό. Διάχυτη ήταν, όμως, η ανησυχία για τις μη βιώσιμες πρακτικές των τουριστικών πρακτόρων και των δυτών. Χαρακτηριστικά, το 58% δήλωσε ότι δεν επιθυμεί περαιτέρω ανάπτυξη του κλάδου εκτός κι αν αναπτυχθεί με πρακτικές βιώσιμης ανάπτυξης. Επιπλέον, ο Diedrich (2007) επισημαίνει ότι η ανάπτυξη της τουριστικής δραστηριότητας έχει σαν αποτέλεσμα την οικονομική εξάρτηση της κοινωνίας από τον τουρισμό και τον περιορισμό της άσκησης άλλων (λιγότερο επικερδών) οικονομικών δραστηριοτήτων όπως η αλιεία.

Από την παραπάνω βιβλιογραφική επισκόπηση, φαίνεται ότι η τοπική κοινωνία είναι σε γενικές γραμμές θετικά προσκείμενη στον καταδυτικό τουρισμό και στην ανάπτυξη του. Επισημαίνεται δε ότι η στάση της τοπικής κοινωνίας εξαρτάται από το οικονομικό όφελος που προκύπτει ή εκτιμάται ότι θα προκύψει από τις καταδυτικές δραστηριότητες. Σε αρκετές περιπτώσεις εκφράζονται επιφυλάξεις που συνδέονται κατά βάση με την ανεξέλεγκτη ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού και τις συνακόλουθες περιβαλλοντικές και χωροταξικές επιπτώσεις του. Όπως προκύπτει από μελέτες, που εστιάζουν στις απόψεις των ιδιοκτητών καταδυτικών κέντρων και των δημοσίων υπαλλήλων, φαίνεται ότι θεωρούν πως η ευρύτερη κοινωνία δεν είναι υποστηρικτική προς τον καταδυτικό τουρισμό και την ανάπτυξή του (Hillmer-Pegram, 2013, Scholtz και Saayman, 2018). Βέβαια, στη μελέτη των Scholtz και Saayman (2018), η διερεύνηση των απόψεων των ίδιων των κατοίκων διέψευσε αυτή τη θέση.

2. Διεξαγωγή έρευνας πεδίου: Συνοπτική περιγραφή

Κατά την περίοδο Μαΐου - Δεκεμβρίου 2018 πραγματοποιήθηκε ποιοτική έρευνα με χρήση ατομικών ημι-δομημένων συνεντεύξεων στις περιοχές της Αθήνας, της Ζακύνθου και τριών νησιών των Κυκλάδων (Κύθνος, Μήλος και Σαντορίνη). Η έρευνα αποσκοπούσε στη διερεύνηση της δυναμικής του υφιστάμενου πλαισίου διαχείρισης των Θαλάσσιων Προστατευόμενων Περιοχών (ΘΠΠ) και της ανάπτυξης του καταδυτικού τουρισμού, καθώς και στην ανάδειξη κοινώς αποδεκτών προτάσεων πολιτικής με σκοπό την παράλληλη προώθηση της τουριστικής ανάπτυξης και της περιβαλλοντικής προστασίας.

Πραγματοποιήθηκαν συνολικά 54 ατομικές συνεντεύξεις με εκπροσώπους φορέων της κεντρικής διοίκησης, της τοπικής οικονομίας και κοινωνίας (stakeholders), καθώς και φορέων της δημόσιας διοίκησης, περιβαλλοντικών οργανώσεων, σωματείων τουριστικών επιχειρήσεων, καταδυτικών κέντρων, που εμπλέκονται άμεσα ή έμμεσα στη λειτουργία και διαχείριση των ΘΠΠ ή/και δραστηριοποιούνται στον τομέα του καταδυτικού τουρισμού.

Η έρευνα πεδίου στη Ζάκυνθο, σε μια περιοχή όπου λειτουργεί ΘΠΠ ήδη από το 1999, είχε σκοπό: α) να αποτυπώσει την εμπειρία της τοπικής κοινωνίας και οικονομίας, τα οφέλη που έχουν προκύψει από τη λειτουργία του Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Ζακύνθου, καθώς και τις αδυναμίες διαχείρισής του, β) να διερευνήσει τη δημιουργία αντισταθμιστικών οφελών για την τοπική κοινωνία από την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού και γ) να καταστήσει δυνατή την αποτίμηση της αποτελεσματικότητας των υφιστάμενων ΘΠΠ, η οποία κρίνεται απαραίτητη για την ουσιαστική και αποτελεσματική εφαρμογή του διευρυμένου δικτύου Θαλάσσιων Προστατευόμενων Περιοχών στην Ελλάδα, όπως προβλέπεται από τον ν. 4519/2018. Προς τούτο, διεξήχθησαν 18 ατομικές συνεντεύξεις με εκπροσώπους τοπικών φορέων και ομάδων συμφερόντων μεταξύ 28/5 και 31/5/2018.

Επιπλέον, διεξήχθη έρευνα πεδίου στις Κυκλάδες, μια περιοχή όπου οριοθετούνται ΘΠΠ με βάση τον αναθεωρημένο κατάλογο των περιοχών Natura (2017) και ιδρύεται νέος Φορέας Διαχείρισης με βάση το ν. 4519/2018. Ειδικότερα, επιλέχθηκαν τρία νησιά των Κυκλάδων, η Κύθνος, η Μήλος και η Σαντορίνη, που διαφέρουν όσον αφορά το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο του πληθυσμού, τη διάρθρωση της τοπικής οικονομίας, το επίπεδο- αλλά και τις μορφές τουριστικής ανάπτυξης. Σκοπός της έρευνας πεδίου ήταν α) να αποτυπωθούν οι απόψεις και οι στάσεις των εκπροσώπων της τοπικής οικονομίας και κοινωνίας, όσον αφορά τη λειτουργία των ΘΠΠ στις Κυκλάδες και την ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού, β) να διερευνηθούν τα εν δυνάμει οφέλη και το κόστος για την τοπική κοινωνία και οικονομία, αλλά και τα αντισταθμιστικά οφέλη από την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού και γ) να αναδειχθούν οι προκλήσεις εφαρμογής σε τοπικό επίπεδο, δεδομένων των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών κάθε περιοχής. Για τους ανωτέρω σκοπούς, διεξήχθησαν 7 συνεντεύξεις στην Κύθνο (2-5/7/2018), 13 συνεντεύξεις στη Μήλο (2-7/9/2018) και 12 συνεντεύξεις στη Σαντορίνη (30/9-5/10/2018).

Πλέον των συνεντεύξεων με τους τοπικούς φορείς, διεξήχθησαν στην Αθήνα τον Νοέμβριο και τον Δεκέμβριο 2018, τέσσερις ατομικές συνεντεύξεις με φορείς της κεντρικής δημόσιας διοίκησης και εκπροσώπους περιβαλλοντικών οργανώσεων.

2.1. Στάσεις και απόψεις των τοπικών ομάδων συμφερόντων για τις ΘΠΠ και τον καταδυτικό τουρισμό στη Ζάκυνθο

2.1.1. Κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά δείγματος

Πραγματοποιήθηκαν συνολικά 18 συνεντεύξεις με εκπροσώπους της τοπικής αυτοδιοίκησης και της λιμενικής αρχής (4), του τουριστικού τομέα (6), του θαλάσσιου τουρισμού (5), του αλιευτικού κλάδου (2), καθώς τοπικών περιβαλλοντικών οργανώσεων (1). Η πλειονότητα των συμμετεχόντων στην έρευνα είναι άνδρες ηλικίας 35-64 που κατοικούν στην περιοχή μελέτης (15/18), κυρίως αυτοαπασχολούμενοι ή εργοδότες με προσωπικό (11/18) που η απασχόλησή τους μπορεί να είναι εποχική (9/18) και δεν συμμετέχουν σε κάποια περιβαλλοντική οργάνωση (12/18). Αξίζει να σημειωθεί το σχετικά υψηλό μορφωτικό επίπεδο των εκπροσώπων των τοπικών φορέων που εμπλέκονται στη διαχείριση του Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Ζακύνθου (ΕΘΠΖ) και την ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού, καθώς 11 από τους 18 κατέχουν πτυχίο ΑΕΙ ή μεταπτυχιακό/διδακτορικό τίτλο σπουδών.

2.1.2. Στάσεις και απόψεις όσον αφορά τις Θαλάσσιες Προστατευόμενες Περιοχές και την τοπική ανάπτυξη

Από τις συνεντεύξεις που διεξήχθησαν με τους εκπροσώπους των τοπικών φορέων στη Ζάκυνθο διαπιστώνεται η συνεχής άνοδος της (μαζικής) τουριστικής ανάπτυξης, παρά τις σοβαρότατες ελλείψεις σε υποδομές, όπως η διαχείριση των απορριμμάτων, η ύδρευση και ο βιολογικός καθαρισμός των λυμάτων. Σύμφωνα με την πλειονότητα των ερωτώμενων, **για την οικονομική ανάπτυξη του νησιού τους θα πρέπει να δοθεί προτεραιότητα πρωτίστως στον τομέα των υποδομών**. Όπως αναφέρουν αρκετοί εκ των ερωτώμενων «μόλις πρόσφατα χωροθετήθηκε ο νέος ΧΥΤΑ και έγινε η αποκομιδή των τεράστιων όγκων συσσωρευμένων απορριμμάτων», ενώ «ο βιολογικός καθαρισμός των λυμάτων καλύπτει μόνο το νότιο τμήμα του νησιού και το 40% των αναγκών, με αποτέλεσμα τις παράνομες συνδέσεις ξενοδοχείων από το βόρειο τμήμα (με την ανοχή της τότε δημοτικής αρχής) και τη μόλυνση του περιβάλλοντος». Η διαχείριση των απορριμμάτων και των αποβλήτων αποτελούν αυτή τη στιγμή μια από τις κύριες εστίες σύγκρουσης μεταξύ του Δήμου και της Περιφερειακής Ενότητας, με σαφείς υπαινιγμούς περί διαφθοράς κατά των εμπλεκόμενων φορέων διαχείρισης.

Βασικό χαρακτηριστικό του μοντέλου τουριστικής ανάπτυξης που έχει επικρατήσει στη Ζάκυνθο είναι η υπερ-εκμετάλλευση των δύο σημαντικών τοποσήμων του νησιού, του ΕΘΠΖ και της παραλίας του «Ναυαγίου», τα οποία αποτελούν τα δύο «λαχεία» που έπεσαν στην τοπική οικονομία, προσελκύοντας μεγάλο αριθμό επισκεπτών, με σημαντική καταπόνηση του φυσικού και οικιστικού περιβάλλοντος. Παράδειγμα προς αποφυγήν του στρεβλού μοντέλου μαζικού τουρισμού αποτελεί ο Λαγανάς, στην καρδιά του Θαλασσιού Πάρκου (ΘΠ), γνωστός για την έξαρση παραβατικότητας και εγκληματικότητας που σημειώνεται κάθε καλοκαίρι, αλλά και για την απόλυτη κακοποίηση του οικιστικού, αισθητικού και θαλασσιού περιβάλλοντος, αποτέλεσμα της απροθυμίας-αδυναμίας παρέμβασης των αρχών, με κίνδυνο τη δυσφήμιση του συνολικού τουριστικού προϊόντος της Ζακύνθου. Η σουρεαλιστική κατάσταση που έχει διαμορφωθεί, από την αναγκαστική συνύπαρξη ακραίων μορφών «ψηχαγωγίας», έντονης τουριστικής εκμετάλλευσης, θαλασσιών δραστηριοτήτων και μέτρων προστασίας της χελώνας καρέτα-καρέτα, ακυρώνει στην πράξη το πλαίσιο προστασίας της περιοχής, καθώς η όχληση που προκαλούν οι παραπάνω συμπεριφορές είναι ιδιαίτερα επιβαρυντική για τα προστατευόμενα είδη.¹

Το επίπεδο του θαλάσσιου περιβάλλοντος θεωρείται από καλό έως πολύ ικανοποιητικό από τους περισσότερους ερωτώμενους (12/18). Μάλιστα την άποψη αυτή υιοθετούν οι περισσότεροι εκπρόσωποι των καταδυτικών κέντρων και του αλιευτικού κλάδου (5/7). Βέβαια, αξίζει να σημειωθεί ότι **οι απόψεις των αλιέων δίστανται, καθώς ο πρώην εκπρόσωπος των αλιέων, που ανήκει στη μεγαλύτερη γενιά, εκτιμά ότι το επίπεδο του θαλάσσιου περιβάλλοντος στη Ζάκυνθο είναι κακό και η λειτουργία του Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Ζακύνθου (ΕΘΠΖ) δεν έχει συμβάλει στον περιορισμό της αλιείας, ενώ σαφώς αντίθετη είναι η άποψη της νεότερης γενιάς και του νυν εκπροσώπου των αλιέων.**

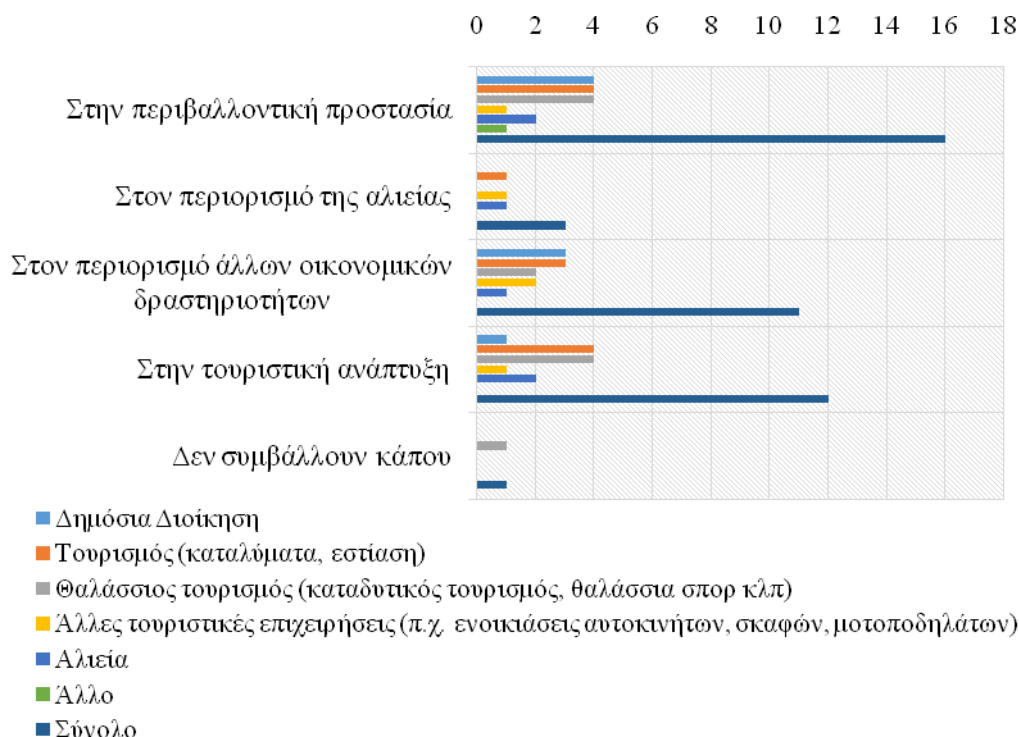
Σχεδόν όλοι οι εκπρόσωποι των τοπικών φορέων (16/18) πιστεύουν ότι η ΘΠΠ συμβάλλει στην προστασία του περιβάλλοντος, αλλά μόλις τρεις εκ των ερωτηθέντων θεωρούν ότι η ΘΠΠ συμβάλλει στον περιορισμό της αλιείας (Γράφημα 1). Οι περισσότεροι ερωτώμενοι αναγνωρίζουν τη συμβολή της ΘΠΠ στην τουριστική ανάπτυξη (12/18). Πρόκειται για μια άποψη που υιοθετούν σχεδόν όλοι οι ερωτώμενοι που απασχολούνται στον τομέα του τουρισμού (καταλύματα, θαλάσσιος-καταδυτικός τουρισμός, άλλες τουριστικές επιχειρήσεις), αλλά μόνο ένας από τους τέσσερις εκπροσώπους των φορέων της δημόσιας διοίκησης.

Σε ό,τι αφορά τον κλάδο της **αλιείας** φαίνεται ότι έχει πάψει πλέον ν' αποτελεί μια προσοδοφόρο δραστηριότητα για τους επαγγελματίες ψαράδες, λόγω της σημαντικής μείωσης των ιχθυαποθεμάτων. Όπως προκύπτει από τις εκτιμήσεις αρκετών εκπροσώπων φορέων, οι υφιστάμενοι περιορισμοί δεν συμβάλλουν στην αύξηση του αλιευτικού αποθέματος, εξαιτίας των εκτεταμένων παραβιάσεων, αλλά και της υπερ-αλίευσης που σημειώνεται τους 6 μήνες που επιτρέπεται η αλιεία στη Ζώνη Α' του

¹ Μας αναφέρθηκε χαρακτηριστικά ότι οι τουρίστες ταΐζουν τις χελώνες με τα υπολείμματα των τροφών τους, ενώ οι κυβερνήτες των τουριστικών πλοιαρίων- που συγκεντρώνονται σε υπερβολικό αριθμό πάνω από τις χελώνες- συχνά τις αγκαλιάζουν και τις σηκώνουν ψηλά για να τις φωτογραφίσουν οι τουρίστες.

ΕΘΠΖ. Για τον λόγο αυτό, ορισμένοι εκπρόσωποι τοπικών φορέων (που δεν δραστηριοποιούνται στον κλάδο της αλιείας), εκτιμούν ότι θα πρέπει να επιβληθεί 12μηνη απαγόρευση της αλιείας στη Ζώνη Α', ενώ άλλοι επισημαίνουν ότι θα πρέπει να θεσπιστούν περιορισμοί στην αλιεία και στη δυτική πλευρά της Ζακύνθου, όπου συγκεντρώνεται ο αλιευτικός πλούτος του νησιού.

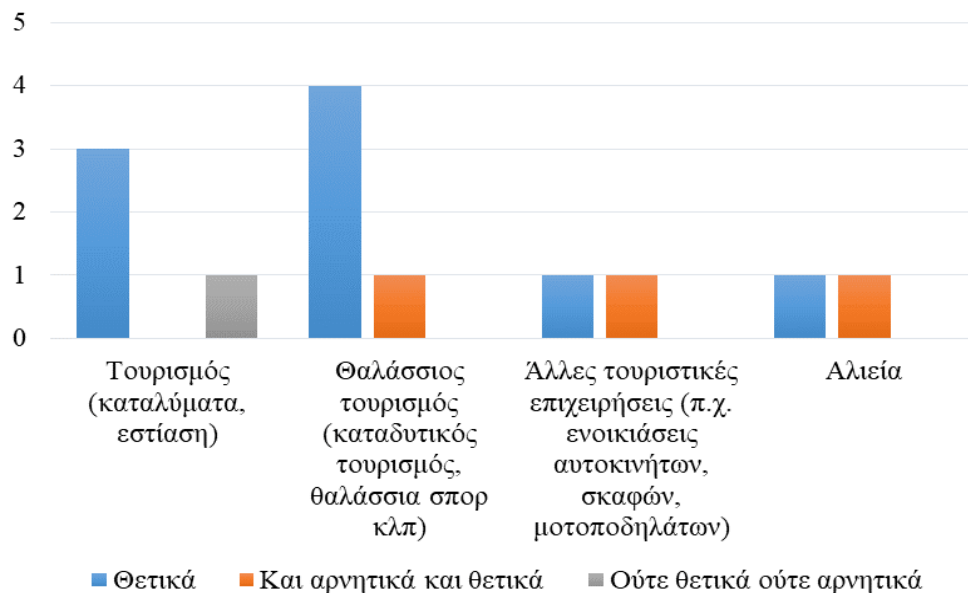
Γράφημα 1. Οι απόψεις των εκπροσώπων των τοπικών φορέων ανά κλάδο απασχόλησης για τη συμβολή των ΘΠΠ

Ωστόσο, η συμβολή του ΕΘΠΖ στην προστασία του περιβάλλοντος θεωρείται μέτρια, καθώς μόλις τρεις εκ των ερωτώμενων αναφέρουν ότι το ΕΘΠΖ συνέβαλε στην προστασία του περιβάλλοντος «πολύ/πάρα πολύ», ενώ οι περισσότεροι εκπρόσωποι των τοπικών φορέων δηλώνουν ότι συνέβαλε «αρκετά».

Γενικότερα, τα αποτελέσματα της λειτουργίας του ΕΘΠΖ αξιολογούνται ως θετικά/πολύ θετικά από τους περισσότερους εκπροσώπους των τοπικών φορέων (10/18), συμπεριλαμβανομένων των καταδυτικών κέντρων (3/5) και του κλάδου τουρισμού (3/4). Αξιοσημείωτος όμως είναι ο υψηλός αριθμός των ερωτώμενων που θεωρούν ότι τα αποτελέσματα της λειτουργίας του ΕΘΠΖ δεν είναι «ούτε θετικά, ούτε αρνητικά» (6/18). Ειδικότερα, σύμφωνα με την άποψη των περισσότερων ερωτώμενων η λειτουργία του ΕΘΠΖ επηρέασε θετικά τον κλάδο απασχόλησής τους (9/13) και δημιούργησε νέες θέσεις εργασίας (7/13) (Γράφημα 2). Αυτή την άποψη υιοθετούν σχεδόν όλοι οι εκπρόσωποι των καταδυτικών κέντρων και του ξενοδοχειακού τομέα, ενώ οι απόψεις των αλιέων δίστανται και πάλι, με την νεότερη γενιά να αναγνωρίζει τη θετική επιρροή του ΕΘΠΖ στον κλάδο της αλιείας και την μεγαλύτερη γενιά να επισημαίνει τόσο τις θετικές όσο και τις αρνητικές επιπτώσεις.

Γράφημα 2. Τα αποτελέσματα της λειτουργίας του ΕΘΠΖ για επιμέρους κλάδους, σύμφωνα με τις απόψεις των τοπικών φορέων

Το 1999, η στάση της τοπικής κοινωνίας εν όψει της δημιουργίας του ΕΘΠΖ ήταν ιδιαίτερα αρνητική, όπως επεσήμαναν σχεδόν όλοι οι τοπικοί φορείς (16/18). Κάποιοι εκ των ερωτώμενων χαρακτήρισαν «πολεμικό» το κλίμα που είχε διαμορφωθεί τότε στην τοπική κοινωνία. Συγκεκριμένα, λόγω ελλιπούς ενημέρωσης και απουσίας διαβούλευσης με την τοπική κοινωνία και τους εμπλεκόμενους φορείς, είχαν δημιουργηθεί μεγάλες ανησυχίες στον πληθυσμό για ενδεχόμενους σοβαρούς περιορισμούς δραστηριοτήτων που θα επέφερε η λειτουργία του ΕΘΠΖ. Η στάση αυτή φαίνεται ότι άλλαξε άρδην και σήμερα θεωρείται ως επί το πλείστον από «ουδέτερη» (10/18) έως «θετική» (7/18).

Από την έρευνα πεδίου διαπιστώνεται ότι **οι ανησυχίες της τοπικής κοινωνίας αμβλύθηκαν κυρίως για δύο λόγους**. Αφενός, γιατί ορισμένοι περιορισμοί (όπως η απαγόρευση νυχτερινών πτήσεων μετά τις 10 μ.μ. και η απαγόρευση των μηχανοκίνητων θαλασσίων σπορ) έγιναν σχετικά εύκολα αποδεκτοί. Αφετέρου, γιατί **η ελλιπής εφαρμογή του κανονιστικού πλαισίου, αποτέλεσμα μιας άρρητης συμφωνίας μεταξύ των εμπλεκομένων πλευρών, εξασφαλίζει μια εύθραυστη ισορροπία και την ‘αρμονική’ συνύπαρξη των αντικρουόμενων συμφερόντων**. Ως εκ τούτου, οι τοπικές ομάδες, που αρχικά αντιδρούσαν, δεν εμποδίζουν πλέον καθόλου τη λειτουργία του Θαλάσσιου Πάρκου, όπως δηλώνει η πλειονότητα των ερωτώμενων (14/18).

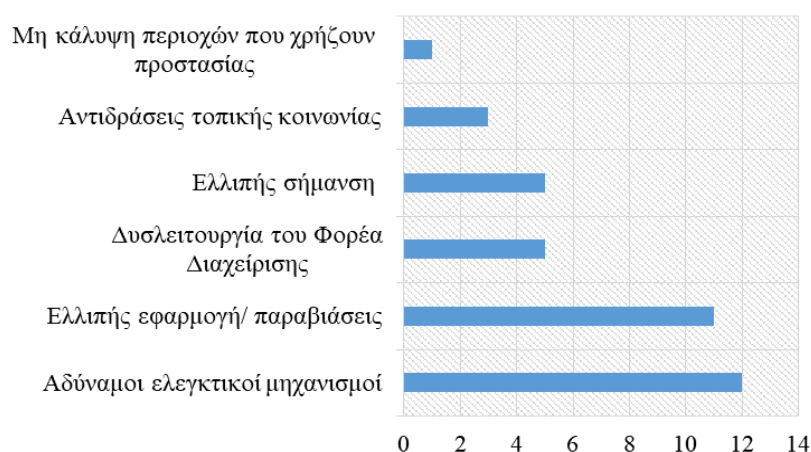
2.1.3. Απόψεις και προτάσεις για την αποτελεσματική λειτουργία και διαχείριση της ΘΠΠ

Οι απόψεις που εκφράστηκαν όσον αφορά την αποτελεσματική λειτουργία και διαχείριση του ΕΘΠΖ είναι διαμετρικά αντίθετες. Στα θετικά του συγκαταλέγεται ο περιορισμός της υπερ-εκμετάλλευσης της περιοχής του Θαλασσιού Πάρκου και η μείωση της παραβατικότητας, καθώς, βεβαίως, και η προσέλκυση μεγάλου αριθμού τουριστών που έρχονται ειδικά για τη χελώνα καρέτα-καρέτα.

Στους κύριους παράγοντες αναποτελεσματικής λειτουργίας του ΕΘΠΖ περιλαμβάνονται, όχι πλέον η αντίδραση της τοπικής κοινωνίας, αλλά **η ελλιπής εφαρμογή, οι παραβάσεις καθώς και οι αδύναμοι ελεγκτικοί μηχανισμοί** (Γράφημα 3). Οι περισσότερες παραβάσεις αφορούν: τη μη τήρηση των ορίων ταχύτητας των σκαφών αναψυχής εντός της προστατευόμενης περιοχής, την οδήγηση σκάφους από τουρίστες υπό την επήρεια μέθης, με αποτέλεσμα τον τραυματισμό χελωνών, την κατασκευή αυθαιρέτων κτηρίων στην περιοχή της Ζώνης Α' (Δάφνη, Καλαμάκι), την τοποθέτηση μεγάλου αριθμού ομπρελών/ξαπλώστρων εκεί όπου απαγορεύεται και την μη έγκαιρη αποκομιδή των απορριμμάτων εντός του ΕΘΠΖ, με αποτέλεσμα τη συσσώρευσή τους σε διάφορα σημεία και τη δημιουργία εστιών μόλυνσης.

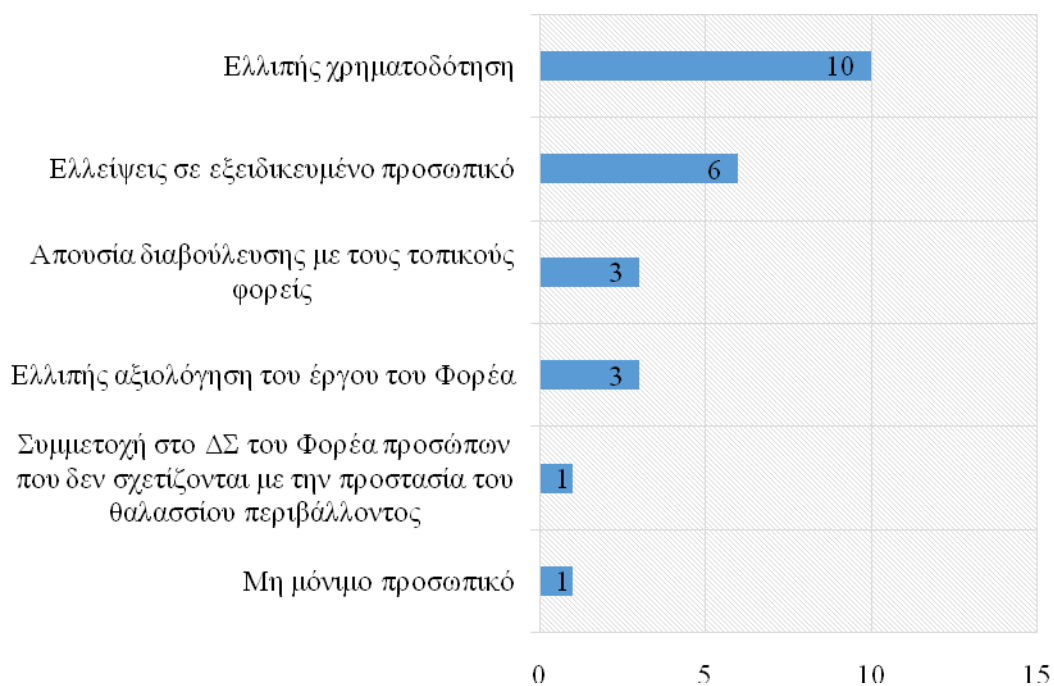
Κοινή συνισταμένη της κριτικής που ασκείται στη λειτουργία του Θαλασσιού Πάρκου είναι η αδυναμία όσων έχουν περιουσία στην περιοχή της προστατευόμενης ζώνης να την εκμεταλλευτούν, η απουσία οποιασδήποτε αποζημίωσης προς τους ιδιοκτήτες γης, η επιλεκτική εφαρμογή των κανόνων προστασίας και η ελλιπής φύλαξη. Σε κάθε περίπτωση, με όλες του τις αδυναμίες, το Θαλάσσιο Πάρκο φαίνεται να λειτουργεί αποτρεπτικά σε ασύδοτες συμπεριφορές, θέτοντας έως έναν βαθμό περιορισμούς στην παραβατικότητα και αποτρέποντας ακραίες συγκρούσεις συμφερόντων που θα προκαλούσε η πλήρης εφαρμογή των απαγορεύσεων.

Γράφημα 3. Οι απόψεις των τοπικών φορέων για τους παράγοντες αναποτελεσματικής λειτουργίας του ΕΘΠΖ

Η διάσταση απόψεων μεταξύ των εκπροσώπων των τοπικών φορέων, αποτυπώνεται και στις θέσεις τους αναφορικά με την αποτελεσματικότητα του Φορέα Διαχείρισης. Αν και η πλειονότητα των ερωτώμενων θεωρεί ότι λειτουργεί «αποτελεσματικά» (9/17), δεν είναι μικρός ο αριθμός των εκπροσώπων από όλους τους κλάδους που χαρακτηρίζει τη λειτουργία του «μη αποτελεσματική» (7/17). Μάλιστα, ο αριθμός αυτός μάλλον είναι μεγαλύτερος στην πραγματικότητα, καθώς 13 από τους 18 ερωτώμενους αναφέρονται στους παράγοντες που εμποδίζουν την αποτελεσματικότητα του Φορέα, **με την ελλιπή χρηματοδότηση του Φορέα και τις ελλείψεις σε εξειδικευμένο προσωπικό να καταλαμβάνουν τις πρώτες θέσεις στη κατάταξη** (10/13 και 6/13 αντίστοιχα) (Γράφημα 4). Έντονη κριτική ασκήθηκε και από τους περισσότερους εμπλεκόμενους για τη στάση της περιβαλλοντικής ΜΚΟ «Αρχέλων», κυρίως για εσωστρέφεια, ελιτισμό και δογματισμό, αλλά και για την ανεπάρκεια του Φορέα Διαχείρισης.

Γράφημα 4. Παράγοντες που εμποδίζουν την αποτελεσματικότητα του Φορέα Διαχείρισης

Όσον αφορά τον υπεύθυνο διαχείρισης του ΕΘΠΖ, σχεδόν όλοι οι ερωτώμενοι (15/17) θεωρούν ότι **δεν θα πρέπει να είναι ο Δήμος, ούτε η Περιφέρεια ή οι Αποκεντρωμένες Διοικήσεις**, επισημαίνοντας ότι η κύρια αρμοδιότητα διαχείρισης θα πρέπει να παραμείνει στην κεντρική διοίκηση, προκρίνοντας το υφιστάμενο μοντέλο διαχείρισης ως το πιο αποτελεσματικό. Επιπλέον, από τις απόψεις των εκπροσώπων των τοπικών φορέων **προκύπτει η επιφυλακτικότητά τους απέναντι στο συνεργατικό μοντέλο διαχείρισης**, καθώς οι περισσότεροι πιστεύουν ότι δεν

πρέπει να συμμετέχει στον φορέα διαχείρισης κανένας άλλος τοπικός φορέας (11/16) και οι περισσότεροι τάσσονται κατά της συμμετοχής του λιμενικού σώματος, του σωματείου αλιέων και περιβαλλοντικών οργανώσεων (13/16).

2.1.4. Συνέργεια περιβαλλοντικής προστασίας και τουριστικής ανάπτυξης: Απόψεις για τον καταδυτικό τουρισμό

Ο καταδυτικός τουρισμός έχει αναπτυχθεί αρκετά τα τελευταία χρόνια στη Ζάκυνθο και σήμερα λειτουργούν 7 καταδυτικά κέντρα. Τα περισσότερα από αυτά συμβάλλουν στην προστασία του θαλασσίου περιβάλλοντος στην περιοχή όπου δραστηριοποιούνται, είτε προσφέροντας εθελοντικά τις υπηρεσίες τους στον Φορέα Διαχείρισης του Θαλασσίου Πάρκου (θαλάσσια σήμανση, υποβρύχια φωτογράφιση), είτε με τη διοργάνωση σεμιναρίων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, αλλά και με την υψηλή περιβαλλοντική ευαισθησία των πελατών τους.

Η πλειονότητα των εκπροσώπων των τοπικών φορέων δηλώνει ότι έχει επισκεφθεί καταδυτικό κέντρο (11/17), αλλά μόνο 7 εξ αυτών έχουν συμμετάσχει σε καταδυτικές δραστηριότητες. **Η καταδυτική εμπειρία φαίνεται ότι μεταβάλλει σημαντικά τις απόψεις των ερωτώμενων όσον αφορά το επίπεδο ανάπτυξης του καταδυτικού τουρισμού στο νησί τους.** Οι περισσότεροι εκ των ερωτηθέντων που έχουν συμμετάσχει σε καταδυτικές δραστηριότητες (4/7) εκτιμούν ότι ο καταδυτικός τουρισμός στη Ζάκυνθο είναι αρκετά/πολύ ανεπτυγμένος, ενώ η πλειονότητα εκείνων που δεν έχουν συμμετάσχει σε καταδυτικές δραστηριότητες (8/10) πιστεύει ότι είναι λίγο ανεπτυγμένος.

Αξίζει να υπογραμμισθεί ότι οι περισσότεροι ερωτώμενοι (11/17) πιστεύουν ότι το Θαλάσσιο Πάρκο έχει ευνοήσει αρκετά έως πάρα πολύ την ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού, αλλά όλοι θεωρούν ότι υπάρχουν περιθώρια ανάπτυξης του καταδυτικού τουρισμού στο νησί τους. **Ωστόσο, το θεσμικό πλαίσιο και η γραφειοκρατία θεωρούνται τα κύρια εμπόδια στην ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού** από τους περισσότερους εκπροσώπους των τοπικών φορέων (8/14). Τούτο επισημαίνεται και από όλους τους εκπροσώπους των καταδυτικών κέντρων, οι οποίοι πιστεύουν ότι με το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο, οι προοπτικές του καταδυτικού τουρισμού δεν είναι ενθαρρυντικές.

Αρκετοί από τους εκπροσώπους των τοπικών φορέων δηλώνουν ότι γνωρίζουν τι είναι το καταδυτικό πάρκο και αναφέρουν ότι έχει εκδηλωθεί ενδιαφέρον από επενδυτές για τη δημιουργία του, ιδίως στον κόλπο του Λαγανά. Ωστόσο, από την έρευνα πεδίου δεν φαίνεται να συντρέχουν οι προϋποθέσεις για τη διαμόρφωση καταδυτικού πάρκου στη Ζάκυνθο, αφενός λόγω των περιορισμών του θεσμικού πλαισίου και της γραφειοκρατίας, που δεν επιτρέπει τη δημιουργία τεχνητών υφάλων με την πόντιση ναυαγίων με στόχο την προσέλκυση καταδυτικών τουριστών,

αφετέρου λόγω της εκτιμώμενης δυσλειτουργίας του όποιου φορέα διαχείρισης του καταδυτικού πάρκου -κατ' αντιστοιχία με τις δυσλειτουργίες και στρεβλώσεις που παρουσιάζονται στη διαχείριση του ΕΘΠΖ- που δημιουργεί αρνητικές προσδοκίες και φόβο για επιπλέον απαγορεύσεις και περιορισμούς στη χρήση της θαλάσσιας περιοχής της Ζακύνθου.

2.2. Στάσεις και απόψεις των τοπικών ομάδων συμφερόντων για τις ΘΠΠ και τον καταδυτικό τουρισμό στην Κύθνο, τη Μήλο και τη Σαντορίνη

2.2.1. Κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά δείγματος

Στα τρία νησιά των Κυκλάδων πραγματοποιήθηκαν συνολικά 32 συνεντεύξεις με εκπροσώπους της τοπικής αυτοδιοίκησης και των λιμενικών αρχών (10), του ξενοδοχειακού τομέα (4), του θαλάσσιου τουρισμού (9), του αλιευτικού κλάδου(5), καθώς τοπικών μη κυβερνητικών οργανώσεων και εργατικών σωματείων (4). Η πλειονότητα των συμμετεχόντων στην έρευνα είναι άνδρες ηλικίας 35-64 που κατοικούν στην περιοχή μελέτης, εργοδότες με προσωπικό (17), ή μισθωτοί (10) που η απασχόλησή τους δεν είναι εποχική (19) και δεν συμμετέχουν σε κάποια περιβαλλοντική οργάνωση (25). Αξίζει να επισημανθεί το χαμηλό έως μέτριο μορφωτικό επίπεδο των εκπροσώπων των τοπικών φορέων που εμπλέκονται στη διαχείριση των ΘΠΠ και την ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού. Οι 20 από τους 32 εκπροσώπους έχουν ολοκληρώσει δημοτικό, γυμνάσιο ή/και λύκειο, 7 είναι απόφοιτοι ΑΕΙ/ΤΕΙ και μόλις 5 κατέχουν μεταπτυχιακό ή/και διδακτορικό τίτλο σπουδών.²

2.2.2. Στάσεις και απόψεις όσον αφορά τις Θαλάσσιες Προστατευόμενες Περιοχές και την τοπική ανάπτυξη

Οι περισσότεροι εκπρόσωποι των τοπικών φορέων και των τριών νησιών (10/18) επεσήμαναν ότι για την οικονομική ανάπτυξη του νησιού τους θα πρέπει να δοθεί προτεραιότητα πρωτίστως στον τομέα των υποδομών. Στη Μήλο και την Κύθνο, υπογραμμίστηκε η ανάγκη για περαιτέρω ανάπτυξη του τουρισμού και των απαιτούμενων υποδομών, ενώ στη Σαντορίνη τονίστηκε η άμεση ανάγκη για την ανάπτυξη υποδομών και μέτρων που θα καταστήσουν το νησί βιώσιμο μεσομακροπρόθεσμα. Οι περισσότερες αντιπαραθέσεις σε τοπικό επίπεδο φαίνεται ότι αφορούν επίσης τον τομέα των υποδομών και ιδίως τη χωροθέτηση ΧΥΤΥ/ ΧΥΤΑ στη Μήλο, ενώ στην περίπτωση της Σαντορίνης συνδέονται κυρίως με τη σύγκρουση των δραστηριοτήτων (περιβάλλον/τουρισμός) και τις πολεοδομικές ρυθμίσεις.

² Άρα η πλειονότητα των εκπροσώπων είναι μεγάλης ηλικίας και χαμηλού μορφωτικού επιπέδου και, ως εκ τούτου, ανήκει στην ομάδα της τοπικής κοινωνίας που φαίνεται να είναι πιο επιφυλακτική απέναντι στις ΘΠΠ, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της τηλεφωνικής έρευνας.

Οι περισσότεροι ερωτώμενοι (16 στους 26) θεωρούν την ποιότητα του θαλάσσιου περιβάλλοντος στα επιμέρους νησιά από καλή έως υψηλή, αν και παρατηρούνται έντονες διαφοροποιήσεις στις απόψεις των τοπικών φορέων, που μάλλον συνδέονται με το επίπεδο τουριστικής ανάπτυξης του κάθε νησιού. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Κύθνος, όπου το σύνολο των ερωτώμενων αξιολογεί την ποιότητα του θαλάσσιου περιβάλλοντος ως υψηλή, ενώ στη Σαντορίνη μόλις ένας ερωτώμενος δηλώνει ότι η ποιότητα είναι υψηλή, ενώ η πλειονότητα θεωρεί ότι είναι μέτρια ή χαμηλή.

Σχεδόν όλοι οι εκπρόσωποι φορέων δήλωσαν ότι γνωρίζουν τι είναι οι ΘΠΠ, αλλά 28 από τους 32 ερωτώμενους δεν γνώριζαν ότι είχε ήδη οριοθετηθεί ΘΠΠ στο νησί τους. Μάλιστα, θα πρέπει να υπογραμμισθεί ότι σε αυτούς που δεν ήταν ενήμεροι για την οριοθέτηση ΘΠΠ στο νησί τους συμπεριλαμβάνονται τόσο εκπρόσωποι της τοπικής αυτοδιοίκησης, όσο και των λιμενικών αρχών. Στις λίγες περιπτώσεις που η δημοτική αρχή γνώριζε την οριοθέτηση ΘΠΠ στο νησί, η λιμενική αρχή δήλωνε άγνοια, και αντιστρόφως (π.χ. Μήλος - Σαντορίνη). Παράλληλα, κανένας εκπρόσωπος του αλιευτικού κλάδου και στα τρία νησιά δεν γνώριζε ότι έχει ήδη οριοθετηθεί ΘΠΠ στην περιοχή μελέτης.

Στην περίπτωση της Σαντορίνης, ιδίως, ήταν έκδηλη η έκπληξη των εκπροσώπων των τοπικών φορέων για την οριοθέτηση ΘΠΠ στην Παλαιά και Νέα Καμένη και ένταξη της στο δίκτυο Natura. Η αντίδραση αυτή συνδέεται άρρηκτα με τις μακροχρόνιες διαβουλεύσεις που ξεκίνησαν το 2010 σε τοπικό επίπεδο μεταξύ επιστημόνων (Pierre-Yves Cousteau και ΕΛΚΕΘΕ) και τοπικών φορέων (Δημοτική Αρχή, Σωματείο Αλιέων, καταδυτικά κέντρα) και την επίτευξη συναίνεσης για τη διαμόρφωση ΘΠΠ στην ΝΔ πλευρά της Σαντορίνης, δηλαδή από το Ακρωτήριο μέχρι και την Άσπρη Παραλία. Όπως ανέφεραν εκπρόσωποι του συλλόγου «Θηραϊκή Θάλασσα», που ιδρύθηκε το 2017 με σκοπό την προώθηση αυτής της πρωτοβουλίας, «οι αλιείς αρχικά ήταν πολύ αρνητικοί, καθώς πίστευαν ότι αν περιορισθεί η αλιεία σε μια περιοχή θα ζημιωθούν». Μετά από 7 χρόνια διαβουλεύσεων, περίπου 134 ψαράδες που ανήκουν στο Σύλλογο Αλιέων Σαντορίνης συμφώνησαν και υπέγραψαν το μνημόνιο συνεργασίας των τοπικών φορέων για τη δημιουργία θαλάσσιου καταφυγίου. Όλοι οι τοπικοί φορείς κατανόησαν, μετά από επίπονες συζητήσεις και ενδελεχή ενημέρωση, την ανάγκη για πιο βιώσιμες αλιευτικές πρακτικές και τον θετικό αντίκτυπο της δημιουργίας ενός θαλάσσιου καταφυγίου στο θαλάσσιο περιβάλλον, στην αναπλήρωση του αλιευτικού αποθέματος, καθώς και στην επέκταση της τουριστικής περιόδου πέρα από τους καλοκαιρινούς μήνες. Μάλιστα, εκπονήθηκε ολοκληρωμένο και επιστημονικά τεκμηριωμένο σχέδιο για τη διαμόρφωση ΘΠΠ στην προτεινόμενη θαλάσσια περιοχή με χρηματοδότηση του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος.

Ως εκ τούτου, η περίπτωση της Σαντορίνης θα μπορούσε να αποτελεί ένα επιτυχημένο παράδειγμα συνεργασίας της τοπικής κοινωνίας με σκοπό την υιοθέτηση εργαλείων βιώσιμης ανάπτυξης, όπως οι ΘΠΠ, συνεργασία που ωστόσο δεν ευοδώθηκε, λόγω της αδυναμίας της τοπικής κοινωνίας να επικοινωνήσει το αίτημά

της στην Κεντρική Διοίκηση (μέσω της bottom up approach). Τελικά, , μέχρι και τον Οκτώβριο 2018, που πραγματοποιήθηκε η έρευνα πεδίου, το επίσημο αίτημα που κατατέθηκε τον Οκτώβριο 2017 στο Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων δεν είχε εγκριθεί ακόμη και οι τοπικοί φορείς (όπως δήλωσαν) δεν είχαν ενημερωθεί για την θεσμοθέτηση από το Υπουργείο Περιβάλλοντος περιοχής Natura σε διαφορετική θαλάσσια περιοχή(στην νήσο Καμένη, με στόχο την προστασία συγκεκριμένου τύπου οικοτόπου της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ). Αρκετοί από τους εμπλεκόμενους φορείς δήλωσαν ότι τόσο καιρό η κατάσταση παρέμενε στάσιμη λόγω αντικρουόμενων απόψεων.

Αρκετοί εκ των ερωτηθέντων χαρακτήρισαν την εξέλιξη αυτή ως «*ανατροπή από τις προηγούμενες συμφωνημένες περιοχές*» και υπαινίχθηκαν την ύπαρξη άλλων συμφερόντων για την ένταξη αυτής της περιοχής στη ΘΠΠ αντί της θαλάσσιας περιοχής που πρότειναν οι ντόπιοι. Εκπρόσωποι της τοπικής αυτοδιοίκησης και τοπικών μη κυβερνητικών οργανώσεων επισήμαναν ότι «*οι αλιείς δεν ψαρεύουν σε αυτή την περιοχή*», «*είναι 'νεκρή ζώνη'. Δεν έχει ψάρια λόγω του θείου που αναβλύζει*». Ως εκ τούτου, «*δεν έχει ιδιαίτερο νόημα η προστασία της*». Εκπρόσωποι του ξενοδοχειακού τομέα τόνισαν ότι στην περιοχή αυτή «*δεν υπάρχει αντικείμενο προστασίας, ενώ είναι ιδιαίτερα υψηλές οι πιέσεις από τη ναυσιπλοΐα και τη διέλευση τουριστικών σκαφών*», ενώ εκπρόσωποι καταδυτικών κέντρων υπογράμμισαν ότι «*η περιοχή αυτή είναι στο 'μάτι του καιρού', επικρατούν πολλοί αέρηδες και συχνά είναι δύσκολη η πρόσβαση σε αυτήν, σε αντίθεση με την περιοχή που εκτείνεται από τη Βλυχάδα μέχρι τον Φάρο*».

Ενδεχομένως, όλα όσα προαναφέρθηκαν να οφείλονται στο γεγονός ότι συχνά συγχέονται οι έννοιες της ΘΠΠ και του θαλάσσιου καταφυγίου αλιευμάτων (no take zone) και οι τοπικοί φορείς δεν γνωρίζουν τα κριτήρια ένταξης μιας περιοχής στο δίκτυο Natura, σύμφωνα με όσα ορίζει η Οδηγία 92/43/ΕΟΚ. Η ένταξη της συγκεκριμένης περιοχής στο δίκτυο Natura οφείλεται ακριβώς στο γεγονός ότι εκεί αναβλύζουν αέρια από το εσωτερικό της γης και δημιουργούν έναν από τους σπάνιους οικοτόπους της Οδηγίας, που περιλαμβάνεται στο Παράρτημα I και φέρει τον κωδικό 1180: «*Βιοκοινωνίες θειο-βακτηριδίων σε περιοχές του βυθού όπου αναβλύζουν αέρια*». Η δε δημιουργία θαλάσσιου καταφυγίου αλιευμάτων, που προτάθηκε από την τοπική κοινωνία, δεν προϋποθέτει τη θεσμοθέτηση περιοχής Natura, που είναι αρμοδιότητα του Υπουργείου Περιβάλλοντος. Συνήθως αρκεί μια απόφαση της Διεύθυνσης Αλιείας ή της Αποκεντρωμένης Διοίκησης.

Η Κύθνος αποτελεί μια αντίστοιχη περίπτωση με εκείνη της Σαντορίνης, ως προς την άγνοια της ορολογίας, με τη διαφορά ότι η στάση των ερωτηθέντων ήταν εκ διαμέτρου αντίθετη. Η πλειονότητα των τοπικών φορέων και ιδίως οι αλιείς στην Κύθνο συγχέουν την θεσμοθέτηση περιοχών Natura ως ΘΠΠ με το Θαλάσσιο Καταφύγιο Άγριας Ζωής που διαμορφώθηκε το 2015 στην Γυάρο. Η εγγύτητα με την περιοχή αυτή και η έλλειψη ενημέρωσης των άμεσα εμπλεκόμενων φορέων φαίνεται ότι δημιούργησε στρεβλές εντυπώσεις για τις ΘΠΠ, θεωρώντας ότι μια ΘΠΠ συνοδεύεται απαραίτητα από αυστηρούς περιορισμούς στην αλιεία, όπως αυτοί που

εφαρμόζονται στη Γυάρο. Όπως ανέφεραν οι αλιείς της Κύθνου, οι αυστηροί περιορισμοί στην αλιεία στη θαλάσσια ζώνη της Γυάρου αφορούν μόνο τους επαγγελματίες ψαράδες, τους οποίους παρακολουθούν με ραντάρ, ενώ αντίστοιχοι αυστηροί έλεγχοι δεν εφαρμόζονται για τους ερασιτέχνες ψαράδες και τα τουριστικά σκάφη. Τούτο ερμηνεύει σε μεγάλο βαθμό την ευρύτερη συναίνεση που παρατηρείται μεταξύ όλων των τοπικών φορέων (πλην του καταδυτικού κέντρου) ενάντια στη θεσμοθέτηση και λειτουργία ΘΠΠ στην Κύθνο.

Συμβολή των ΘΠΠ στην τοπική κοινωνία και οικονομία

Η πλειονότητα των ερωτώμενων και στα τρία νησιά θεωρεί τις ΘΠΠ πολύ ή αρκετά σημαντικές (25/32), αλλά οι απόψεις των εκπροσώπων των τοπικών φορέων της Κύθνου διχάζονται: 3 στους 7 ερωτώμενους δηλώνουν ότι είναι «πολύ σημαντικές», αλλά είναι εμφανής η επιφυλακτικότητα ορισμένων φορέων όσον αφορά τη διαμόρφωση ΘΠΠ, καθώς καταγράφονται οι περισσότεροι απαντήσεις «καθόλου σημαντικές» (3/7). Αντίθετα, στη Μήλο, η πλειονότητα των ερωτώμενων (10/13) δηλώνει ότι οι ΘΠΠ είναι πολύ ή αρκετά σημαντικές, ενώ οι εκπρόσωποι των φορέων της Σαντορίνης αναδεικνύονται ως οι πλέον ένθερμοι υποστηρικτές των ΘΠΠ, καθώς όλοι δηλώνουν ότι είναι «πολύ σημαντικές». Όπως φαίνεται και στο Γράφημα 5, η πλειονότητα των ερωτώμενων πιστεύει ότι η ΘΠΠ θα συμβάλλει πρωτίστως στην περιβαλλοντική προστασία (27/32) και στην τουριστική ανάπτυξη (23/32), και δευτερευόντως στον περιορισμό της αλιείας (18/32).

Γράφημα 5: Απόψεις των εκπροσώπων τοπικών φορέων για τη συμβολή των ΘΠΠ σε επιμέρους τομείς της τοπικής κοινωνίας και οικονομίας

Η πλειονότητα των τοπικών φορέων (25/32) θεωρεί ότι οι ΘΠΠ αποτελούν ευκαιρία για την ανάπτυξη του νησιού τους (Πίνακας 1). Στις περιπτώσεις της Σαντορίνης και

της Μήλου όλοι ή σχεδόν όλοι οι φορείς υιοθετούν αυτή την άποψη, ενώ στην Κύθνο οι τοπικοί φορείς φαίνεται να είναι πολύ πιο επιφυλακτικοί (αν όχι αρνητικοί), δηλώνοντας στην πλειονότητα τους ότι οι ΘΠΠ θα αποτελέσουν «εμπόδιο» ή «και εμπόδιο και ευκαιρία».

Πίνακας 1: Οι ΘΠΠ αποτελούν για την ανάπτυξη της περιοχής ευκαιρία ή εμπόδιο;

	Εμπόδιο	Ευκαιρία	Και εμπόδιο και ευκαιρία	Σύνολο
Σαντορίνη	0	12	0	12
Κύθνος	3	2	2	7
Μήλος	0	11	2	13
Σύνολο	3	25	4	32

Συνακόλουθα, η πλειονότητα των φορέων στη Σαντορίνη (10/12) και τη Μήλο (7/13) εκτιμά ότι τα αποτελέσματα της λειτουργίας ΘΠΠ για την τοπική οικονομία θα είναι «θετικά – πολύ θετικά». Βέβαια, στην περίπτωση της Μήλου, αρκετοί εκπρόσωποι φορέων δηλώνουν ότι τα αποτελέσματα από τη λειτουργία ΘΠΠ δεν θα είναι «ούτε θετικά ούτε αρνητικά» (5/13). Πρόκειται κυρίως για εκπροσώπους της δημόσιας διοίκησης, των αλιέων και άλλων σημαντικών ομάδων τοπικών συμφερόντων. Στην Κύθνο μόλις ένας εκπρόσωπος φορέα θεωρεί ότι θα είναι «πολύ θετικά» τα αποτελέσματα από τη λειτουργία της ΘΠΠ, ενώ η πλειονότητα των τοπικών φορέων δηλώνει ότι θα είναι «και θετικά και αρνητικά», με τους αλιείς να υπογραμμίζουν ότι θα είναι «αρνητικά ή πολύ αρνητικά» (Πίνακας 2).

Πίνακας 2: Απόψεις των τοπικών φορέων όσον αφορά τα αποτελέσματα της λειτουργίας ΘΠΠ για την τοπική οικονομία

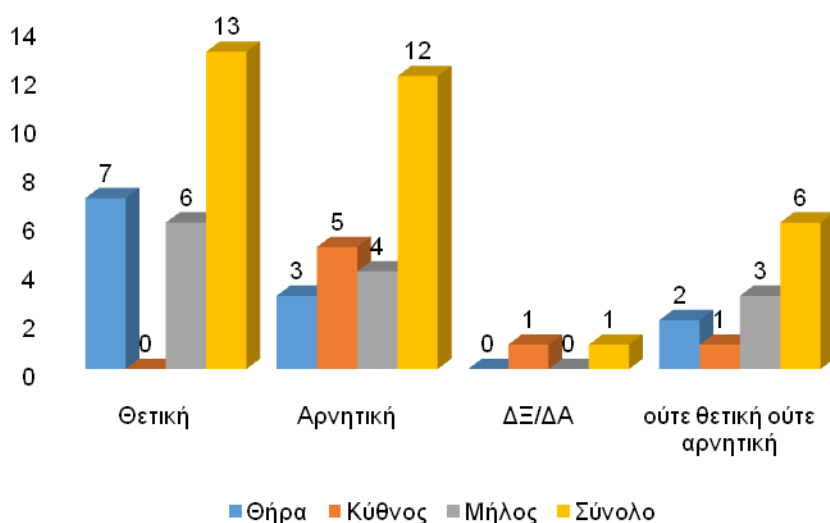
	Πολύ θετικά-Θετικά	Ούτε θετικά, ούτε αρνητικά	Πολύ αρνητικά-Αρνητικά	Και θετικά και αρνητικά	Σύνολο
Σαντορίνη	10	2	0	0	12
Κύθνος	1	0	2	4	7
Μήλος	7	5	1	0	13
Σύνολο	18	7	3	4	32

Παρόμοια άποψη εκφράζουν και οι εκπρόσωποι των τοπικών φορέων όσον αφορά τα αποτελέσματα από τη λειτουργία της ΘΠΠ για την τοπική κοινωνία. Εξαίρεση αποτελεί η περίπτωση της Κύθνου, όπου η πλειονότητα των εκπροσώπων των τοπικών φορέων (4/7) δηλώνει ότι το σύνολο της τοπικής κοινωνίας θα επηρεαστεί

«αρνητικά-πολύ αρνητικά» από τη διαμόρφωση ΘΠΠ. Όπως ανέφερε χαρακτηριστικά εκπρόσωπος της τοπικής αυτοδιοίκησης «οι μικρές κοινωνίες λειτουργούν διαφορετικά. Εδώ είμαστε μια αλυσίδα. Συνδεδειμένοι κρίκοι ο ένας με τον άλλον. Ενδεχόμενη μείωση του εισοδήματος των ψαράδων ή του αλιευτικού όγκου θα επηρεάσει και άλλα επαγγέλματα (από την ταβέρνα μέχρι τον φούρνο), γιατί θα μειωθεί το εισόδημα της τοπικής οικονομίας και η κατανάλωση». Αρκετοί εκπρόσωποι τοπικών φορέων εξέφρασαν φόβους ότι η διαμόρφωση ΘΠΠ στην Κύθνο θα διαταράξει την κοινωνική συνοχή.

Η πλειονότητα των ερωτώμενων και στα τρία νησιά εκτιμά ότι οι αλιείς θα υποστούν το μεγαλύτερο κόστος (έστω βραχυπρόθεσμα) από τη λειτουργία της ΘΠΠ, ενώ θα ωφεληθούν κυρίως τα καταδυτικά κέντρα και ο τουρισμός γενικότερα. Όσον αφορά την εκτιμωμένη στάση της τοπικής κοινωνίας στη διαμόρφωση ΘΠΠ, οι περισσότεροι εκπρόσωποι της τοπικής αυτοδιοίκησης, των λιμενικών αρχών και του ξενοδοχειακού τομέα και στα τρία νησιά εκτιμούν ότι θα είναι αρνητική η στάση της τοπικής κοινωνίας, ενώ η πλειονότητα των εκπροσώπων του θαλάσσιου και καταδυτικού τουρισμού, καθώς και οι αλιείς θεωρούν ότι θα είναι θετική. Ωστόσο, παρατηρούνται σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των τριών νησιών (Γράφημα 6).

Γράφημα 6: Η εκτιμώμενη στάση της τοπικής κοινωνίας στη λειτουργία της ΘΠΠ

Οι απόψεις των τοπικών φορέων της Κύθνου

Στην περίπτωση της Κύθνου, η πλειονότητα των τοπικών φορέων εκτιμά ότι η στάση της τοπικής κοινωνίας θα είναι αρνητική (5/7) και οι αντιδράσεις ιδιαίτερα έντονες. Σχεδόν όλοι οι τοπικοί φορείς θεωρούν ότι οι επαγγελματίες και οι ερασιτέχνες αλιείς θα είναι οι μόνοι που θα υποστούν τις αρνητικές επιπτώσεις και, κατά συνέπεια, θα αντιδράσουν πολύ έντονα. Όπως χαρακτηριστικά ανέφεραν εκπρόσωποι της τοπικής αυτοδιοίκησης: «θα επηρεαστεί η καθημερινότητά τους ... είναι ο μόνος τρόπος για να βγάλουν το ψωμί τους», προσθέτοντας ότι «το νησί είναι μοιρασμένο από τους αλιείς

του νησιού» και πιθανή απαγόρευση ή περιορισμός της αλιείας στη περιοχή που έχει οριστεί ως ΘΠΠ, θα πλήξει δυσανάλογα τους αλιείς που ψαρεύουν στα Λουτρά. Ορισμένοι εκ των αλιέων τόνισαν ότι *«η ενδεχόμενη λειτουργία της ΘΠΠ θα επέφερε ζημία στους επαγγελματίες αλιείς με την επιβολή άσκοπων περιορισμών, ενώ κερδισμένοι θα ήταν μόνο οι ξενοδόχοι και οι εστιάτορες, λόγω της πιθανής αύξησης της τουριστικής κίνησης»*. Η αντίδρασή τους αναμένεται να είναι ιδιαίτερα έντονη, καθώς δηλώνουν ότι θα εμποδίσουν με κάθε τρόπο την εφαρμογή της ΘΠΠ, *«ακόμη και αποκλείοντας το λιμάνι με τα καΐκια»*. Μάλιστα, η πλειονότητα των εκπροσώπων των υπόλοιπων φορέων υπογράμμισε ότι *«η τοπική κοινωνία θα σταθεί στο πλευρό των ψαράδων»*.

Οι περισσότεροι εκπρόσωποι των τοπικών φορέων αναγνωρίζουν ότι η ΘΠΠ θα επηρεάσει θετικά τα καταδυτικά κέντρα και τον ξενοδοχειακό τομέα, ενώ ορισμένοι εκ των ερωτώμενων (συμπεριλαμβανομένων των εκπροσώπων της τοπικής αυτοδιοίκησης) επισήμαναν ότι κανένας κλάδος δεν θα επηρεαστεί θετικά, ούτε η αλιεία, ούτε ο τουρισμός. Το μοναδικό καταδυτικό κέντρο που δραστηριοποιείται στο νησί αποτελεί ίσως τον μόνο υπέρμαχο της ΘΠΠ, εκτιμώντας ότι η ΘΠΠ θα συμβάλλει στην αύξηση του αλιευτικού αποθέματος και στην προσέλκυση τουριστών. Αναγνώρισε, όμως, τις βραχυπρόθεσμες αρνητικές επιπτώσεις για τον κλάδο των αλιέων, επισημαίνοντας ότι η Κύθνος διαθέτει έναν από τους μεγαλύτερους αλιευτικούς στόλους στο Αιγαίο. Στο πλαίσιο αυτό, τόνισε ότι μια ήπια εφαρμογή της ΘΠΠ και όχι η ολική απαγόρευση της αλιείας θα βοηθούσαν περισσότερο την τουριστική ανάπτυξη της Κύθνου.

Το κυριότερο πρόβλημα εντοπίζεται στο γεγονός ότι οι αλιείς θεωρούν ότι δεν έχουν τη δυνατότητα να ασκήσουν παράλληλα και κάποιο άλλο επάγγελμα που να συνδέεται με τον τουρισμό. Ανέφεραν χαρακτηριστικά *«δεν έχουμε στεριά, μόνο θάλασσα. Το νησί μας είναι μια μικρή φυλακή με ένα μεγάλο προαύλιο»*. Υποστηρίζουν ότι το εισόδημά τους από την αλιεία αρκεί μόνο για τη συντήρηση του σκάφους, ενώ μία περαιτέρω μείωση του εισοδήματος τους εκτιμούν ότι θα έχει αλυσιδωτές συνέπειες και στο εισόδημα άλλων επαγγελματιών κλάδων. Ένας από τους εκπροσώπους των αλιέων χαρακτηριστικά ανέφερε ότι *«αν δεν βγάλει χρήματα ο ψαράς, δεν θ' αγοράσει ψωμί και θα ζημιωθεί και ο φούρναρης, και πάει λέγοντας»*. Η γενικότερη αρνητική στάση τους στο ενδεχόμενο εφαρμογής περιορισμών στην αλιεία λόγω της λειτουργίας της ΘΠΠ στην Κύθνο απορρέει από μια αίσθηση εγκατάλειψης του κλάδου τους από την πολιτεία και από την ακλόνητη πεποίθηση ορισμένων εξ αυτών ότι οι μόνοι ωφελημένοι από τον περιορισμό της αλιείας είναι τα ιχθυοτροφεία και οι εισαγωγείς ψαριών.

Οι απόψεις των τοπικών φορέων της Μήλου

Στην περίπτωση της Μήλου, η πλειονότητα των ερωτώμενων αναγνωρίζει τα άμεσα θετικά αποτελέσματα της λειτουργίας της ΘΠΠ για την τοπική οικονομία και ειδικότερα για τον καταδυτικό και τον θαλάσσιο τουρισμό, την περιβαλλοντική προστασία, αλλά και για την αλιεία, λόγω της αύξησης του αλιευτικού αποθέματος.

Ορισμένοι φορείς πρόσθεσαν ότι η ΘΠΠ θα συμβάλλει στην απαγόρευση της ανεξέλεγκτης αγκυροβόλησης σκαφών που κάνει ζημιά στο θαλάσσιο περιβάλλον και στον περιορισμό φαινομένων παράνομης διάθεσης αποβλήτων και απορριμμάτων στη θάλασσα. Όπως αναφέρθηκε χαρακτηριστικά: *«κάποιοι ψαράδες ρυπαίνουν το θαλάσσιο περιβάλλον, πετώντας στον βυθό παλιές λευκές συσκευές, προκειμένου να δημιουργήσουν καταφύγια για ψάρια αποκλειστικά προς όφελός τους, εμποδίζοντας τους υπόλοιπους ψαράδες να ψαρεύουν εκεί, εφόσον πιάνονται τα δίκτυα τους και καταστρέφονται»*. Ωστόσο, ορισμένοι αλιείς επισήμαναν ότι θα πρέπει οπωσδήποτε να απαγορευτούν τα συρόμενα αλιευτικά εργαλεία (τράτες), δηλώνοντας απερίφραστα τη δυσαρέσκειά τους για τη στάση της ελληνικής κυβέρνησης που συνεχίζει να μην θέτει περιορισμούς στην αλιεία με τράτα, ενώ είναι πλέον γνωστό ότι καταστρέφει τον βυθό.

Παράλληλα, η πλειονότητα των εκπροσώπων των τοπικών φορέων της Μήλου που συμμετείχαν στην έρευνα αναγνωρίζει τις βραχυπρόθεσμες αρνητικές επιπτώσεις για τον κλάδο των αλιέων, καθώς, λόγω των περιορισμών στην αλιεία, θα μειωθεί το εισόδημά τους. Βέβαια, σε αντίθεση με την Κύθνο, όπου οι αλιείς φαίνεται να έχουν διαμορφώσει μια κοινή αρνητική στάση όσον αφορά αυτό το ζήτημα, οι απόψεις των αλιέων της Μήλου φαίνεται ότι δίστανται. Ορισμένοι αλιείς δήλωσαν ότι τους περισσότερους μήνες του χρόνου φυσάνε βόρειοι άνεμοι και, ως εκ τούτου, αναγκάζονται να ψαρεύουν κυρίως στη Δυτική και τη Νότια Μήλο. Κατά συνέπεια, αν περιοριστεί η αλιεία σε αυτή την περιοχή λόγω της δημιουργίας ΘΠΠ, θα είναι τεράστιες οι αρνητικές επιπτώσεις για το εισόδημά τους. Άλλοι επαγγελματίες αλιείς, που δραστηριοποιούνται σήμερα και στον αλιευτικό τουρισμό, επισήμαναν ότι *«ακόμη και αν περιοριστεί η αλιεία σε κάποιες περιοχές, οι επαγγελματίες αλιείς γνωρίζουν πολύ καλά τη θάλασσα και θα βρουν άλλες περιοχές για να ψαρεύουν»*. Ανέφεραν χαρακτηριστικά ότι *«μόνο όφελος θα έχουμε, δεν έχουμε τίποτα να χάσουμε»* και προσέθεσαν ότι λόγω της μείωσης του αλιευτικού αποθέματος και του μειωμένου εισοδήματος των αλιέων, οι νέοι δεν εκδηλώνουν ενδιαφέρον να απασχοληθούν σε αυτόν τον κλάδο. Στο πλαίσιο αυτό, εκτιμούν ότι η ΘΠΠ και η αύξηση του αλιευτικού αποθέματος θα προσελκύσει νέους ψαράδες.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι, σε αντίθεση με την περίπτωση της Κύθνου, όλοι οι εκπρόσωποι των αλιέων της Μήλου, που συμμετείχαν στην έρευνα, αναγνώρισαν τις μακροπρόθεσμα θετικές επιπτώσεις για τον κλάδο τους, λόγω της αύξησης του αλιευτικού αποθέματος. Πιο συγκεκριμένα, δήλωσαν ότι δεν είναι αντίθετοι στον περιορισμό της αλιείας σε μια μικρής έκτασης θαλάσσια ζώνη στη Βόρεια Μήλο, αλλά δοκιμαστικά. Τόνισαν όμως ότι *«δεν μπορεί να 'κλείσει' η μισή Μήλος»*. Σημείωσαν δε ότι η προηγούμενη εμπειρία τους (με τον περιορισμό της αλιείας στο λιμάνι του Αδάμαντα για 2 χρόνια) έδειξε ότι ο περιορισμός της αλιείας δεν οδηγεί σε μεγάλη αύξηση του αλιευτικού αποθέματος. Επιπλέον, θεωρούν ότι τα ναυάγια είναι φυσικά πάρκα και αποτελούν τα καλύτερα θαλάσσια καταφύγια. *«Η Μήλος έχει πολλά ναυάγια. Δεν χρειάζεται επιπλέον ΘΠΠ»*.

Εύλογα λοιπόν, η πλειονότητα των ερωτώμενων, ανεξάρτητα εάν θεωρεί ότι ο κλάδος της αλιείας θα πληγεί από τη λειτουργία της ΘΠΠ, θεωρεί ότι αντιδράσεις θα υπάρξουν πρωτίστως από τους αλιείς και δευτερευόντως από τους ιδιοκτήτες σκαφών αναψυχής. Όπως ανέφεραν χαρακτηριστικά ορισμένοι εκ των ερωτώμενων, οι αλιείς θα αντιδράσουν *«από επαγγελματικό πείσμα, 'είναι η θάλασσά μου!'»*, *«λόγω προκατάληψης για το νέο και το άγνωστο»*, γιατί *«όλοι βλέπουν το τώρα, δεν ενδιαφέρονται για το μέλλον»*, *«θα πρέπει ν' αλλάζουν συνήθειες, λόγω των περιορισμών»* και *«δεν θέλουν ν' ακολουθούν κανόνες»*.

Σχεδόν όλοι οι εκπρόσωποι των τοπικών φορέων εκτιμούν ότι σαφώς έντονη θα είναι και η αντίδραση των ερασιτεχνών αλιέων και εκείνων που ασκούν παράνομη αλιεία, οι οποίοι κάνουν τη χειρότερη ζημιά στη θάλασσα. Όπως επισήμανε εκπρόσωπος περιβαλλοντικής οργάνωσης, οι επαγγελματίες και οι ερασιτέχνες αλιείς δεν αποτελούν ένα «νιαίο μπλοκ», έχουν αντικρουόμενα συμφέροντα. Ο περιορισμός της αλιείας στη Δυτική Μήλο θα βρει αντίθετους κυρίως τους ερασιτέχνες αλιείς, που ψαρεύουν σε αυτήν την περιοχή. Σύμφωνα με τον ερωτώμενο, τούτο προκύπτει σαφώς από την προσπάθεια που είχε γίνει παλαιότερα, με συναίνεση των επαγγελματιών αλιέων, να περιοριστεί η αλιεία σε ένα τμήμα του κόλπου του Αδάμαντα. Όπως ανέφερε, *«τότε υπήρξαν έντονες αντιδράσεις από τους ερασιτέχνες αλιείς, οι οποίοι κατάφεραν να επηρεάσουν μεγάλο μέρος των επαγγελματιών αλιέων και της τοπικής κοινωνίας και εν τέλει ναυάγησε το όλο εγχείρημα, αν και στη διετία είχε θετικά αποτελέσματα στη αύξηση του ιχθυοαποθέματος»*.

Οι περισσότεροι ερωτώμενοι επισήμαναν ότι η αντίδραση αυτών των ομάδων θα είναι ανάλογη των απαγορεύσεων και περιορισμών που θα επιβληθούν. Για παράδειγμα, αν το θεσμικό πλαίσιο είναι πολύ περιοριστικό, *«οι αντιδράσεις θα είναι έντονες και κανείς δεν θα τηρήσει τον νόμο»*. Όπως υπογράμμισαν οι εκπρόσωποι των αλιέων: *«θα αντιδράσουμε πάρα πολύ σε περίπτωση που περιορισθεί η αλιευτική δραστηριότητα στη Δυτική Μήλο»*.

Αν και δίστανται οι απόψεις για την εκτιμώμενη στάση της τοπικής κοινωνίας της Μήλου απέναντι στη διαμόρφωση της ΘΠΠ, οι περισσότεροι φορείς συνδέουν τη στάση της τοπικής κοινωνίας με την αντίδραση των αλιέων, τονίζοντας ότι η τοπική κοινωνία θα αντιδράσει ανάλογα με τους περιορισμούς που θα τεθούν. Ορισμένοι εκπρόσωποι φορέων του ξενοδοχειακού και του εξορυκτικού τομέα, καθώς και εκπρόσωποι των ελεγκτικών αρχών (4/13), εκτιμούν ότι η στάση της τοπικής κοινωνίας θα είναι αρνητική, καθώς είναι *«δύσκολο να δεχθεί αλλαγές»*. Οι εκπρόσωποι της τοπικής αυτοδιοίκησης, αλλά και του εργατικού κέντρου της Μήλου(3/13),θεωρούν ότι η στάση της τοπικής κοινωνίας θα είναι ουδέτερη. Βέβαια, ορισμένοι εξ αυτών τόνισαν ότι *«αν είναι σε περιοχή που δεν επηρεάζει την αλιεία, δεν θα υπάρξουν αντιδράσεις. Σε διαφορετική περίπτωση, θα γίνει πόλεμος, καθώς οι αλιείς επηρεάζουν και τους υπόλοιπους κατοίκους»*.

Οι άμεσα εμπλεκόμενοι με την πρακτική εφαρμογή της ΘΠΠ στη Μήλο, δηλαδή οι εκπρόσωποι των αλιέων, των καταδυτικών κέντρων και των τοπικών περιβαλλοντικών οργανώσεων (6/13) θεωρούν ότι η στάση της κοινωνίας θα είναι

θετική. Ωστόσο, κάποιοι εξ αυτών δήλωσαν ότι είναι πιθανή η αντίδραση της τοπικής κοινωνίας, γιατί ορισμένοι πολίτες *«ακόμη και να συμφωνούν (με την ΘΠΠ), θα υποχωρήσουν μπροστά στις αντιδράσεις των ψαράδων»*. Αντίθετα, οι ίδιοι οι αλιείς πιστεύουν ότι η τοπική κοινωνία θα είναι γενικά θετική στη διαμόρφωση της ΘΠΠ, καθώς δεν θα επηρεαστεί. Όπως ανέφεραν χαρακτηριστικά *«δεν την νοιάζει, δεν έχει ζημιά, δεν χάνει το ψωμί της»* και θα αντιδράσει μόνο αν είναι παράλογοι οι περιορισμοί.

Η πλειονότητα των ερωτώμενων (6/11) εκτιμά ότι οι ομάδες που θα αντιδράσουν (δηλ. οι αλιείς) ενδέχεται να εμποδίσουν *«πολύ/ πάρα πολύ»* την αποτελεσματική εφαρμογή της ΘΠΠ. Οι εκπρόσωποι των αλιέων ανέφεραν χαρακτηριστικά ότι *«αν δεν θέλουμε, δεν θα εφαρμοστεί!»* και επισήμαναν ότι *«όταν υπάρχει απαγόρευση, υπάρχει και αντίδραση...αν δεν υπάρχει διαβούλευση, δεν θα πετύχει!»*. Ωστόσο, ορισμένοι φορείς αμφισβητούν κατά πόσο θα υπάρξει ουσιαστικός έλεγχος και αν πράγματι οι όποιοι περιορισμοί θα εφαρμοστούν στην πράξη, λόγω της δυσκολίας αυστηρής αστυνόμευσης της περιοχής. Ως εκ τούτου, εκτιμούν ότι δεν θα υπάρξουν αντιδράσεις, γιατί δεν θα λειτουργήσουν πρακτικά οι περιορισμοί.

Σαντορίνη

Στην περίπτωση της Σαντορίνης, όλοι οι εκπρόσωποι των τοπικών φορέων υποστηρίζουν ότι η ΘΠΠ θα έχει μόνο θετικά αποτελέσματα για την τοπική οικονομία και κοινωνία και ειδικότερα για τον καταδυτικό, τον θαλάσσιο αλλά και τον αλιευτικό τουρισμό, την επέκταση της τουριστικής περιόδου, την περιβαλλοντική προστασία και την αύξηση του αλιευτικού αποθέματος. Τονίζουν όμως πρωτίστως τη σημαντική συμβολή της ΘΠΠ στη *«βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη»* του νησιού.

Αξίζει να σημειωθεί ότι σε αντίθεση με τους τοπικούς φορείς της Μήλου και της Κύθνου που βλέπουν την ΘΠΠ ως μέσο προσέλκυσης τουριστών, η πλειονότητα των φορέων της Σαντορίνης αντιλαμβάνεται τη διαμόρφωση της ΘΠΠ ως ευκαιρία για την υιοθέτηση ενός πιο βιώσιμου μοντέλου τουριστικής ανάπτυξης. Στο πλαίσιο αυτό, αρκετοί εκ των ερωτηθέντων τόνισαν ότι προτεραιότητα για τη Σαντορίνη είναι πλέον *«η επιβίωση και όχι η ανάπτυξή της»*. Εκπρόσωπος τοπικής μη κυβερνητικής οργάνωσης τόνισε ότι *«η Σαντορίνη δεν έχει ανάγκη τουριστικής ανάπτυξης, έχει ανάγκη από τη διατήρηση της θαλάσσιας ζωής, η οποία καταστρέφεται από τις τουριστικές και άλλες δραστηριότητες όπως η υπεραλίευση, το ναυάγιο του Sea Diamond, οι αυξημένες αφίξεις κρουαζιερόπλοιων, τα λύματα από ξενοδοχεία στο Ημεροβίγλι, που μέχρι πρότινος κατέληγαν στην Καλντέρα»*. Όπως επισήμανε εκπρόσωπος του ξενοδοχειακού τομέα, *«έχουμε οδηγηθεί στην απαξίωση του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος ...Όλα έγιναν πολύ γρήγορα στη Σαντορίνη, είναι όλοι ακόμα 'μεθυσμένοι' από την 'ανάπτυξη' ... Είχαμε έναν θησαυρό και τον έχουμε καταστρέψει με λύματα, σκουπίδια και μεγάλο αριθμό επισκεπτών...Είναι τόσο ξέφραγο αμπέλι η Σαντορίνη, που κάθε ρύθμιση είναι θετική»*. Επιπρόσθετα, εκπρόσωπος της τοπικής αυτοδιοίκησης είπε χαρακτηριστικά ότι *«πρέπει να γίνει αποδεκτό ό,τι η ΘΠΠ*

είναι ένα καλό εγχείρημα. Δεν πρέπει να μπαίνουν όλα σε οικονομική βάση. Αν τελικά κατασπαταληθεί ο φυσικός πόρος δεν θα υπάρχει λόγος να επισκεφθεί κανείς το νησί».

Αντίστοιχα, εκπρόσωποι των καταδυτικών κέντρων επισήμαναν τη θετική συμβολή της ΘΠΠ όχι μόνο για τον κλάδο τους, αλλά για την προστασία της θαλάσσιας βιοποικιλότητας, επισημαίνοντας ότι παρατηρούν τα τελευταία χρόνια σημαντική υποβάθμιση του θαλάσσιου και παράκτιου περιβάλλοντος της Σαντορίνης. Επιπρόσθετα, θεωρούν ότι η αναγνώριση του νησιού ως περιοχής με οικολογικό ενδιαφέρον, θα προσελκύσει τουρίστες με περιβαλλοντικές ανησυχίες, θα ευαισθητοποιηθεί η τοπική κοινωνία και θα δημιουργηθεί *«μια φιλο-περιβαλλοντική συνείδηση»*. Κατά συνέπεια, η πλειονότητα των τοπικών φορέων θεωρεί ότι η ΘΠΠ μπορεί να συμβάλλει στη βιωσιμότητα, τόσο του τουρισμού, όσο και της ίδιας της περιοχής. Στο πλαίσιο αυτό, εκτιμούν ότι όλοι οι κλάδοι θα επωφεληθούν από τη λειτουργία της ΘΠΠ.

Σε αντίθεση με την Κύθνο και τη Μήλο, οι περισσότεροι εκπρόσωποι των τοπικών φορέων της Σαντορίνης (11/13) δεν ασπάζονται την άποψη περί βραχυπρόθεσμων αρνητικών επιπτώσεων της ΘΠΠ για τον αλιευτικό κλάδο. Ακόμη και οι εκπρόσωποι των επαγγελματιών αλιέων αναγνωρίζουν τη θετική συμβολή της στην αλιεία. Χαρακτήρισαν τις ΘΠΠ ως *«μαιευτήρια ψαριών»*, όπου τα ψάρια μπορούν να αναπαραχθούν και μετά να 'μεταναστεύσουν' στην ευρύτερη θαλάσσια περιοχή. Μάλιστα, υποστήριξαν ότι υπάρχουν συμφέροντα που *«θέλουν να αδειάσει η θάλασσα από ψάρια»*, καθώς έτσι ευνοούνται οι έμποροι/εισαγωγείς αλιευμάτων και οι ιχθυοκαλλιέργειες. Ως εκ τούτου, θεωρούν ότι μόνο εκείνοι μπορούν να επηρεαστούν αρνητικά από τη ΘΠΠ. Οι επαγγελματίες αλιείς θα επωφεληθούν, γιατί θα αυξηθεί το αλιευτικό απόθεμα και συνακόλουθα το εισόδημά τους. Τόνισαν όμως ότι θα πρέπει να γίνει σωστή επιλογή της περιοχής για να μην υπάρχουν αντιδράσεις, υπογραμμίζοντας ότι *«η Σαντορίνη έχει κατά 80% βοριάδες...δεν μπορείς να στερήσεις από τους ψαράδες το απάγκιο του βοριά...δηλαδή τα νότια μέρη..»*. Ταυτόχρονα, πιστεύουν ότι η ΘΠΠ θα είναι μια ευκαιρία για την ανάπτυξη δραστηριοτήτων αλιευτικού τουρισμού, *«μια δουλειά που έχει μέλλον και πρόσθετο εισόδημα για τον ψαρά»*.

Εκπρόσωπος της τοπικής αυτοδιοίκησης, αναφερόμενος στη στάση των αλιέων, τόνισε ότι *«στην αρχή η κύρια αντίδραση των ψαράδων ήταν η καχυποψία. 'κάτι παίζεται από πίσω'. Πλέον άλλαξαν στάση (μετά τις διαβουλεύσεις για την οριοθέτηση ΘΠΠ στην θαλάσσια περιοχή του Ακρωτηρίου)»*. Βέβαια, αρκετοί εκπρόσωποι των τοπικών φορέων δήλωσαν ότι δεν πρόκειται να υπάρξουν αντιδράσεις από τους επαγγελματίες ψαράδες, γιατί δεν ψαρεύουν στην περιοχή όπου έχει ορισθεί η ΘΠΠ (Παλαιά-Νέα Καμένη), ενώ οι ίδιοι είχαν προτείνει στο παρελθόν την περιοχή κοντά στο Ακρωτήρι. Επιπλέον, έχει ήδη αρχίσει να αναπτύσσεται ο αλιευτικός τουρισμός, στον οποίο στρέφονται πλέον πολλοί ψαράδες της Σαντορίνης.

Η πλειονότητα των ερωτώμενων (8/13) θεωρεί ότι οι μόνοι που μπορεί να αντιδράσουν στη διαμόρφωση της ΘΠΠ θα είναι οι ερασιτέχνες αλιείς, οι οποίοι δεν διαθέτουν τα μέσα να πάνε για ψάρεμα σε πιο μακρινές περιοχές, όπως οι

επαγγελματίες. Επιπλέον, εκπρόσωπος ελεγκτικής αρχής επισήμανε ότι οι ντόπιοι ερασιτέχνες αλιείς έχουν μάθει τόσα χρόνια να ψαρεύουν σε συγκεκριμένες περιοχές και είναι δύσκολο να αποδεχθούν περιορισμούς. Εκπρόσωποι της τοπικής αυτοδιοίκησης επισήμαναν τη θετική στάση των εκπροσώπων των επαγγελματιών αλιέων στη διαμόρφωση μιας ΘΠΠ, υπογραμμίζοντας όμως το χάσμα απόψεων που υπάρχει εντός του κλάδου και ιδίως μεταξύ επαγγελματιών και ερασιτεχνών αλιέων. Όπως επισήμανε εκπρόσωπος καταδυτικού κέντρου, οι ερασιτέχνες αλιείς ψαρεύουν κυρίως μεγάλα ψάρια με νέες τεχνικές ψαρέματος, εκτός από το ψαροτούφεκο, και βρίσκονται *«σε συνεχή κόντρα»* με τους επαγγελματίες αλιείς.

Εκπρόσωποι των καταδυτικών κέντρων εκτιμούν ότι οι πρόσκαιρες αρνητικές αντιδράσεις αυτών των ομάδων μπορούν να μεταβληθούν μέσω της ενημέρωσης για τα μακροπρόθεσμα οφέλη, τονίζοντας ότι *«αν βρεθεί κάποιος και τους μιλήσει στη γλώσσα τους, ίσως καταλάβουν το όφελος που θα έχουν στο μέλλον»*. Επισήμαναν δε ότι η νέα γενιά ψαράδων είναι πιο δεκτική. Αντίθετα, *«η παλιά γενιά ψαράδων μιλάει τη δικιά της γλώσσα, έχει τους δικούς της κώδικες και δεν είναι καθόλου διαλλακτική»*.

Όστόσο, δίστανται οι απόψεις όσον αφορά τη δυνατότητα αυτών των ομάδων να εμποδίσουν την αποτελεσματική εφαρμογή της ΘΠΠ. Αρκετοί εκ των ερωτηθέντων (7/12) θεωρούν ότι οι ερασιτέχνες αλιείς μπορούν να εμποδίσουν την αποτελεσματική εφαρμογή της ΘΠΠ, δεδομένου ότι θα συνεχίσουν την παράνομη δραστηριότητά τους. Ως εκ τούτου, επισημαίνουν ότι η αντίδραση αυτών των ομάδων θα περιορισθεί και θα αναγκαστούν να συμμορφωθούν μόνο εφόσον υπάρξουν αποτελεσματικοί ελεγκτικοί μηχανισμοί, επαρκής φύλαξη της περιοχής και επιβολή αυστηρών προστίμων. Οι επαγγελματίες αλιείς, από την πλευρά τους, εκτιμούν ότι αυτή η ομάδα είναι πολύ μικρή και δεν μπορεί να εμποδίσει την αποτελεσματική εφαρμογή της ΘΠΠ. Τόνισαν, ωστόσο, ότι σήμερα είναι ανύπαρκτος ο έλεγχος για 'ερασιτέχνες αλιείς', οι οποίοι διαθέτουν σύγχρονα μηχανήματα και ψαρεύουν κάνοντας *«μεγάλη ζημιά»* στο αλιευτικό απόθεμα, καθώς δεν τηρούν κανέναν κανόνα ή απαγόρευση. Στο πλαίσιο αυτό, ο εκπρόσωπός τους πρότεινε τη φύλαξη της περιοχής από τους ίδιους τους ψαράδες (όπως οι θηροφύλακες σε σχέση με τους κυνηγούς) και την επιβολή αυστηρών προστίμων, όπως η κατάσχεση σκαφών/εξοπλισμού κ.λπ.

Όσον αφορά την γενικότερη στάση της τοπικής κοινωνίας απέναντι στη λειτουργία ΘΠΠ, οι περισσότεροι ερωτώμενοι εκτιμούν ότι θα είναι θετική. Σε αντίθεση με την περίπτωση της Μήλου και της Κύθνου, στη Σαντορίνη, η εκτίμηση εκείνων που θεωρούν ότι θα είναι ουδέτερη ή αρνητική η στάση της κοινωνίας δεν συνδέεται με τις ενδεχόμενες αρνητικές επιπτώσεις για τους αλιείς, αλλά με ίδιον όφελος ή κόστος. Όπως ανέφερε εκπρόσωπος ελεγκτικής αρχής, που εκτιμά ότι η στάση της τοπικής κοινωνίας θα είναι ουδέτερη, *«δεν πρόκειται να αντιδράσει κανείς, γιατί δεν θα καταλάβει ότι κάτι άλλαξε. Δεν τους αφορά, εφόσον δεν επηρεάζει το τουριστικό προϊόν»*. Επισήμανε όμως ότι τούτο ισχύει μόνον στην περίπτωση που οριοθετηθεί μια μικρής έκτασης περιοχή με σαφείς περιορισμούς και ελεγκτικούς μηχανισμούς. Εκτιμά ότι θα υπάρξει αντίδραση μόνο εάν υπάρξουν ρυθμίσεις και περιορισμοί που

θα επηρεάσουν τις τουριστικές δραστηριότητες στην Καλντέρα. Τόνισε μάλιστα, ότι επικρατεί η νοοτροπία των ντόπιων «μην πειράζεις ένα μέρος του νησιού, γιατί κάποια στιγμή μπορεί να θέλω να το εκμεταλλευτώ». Οι τρεις εκπρόσωποι των τοπικών φορέων που θεωρούν ότι θα είναι αρνητική η στάση της τοπικής κοινωνίας υποστήριξαν ότι μπορεί να υπερισχύσει ο φόβος και η άγνοια για τις δραστηριότητες αυτές και ενδέχεται μέρος της κοινωνίας να θεωρήσει ότι θα πληγεί οικονομικά. Όπως αναφέρθηκε χαρακτηριστικά: «Η τοπική κοινωνία δεν ενδιαφέρεται για την ποιότητα του θαλάσσιου περιβάλλοντος, καθώς την αφορά μόνο το κέρδος που μπορεί να αποκομίσει από τη θάλασσα και όχι η προστασία της».

2.2.3. Προτάσεις για αντισταθμιστικά μέτρα

Οι επικρατέστερες προτάσεις για θέσπιση αντισταθμιστικών μέτρων, ώστε να περιοριστούν οι αρνητικές συνέπειες από τη θεσμοθέτηση ΘΠΠ και στα τρία νησιά είναι:

1. Ανάπτυξη του αλιευτικού τουρισμού

- Παροχή αδειών και επιδοτήσεων για τη μετατροπή του αλιευτικού σκάφους σε σκάφος αλιευτικού τουρισμού. Να απλοποιηθεί η σχετική διαδικασία.
- Αποσαφήνιση του κανονιστικού πλαισίου, δηλαδή ποιες είναι οι επιτρεπόμενες δραστηριότητες για ένα σκάφος αλιευτικού τουρισμού και ποιες είναι οι προδιαγραφές που θα πρέπει να πληρούνται για την άσκηση αυτής της δραστηριότητας. Κατ' αυτόν τον τρόπο ενισχύονται τα κίνητρα προς τους αλιείς να ασκήσουν αυτή τη δραστηριότητα, ενώ ταυτόχρονα διευκολύνεται το ελεγκτικό έργο του λιμεναρχείου. Στη Μήλο, επισημάνθηκε ότι υπάρχει έντονη διαμάχη σε τοπικό επίπεδο μεταξύ των μόλις τριών ιδιοκτητών σκαφών αλιευτικού τουρισμού και εκείνων με σκάφη που κάνουν τουριστικές περιηγήσεις. Ειδικότερα, καταγράφονται καταγγελίες από τουριστικές επιχειρήσεις εναντίων αλιευτικών σκαφών, γιατί κατά τη διάρκεια της περιήγησης επιτρέπουν στους τουρίστες να κάνουν μπάνιο (ενώ η άδεια αφορά μόνο την επίδειξη της τέχνης του ψαρέματος και όχι την κολύμβηση) και στερούνται των κατάλληλων προδιαγραφών.
- Άρση υφιστάμενων απαγορεύσεων (π.χ. δυνατότητα κολύμβησης σε επιβάτες αλιευτικών τουριστικών σκαφών). Πρόβλεψη διευκολύνσεων (π.χ. λειτουργία ταμειακής μηχανής).

2. Αποζημιώσεις

- Να προβλέπεται αποζημίωση για τα αλιευτικά εργαλεία που καταστρέφονται από τα προστατευόμενα είδη, όπως οι φώκιες και τα δελφίνια, ή/και αποζημίωση που θα αντιστοιχεί στην απώλεια εισοδήματος λόγω του περιορισμού της αλιείας (π.χ. επίδομα ή φοροαπαλλαγές). Επισημάνθηκε ότι υπάρχει νομοθεσία για τα θαλάσσια θηλαστικά, αλλά δεν έχει εφαρμοστεί (Κύθνος, Μήλος)

3. Διαβούλευση με τα Σωματεία Αλιέων

- Διαβούλευση με τους αλιείς για τον ορισμό της καταλληλότερης περιοχής περιορισμού της αλιείας (Κύθνος).
- Διαβούλευση με τον Σύνδεσμο Αλιέων για να συμφωνηθούν από κοινού τα σημεία όπου θα επιτρέπεται η ερασιτεχνική αλιεία, αλλά και με τους ιδιοκτήτες των τουριστικών σκαφών, καθώς τυχόν απαγόρευση προσέγγισης και αγκυροβόλησης στα σημεία υψηλού τουριστικού ενδιαφέροντος θα επιφέρει έντονες αντιδράσεις (Μήλος).

Επιπλέον προτάσεις/ αντισταθμιστικά μέτρα στην Κύθνο:

- Τα καταδυτικά κέντρα να πληρώνουν μέρος των εσόδων τους στους επαγγελματίες αλιείς. Να αναπτυχθεί στενή συνεργασία μεταξύ καταδυτικών κέντρων και αλιέων.
- Παροχή αδειών και πρόβλεψη χρηματοδότησης για τη μετατροπή των αλιευτικών σκαφών σε τουριστικά σκάφη κατά την περίοδο απαγόρευσης της αλιείας
- Απαγόρευση της χρήσης εργαλείων που πιάνουν τον γόνο (π.χ. βιντζότρατα) και να επιτρέπονται τα παραγάδια.
- Περιορισμός της γραφειοκρατίας για τη χρηματοδότηση του πετρελαίου κίνησης.
- Έλεγχος και όχι απαγόρευση της ερασιτεχνικής και υποβρύχιας αλιείας. Οι ερασιτέχνες αλιείς θα πρέπει να έχουν άδεια, όπως τα προηγούμενα χρόνια, καθώς πλέον κανείς δεν γνωρίζει τον ακριβή αριθμό τους και πού ψαρεύουν.
- Ενίσχυση των ελεγκτικών μηχανισμών για την παράνομη αλιεία. Στην περίπτωση της Κύθνου, αναφέρθηκε ότι το λιμενικό σώμα δεν διαθέτει επαρκή μέσα για να κάνει ελέγχους (π.χ. πετρέλαιο για το σκάφος).

Ορισμένοι εκ των ερωτηθέντων και οι εκπρόσωποι των αλιέων εκτιμούν ότι η μετατροπή του αλιευτικού σκάφους σε τουριστικό δεν μπορεί να αντισταθμίσει την απώλεια του εισοδήματός τους, καθώς η τουριστική περίοδος στην Κύθνο είναι πολύ μικρή (δύο μήνες). Επίσης, πιστεύουν ότι με τον αλιευτικό τουρισμό 'ανοίγουν τα μάτια' στους τουρίστες, δείχνοντάς τους τους ψαρότοπους.

Επιπλέον προτάσεις/ αντισταθμιστικά μέτρα στη Μήλο:

- Διαμόρφωση αλιευτικού καταφυγίου (μαρίνα) στην ζώνη εκτός ΘΠΠ (π.χ. Βόρεια Μήλος) που θα λειτουργεί ως νέο σημείο εκκίνησης των αλιευτικών σκαφών. Κατ' αυτόν τον τρόπο, θα μειωθεί σημαντικά η απόσταση που πρέπει να διανύσουν οι αλιείς και, ως εκ τούτου, η κατανάλωση καυσίμων.

Ορισμένοι φορείς εξέφρασαν τον προβληματισμό τους για την παροχή

αποζημιώσεων προς τους αλιείς, καθώς ήδη λαμβάνουν επιδότηση για τα καύσιμά τους. Επίσης, εκπρόσωποι της τοπικής αυτοδιοίκησης εκτιμούν ότι η ανάπτυξη του αλιευτικού τουρισμού δεν μπορεί να λειτουργήσει ως αντιστάθμισμα, καθώς οι ιδιοκτήτες σκαφών που κάνουν θαλάσσιες εκδρομές δεν θα επέτρεπαν να δοθούν κίνητρα στους αλιείς για να ασκήσουν παρόμοιες τουριστικές δραστηριότητες.

2.2.4. Απόψεις και προτάσεις για την αποτελεσματική λειτουργία και διαχείριση της ΘΠΠ

Όσον αφορά τον υπεύθυνο διαχείρισης των ΘΠΠ, οι απόψεις φαίνεται ότι δίστανται (Πίνακας 3). Οι μισοί σχεδόν από τους εκπροσώπους των φορέων επισήμαναν ότι υπεύθυνος διαχείρισης των ΘΠΠ πρέπει να είναι ο Δήμος (13/27), γιατί γνωρίζει καλύτερα τις ιδιαιτερότητες της τοπικής οικονομίας και κοινωνίας. Για να είναι, ωστόσο, αποτελεσματική η διαχείριση από τον Δήμο, απαιτείται, όπως επεσήμαναν οι εκπρόσωποι της τοπικής αυτοδιοίκησης στη Μήλο και τη Σαντορίνη, η παροχή των κατάλληλων πόρων και ανθρώπινου δυναμικού για να ασκείται αποτελεσματικός έλεγχος. Αρκετοί από τους ερωτηθέντες (12/27) ήταν ιδιαίτερα αρνητικοί στο ενδεχόμενο να αναλάβει ο Δήμος τη διαχείριση, καθώς επισήμαναν ότι η εγγύτητα του φορέα διαχείρισης με την τοπική κοινωνία δεν λειτουργεί πάντα θετικά. Αντίθετα, μπορεί να αυξήσει τις πιέσεις από συγκεκριμένες ομάδες συμφερόντων, περιορίζοντας την αποτελεσματική εφαρμογή του κανονιστικού πλαισίου. Ως εκ τούτου, θεωρούν πιο κατάλληλη την Κεντρική Διοίκηση ή/και έναν ανεξάρτητο φορέα.

Αυτή την άποψη υιοθετούν και εκπρόσωποι της τοπικής αυτοδιοίκησης της Κύθνου, ενώ στην περίπτωση της Μήλου ορισμένοι εκ των ερωτηθέντων ανέφεραν ότι το περιβαλλοντικό κλιμάκιο της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, που δραστηριοποιείται στη Μήλο, βρίσκεται σε μεγάλη αντιπαλότητα με τον Δήμο, και μάλλον θα είναι δύσκολη η συνεργασία αυτών των δύο φορέων για τη διαχείριση της ΘΠΠ.

Πίνακας 3: Απόψεις για τον φορέα που θα αναλάβει τη διαχείριση της ΘΠΠ

Υπεύθυνος για τη διαχείριση των ΘΠΠ:	Σαντορίνη	Κύθνος	Μήλος	Σύνολο
Δήμος	5	2	6	13
Περιφέρεια	1	0	1	2
Αποκεντρωμένες Διοικήσεις	0	0	0	0
Κεντρική Διοίκηση	3	3	3	9
Άλλος φορέας	3	0	0	3

Οι περισσότεροι από τους συμμετέχοντες στην έρευνα επισήμαναν ότι θα πρέπει να υπάρχει ενημέρωση και συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων φορέων. Εκτιμούν ότι

κατ' αυτόν τον τρόπο θα είναι πιο πιθανόν να υιοθετηθούν από κοινού αποδεκτές ρυθμίσεις, που συνακόλουθα θα εφαρμοστούν πιο αποτελεσματικά. Ως εκ τούτου, θεωρούν ότι στον Φορέα Διαχείρισης της ΘΠΠ (με ή χωρίς δικαίωμα ψήφου) θα πρέπει να συμμετέχουν πρωτίστως το Λιμενικό Σώμα (27/29) και το Σωματείο Αλιέων (23/29) (Πίνακας 4). Η συμμετοχή περιβαλλοντικών οργανώσεων στον Φορέα Διαχείρισης δεν έλαβε την ίδια υποστήριξη (14/29). Αρκετοί ήταν επιφυλακτικοί, καθώς θεωρούν ότι έχουν συνήθως ακραίες προτάσεις και μοναδικό μέλημα την περιβαλλοντική προστασία, χωρίς να λαμβάνουν υπόψιν τις κοινωνικές επιπτώσεις.

Πίνακας 4: Απόψεις για τη συμμετοχή άλλων φορέων στη διαχείριση της ΘΠΠ

	Σαντορίνη	Κύθνος	Μήλος	Σύνολο (απαντήσεων)
Κανένας	0	0	0	0
Λιμενικό Σώμα	11	5	11	27
Περιβαλλοντικές οργανώσεις	6	3	5	14
Σωματείο Αλιέων	10	4	9	23
Πολιτιστικά Σωματεία	1	0	2	3
Σύνολο (των ατόμων που απάντησαν)	12	5	12	29

Σημείωση: Οι ερωτηθέντες είχαν δυνατότητα πολλαπλών επιλογών.

Επίσης, στη Σαντορίνη προτάθηκε η συμμετοχή στον Φορέα Διαχείρισης του ΕΛΚΕΘΕ, του Συλλόγου Θηραϊκή Θάλασσα, του Λιμενικού Ταμείου και τουριστικών σωματείων, ενώ στην περίπτωση της Μήλου, προτάθηκε η συμμετοχή του Λιμενικού Ταμείου, Πανεπιστημίων/επιστημονικών φορέων και τουριστικών σωματείων.

2.2.5. Συνέργεια περιβαλλοντικής προστασίας και τουριστικής ανάπτυξης: Απόψεις για τον καταδυτικό τουρισμό

Η πλειονότητα των εκπροσώπων των τοπικών φορέων έχει επισκεφθεί καταδυτικό κέντρο (23/32), αλλά μόνο 14 εξ αυτών έχουν συμμετάσχει σε καταδυτικές δραστηριότητες. Ως εκ τούτου, η πλειονότητα των ερωτώμενων (18/32) δηλώνει ότι δεν έχει κάποια καταδυτική εμπειρία.

Από την έρευνα προκύπτει ότι ο αριθμός των καταδυτικών κέντρων που δραστηριοποιούνται σε κάθε νησί δεν προσδιορίζει κατ' ανάγκη το εκτιμώμενο επίπεδο ανάπτυξης του καταδυτικού τουρισμού. Στην Κύθνο δραστηριοποιείται μόλις ένα καταδυτικό κέντρο, στη Μήλο δύο και στη Σαντορίνη τέσσερα, αλλά και στα τρία νησιά οι περισσότεροι εκπρόσωποι τοπικών φορέων (20/31) θεωρούν ότι ο

καταδυτικός τουρισμός είναι αρκετά ή πολύ/πάρα πολύ ανεπτυγμένος στην περιοχή τους. Μάλιστα η συμμετοχή (ή μη) των ερωτώμενων σε καταδυτικές δραστηριότητες δεν διαφοροποιεί την άποψη αυτή.

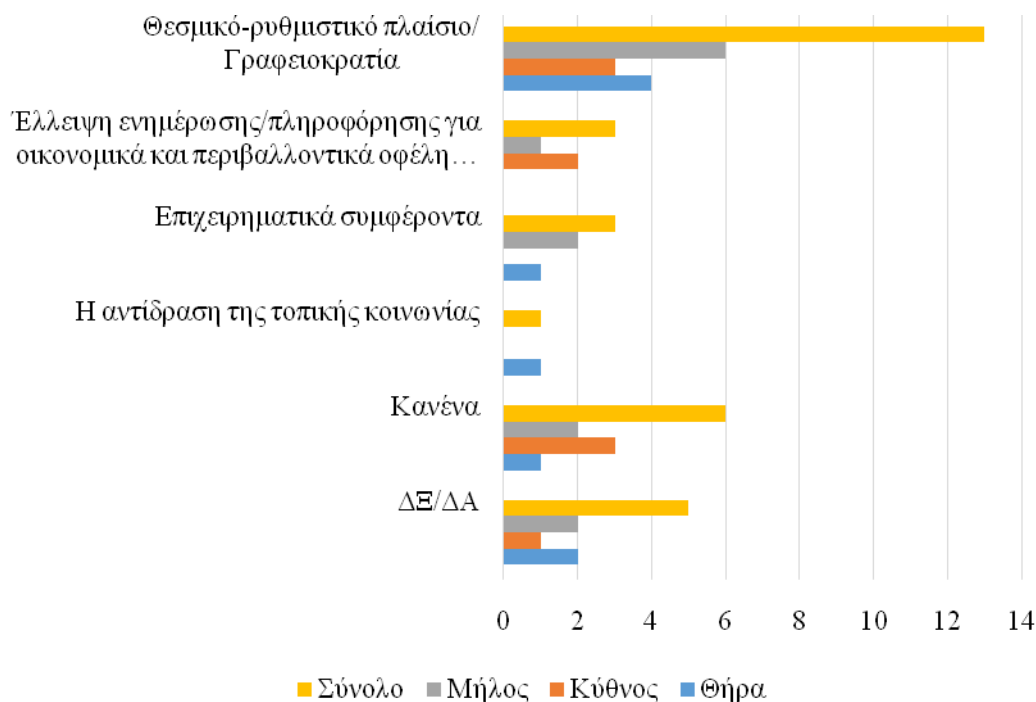
Ο αριθμός των καταδυτικών κέντρων είναι ανάλογος του επιπέδου τουριστικής ανάπτυξης των τριών νησιών και ενδεχομένως τούτο να ερμηνεύει την κοινή άποψη των ερωτώμενων σχετικά με το υψηλό επίπεδο ανάπτυξης του καταδυτικού τουρισμού. Ωστόσο, ανεξάρτητα από την τουριστική ανάπτυξη των τριών νησιών και τις σημαντικές διαφορές τους στην προσέλκυση τουριστών, η συντριπτική πλειονότητα των εκπροσώπων των τοπικών φορέων (28/31) εκτιμά ότι υπάρχουν περιθώρια περαιτέρω ανάπτυξης του καταδυτικού τουρισμού και στα τρία νησιά.

Μάλιστα, οι περισσότεροι φορείς στη Μήλο, συμπεριλαμβανομένων των εκπροσώπων των αλιέων, επισήμαναν ότι η περιοχή μπορεί να γίνει δημοφιλής καταδυτικός προορισμός, καθώς είναι ένα ηφαιστιογενές νησί με υφάλους και βυθό με πλούσια βιοποικιλότητα, αλλά και πολλά αναξιοποίητα ναυάγια, που αποτελούν πόλο έλξης για τους δύτες. Επιπλέον, διαθέτει θαλάσσιες περιοχές με πολλά αρχαία μνημεία και αμφορείς (π.χ. στα Πολλώνια), όπου θα μπορούσαν να δημιουργηθούν υποθαλάσσια μουσεία.

Στη Σαντορίνη, οι εκπρόσωποι των καταδυτικών κέντρων υπογράμμισαν την έλλειψη οργανωμένης και στοχευμένης προβολής του νησιού και της περιοχής των Κυκλάδων ως καταδυτικού προορισμού. Με δικές τους ενέργειες τα καταδυτικά κέντρα προωθούν τη Σαντορίνη ως καταδυτικό προορισμό, προβάλλοντας τα καθαρά νερά της και την ήπια θάλασσα χωρίς ρεύματα, μέσω της συμμετοχής τους σε τουριστικές εκθέσεις και της χρήσης των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Δήλωσαν χαρακτηριστικά: «Μόνοι μας παλεύουμε!».

Το θεσμικό – ρυθμιστικό πλαίσιο και η γραφειοκρατία θεωρείται το κυριότερο εμπόδιο για την περαιτέρω ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού και στα τρία νησιά (13/31 απαντήσεις). Πρόκειται δε για μια άποψη που υποστηρίζουν αρκετοί εκπρόσωποι καταδυτικών κέντρων, αλλά και φορέων της τοπικής αυτοδιοίκησης. Θα πρέπει να σημειωθεί όμως ότι, σε αντίθεση με τα άλλα δύο νησιά, στην Κύθνο επικρατεί εξίσου η άποψη ότι δεν υπάρχει κανένα εμπόδιο στην περαιτέρω ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού (Γράφημα 7).

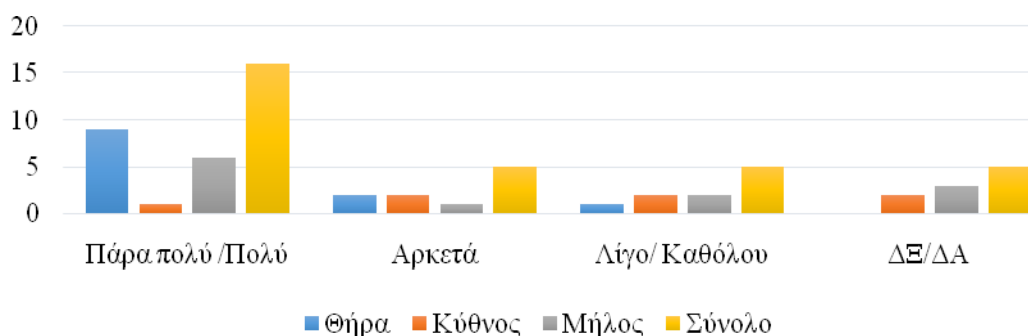
Γράφημα 7: Εκτιμώμενα εμπόδια στην περαιτέρω ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού

Η πλειονότητα των ερωτηθέντων και στα τρία νησιά (21/31) θεωρεί ότι η λειτουργία της ΘΠΠ στην περιοχή τους θα ευνοήσει αρκετά έως πάρα πολύ στην ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού (Γράφημα 8)³, η οποία θα συμβάλλει πρωτίστως στην προσέλκυση τουριστών (υψηλού οικονομικού επιπέδου). Το όφελος για την τοπική οικονομία και κοινωνία από την ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού αναγνωρίζεται από τη συντριπτική πλειονότητα των εκπροσώπων των τοπικών φορέων από όλους τους κλάδους και στα τρία νησιά (26/32) (Γράφημα 9). Μάλιστα, ορισμένοι επισημαίνουν ότι η ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού, ιδίως στην Κύθνο και τη Μήλο, θα συμβάλλει στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου.

³ Θα πρέπει να επισημανθεί ότι στην περίπτωση της Σαντορίνης, οι περισσότεροι εκ των ερωτηθέντων τόνισαν ότι η περιοχή όπου έχει οριοθετηθεί η ΘΠΠ δεν θα ευνοήσει την ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού, καθώς δεν ενδείκνυται για καταδύσεις, λόγω της έλλειψης ψαριών και της αυξημένης κίνησης και αγκυροβόλησης πλοίων αναψυχής. Ως εκ τούτου, οι εκπρόσωποι των τοπικών φορέων της Σαντορίνης δηλώνουν ότι οι ΘΠΠ (γενικά) επηρεάζουν θετικά την ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού.

Γράφημα 8: Η εκτιμώμενη συμβολή της λειτουργίας των ΘΠΠ στην ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού

Αρκετοί εκ των ερωτηθέντων (14/32) εκτιμούν ότι η ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού θα συμβάλλει και στην προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος (Γράφημα 9), καθώς οι δύτες (εκπαιδευτές και εκπαιδευόμενοι) έχουν ιδιαίτερα αυξημένη περιβαλλοντική συνείδηση. Μάλιστα, ορισμένοι εκπρόσωποι καταδυτικών κέντρων ανέφεραν ότι οι τουρίστες καταδυτικού τουρισμού πολύ συχνά συλλέγουν σκουπίδια από τον βυθό της θάλασσας. Ως εκ τούτου, από τις απόψεις των τοπικών φορέων, προκύπτει ότι η λειτουργία των ΘΠΠ και η ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού δύναται να είναι αμοιβαία επωφελείς και αλληλοσυμπληρούμενες πρωτοβουλίες, που υποστηρίζουν τη συνέργεια της περιβαλλοντικής προστασίας και της τουριστικής ανάπτυξης.

Γράφημα 9: Τα οφέλη του καταδυτικού τουρισμού για την περιοχή μελέτης

Η πλειονότητα των ερωτώμενων (20/30) φαίνεται να γνωρίζει τι είναι το οργανωμένο καταδυτικό πάρκο, αλλά δεν γνωρίζει εάν έχει υπάρξει ενδιαφέρον από επενδυτές για την ανάπτυξη καταδυτικού πάρκου στην περιοχή (19/30), ή αναφέρει ότι δεν έχει υπάρξει σχετικό ενδιαφέρον (7/30). Μόλις τέσσερις φορείς ανέφεραν ότι επενδυτές έχουν εκδηλώσει ενδιαφέρον για την ανάπτυξη καταδυτικών πάρκων στην περιοχή κοντά στο Ακρωτήρι στη Σαντορίνη και στην περιοχή κοντά στα Πολλώνια στη Μήλο. Θα πρέπει να σημειωθεί, όμως, ότι πρόκειται για δύο θαλάσσιες περιοχές, οι οποίες έχουν αποτελέσει στο παρελθόν αντικείμενο διαβουλεύσεων σε τοπικό επίπεδο για τη διαμόρφωση ΘΠΠ. Οπότε μπορεί να έχει διαμορφωθεί λανθασμένα η εντύπωση για εκδήλωση επενδυτικού ενδιαφέροντος για τη δημιουργία καταδυτικού πάρκου.

Από την έρευνα προκύπτει ότι στην περίπτωση της Κύθνου, οι αλιείς είναι πολύ αρνητικοί απέναντι στην ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού στην περιοχή τους. Πιστεύουν ότι με τις καταδύσεις οι τουρίστες ανακαλύπτουν τους ψαρότοπους και την επόμενη χρονιά έρχονται με ψαροτούφεκα και ψαρεύουν παράνομα, προκαλώντας ζημιά στους επαγγελματίες αλιείς. Επίσης, αντιτίθενται στη διαμόρφωση οργανωμένου καταδυτικού πάρκου, καθώς θεωρούν ότι τούτο θα περιορίσει την αλιευτική δραστηριότητα. Όπως ανέφερε χαρακτηριστικά ένας εκ των εκπροσώπων τους: *«Αν θέλουν να πάνε να κολυπήσουν ας πάνε, να βάλουν και μπαλόνη να τους βλέπουμε, αλλά να μη με εμποδίζουν στη δουλειά μου... Δεν έχουμε κάνει καταγγελίες για τους ψαροτουφεκάδες... Σταματήσανε οι δυναμίτες και τώρα τα ψάρια τα πιάνουν αυτοί... Ας κάνει ο καθένας τη δουλειά του»*. Με μια αντίθετη οπτική, εκπρόσωπος του καταδυτικού κέντρου της Κύθνου πιστεύει ότι η καταδυτική δραστηριότητα γενικά αντιμετωπίζεται θετικά από τους ντόπιους (παρά τις αρχικές επιφυλάξεις), ακόμη και από τους ψαράδες, οι οποίοι αποφεύγουν να ψαρεύουν εκεί όπου βουτάνε οι δύτες. Κατά συνέπεια, θεωρούν ότι έχει διαμορφωθεί μια ισορροπία σε τοπικό επίπεδο μεταξύ αυτών των δραστηριοτήτων και μια άτυπη οριοθέτηση των διαφορετικών χρήσεων της θάλασσας.

Μια στάση ισορροπίας επιχειρεί να τηρήσει, αντίστοιχα, και η τοπική αυτοδιοίκηση, από τη μία προστατεύοντας τον κλάδο των αλιείων, από την άλλη υποστηρίζοντας την ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού. Όπως δήλωσε ένας εκ των εκπροσώπων της τοπικής αυτοδιοικήσής, ο Δήμος, σε συνεργασία με το καταδυτικό κέντρο, έχει ως στόχο τη διαμόρφωση περιοχών κατάδυσης που θα έλκουν περισσότερο το ενδιαφέρον των δυτών, όπως τα ναυάγια που υπάρχουν στην Κύθνο και μπορούν να γίνουν επισκέψιμα. Ως εκ τούτου, η διαμόρφωση ενός -μικρής έκτασης- οργανωμένου καταδυτικού πάρκου εντός της ΘΠΠ προκρίνεται ως μια πρωτοβουλία που σέβεται τις υφιστάμενες τοπικές ισορροπίες. Όπως ανέφερε χαρακτηριστικά εκπρόσωπος της τοπικής αυτοδιοικήσής: *«Το να περιορίσεις ένα μικρό κομμάτι που δεν θα συνεπάγεται απώλεια εισοδήματος για τους αλιείς δεν θα δημιουργούσε προβλήματα»*.

Στην περίπτωση της Μήλου, σχεδόν όλοι οι εκπρόσωποι των τοπικών φορέων είναι αρνητικοί στο ενδεχόμενο δημιουργίας καταδυτικού πάρκου. Οι περισσότεροι

τονίζουν ότι οι δύτες δεν θα θελήσουν να περιοριστούν σε ένα μέρος του νησιού, όταν σήμερα έχουν ολόκληρο το νησί για καταδύσεις. Οι εκπρόσωποι των καταδυτικών κέντρων εξέφρασαν τον έντονο προβληματισμό τους, καθώς εκτιμούν ότι ένα οργανωμένο καταδυτικό πάρκο «θα φέρνει σε αντιπαλότητα τους δύτες και τους ψαράδες. Χρειάζεται μεγάλη έκταση». «Η Μήλος είναι μικρή, δεν μπορείς να αποκλείσεις κάποιο κομμάτι της, θα υπάρξουν αρνητικές αντιδράσεις από τους υπόλοιπους τουριστικούς φορείς». «Χωρίς τη στήριξη της τοπικής κοινωνίας δεν θα μπορέσει να πετύχει το καταδυτικό πάρκο».

Εξίσου έντονος ήταν και ο προβληματισμός εκπροσώπων ΜΚΟ και της λιμενικής αρχής για το εάν μπορούν να συνυπάρξουν τα εκδρομικά πλοία και τα καταδυτικά κέντρα σε μια οριοθετημένη περιοχή του καταδυτικού πάρκου. Προκειμένου να γίνει αυτό, πρέπει να συμφωνηθούν μεταξύ των δυο μερών τα συγκεκριμένα σημεία στα οποία θα επιτρέπεται η διέλευση και το αγκυροβόλιο των τουριστικών σκαφών. Ως εκ τούτου, εκτιμούν ότι μια τέτοια πρόταση δεν θα μπορούσε να εφαρμοστεί στη Μήλο, λόγω των αντικρουόμενων συμφερόντων μεταξύ των καταδυτικών κέντρων και των επιχειρήσεων πλοίων αναψυχής.

Αντίθετα, στην περίπτωση της Σαντορίνης, όλοι οι εκπρόσωποι των τοπικών φορέων εκφράζονται θετικά στην προοπτική δημιουργίας ενός οργανωμένου καταδυτικού πάρκου, καθώς πιστεύουν ότι θα συμβάλλει στην προβολή του νησιού και θα προσελκύσει περισσότερους τουρίστες. Επιπλέον, ορισμένοι εκ των ερωτηθέντων επισημαίνουν ότι σήμερα η υπερβολική κίνηση ταχύπλοων σκαφών σε όλη σχεδόν τη θαλάσσια περιοχή γύρω από το νησί θέτει σε κίνδυνο τη ζωή των δυτών. Κατά συνέπεια, η δημιουργία ενός οργανωμένου καταδυτικού πάρκου θα καθιστούσε την κατάδυση πιο ασφαλή, καθώς το λιμεναρχείο, αλλά και όλοι όσοι ασχολούνται με τη θάλασσα θα γνώριζαν πού πραγματοποιούνται καταδύσεις.

Ορισμένοι εκπρόσωποι των καταδυτικών κέντρων επισημαίνουν ότι η αποτελεσματική λειτουργία ενός καταδυτικού πάρκου προϋποθέτει την ύπαρξη αυστηρών ελέγχων για την τήρηση των προδιαγραφών διαμόρφωσης και λειτουργίας του, καθώς και τη θέσπιση ορίου για τον συνολικό αριθμό των καταδυτικών πάρκων που θα μπορούν να διαμορφωθούν σε μια θαλάσσια περιοχή. Εκτιμούν ότι η προβλεπόμενη έκταση του καταδυτικού πάρκου είναι ιδιαίτερα μικρή (2 τ. χλμ.) και εκφράζουν τον προβληματισμό τους για τα τμήματα παραλίας και ξηράς που δύναται να παραχωρούνται στο καταδυτικό πάρκο και τις κατασκευές που θα επιτρέπονται για την εξυπηρέτηση των δραστηριοτήτων του, βάσει του υφιστάμενου νομοθετικού πλαισίου. Οι προβλέψεις αυτές ενέχουν τον κίνδυνο σημαντικών παραβιάσεων και καταστροφής του φυσικού τοπίου και του θαλάσσιου περιβάλλοντος, εν απουσία αποτελεσματικών ελεγκτικών μηχανισμών.

2.3. Στάσεις και απόψεις των φορέων της κεντρικής δημόσιας διοίκησης και περιβαλλοντικών οργανώσεων στην Αθήνα: Συγκριτική ανάλυση με τις απόψεις των τοπικών φορέων

2.3.1. Στάσεις και αντιλήψεις όσον αφορά τις Θαλάσσιες Προστατευόμενες Περιοχές

Εκτιμώμενα θετικά αποτελέσματα από τη λειτουργία των ΘΠΠ

Οι περισσότεροι εκπρόσωποι των φορέων δημόσιας διοίκησης και των περιβαλλοντικών οργανώσεων εκτιμούν ότι η οριοθέτηση των ΘΠΠ στις Κυκλάδες αποτελεί ευκαιρία για την ανάπτυξη της περιοχής. Ωστόσο, η εκπρόσωπος του φορέα που εμπλέκεται άμεσα στη διαχείριση των αλιευτικών δραστηριοτήτων εκτιμά ότι οι ΘΠΠ δεν αποτελούν απαραίτητα ευκαιρία για την ανάπτυξη της περιοχής των Κυκλάδων, καθώς αυτή εξαρτάται από τους προβλεπόμενους περιορισμούς, το αντικείμενο και τα μέτρα προστασίας. Θεωρεί ότι εάν, για παράδειγμα, απαγορεύεται η αλιεία, αλλά επιτρέπεται ο θαλάσσιος τουρισμός, τότε δεν θα υπάρχουν σημαντικές θετικές επιπτώσεις για το τοπικό εισόδημα. Ως εκ τούτου, εκτιμά ότι τα αποτελέσματα της λειτουργίας των ΘΠΠ για την τοπική οικονομία δεν θα είναι ούτε θετικά ούτε αρνητικά και θα εξαρτηθούν από τα μέτρα που θα ληφθούν.

Ο εκπρόσωπος του φορέα που συμμετέχει στη διαμόρφωση της πολιτικής τουρισμού εκτιμά ότι η λειτουργία ΘΠΠ θα έχει και θετικά και αρνητικά αποτελέσματα. Ειδικότερα, τα αποτελέσματα θα είναι θετικά ιδίως αν υπάρχει μια ισορροπία μεταξύ της περιβαλλοντικής προστασίας και της τουριστικής ανάπτυξης. Αρνητικά θα είναι τα αποτελέσματα για ορισμένους κλάδους, αναλόγως των περιορισμών που θα προβλεφθούν. Ανέφερε χαρακτηριστικά ότι «*συχνά δίνουμε ιδιαίτερη έμφαση στην προστασία του περιβάλλοντος, χωρίς να λαμβάνονται υπόψιν οι περιορισμοί για τον τουρισμό*». Κατά τη γνώμη του, για να αποφευχθεί η σύγκρουση τοπικών συμφερόντων, θα πρέπει οι ΘΠΠ να επιτρέπουν και να ευνοούν την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού, όπως ο καταδυτικός τουρισμός. Επίσης, θα πρέπει να συνοδεύονται από την ανάλογη προβολή ως περιοχές Natura.

Μόνο οι εκπρόσωποι των φορέων που συμμετέχουν στη διαμόρφωση της περιβαλλοντικής πολιτικής υπογραμμίζουν ότι τα αποτελέσματα των ΘΠΠ θα είναι πολύ θετικά/θετικά για την τοπική οικονομία, καθώς θα ενισχυθεί η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και ο κλάδος της αλιείας, μέσω της αύξησης του αλιευτικού αποθέματος. Θεωρούν, επίσης, ότι οι ΘΠΠ και η συνακόλουθη βελτίωση της ποιότητας του θαλάσσιου περιβάλλοντος θα συμβάλλουν στην προστασία της ανθρώπινης υγείας, ιδίως στις πολύ ανεπτυγμένες τουριστικές περιοχές. Όπως αναφέρθηκε χαρακτηριστικά από εκπρόσωπο φορέα, που συμμετέχει συμβουλευτικά στη διαμόρφωση του θεσμικού πλαισίου για το θαλάσσιο περιβάλλον: «*Η ασυδοσία που υπήρχε θα σταματήσει με τις ΘΠΠ*». Βέβαια, αρκετοί από τους ερωτώμενους επισήμαναν ότι τα οφέλη από τις ΘΠΠ για την τοπική οικονομία είναι συνάρτηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών κάθε περιοχής και, ως εκ τούτου, θα πρέπει να ληφθούν υπόψιν «*τα διαφορετικά οικονομικά μεγέθη σε κάθε περιοχή*».

Από την ανάλυση των συνεντεύξεων προκύπτει σαφώς ότι οι απόψεις των εκπροσώπων των κεντρικών φορέων διαμορφώνονται με γνώμονα τη διασφάλιση των στόχων του τομέα πολιτικής που εμπίπτει στην αρμοδιότητά τους και όχι τη συνέργεια των επιμέρους πολιτικών (δηλαδή του περιβάλλοντος, του τουρισμού και της αλιείας).

Όλοι οι ερωτώμενοι εκτιμούν ότι θα επωφεληθεί από τις ΘΠΠ ο κλάδος του τουρισμού, ιδίως ο θαλάσσιος και ο καταδυτικός τουρισμός, αλλά και ο τριτογενής τομέας που σχετίζεται με τουριστικές υπηρεσίες, λόγω της προσέλκυσης περισσότερων τουριστών και την ενίσχυσης της περιβαλλοντικής κουλτούρας. Ορισμένοι εκ των ερωτηθέντων περιλαμβάνουν στους εν δυνάμει επωφελούμενους και τον κλάδο της αλιείας, καθώς μακροπρόθεσμα θα αυξηθεί το αλιευτικό απόθεμα, ενώ παράλληλα οι αλιείς θα μπορούν να αποκτήσουν εναλλακτικό εισόδημα μέσω της ανάπτυξης του αλιευτικού τουρισμού. Πρόκειται για απόψεις που υιοθετούνται και από την πλειονότητα των εκπροσώπων των τοπικών φορέων.

Έκπληξη προκαλεί το γεγονός ότι η εκπρόσωπος του κατ' εξοχήν αρμόδιου φορέα για την αλιεία θεωρεί ότι οι αλιείς δεν θα επηρεαστούν ούτε θετικά ούτε αρνητικά, καθώς ο περιορισμός της αλιείας στις ΘΠΠ δεν θα συμβάλλει στην αύξηση του αλιευτικού αποθέματος, αφού *«ήδη απαγορεύεται η χρήση συρόμενων αλιευτικών εργαλείων στις περιοχές με λιβάδια Ποσειδωνίας. Οι παράκτιοι αλιείς δεν επηρεάζονται»*. Συνεπώς, κατά τη γνώμη της δεν είναι απαραίτητη η υιοθέτηση απαγορεύσεων της αλιείας, καθώς *«σε ένα νησί που αναπτύσσεται τουριστικά δεν μπορείς να βάλεις παράλογους περιορισμούς. Πρέπει να ληφθούν υπόψιν οι ιδιαιτερότητες της περιοχής»*. Μια θέση που υιοθετείται κυρίως από τους εκπροσώπους των επαγγελματιών αλιέων της Κύθνου, οι οποίοι τάσσονται ενάντια στη διαμόρφωση των ΘΠΠ. Η ίδια άποψη αποτυπώνεται σαφώς και στη θέση της εκπροσώπου αυτού του φορέα όσον αφορά τη (μη) διαμόρφωση ΘΠΠ στη θαλάσσια περιοχή του Ακρωτηρίου της Σαντορίνης (βλ. ενότητα 2.3.4).

Αναφερόμενη στην περίπτωση της ΘΠΠ στη Γυάρο, η ίδια εκπρόσωπος δήλωσε ότι πρόκειται για μια περιοχή που χρήζει μεν προστασίας λόγω του μεγάλου πληθυσμού φώκιας, αλλά οι κανονισμοί που ισχύουν έχουν ληφθεί παράνομα από το Λιμενικό Ταμείο Σύρου, το οποίο επέκτεινε τη διοικητική του αρμοδιότητα πέραν του λιμανιού της Σύρου και προέβλεψε την απαγόρευση της αλιείας στην θαλάσσια περιοχή της Γυάρου. Κατά τη γνώμη της, *«δεν θα έπρεπε να απαγορευθεί η αλιεία σε όλο το νησί, αλλά μόνο στα πιο σημαντικά σημεία. Πρόκειται για μη ορθολογικά ληφθείσες αποφάσεις»*.

Σαφώς αντίθετη είναι η άποψη του εκπροσώπου περιβαλλοντικής οργάνωσης, ο οποίος χαρακτήρισε τη θεσμοθέτηση ΘΠΠ στη Γυάρο ως επιτυχημένο παράδειγμα συνεργασίας όλων των τοπικών φορέων Σύρου και Άνδρου, αποτέλεσμα της διαβούλευσης που είχε προηγηθεί. Ωστόσο, αναγνώρισε τη σημαντική παράλειψη να μην ενταχθούν στη διαδικασία διαβούλευσης και οι τοπικοί φορείς της Κύθνου. Συγκεκριμένα δήλωσε ότι *«δεν λάβαμε υπόψιν μας ότι ψαρεύουν και οι αλιείς της Κύθνου στη Γυάρο»*. Όπως προκύπτει και από τις συνεντεύξεις με τους τοπικούς

φορείς, πράγματι επρόκειτο για σημαντική παράλειψη, που είχε ως αποτέλεσμα να δημιουργηθεί μια στρεβλή αντίληψη στην Κύθνο όσον αφορά τις ΘΠΠ και να αναπτυχθεί ‘ανταγωνισμός’ μεταξύ των ψαράδων και της φώκιας για το μειούμενο πληθυσμό των ψαριών στην εν λόγω θαλάσσια περιοχή, καθώς οι φώκιες τρέφονται με ψάρια και καταστρέφουν τα δίκτυα των ψαράδων.

Εκτιμώμενα αρνητικά αποτελέσματα από τη λειτουργία των ΘΠΠ

Οι εκπρόσωποι των φορέων που συμμετέχουν στη διαμόρφωση της περιβαλλοντικής και της αλιευτικής πολιτικής πιστεύουν, για διαφορετικούς λόγους ο καθένας, ότι σε καμία από τις περιοχές μελέτης δεν θα επηρεαστούν αρνητικά συγκεκριμένοι κλάδοι, συμπεριλαμβανομένων των αλιέων. Σύμφωνα με τον φορέα που εμπλέκεται άμεσα στη διαχείριση της αλιείας, «*οι αλιείς ήδη έχουν απώλεια εισοδήματος, λόγω της φώκιας και υφιστάμενων περιορισμών. Δεν θα επωφεληθούν, αλλά ούτε θα χάσουν από τις ΘΠΠ*». Σύμφωνα με τον φορέα που εμπλέκεται άμεσα στη διαμόρφωση του πλαισίου για τις ΘΠΠ, «*οι αλιείς έχουν ήδη πληγεί από τη μείωση των αλιευμάτων. Μόνο οφέλη θα έχει η ΘΠΠ για αυτόν τον κλάδο*».

Προφανώς οι εκτιμήσεις αυτές δεν συμπίπτουν με εκείνες των τοπικών φορέων, την άποψη των οποίων φαίνεται να υιοθετούν οι εκπρόσωποι του φορέα διαμόρφωσης της πολιτικής τουρισμού και των περιβαλλοντικών οργανώσεων. Ειδικότερα, αναγνωρίζουν ότι οι κλάδοι του τουρισμού και της αλιείας, αρχικά θα επηρεαστούν αρνητικά λόγω των περιορισμών που θα τεθούν στις ΘΠΠ, αλλά μακροπρόθεσμα θα επωφεληθούν. Για παράδειγμα, σε κάποιες περιοχές ενδεχομένως να περιορισθεί η αλιεία ή η χρήση συγκεκριμένων αλιευτικών εργαλείων, ενώ σε άλλες περιοχές μπορεί να τεθούν κανόνες στην άσκηση καταδυτικών δραστηριοτήτων (π.χ. αριθμός επισκεπτών), ή ακόμη και στην ανέγερση ξενοδοχείων και τη δημιουργία μαρίνας.

Ορισμένοι ερωτώμενοι δεν ασπάζονται την άποψη των αλιέων της Κύθνου ότι η θάλασσα προστατεύεται από μόνη της από την υπεραλίευση, καθώς οι καιρικές συνθήκες (π.χ. βόρειοι άνεμοι) δεν επιτρέπουν την αλιεία ορισμένες χρονικές περιόδους. Αντίθετα, εκτιμούν ότι η υπεραλίευση, έστω και λίγους μήνες ετησίως, αρκεί για να «καταστρέψει» το οικοσύστημα και τη διαδικασία αναπαραγωγής των ψαριών. Ωστόσο, η εκπρόσωπος φορέα άμεσα εμπλεκόμενου στη διαχείριση των αλιευτικών δραστηριοτήτων εκτιμά ότι το μειωμένο αλιευτικό απόθεμα δεν συνδέεται κατ’ ανάγκη με την υπεραλίευση, αλλά με την υποβάθμιση του περιβάλλοντος.

Εκτιμώμενη αντίδραση της τοπικής κοινωνίας

Ουσιαστική σύγκλιση απόψεων καταγράφεται όσον αφορά την εκτιμώμενη αρνητική στάση της τοπικής κοινωνίας, κυρίως λόγω άγνοιας. Μια άποψη που υιοθετείται κυρίως από τους τοπικούς φορείς της Κύθνου και εν μέρει της Μήλου. «*Θα νοιώσουν άμεση απειλή για τα συμφέροντα και τα σχέδιά τους*». «*Κανείς δεν δέχεται την αλλαγή*». «*Πολύ λίγοι κατανοούν τα οφέλη*». Ως εκ τούτου, η πλειονότητα των ερωτώμενων υπογράμμισε ότι η αντίδραση της τοπικής κοινωνίας στη διαμόρφωση των ΘΠΠ θα

είναι συνάρτηση της ορθής ενημέρωσής της, καθώς και της επικρατούσας αντίληψης σε κάθε περιοχή. Στο πλαίσιο αυτό, η ενημέρωση όλων των εμπλεκόμενων τοπικών φορέων από τον Φορέα Διαχείρισης κρίνεται ως απαραίτητη προϋπόθεση για την ορθή λειτουργία και εφαρμογή των ΘΠΠ. *«Θέλεις συμμάχους τους τοπικούς φορείς».*

Εκπρόσωπος περιβαλλοντικών οργανώσεων τόνισε ότι *«θα πρέπει να γίνει κατανοητό τι εννοούμε με τον όρο ‘προστασία’»*. Ουσιαστικά πρόκειται για ένα εναλλακτικό μοντέλο ανάπτυξης σε τοπικό και εθνικό επίπεδο, που συνεπάγεται απομάκρυνση από τον μαζικό τουρισμό και μετάβαση προς πιο ποιοτικό τουρισμό.

Όλοι οι ερωτώμενοι εκτιμούν ότι οι αλιείς είναι η ομάδα που θα αντιδράσει σε τοπικό επίπεδο σε ό,τι αφορά τη λειτουργία της ΘΠΠ. Ορισμένοι φορείς προσθέτουν και τον κλάδο τουρισμού, θεωρώντας ότι θα αντιδράσουν όλοι όσοι δέχονται περιορισμούς, εφόσον δεν υπάρχει ενημέρωση. Κάποιοι εκτιμούν ότι η αντίδραση της τοπικής κοινωνίας θα είναι διαφορετική ανάλογα με την περιοχή, τη διάρθρωση της τοπικής οικονομίας και τον βαθμό τουριστικής ανάπτυξης. Αξίζει να σημειωθεί ότι τούτο αποτυπώνεται σαφώς και στις διαφορετικές απόψεις των τοπικών φορέων όσον αφορά τις εκτιμώμενες αντιδράσεις σε τοπικό επίπεδο.

Οι περισσότεροι εκπρόσωποι των κεντρικών φορέων αναγνωρίζουν ότι η αποτελεσματική εφαρμογή των ΘΠΠ και η συμμόρφωση των ομάδων που αντιδρούν εξαρτάται από την ύπαρξη αποτελεσματικών ελεγκτικών μηχανισμών, την επαρκή φύλαξη της περιοχής και την επιβολή αυστηρών προστίμων. Τούτο επισημαίνεται και από τους τοπικούς φορείς, ιδίως της Μήλου και της Σαντορίνης. Ωστόσο, κάποιοι εκπρόσωποι των κεντρικών φορέων φαίνεται να υποεκτιμούν τη δύναμη επιρροής των ομάδων που αντιτίθενται στην αποτελεσματική εφαρμογή της ΘΠΠ, θεωρώντας ότι αυτή εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την παρέμβαση και διοίκηση του Φορέα Διαχείρισης. Κάτι τέτοιο δεν προκύπτει από τις απόψεις των τοπικών φορέων της Κύθνου και της Μήλου, που αναφέρονται ακόμη και σε ακραίες αντιδράσεις, που υπερβαίνουν την ελεγκτική ικανότητα και αρμοδιότητα του Φορέα Διαχείρισης. Μόνον ο εκπρόσωπος περιβαλλοντικής οργάνωσης θεωρεί ότι η ομάδα των αλιέων μπορεί να εμποδίσει ουσιαστικά την αποτελεσματική εφαρμογή της ΘΠΠ, καθώς θα κάνει *«συνεχές μποιϊκοτάζ»*.

Προτάσεις για τα μέτρα αντιστάθμισης των αρνητικών επιπτώσεων

Σύμφωνα με την άποψη ορισμένων εκ των ερωτώμενων που εκπροσωπούν φορείς εμπλεκόμενους στη διαμόρφωση της περιβαλλοντικής πολιτικής, δεν χρειάζεται να ληφθούν αντισταθμιστικά μέτρα, καθώς δεν θα υπάρξουν αρνητικές επιπτώσεις. Αντίθετα, άλλοι φορείς τονίζουν ότι πρέπει να ληφθούν αντισταθμιστικά μέτρα, όπως η προβολή και η διαφήμιση του οικοτουρισμού. Επισημάνθηκε, ωστόσο, ότι τα αντισταθμιστικά μέτρα που είχαν ληφθεί παλαιότερα μέσω των επιχειρησιακών προγραμμάτων δεν λειτούργησαν αποτελεσματικά, καθώς η Ελλάδα δεν είχε ορίσει τις θαλάσσιες περιοχές Natura και δεν απορροφούσε τα σχετικά κονδύλια. Εκπρόσωπος περιβαλλοντικών οργανώσεων υπογράμμισε ότι πρωταρχικό μέλημα θα

πρέπει να είναι η κατανόηση από την τοπική κοινωνία των περιορισμών, καθώς και η προοπτική για εναλλακτικές μορφές ανάπτυξης. Άλλοι φορείς τόνισαν ότι η ανάπτυξη του αλιευτικού τουρισμού, εφόσον ασκείται μόνο από επαγγελματίες αλιείς, μπορεί να αποτελέσει αντιστάθμισμα στην πιθανή απώλεια εισοδήματος αυτού του κλάδου. Τούτο όμως δεν θα ισχύει στην περίπτωση που δοθεί η δυνατότητα σε τουριστικές επιχειρήσεις να ασκούν δραστηριότητες αλιευτικού τουρισμού. Όπως ανέφερε εκπρόσωπος φορέα που συμμετέχει στη διαμόρφωση της αλιευτικής πολιτικής, «η λογική είναι να επιδεικνύεται στους τουρίστες η αλιευτική τέχνη» και αυτό μπορεί να γίνει μόνο από τους ίδιους τους αλιείς. Αν και επισημάνθηκε ότι υπάρχουν διαφορετικές απόψεις μεταξύ των εμπλεκόμενων Υπουργείων σε ό,τι αφορά τον αριθμό των ατόμων που θα μπορούν να επιβαίνουν σε ένα αλιευτικό σκάφος και τους περιορισμούς στους οποίους θα υπόκεινται, εκπρόσωπος φορέα που συμμετέχει στη διαμόρφωση του κανονιστικού πλαισίου για τον τουρισμό, επισήμανε ότι ο αλιευτικός τουρισμός θα συνεχίσει να ασκείται μόνο από τους αλιείς, δηλ. από όσους είναι εγγεγραμμένοι στο Μητρώο Αλιέων. «Είναι προνόμιο των αλιέων...και θα πρέπει να προωθηθεί περαιτέρω για να ενισχυθεί το εισόδημά τους». Βέβαια, σε αντίθεση με τις απόψεις των αλιέων και των τριών νησιών, ο εκπρόσωπος του αρμόδιου φορέα εκτιμά ότι το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο είναι επαρκές, αν και τονίζει ότι το νέο νομοσχέδιο θα αποσαφηνίζει πλήρως το πλαίσιο άσκησης του αλιευτικού τουρισμού.

2.3.2. Απόψεις και προτάσεις για την αποτελεσματική εφαρμογή, διαχείριση και προσδιορισμό των ζωνών των ΘΠΠ στις Κυκλάδες

Οι εκπρόσωποι των φορέων της δημόσιας διοίκησης και περιβαλλοντικών οργανώσεων ανέπτυξαν τους λόγους, για τους οποίους, κατά τη γνώμη τους, η ελληνική πολιτεία οδηγήθηκε στην υιοθέτηση του ν.4519/2018 για την επέκταση των ΘΠΠ και τη θεσμοθέτηση των Φορέων Διαχείρισης. Όπως ανέφεραν οι εκπρόσωποι φορέων που συμμετείχαν στην εν λόγω διαδικασία: «Με τον ν. 3937/2011 χαρακτηρίστηκαν ως Ειδικές Ζώνες Διατήρησης 239 Τόποι Κοινοτικής Σημασίας, προς συμμόρφωση με την οδηγία 92/43/ΕΟΚ. Από την ένταξη των εν λόγω τόπων στον ευρωπαϊκό κατάλογο Natura 2000, η Ελλάδα όφειλε εντός 6 ετών να καθορίσει τις προτεραιότητες, τους στόχους και τα αναγκαία μέτρα διατήρησης, με σκοπό τη διατήρηση ή την αποκατάσταση των υφιστάμενων ειδών και οικοτόπων σε ικανοποιητική κατάσταση. Λόγω της μη συμμόρφωσης της Ελλάδας με τις ανωτέρω απαιτήσεις, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή απέστειλε σχετική αιτιολογημένη γνώμη. Υπό την πίεση αυτή, ο ελληνικός κατάλογος των περιοχών του Δικτύου Natura 2000 αναθεωρήθηκε τον Δεκέμβριο του 2017 με σχετική ΚΥΑ (ΦΕΚ Β 4432/15.12.2017). Οι νέες περιοχές που εντάσσονται στο δίκτυο Natura 2000 αφορούν κυρίως στον θαλάσσιο χώρο. Η συνολική θαλάσσια έκταση που εντάσσεται πλέον στο δίκτυο, καλύπτει περίπου το 22% των εθνικών χωρικών υδάτων, ποσοστό πολύ μεγαλύτερο από το 6,12% των χωρικών υδάτων που ήταν ήδη ενταγμένο σε αυτό και υψηλότερο του ευρωπαϊκού στόχου. Βέβαια, όπως επισήμαναν ορισμένοι εκπρόσωποι φορέων της δημόσιας

διοίκησης, το ποσοστό κάλυψης είναι τόσο υψηλό σε σύγκριση με άλλα κράτη μέλη της ΕΕ, γιατί τα χωρικά ύδατα της Ελλάδας περιορίζονται στα 6 και όχι στα 12 ναυτικά μίλια, όπως ισχύει διεθνώς.»

Οι περισσότεροι εκπρόσωποι των κεντρικών φορέων υπογραμμίζουν ότι η διεύρυνση του δικτύου Natura 2000 αποτελεί ένα σημαντικό βήμα για την ολοκλήρωση του πλαισίου προστασίας και διαχείρισης του θαλάσσιου περιβάλλοντος στην Ελλάδα. Ωστόσο, ορισμένοι επισημαίνουν ότι ο χαρακτηρισμός των προστατευόμενων περιοχών δεν επαρκεί. Εκπρόσωπος περιβαλλοντικής οργάνωσης τονίζει ότι *«ο δρόμος είναι ακόμα μακρύς. Η Ελλάδα συνεχίζει να βρίσκεται σε προδικαστικό στάδιο με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (συμπληρωματική αιτιολογημένη γνώμη), καθώς δεν έχει ορίσει ακόμη τους στόχους και τις προτεραιότητες διαχείρισης, ούτε έχει υιοθετήσει σχέδια διαχείρισης για τις ΕΖΔ του δικτύου Natura 2000».*

Όπως προκύπτει από τις συνεντεύξεις με τους εκπροσώπους φορέων που συμμετείχαν στη διαμόρφωση του σχετικού θεσμικού πλαισίου, ο νόμος του Φεβρουαρίου 2018 για τους Φορείς διαχείρισης των ΘΠΠ διαμορφώθηκε μέσα σε πολύ περιορισμένο χρονικό διάστημα (μόλις 4 μήνες), καθώς δεν υπήρχε χρονικό περιθώριο. Ήταν μια από βασικές υποχρεώσεις της χώρας, που όφειλε να συμμορφωθεί με τις απαιτήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ολοκλήρωση του δικτύου Natura 2000. Επίσης, ήταν κοινή απαίτηση της Επιτροπής «Φύση 2000», της επιστημονικής κοινότητας και των οικολογικών οργανώσεων. *«Ήταν αναγκαία η διεύρυνση του δικτύου ΘΠΠ για να σταματήσει η αυθαιρεσία».* Για πολλά χρόνια είχε «παγώσει» η διαδικασία. *«Είχαμε ήδη καθυστερήσει»*, υπογράμμισαν ορισμένοι φορείς, συμπληρώνοντας ότι στο πλαίσιο αυτό, *«αποτελεί μια αξιόλογη προσπάθεια»*, δεδομένου μάλιστα ότι *«υπήρχαν κυκλώματα που ήθελαν να καταρρεύσει».*

Με τον τελευταίο νόμο του 2018, απλώς οριοθετήθηκαν οι ΘΠΠ και το προσεχές χρονικό διάστημα θα ξεκινήσουν οι διαβουλεύσεις για τον προσδιορισμό των μέτρων προστασίας και των σχεδίων διαχείρισης. Ως εκ τούτου, ορισμένοι εκ των ερωτηθέντων επισημαίνουν ότι *«τυπικά δεν έχουμε συμμορφωθεί. Έχουμε ήδη καθυστερήσει».*

Οι ερωτώμενοι υπογράμμισαν, επί πλέον, τις κύριες προκλήσεις για την αποτελεσματική εφαρμογή του νέου θεσμικού πλαισίου:

- είναι αναγκαία η ουσιαστική (και όχι τυπική) αξιολόγηση των θαλάσσιων περιοχών, προκειμένου να καθορισθούν τα μέτρα προστασίας και οι τυχόν περιορισμοί ορισμένων δραστηριοτήτων (ΜΚΟ, φορέας δημόσιας διοίκησης στον τομέα περιβαλλοντική πολιτική).

- πρέπει να παρακολουθείται και να αξιολογείται η αποδοτικότητα των Φορέων Διαχείρισης (ΜΚΟ, φορέας δημόσιας διοίκησης στον τομέα της περιβαλλοντικής πολιτικής).

- ο νέος νόμος δεν ορίζει το αντικείμενο προστασίας των ΘΠΠ. *«Το αφήνει ανοιχτό για δημιουργική φαντασία. Αυτό προκαλεί φόβο»* (φορέας δημόσιας διοίκησης στον τομέα της αλιευτικής πολιτικής).

- υπάρχει ουσιαστική έλλειψη υποδομών στα περισσότερα νησιά. *«Χωρίς επενδύσεις και υποδομές δεν μπορείς να προσελκύεις τουρίστες»*. Υπό αυτές τις συνθήκες δεν μπορεί να αποκομίσει η τοπική κοινωνία τα προσδοκώμενα οφέλη από τη λειτουργία των ΘΠΠ (φορέας δημόσιας διοίκησης στον τομέα του τουρισμού).

Διαβούλευση

Όλοι οι εκπρόσωποι των κεντρικών φορέων τόνισαν ότι η διαβούλευση με όλους τους εμπλεκόμενους φορείς είναι απολύτως αναγκαία σε όλα τα στάδια διαμόρφωσης των ΘΠΠ. Ανέφεραν ότι πριν από την ψήφιση του Ν. 4519/2018 ακολουθήθηκε η επίσημη διαδικασία διαβούλευσης. Παρά το γεγονός ότι δεν προβλέπεται, ούτε από την ελληνική ούτε από την ευρωπαϊκή νομοθεσία, διαδικασία διαβούλευσης κατά την κατάρτιση του καταλόγου των περιοχών Natura, το 2016 η Ελλάδα ανακοίνωσε επίσημα τον αναθεωρημένο κατάλογο. Ως εκ τούτου, όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς μπορούσαν να λάβουν γνώση και να συμμετάσχουν στη συζήτηση πριν την τελική έγκριση του καταλόγου. Ορισμένοι φορείς ανέφεραν ότι *«Το τότε Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας είχε δεχθεί να συζητήσει με όποιον φορέα το ζήτησε (π.χ. Δήμος, Περιφέρεια)»*, ενώ άλλοι φορείς δήλωσαν ότι *«κλήθηκαν εκπρόσωποι των ΟΤΑ και των Περιφερειών στη Βουλή για να ενημερωθούν και να συζητήσουν σχετικά με τον νέο νόμο»*. Ωστόσο, ο φορέας που είναι αρμόδιος για την αλιευτική πολιτική δήλωσε ότι *«ακόμη και οι ίδιοι έμαθαν για τον νέο νόμο διαγώνια, όταν βγήκε επίσημα σε διαβούλευση»*. Εκπρόσωπος περιβαλλοντικών οργανώσεων δεν παρέλειψε να υπογραμμίσει ότι *«δεν υπάρχει κουλτούρα διαβούλευσης στην Ελλάδα»*, ιδίως για ένα τόσο επιστημονικό θέμα.

Σε ό,τι αφορά την ενημέρωση των τοπικών φορέων μετά την ψήφιση του παραπάνω νόμου, ορισμένοι ερωτώμενοι δήλωσαν ότι δεν γνωρίζουν εάν ακολουθήθηκε η σχετική διαδικασία, αλλά εκτιμούν ότι *«όλοι έχουν ενημερωθεί πλήρως»* (Επιτροπή Φύση 2000). Κάποιοι φορείς επισήμαναν ότι *«ζητήθηκε από όλους τους Δήμους και τις Περιφέρειες με περιοχές Natura να ορίσουν εκπροσώπους στους νέους Φορείς Διαχείρισης, χωρίς να έχει προηγηθεί ενημέρωση. Τούτο λειτούργησε ως έμμεση ενημέρωση»*. Ωστόσο, από τις συνεντεύξεις με τους τοπικούς φορείς φαίνεται ότι η διαδικασία αυτή δεν ήταν επαρκής για την ενημέρωσή τους, καθώς η πλειονότητα δήλωσε ότι δεν γνώριζε για την οριοθέτηση ΘΠΠ στην περιοχή μελέτης. Μάλιστα, προβληματισμό προκαλεί το γεγονός ότι, όπως αναφέρθηκε από τους εκπροσώπους των κεντρικών φορέων, τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο δεν υπάρχει επικοινωνία με τους τοπικούς φορείς για τη διαμόρφωση ζωνών διαβαθμισμένης προστασίας.

Φορέας διαχείρισης

Όπως προκύπτει από τις συνεντεύξεις με τους φορείς δημόσιας διοίκησης, η Επιτροπή Φύση 2000 επέμεινε σθεναρά (*«έδωσε μάχη»*) για τη δημιουργία διακριτού Φορέα Διαχείρισης ΘΠΠ στις Κυκλάδες, καθώς η περιοχή διακρίνεται για την ενιαία γεωλογική και φυσική της εξέλιξη. Οι περισσότεροι εκ των ερωτώμενων εκτιμούν,

εξάλλου, ότι είναι απαραίτητος ένα ενιαίος φορέας, στη διακριτική ευχέρεια του οποίου θα περιλαμβάνεται η δημιουργία παραρτημάτων σε συγκεκριμένα νησιά των Κυκλάδων.

Σε ό,τι αφορά τον Φορέα Διαχείρισης των ΘΠΠ, αρκετοί εκ των ερωτηθέντων δηλώνουν ότι η διοικητική δομή που προβλέπεται στον νόμο είναι η πλέον αποτελεσματική και τάσσονται κατά της ανάληψης της κύριας ευθύνης από τις τοπικές ή αποκεντρωμένες διοικήσεις, καθώς, λόγω έλλειψης πόρων, αλλά και ψηφοθηρικών συμφερόντων, δεν θα είναι ιδιαίτερα αποτελεσματικές. Εκτιμούν ότι η κύρια αρμοδιότητα θα πρέπει να παραμείνει στην κεντρική διοίκηση (δηλ. στο Υπουργείο Περιβάλλοντος & Ενέργειας). Πρόκειται για μια άποψη που υιοθετείται από μεγάλο μέρος των τοπικών φορέων που συμμετείχαν στην έρευνα.

Οι εκπρόσωποι τόσο των κεντρικών όσο και των τοπικών φορέων επισημαίνουν ότι είναι υπέρ των συμμετοχικών σχημάτων, καθώς η συμμετοχή των τοπικών φορέων στις διαβουλεύσεις και στη διαχείριση των ΘΠΠ διευκολύνει τη λήψη συναινετικών αποφάσεων και την ενημέρωση της κεντρικής διοίκησης για τις ιδιαιτερότητες της τοπικής κοινωνίας. Αντίθετα, η εκπρόσωπος του φορέα που είναι αρμόδιος για την αλιευτική πολιτική τόνισε ότι οι τοπικοί φορείς θα πρέπει απλώς να ενημερώνονται από την κεντρική διοίκηση και ότι το όργανο διαχείρισης δεν πρέπει να είναι πολυάριθμο. Ανέφερε ότι *«ούτως ή άλλως ο φορέας θα έχει σκοπό το κοινό καλό»*. Στο πλαίσιο αυτό, εκτιμά ότι δεν χρειάζεται να συμμετέχει ενεργά το λιμενικό σώμα, αλλά μόνο το σωματείο αλιέων. Η θέση αυτή αποκλίνει με την επικρατούσα άποψη των τοπικών φορέων, σύμφωνα με την οποία οι λιμενικές αρχές θα πρέπει να συμμετέχουν μαζί με τους εκπροσώπους των αλιέων στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, έστω και χωρίς δικαίωμα ψήφου.

Όσον αφορά την εκπροσώπηση των επιμέρους επαγγελματικών κλάδων στον Φορέα Διαχείρισης με έδρα τη Σύρο και τη δημιουργία Παραρτημάτων του Φορέα, φαίνεται ότι οι απόψεις δίστανται. Εκπρόσωπος φορέα που συμμετέχει στη διαμόρφωση της περιβαλλοντικής πολιτικής εκτιμά ότι αρκεί ένας εκπρόσωπος των παραγωγικών κλάδων για όλη την περιοχή, καθώς δεν θεωρεί ότι είναι διαφορετικά τα επαγγελματικά συμφέροντα στα νησιά των Κυκλάδων. Ανέφερε χαρακτηριστικά ότι *«τα ίδια συμφέροντα έχουν και οι αλιείς στην Κύθνο και οι αλιείς στη Σαντορίνη, καθώς πλήττονται εξίσου από το μειωμένο αλιευτικό απόθεμα»*. Κάτι τέτοιο, ωστόσο, δεν προκύπτει από τις συνεντεύξεις με τους τοπικούς φορείς. Αντίθετα, φαίνεται ότι η διάρθρωση της τοπικής οικονομίας και το επίπεδο τουριστικής ανάπτυξης επηρεάζει καθοριστικά το δυνητικό κόστος και όφελος για τις εμπλεκόμενες ομάδες και, συνακόλουθα, τις αντιλήψεις τους για τις ΘΠΠ.

Αντίθετα, εκπρόσωποι περιβαλλοντικών οργανώσεων εκτιμούν ότι δεν είναι αρκετή μια θέση για όλους τους παραγωγικούς κλάδους ή ένας εκπρόσωπος για κάθε επαγγελματικό κλάδο, γιατί υπάρχουν ουσιαστικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των νησιών των Κυκλάδων και αντικρουόμενα συμφέροντα. Επισημαίνουν δε ότι ο ν. 4519/2018 περιορίζει αρκετά τις συμμετοχικές διαδικασίες στους Φορείς Διαχείρισης. Θεωρούν ότι αυτή η παράλειψη αντισταθμίζεται εν μέρει με την πρόβλεψη για τη

λειτουργία συμβουλευτικών επιτροπών και τη δημιουργία Παραρτημάτων με κριτήριο τις οικολογικές και γεωγραφικές ενότητες. «*Ειδικά για τις Κυκλάδες, όπου ο Φορέας Διαχείρισης θα έχει στην αρμοδιότητά του 35 ΘΠΠ, θα πρέπει να προβλεφθούν 3 Παραρτήματα που θα πλαισιώνονται από συμβουλευτικές επιτροπές*». Αντίθετα, εκπρόσωπος φορέα που συμμετέχει στη διαμόρφωση της αλιευτικής πολιτικής εκτιμά ότι δεν πρέπει να ιδρυθούν Παραρτήματα, καθώς ο κατακερματισμός αρμοδιοτήτων δεν λειτουργεί αποτελεσματικά, ενώ ο εκπρόσωπος του φορέα που συμμετέχει στη διαμόρφωση της περιβαλλοντικής πολιτικής επισημαίνει ότι η ίδρυση Παραρτημάτων είναι στη διακριτική ευχέρεια του κάθε Φορέα Διαχείρισης. «*Θα αποφασίσουν μόνοι τους πώς θα λειτουργούν και αν πρέπει ορισμένα μέλη του Φορέα να αναλάβουν τμήματα της ΘΠΠ ή μια γεωγραφική περιοχή*».

Προσδιορισμός των Ζωνών Προστασίας εντός των ΘΠΠ

Σε ό,τι αφορά τον προσδιορισμό των ζωνών προστασίας εντός των ΘΠΠ, εκπρόσωποι φορέων που συμμετέχουν στη διαμόρφωση της περιβαλλοντικής πολιτικής ανέφεραν ότι θα πρέπει να πραγματοποιηθούν Ειδικές Περιβαλλοντικές Μελέτες για όλες τις θαλάσσιες περιοχές Natura (ν. 3937/2011), οι οποίες θα τεκμηριώνουν τις ζώνες διαβαθμισμένης προστασίας. Οι μελέτες αυτές στη συνέχεια θα ενοποιηθούν με τα Σχέδια Διαχείρισης. Ορισμένοι φορείς δήλωσαν ότι για τον προσδιορισμό των ζωνών θα πρέπει να ληφθούν υπόψιν τόσο οικολογικά, όσο και κοινωνικοοικονομικά κριτήρια. Επίσης, θα πρέπει να ακολουθηθεί διαδικασία διαβούλευσης με τους τοπικούς φορείς. Σε ό,τι αφορά τις ζώνες που προτείνει το πρόγραμμα Marisca, ορισμένοι φορείς θεωρούν ότι οι προτάσεις του δεν είναι συμβατές με τη νομοθεσία και αν υιοθετηθούν μπορεί να δημιουργηθούν προβλήματα λειτουργίας των ΘΠΠ, καθώς περιπλέκονται περισσότερο τα δεδομένα. Μάλιστα, εκπρόσωπος του φορέα που συμμετέχει στη διαμόρφωση της αλιευτικής πολιτικής τόνισε ότι στην Ζώνη Α (απόλυτης προστασίας) δεν θα πρέπει να επιτρέπονται οι καταδυτικές δραστηριότητες, γιατί «*βουτάνε για άλλους σκοπούς*», π.χ. αρχαιοκαπηλεία.

Όσον αφορά την αλιεία με μηχανότρατα, η οποία επιτρέπεται στην προτεινόμενη Ζώνη Γ του προγράμματος Marisca, ορισμένοι εκ των ερωτηθέντων δεν γνωρίζουν εάν θα επιτρέπεται εντός των ΘΠΠ, αλλά εκτιμούν ότι μάλλον θα απαγορεύεται, ενώ άλλοι δηλώνουν ότι θα επιτρέπεται στις περιπτώσεις που προβλέπεται τεκμηριωμένα από τη νομοθεσία. Εκπρόσωπος του φορέα που συμμετέχει στη διαμόρφωση της αλιευτικής πολιτικής δήλωσε ότι δεν θα πρέπει να υπάρχουν περιορισμοί στην αλιεία με μηχανότρατα, παρά μόνο στις περιοχές με λιβάδια Ποσειδωνίας.

2.3.3. Συνέργεια Περιβαλλοντικής Προστασίας και Τουριστικής Ανάπτυξης

Όπως επισήμανε εκπρόσωπος του φορέα που συμμετέχει στη διαμόρφωση της πολιτικής τουρισμού, «*ο τουρισμός είναι ένα προϊόν που εξελίσσεται συνεχώς*».

Διανύουμε μια περίοδο που έχει υψηλή ζήτηση ο βιωματικός τουρισμός. Άρα, ευνοείται η ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού, αλλά και ο συνδυασμός του με άλλες δραστηριότητες». Πρόσθεσε όμως ότι πρόκειται «για την πιο δύσκολη μορφή ειδικού τουρισμού, καθώς επτά Υπουργεία έχουν συναρμοδιότητα για την αλλαγή του θεσμικού πλαισίου». Για παράδειγμα, η διαμόρφωση επισκέψιμων υποβρύχιων μουσείων απαιτεί την έγκριση του Υπ. Πολιτισμού, ενώ συχνά παρουσιάζονται προβλήματα με την απαίτηση να τηρείται απόσταση 3 ναυτικών μιλίων από τις αρχαιότητες κατά την άσκηση καταδυτικών δραστηριοτήτων. Ο εκπρόσωπος του ίδιου φορέα ανέφερε χαρακτηριστικά: «Τι θα δουν οι τουρίστες από τέτοια απόσταση;» και πρότεινε «ειδικοί δύτες από το Υπ. Πολιτισμού να συνοδεύουν τους τουρίστες».

Εκπρόσωπος του Υπουργείου Τουρισμού τόνισε ότι παρατηρείται υψηλή ζήτηση για καταδυτικές δραστηριότητες. Επισήμανε ότι τούτο συνδέεται άρρηκτα και με το προφίλ των συγκεκριμένων τουριστών, που είναι συνήθως υψηλού εισοδήματος, διαμένουν σε μια τουριστική περιοχή περίπου μία εβδομάδα και συνήθως επισκέπτονται ξανά έναν τουριστικό προορισμό, εφόσον μείνουν ικανοποιημένοι.

Όλοι οι εκπρόσωποι των κεντρικών φορέων εκτιμούν ότι η επέκταση του δικτύου των ΘΠΠ θα ευνοήσει την ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού. Υπογράμμισαν μάλιστα τα περιθώρια που υπάρχουν να αναπτυχθεί περισσότερο ο καταδυτικός τουρισμός στην περιοχή των Κυκλάδων και γενικότερα στην Ελλάδα. Εκπρόσωπος του Υπουργείου Τουρισμού τόνισε ότι «η Ελλάδα έχει την 11^η μεγαλύτερη ακτογραμμή στην Ευρώπη, ενώ υπάρχουν 150 επισκέψιμα ναυάγια και πλούσιο θαλάσσιο οικοσύστημα...Πρόκειται για παράγοντες που ευνοούν την περαιτέρω ανάπτυξη των οργανωμένων καταδυτικών δραστηριοτήτων».

Ορισμένοι εκ των ερωτηθέντων υπογράμμισαν την ανάγκη προώθησης του οργανωμένου οικο-καταδυτικού τουρισμού, σημειώνοντας ότι το οικοσύστημα της Μεσογείου, η καθαρότητα και η ιδιαιτερότητα του θαλάσσιου περιβάλλοντος προσφέρονται για καταδυτικές δραστηριότητες. Εκπρόσωπος του Υπουργείου Τουρισμού εκτιμά ότι η λειτουργία των ΘΠΠ θα ‘διευκολύνει’ τη διαμόρφωση καταδυτικών πάρκων και θα συμβάλλει στην αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος. Επισήμανε, όμως, ότι δεν αρκεί η προσέλκυση τουριστών. Για τη διαχρονική διατήρηση υψηλών τουριστικών ροών απαραίτητη προϋπόθεση είναι η βελτίωση των υποδομών και η παροχή υψηλής ποιότητας τουριστικών υπηρεσιών. Άλλοι φορείς επισήμαναν ότι μπορεί να τεθούν περιορισμοί στην άσκηση των καταδυτικών δραστηριοτήτων. Τούτο όμως δεν θα έχει κατ’ ανάγκη αρνητικά αποτελέσματα για την ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού στις Κυκλάδες.

Στα οφέλη, που επισήμαναν οι ερωτώμενοι, ότι θα προκύψουν από την ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού συγκαταλέγονται:

- η προβολή της περιοχής, με οικονομικά και αναπτυξιακά οφέλη.
- η αύξηση της διάρκειας διαμονής των τουριστών σε μια περιοχή και, συνακόλουθα, η ενίσχυση του τουριστικού εισοδήματος.

- η διατήρηση της θαλάσσιας βιοποικιλότητας, για παράδειγμα μέσω της εθελοντικής βοήθειας για δράσεις περιβαλλοντικής προστασίας.
- η άτυπη παρακολούθηση της εξέλιξης του θαλάσσιου οικοσυστήματος.
- η συνεργασία αλιέων και καταδυτικών κέντρων. Για παράδειγμα, τα σκάφη των αλιέων μπορούν να μεταφέρουν τους τουρίστες.
- η προσέλκυση τουριστών υψηλού εισοδήματος αλλά και η διεύρυνση της τουριστικής περιόδου, λόγω της ανάπτυξης του καταδυτικού τουρισμού, θα ασκήσει πιέσεις για την ανάπτυξη των υποδομών στα νησιά.

Ορισμένοι εκ των ερωτώμενων επισήμαναν τα αμφίδρομα οφέλη μεταξύ ΘΠΠ και καταδυτικού τουρισμού. *«Ο έλεγχος που θα υπάρχει στις ΘΠΠ θα ευνοήσει την ανάπτυξη της καταδυτικής δραστηριότητας, χωρίς να διαταράσσεται το θαλάσσιο περιβάλλον»*. Παράλληλα, η ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού θα ενισχύσει την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση. Θα μπορούσαν μάλιστα οι δύτες να αναλάβουν *«ρόλο παρατηρητών της θαλάσσιας βιοποικιλότητας σε τοπικό επίπεδο»*.

Σε ό,τι αφορά τη δημιουργία καταδυτικών πάρκων, ορισμένοι εκπρόσωποι περιβαλλοντικών οργανώσεων δήλωσαν ότι η οριοθέτηση της άσκησης καταδυτικών δραστηριοτήτων είναι κατ' αρχάς θετική. Άλλοι εκπρόσωποι φορέων που συμμετέχουν στη διαμόρφωση της περιβαλλοντικής πολιτικής, αναφέρθηκαν στα πολλαπλασιαστικά οφέλη της ανάπτυξης καταδυτικών πάρκων, τόσο εντός, όσο και εκτός της ΘΠΠ. Ειδικότερα, εκτιμάται ότι η διαμόρφωση καταδυτικών πάρκων εκτός της οριοθετημένης ΘΠΠ θα συμβάλλει στην επίτευξη ενός ικανοποιητικού επιπέδου προστασίας του θαλάσσιου περιβάλλοντος, παράλληλα με την τουριστική ανάπτυξη. Στο πλαίσιο αυτό, τα καταδυτικά πάρκα μπορούν να ιδωθούν ως ένα πρόσθετο εργαλείο για την προστασία της θαλάσσιας βιοποικιλότητας και τον περιορισμό/έλεγχο της αλιευτικής δραστηριότητας.

2.3.4. Απόψεις για την περίπτωση της Σαντορίνης (bottom up approach)

Η περίπτωση της ΘΠΠ στη Σαντορίνη συζητήθηκε εκτενώς με εκπροσώπους φορέων της δημόσιας διοίκησης που συμμετείχαν στην έρευνα πεδίου, καθώς αποτελεί τη μοναδική περίπτωση που είχαν προηγηθεί διαβουλεύσεις σε τοπικό επίπεδο και είχε επιτευχθεί συναίνεση μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων τοπικών φορέων για τη διαμόρφωση ΘΠΠ στη θαλάσσια περιοχή του Ακρωτηρίου. Ωστόσο, ο ν. 4519/2018 δεν προβλέπει τη διαμόρφωση ΘΠΠ στην περιοχή αυτή, αλλά σε άλλη θαλάσσια περιοχή, που σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των τοπικών φορέων, δεν θα συμβάλλει ούτε στην προστασία της θαλάσσιας βιοποικιλότητας, ούτε στον περιορισμό της αλιείας.

Όπως προκύπτει από τις συνεντεύξεις με εκπροσώπους ερευνητικών φορέων και περιβαλλοντικών οργανώσεων, τα κριτήρια για την επέκταση του θαλάσσιου δικτύου Natura το 2017 ήταν η ένταξη θαλάσσιων περιοχών που πληρούν τα κριτήρια των οικοτόπων, ή που περιλαμβάνουν συγκεκριμένα είδη πανίδας και ορνιθοπανίδας. Στο πλαίσιο αυτό και με βάση τις μελέτες που είχαν προηγηθεί της οριοθέτησης ΘΠΠ,

επιλέχθηκε προς ένταξη στο δίκτυο των ΘΠΠ η περιοχή της Νέας και Παλαιάς Καμένης, λόγω του σπάνιου τύπου οικοτόπου 1180 (γεωθερμικά πεδία από όπου αναβλύζουν αέρια). Με άλλα λόγια, η συγκεκριμένη περιοχή πληρούσε τα οικολογικά κριτήρια του Υπουργείου Περιβάλλοντος (ΥΠΕΚΑ). Εκπρόσωπος φορέα που εμπλέκεται άμεσα στη διαχείριση της αλιείας, δήλωσε ότι δεν γνώριζε τους λόγους που τελικώς ορίστηκε η θαλάσσια περιοχή της Παλαιάς και Νέας Καμένης ως ΘΠΠ. Σύμφωνα με κάποιους φορείς, το ΥΠΕΚΑ ισχυρίστηκε ότι δεν είχε μια ολοκληρωμένη μελέτη και ακριβή στοιχεία για την ένταξη της θαλάσσιας περιοχής του Ακρωτηρίου, γι' αυτό και δεν υιοθετήθηκε η εν λόγω πρόταση. Όπως αναφέρουν *«τούτο εν μέρει υποδηλώνει και την αδυναμία του Υπουργείου από τεχνική άποψη και κατάρτιση»*. Άλλοι εκπρόσωποι φορέων βέβαια ανέφεραν ότι η Επιτροπή Φύση 2000 ενημερώθηκε για αυτήν την πρόταση αφού η διαδικασία επέκτασης του θαλάσσιου δικτύου Natura είχε ήδη προχωρήσει και τόνισαν ότι η πρόταση για το Ακρωτήριο βασιζόταν σε μια ανεξάρτητη μελέτη από ερευνητές του ΕΛΚΕΘΕ και όχι σε επίσημη μελέτη του ΕΛΚΕΘΕ (δηλαδή δεν ακολουθήθηκε η τυπική διαδικασία για την οριοθέτηση ΘΠΠ).

Ωστόσο, αναφέρθηκε ότι στο πλαίσιο της μελλοντικής αναθεώρησης, υπάρχει η δυνατότητα ένταξης και άλλων περιοχών. Τούτο, όμως συνεπάγεται αρκετό χρόνο. Επιπλέον, επισημάνθηκε ότι η οριοθέτηση ΘΠΠ δεν συνεπάγεται κατά ανάγκη την πλήρη απαγόρευση της αλιείας, αλλά ενδεχομένως τον περιορισμό και άλλων οικονομικών δραστηριοτήτων, ανάλογα με το αντικείμενο προστασίας. Οπότε, στην περίπτωση της Σαντορίνης, υπήρξε σοβαρός ενδοιασμός ένταξης της προτεινόμενης περιοχής στις ΘΠΠ, λόγω της μεγάλης τουριστικής ανάπτυξης.

Παρά το γεγονός ότι υπάρχει η δυνατότητα να οριστεί άμεσα (δηλαδή εκτός της διαδικασίας που ακολουθείται για τις ΘΠΠ) μια θαλάσσια περιοχή ως ζώνη προστασίας της αλιείας (no-take zone), εκπρόσωπος φορέα που εμπλέκεται άμεσα στη διαχείριση της αλιείας, δήλωσε ότι δεν υπάρχει η πολιτική βούληση να γίνει κάτι τέτοιο. Αναφέρθηκε, μάλιστα, στις συζητήσεις που είχαν πραγματοποιηθεί με τους τοπικούς φορείς για τον ορισμό ζώνης περιορισμού της αλιείας στην περιοχή του Ακρωτηρίου, προσθέτοντας ότι *«δεν γίνεται να προστατεύσεις μια περιοχή αν δεν υπάρχουν ψάρια. Είναι μια περιοχή που δεν αλιεύεται και δεν υπάρχει η δυνατότητα να ανακάμψει»*.

Ο φορέας αυτός διατηρεί σοβαρούς ενδοιασμούς για την οριοθέτηση no take zone στη Σαντορίνη, υπογραμμίζοντας ότι *«δεν είναι δυνατόν να περιορίζεται η αλιεία σε μια περιοχή αν δεν υπάρχει προστατευόμενο είδος. Άλλωστε, η περιοχή έχει πολύ λίγους ψαράδες, οι οποίοι δραστηριοποιούνται και σε άλλους τομείς»*. Τονίστηκε μάλιστα ότι η επιμονή των τοπικών φορέων ενδεχομένως να υποκινείται από άλλα συμφέροντα, όπως η διαμόρφωση καταδυτικών πάρκων.

3. Μελέτη οικονομικών και χωροταξικών επιπτώσεων

3.1. Εκτιμώμενες κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις των Θαλάσσιων προστατευόμενων περιοχών και του Καταδυτικού Τουρισμού

Οι Θαλάσσιες Προστατευόμενες Περιοχές (ΘΠΠ) αντιμετωπίζονται πλέον ως σύνθετα κοινωνικοοικονομικά συστήματα, τα οποία εκτός από τη διατήρηση της βιοποικιλότητας καλούνται και αναμένεται να φέρουν κοινωνικά και οικονομικά οφέλη στις τοπικές κοινότητες (Bennett και Dearden, 2014). Παρόλα αυτά, η έρευνα σχετικά με τις επιπτώσεις των ΘΠΠ στην κοινωνία είναι περιορισμένη (Gurney κ.ά. 2015, Ojea κ.ά. 2017). Επιπλέον, η εκτίμηση των κοινωνικοοικονομικών επιπτώσεων είναι δύσκολη, καθώς δεν υπάρχουν κοινώς αποδεκτά εργαλεία μέτρησης (Ojea κ.ά. 2017), ενώ τα δεδομένα μεταξύ των ερευνών δεν είναι τυποποιημένα, ώστε να επιτρέπονται οι συγκρίσεις και να είναι δυνατή η ερμηνεία των διαφοροποιήσεων (Fox κ.ά. 2014). Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις είναι σύνθετες και αλληλοεξαρτώμενες (Perusso 2017) και δεν μπορούν να αποτιμηθούν με χρηματικούς όρους (Mascia κ.ά. 2010, Sala κ.ά. 2013).

Η εκτίμηση των κοινωνικοοικονομικών επιπτώσεων των ΘΠΠ ενέχει και άλλους περιορισμούς. Οι Mizrahi κ.ά. (2019) διαπιστώνουν ότι μεταξύ των πιο καθοριστικών παραγόντων συμπεριλαμβάνεται το επίπεδο διαβίωσης του τοπικού πληθυσμού, η υγεία και η συμμετοχή των εμπλεκόμενων. Τονίζουν ότι οι παραπάνω παράγοντες συσχετίζονται κατά κανόνα με θετικές επιπτώσεις των ΘΠΠ για την οικονομία και κοινωνία. Ωστόσο, **το πρόσημο των επιπτώσεων (αρνητικό ή θετικό) τελικά εξαρτάται από το κοινωνικοοικονομικό και θεσμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο οριοθετείται και λειτουργεί η ΘΠΠ** (Bennett και Dearden 2014). Με άλλα λόγια, οι ίδιοι παράγοντες μπορεί -υπο συνθήκες- να επιφέρουν και αρνητικά αποτελέσματα. Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί ότι οι εμπλεκόμενες ομάδες αποτιμούν με διαφορετικούς όρους τις ποικίλες κοινωνικοοικονομικές μεταβλητές λόγω ανομοιογενών προσδοκιών και προτεραιοτήτων (Rodriguez-Rodriguez κ.ά. 2015, Mascia κ.ά. 2010).

Παρ' όλα αυτά, η εκτίμηση των κοινωνικοοικονομικών επιπτώσεων των ΘΠΠ και κυρίως των οφελών που απορρέουν από αυτές είναι σημαντική, γιατί κατά κανόνα ενδυναμώνουν την υποστήριξη της κοινωνίας προς αυτές (Russi κ.ά. 2016). Πιο αναλυτικά, **η χρηματική αποτύπωση του οφέλους, αλλά και του πιθανού κόστους που προκύπτει από τη λειτουργία μιας ΘΠΠ δίνει τη δυνατότητα να δημοσιοποιηθούν και να κοινοποιηθούν και να γίνουν κατανοητά τα απτά αποτελέσματα των ΘΠΠ σε ομάδες με χαμηλή περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση**, ενώ ταυτόχρονα ενθαρρύνει την αναζήτηση αντισταθμιστικών μέτρων για όσους πλήττονται (Russi κ.ά. 2016).

Δεν θα πρέπει να παραβλέπεται ότι οι επιπτώσεις είναι διαφορετικές για τις τοπικές ομάδες και για την κοινωνία ως σύνολο (Roncin κ.ά. 2008). Ενδεικτικά αναφέρεται ότι η απαγόρευση ή ο περιορισμός της αλιείας βάζει τα συμφέροντα μιας κοινωνικής ομάδας σε μια συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή. Ωστόσο, τα οφέλη από την προστασία του θαλάσσιου οικοσυστήματος διαχέονται στο σύνολο της κοινωνίας (Roncin κ.ά. 2008). Κατά συνέπεια, είναι ιδιαίτερα σημαντική η εκτίμηση και κατανόηση των κοινωνικοοικονομικών επιπτώσεων των ΘΠΠ σε τοπικό επίπεδο.

Οι κυριότερες κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις των ΘΠΠ συνδέονται με την ιδιότητά τους να παράγουν οφέλη υπό τη μορφή των «οικοσυστημικών υπηρεσιών», οι οποίες συνεισφέρουν άμεσα ή έμμεσα στη συλλογική ευημερία (Russi κ.ά. 2016). Οι ΘΠΠ, κατ' αρχάς, προάγουν την γαλάζια οικονομία και τη βιοοικονομία, τη βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων, τη διατήρηση των αλιευτικών αποθεμάτων και, συνακόλουθα, την εξασφάλιση της τροφής (Bennett και Dearden 2014, Ojea κ.ά. 2017, Pantzar κ.ά. 2017, Russi κ.ά. 2016, Mascia κ.ά. 2010). Επίσης, οι ΘΠΠ δύναται να συμβάλλουν στη διατήρηση της πολιτισμικής κληρονομιάς και του φυσικού τοπίου, καθώς και στην προαγωγή της θαλάσσιας έρευνας και εκπαίδευσης (Jobstvogt κ.ά. 2014, Russi κ.ά. 2016). Επίσης, συμβάλλουν στην προαγωγή του συνολικότερου επιπέδου της υγείας του πληθυσμού (Bennett και Dearden, 2014).

Οι Rees κ.ά. (2015) διερευνούν τις κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις της ΘΠΠ στο Lyme Bay του Ην. Βασιλείου και **διαπιστώνουν ότι μετά τον χαρακτηρισμό της περιοχής ως προστατευόμενης αυξήθηκαν οι καταδύσεις και οι επιχειρήσεις,** που συνδέονται με την κατάδυση εντός της ΘΠΠ. Αυξήθηκαν, επίσης, τα έσοδα από ναυλώσεις πλοίων και από το ψάρεμα με καλάμι (angling). Εκτιμάται ότι κατά την περίοδο 2008-2011 η αξία του φυσικού πόρου αυξήθηκε κατά 2,2 εκατ. λίρες, ενώ η προβολή της περιοχής ως προστατευόμενης αναμένεται να προσελκύσει επιπλέον επισκέπτες, αυξάνοντας ακόμα περισσότερο την αξία του φυσικού πόρου, αλλά και το εισόδημα της τοπικής κοινωνίας.

Μεγάλο μέρος της βιβλιογραφίας μελετά τα **οικονομικά αποτελέσματα** από τη λειτουργία των ΘΠΠ. Πιο συγκεκριμένα, εστιάζει σε μετρήσιμα οικονομικά μεγέθη, όπως η αύξηση του εισοδήματος, του επιπέδου της απασχόλησης, η αύξηση της επισκεψιμότητας και των δραστηριοτήτων που αναπτύσσονται στην περιοχή (Bennett και Dearden 2014, Ounanian κ.ά. 2012, Mascia κ.ά. 2010, Roncin κ.ά. 2008). Επιπλέον, συνεκτιμούνται οι **πιθανές οικονομικές απώλειες,** που δύναται να επιφέρει η οριοθέτηση μιας ΘΠΠ εξ αιτίας της απαγόρευσης ή του περιορισμού δραστηριοτήτων, αλλά και το λειτουργικό κόστος όπως οι ελεγκτικοί μηχανισμοί και η απασχόληση προσωπικού του Φορέα Διαχείρισης (Becker και Choresch 2006).

Ορισμένες μελέτες εστιάζουν στο όφελος που αποφέρουν οι ΘΠΠ άμεσα, **μέσω της επιβολής τελών χρήσης ή αντιτίμων εισόδου** (Gusmerotti κ.ά. 2013), τα οποία τείνουν να αυξάνονται όταν συνδέονται με ψυχαγωγικές δραστηριότητες που σχετίζονται με την προβολή της άγριας ζωής και την παροχή εκπαιδευτικών πληροφοριών (Paltriguera κ.ά. 2018). Άλλα οφέλη συσχετίζονται με τη **βελτίωση των υποδομών και την αύξηση των επενδύσεων** που υποστηρίζουν δραστηριότητες φιλικές προς το περιβάλλον (οικοτουρισμός) (Paltriguera κ.ά. 2018).

Τα σημαντικότερα οικονομικά οφέλη από τη διαμόρφωση ΘΠΠ προκύπτουν από τον θαλάσσιο και παράκτιο τουρισμό. Πρόκειται για έναν τομέα που απασχολεί 3,2 εκατομμύρια ανθρώπους παγκοσμίως και συνιστά μια αγορά της τάξης των 183 δις ευρώ (Russi κ.ά. 2016). Επιπλέον, ο τομέας του τουρισμού συνδέεται άρρηκτα και με την ποιότητα του φυσικού περιβάλλοντος. Πιο αναλυτικά, οι Roncin κ.ά. (2008) πραγματοποίησαν έρευνα σε 12 ΘΠΠ στην Νότια Ευρώπη. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις τους περίπου 110.000 άνθρωποι επισκέπτονται τις ΘΠΠ κάθε χρόνο. Μελέτησαν, λοιπόν, τις επιπτώσεις των ΘΠΠ σε δύο δραστηριότητες, στην αλιεία και τον καταδυτικό τουρισμό, παρατηρώντας τις **μεταβολές στο τοπικό εισόδημα και τις θέσεις απασχόλησης.** Τα έσοδα αντιστοιχούσαν σε 710,000€ το χρόνο ανά ΘΠΠ, με το ψάρεμα αναψυχής (recreational fishing) να αποφέρει 88,000€ και τις καταδύσεις 551,000€. Σημειώνεται δε ότι πρόκειται για έσοδα αντίστοιχα με εκείνα που αποφέρει η επαγγελματική αλιεία. Ως εκ τούτου, προκύπτει ότι η οικονομική κινητήριος δύναμη στις ΘΠΠ είναι οι δραστηριότητες αναψυχής, ο καταδυτικός τουρισμός αποφέρει περισσότερα έσοδα από το ψάρεμα αναψυχής και **το εισόδημα που συσσωρεύεται στην περιοχή υπερκαλύπτει το κόστος διαχείρισης της ΘΠΠ.** Επιπλέον, ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει η συζήτηση για τα αποτελέσματα που δύναται να αποφέρει ο χαρακτηρισμός μιας περιοχής ως προστατευόμενης (**designation effect**), καθώς οι επισκέπτες φαίνεται ότι επιλέγουν μια περιοχή απλά και μόνο επειδή αποτελεί ΘΠΠ.

Παρόμοια αποτελέσματα προκύπτουν και από άλλες μελέτες. Οι Rees κ.ά. (2010) δείχνουν ότι τα έσοδα από δραστηριότητες, όπως οι καταδύσεις, αυξήθηκαν εντός των ορίων της ΠΠ (Lyme Bay, UK). Οι Blom κ.ά. (2012) αναφέρουν ότι η **διαμόρφωση προστατευόμενης περιοχής στο Waterdunen της Ολλανδίας εκτιμάται ότι θα συμβάλλει στην προσέλκυση επιπλέον 285.000 τουριστών τον χρόνο και θα αποφέρει πρόσθετο εισόδημα ύψους 420.000 ετησίως. Το εισόδημα της τοπικής κοινωνίας από δραστηριότητες αναψυχής που σχετίζονται με την προστατευόμενη περιοχή υπολογίζεται ότι συνολικά θα ανέλθει σε 20 εκατ. ευρώ.**

Οι Carcia – Charto κ.ά. (2013) τονίζουν ότι **οι βουτιές στο Cabo de Palos στην Ισπανία αυξήθηκαν κατά 225% μεταξύ 1998-2010, περίοδος κατά την οποία λειτουργεί η ΠΠ.** Η αύξηση αυτή μεταφράζεται σε εισόδημα 870.000€ το χρόνο και 20 θέσεις απασχόλησης.

Σε μια προσπάθεια συνολικής αποτίμησης της αξίας μιας ΘΠΠ, οι Sala κ.ά. (2013) εκτιμούν ότι τα οφέλη μιας ΘΠΠ υπερβαίνουν το κόστος μετά από 5 χρόνια. Τα οικονομικά οφέλη απορρέουν από τον τουρισμό και την αλιεία, που επωφελείται από την αύξηση των αλιευτικού αποθέματος και την αποκατάσταση της βιοποικιλότητας. Σε μια ακόμη έρευνα οικονομικής αποτίμησης των επιπτώσεων πέντε θαλάσσιων και παράκτιων προστατευόμενων περιοχών στη Μεσόγειο αποτιμώνται οι οικοσυστημικές υπηρεσίες που περιλαμβάνουν την επαγγελματική και ερασιτεχνική αλιεία, τον τουρισμό, τις καταδύσεις και την απορρόφηση άνθρακα. Το κόστος αφορά τον προϋπολογισμό του Φορέα Διαχείρισης της ΠΠ, ενώ τα οφέλη συνδέονται με τον τομέα τουρισμού, ο οποίος συμμετέχει στο 90% του συνόλου των εσόδων (Plan Bleu, 2012).

Μεγάλο μέρος της βιβλιογραφίας σχετικά με τις κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις των ΘΠΠ εστιάζει στην **αλιεία** και στους αλιείς, ως την ομάδα που δέχεται τις πιο άμεσες επιπτώσεις από τον χαρακτηρισμό μιας περιοχής ως ΘΠΠ. Πιο συγκεκριμένα, πολλές έρευνες διερευνούν το φαινόμενο της «διάχυσης» (spillover), όπου η αύξηση της βιομάζας, λόγω της προστασίας που εξασφαλίζει η ΠΠ, έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση του αλιευτικού αποθέματος, αλλά και του μεγέθους των ψαριών στην θαλάσσια περιοχή, που γειτνιάζει με την ΘΠΠ. Οι Goñi κ.ά. (2008) διερευνούν το εν λόγω φαινόμενο σε έξι ΠΠ στη δυτική Μεσόγειο, διαπιστώνοντας την **υψηλή παραγωγικότητα του τομέα της αλιείας με όλα τα αλιευτικά εργαλεία**. Αυξημένη βιομάζα και αφθονία σε θαλάσσια είδη σε εκατοντάδες μέτρα από την ΠΠ διαπιστώνουν και οι Harmelin-Vivien κ.ά. (2008). Τα ευρήματα των Stevenson κ.ά. (2013) συνηγορούν υπέρ της αύξησης των εσόδων από την αλιευτική δραστηριότητα, αλλά καταγράφουν και τις αρνητικές επιπτώσεις, όπως η **αύξηση του κόστους μετακίνησης των αλιευτικών σκαφών**.

Οι Cerrano κ.ά. (2017) εκτιμούν ότι στη Μεσόγειο λειτουργούν 47 ΘΠΠ και ο καταδυτικός τουρισμός είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένος. Σε αυτές τις περιοχές υπολογίζεται ότι πραγματοποιούνται 7000 ταξίδια ανά έτος και κάθε δύτες πραγματοποιεί κατά μέσο όρο 3 βουτιές ανά ταξίδι. Αυτό μεταφράζεται σε περίπου 1.000.000 βουτιές τον χρόνο. Επιπρόσθετα, οι ΘΠΠ της Μεσογείου είναι μικρές σε έκταση και βρίσκονται κοντά σε περιοχές με ανεπτυγμένη ανθρώπινη δραστηριότητα (Roncin κ.ά. 2008).

Οι μελέτες των Οικονομου και Dikou (2008) και των Trivourea κ.ά. (2011) όσον αφορά τις **κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις του θαλάσσιου πάρκου στην Αλόνησο** δείχνουν ότι η λειτουργία της ΘΠΠ έχει ευνοήσει σημαντικά τον τουρισμό (Οικονομου και Dikou 2008, Trivourea κ.ά. 2011). Ωστόσο, η αρχικά θετική στάση των κατοίκων απέναντι στον Φορέα Διαχείρισης της ΘΠΠ έχει αρχίσει να φθίνει, καθώς τα αποτελέσματα της ΘΠΠ δεν ικανοποίησαν τις προσδοκίες της τοπικής κοινωνίας. Αξιοσημείωτη είναι δε η διάσταση απόψεων των εμπλεκόμενων μερών σχετικά με τα κοινωνικοοικονομικά οφέλη. Οι αλιείς εκφράζουν τη δυσαρέσκειά τους για τη μείωση της αλιευτικής δραστηριότητας εξ αιτίας των περιορισμών, δηλώνουν δυσπιστίας και απροθυμία να συνεργαστούν με τον Φορέα Διαχείρισης της ΘΠΠ. Πιστεύουν ότι το αλιευτικό απόθεμα μειώνεται εξ αιτίας της μεσογειακής φώκιας monachus – monachus, η οποία καταστρέφει και τα αλιευτικά εργαλεία. Από την άλλη πλευρά, οι εκπρόσωποι του τουριστικού τομέα υπογραμμίζουν τα σημαντικά οικονομικά οφέλη που έχει αποφέρει η λειτουργία της ΘΠΠ (Οικονομου και Dikou 2008).

3.1.1. Η συμβολή των Θαλάσσιων Προστατευόμενων Περιοχών στην ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού

Οι ΘΠΠ θεωρούνται αποτελεσματικά εργαλεία θαλάσσιας πολιτικής, που εξυπηρετούν διττό στόχο, καθώς διασφαλίζουν την ποιότητα του θαλάσσιου οικοσυστήματος (Rees κ.ά., 2015) ενώ η εκμετάλλευσή τους για χρήσεις αναψυχής, όπως ο καταδυτικός τουρισμός, αποφέρει σημαντικό εισόδημα (Roncin κ.ά., 2008).

Υπό αυτή την έννοια, η ΘΠΠ ικανοποιεί τους τρεις πυλώνες της βιώσιμης ανάπτυξης: οικονομία, κοινωνία, περιβάλλον (Lucrezi κ.ά., 2017).

Η σχέση ΘΠΠ και καταδυτικού τουρισμού είναι αλληλένδετη (Κουνάνη κ.ά., 2017). Πιο συγκεκριμένα, σε αρκετές περιπτώσεις όπου ο καταδυτικός τουρισμός δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένος υποστηρίζεται ότι η διαμόρφωση ΘΠΠ συνιστά προϋπόθεση για την ανάπτυξή του (Gerovasileiou κ.ά., 2008 Dimmock και Musa, 2015), καθώς ο καταδυτικός τουρισμός είναι ένας τομέας που εξαρτάται απόλυτα από την ποικιλότητα των θαλασσιών βιολογικών ειδών και την ποιότητα των θαλάσσιων πόρων (Rees, 2010, Russi κ.ά., 2016). Εξ ορισμού, ο χαρακτηρισμός μιας θαλάσσιας περιοχής ως προστατευόμενης προϋποθέτει καθαρά νερά, πλούσια ή/και σπάνια βιοποικιλότητα, φυσικούς γεωλογικούς σχηματισμούς, φυσικό κάλλος, ύπαρξη εστιών προσέλκυσης όπως ναυάγια και ή/ και ενάλιων αρχαιοτήτων (Davis και Tisdell, 1995, Scalcos κ.ά., 2009). Ως εκ τούτου, η βιομηχανία του καταδυτικού τουρισμού εξαρτάται από τη χρήση και την εκμετάλλευση των ΘΠΠ, ιδιαίτερα αυτών με ξεχωριστό οικολογικό ενδιαφέρον (Davis και Tisdell, 1995).

Ενδεικτικό της «εξάρτησης» του καταδυτικού τουρισμού από τις ΘΠΠ είναι η επίδραση του χαρακτηρισμού μιας περιοχής ως προστατευόμενης στην ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού (designation effect) (Roncin κ.ά., 2008). Πιο συγκεκριμένα, οι ΘΠΠ «εγγυώνται» την ποιότητα του περιβάλλοντος και δρουν αυξητικά στην εμπορική αξία του προϊόντος. Ως εκ τούτου, ο χαρακτηρισμός μιας περιοχής ως ΘΠΠ ενθαρρύνει τους επισκέπτες να την επιλέξουν, αυξάνοντας το εισόδημα από την τουριστική δραστηριότητα (Roncin κ.ά., 2008, Rees κ.ά., 2010, Blom κ.ά., 2012). Είναι χαρακτηριστικό ότι οι ίδιοι οι δύτες (Jobstovogt κ.ά., 2014, Roncin κ.ά., 2008), αλλά και η ευρύτερη βιομηχανία των καταδύσεων (ιδιοκτήτες καταδυτικών κέντρων, καταστήματα εξοπλισμού, μεταφορείς κ.ά.) (Dimmock και Musa, 2015) υποστηρίζουν τη δημιουργία ΘΠΠ.

Παρά το αναμφίβολα θετικό πρόσημο της συμβολής των ΘΠΠ στην ανάπτυξη της καταδυτικής δραστηριότητας, ορισμένες μελέτες καταγράφουν και αντίθετα αποτελέσματα. Χαρακτηριστική είναι η μελέτη των d'Anna κ.ά. (2016) στο σύμπλεγμα νήσων Εγκάντι της Σικελίας, που αποτελεί ΘΠΠ. Σε αυτή την περιοχή, η γραφειοκρατία και οι αυστηροί περιορισμοί, οι όροι άσκησης δραστηριοτήτων αναψυχής και οι αυστηρά ελεγχόμενες υποθαλάσσιες εκδρομές σε συγκεκριμένες τοποθεσίες έχουν εμποδίσει την αύξηση των τουριστικών ροών και την ανάπτυξη της καταδυτικής δραστηριότητας.

Από την άλλη μεριά, αξιοσημείωτη είναι η θετική συμβολή της ανάπτυξης του καταδυτικού τουρισμού στην επίτευξη των στόχων μιας ΘΠΠ, διότι, κατ' αρχάς, δημιουργεί έσοδα, που καλύπτουν τις λειτουργικές της ανάγκες (Gusmerotti κ.ά., 2013). Ενδεικτικά, η διάθεση των τουριστών να πληρώσουν (Willingness to Pay-WTP) για να επισκεφτούν μια περιοχή φαίνεται να είναι μεγαλύτερη όταν τα έσοδα διοχετεύονται και προς όφελος του περιβάλλοντος (Batel κ.ά., 2014). Πέρα από τη δυνατότητα να παράγει έσοδα για την ίδια την ΠΠ έχει τη δυνατότητα να αντισταθμίζει πιθανές οικονομικές απώλειες (Ounanian κ.ά., 2012), που ο χαρακτηρισμός μιας ΘΠΠ επιφέρει στους χρήστες της. Πιο συγκεκριμένα, το κόστος από τον περιορισμό της αλιείας φαίνεται ότι μπορεί να αντισταθμιστεί από το οφέλη

που αποφέρει ο καταδυτικός τουρισμός (Fabinyi, 2008, Roncin κ.ά., 2008). Επιπλέον, η διατήρηση ή/και ενίσχυση του τουρισμού ευνοεί την υποστήριξη της κοινωνίας προς τις ΘΠΠ, διασφαλίζοντας τη βιωσιμότητά τους (Becker και Choresch, 2006).

Διαπιστώνεται συνεπώς ότι σε πολλές περιπτώσεις η αποτελεσματικότητα των ΘΠΠ και η ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού συνδέονται άρρηκτα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι τα θαλάσσια καταδυτικά πάρκα που ενισχύουν την οικονομία και ωφελούν παράλληλα το περιβάλλον (Μαρκάτος και Κούτσης, 2008, Κούτσης, 2015) Μπορεί να θεωρηθούν άτυπα ως (οικονομικά βιώσιμες) ΘΠΠ, καθώς το εισόδημα από τα εισιτήρια των επισκεπτών καλύπτει τις λειτουργικές τους ανάγκες (Koutsis και Christofilogiannis, 2011).

Αξίζει να σημειωθεί ότι συχνά η αμφίδρομη σχέση του καταδυτικού τουρισμού και της ΘΠΠ επηρεάζεται από τον τρόπο που οι διαφορετικές τοπικές ομάδες κατανοούν τη λειτουργία της ΘΠΠ και τα προσδοκώμενα οφέλη. Όπως προκύπτει από έρευνα στις Φιλιππίνες, οι τοπικές διαμάχες με αντικείμενο τον άνισο διαμοιρασμό των οφελών μεταξύ των εμπλεκόμενων μελών επηρέασαν αρνητικά τη βιωσιμότητα και λειτουργία της ΘΠΠ (Fabinyi, 2008).

Οι διαφορετικές αντιλήψεις μεταξύ δυτών και αλιέων για τις ΘΠΠ αντανακλώνονται στον διάλογο σχετικά με τη βιωσιμότητά τους και την ικανότητά τους να παράγουν ωφέλιμα οικονομικά και κοινωνικά αποτελέσματα. Οι Chaigneau και Brown (2016) εκφράζουν τον έντονο προβληματισμό τους, αν τελικά οι ΘΠΠ είναι αμοιβαία επωφελείς (win-win solutions), καθώς δεν είναι όλες οι ΘΠΠ οικονομικά, περιβαλλοντικά και κοινωνικά βιώσιμες, ενώ τα οικονομικά οφέλη που παράγουν δεν διαχέονται με ίσο ή και όμοιο τρόπο στο σύνολο της κοινωνίας. Ως εκ τούτου, λανθασμένες προσδοκίες για τα οφέλη που θα προκύψουν από μια ΘΠΠ μπορεί να προκαλέσουν ευρεία απογοήτευση και μακροπρόθεσμα μη αποδοχή της ΘΠΠ. Απόρροια αυτών είναι και η πιθανή αρνητική στάση της τοπικής κοινωνίας απέναντι στον καταδυτικό τουρισμό ιδίως όταν οι κάτοικοι δεν έχουν εμπλακεί στον αρχικό σχεδιασμό της ΘΠΠ (Scholtz και Saayman, 2018).

Συμπερασματικά, ο καταδυτικός τουρισμός δεν είναι μια “μαγική” δραστηριότητα που αυτομάτως βελτιώνει το οικοσύστημα όπου αναπτύσσεται, διαχέοντας οικονομικά και κοινωνικά οφέλη στην κοινωνία όπου τοποθετείται. Ενόψει της βιώσιμης φύσης του καταδυτικού τουρισμού, η επικείμενη αύξηση της καταδυτικής δραστηριότητας χρήζει προσοχής (Milazzo κ.ά., 2002). Χρειάζεται υποστηρικτικό πλαίσιο όπως η εκπαίδευση/ευαισθητοποίηση των δυτών (Dearden κ.ά., 2007, De Groot και Bush, 2010, Lucrezi κ.ά., 2013, Mota και Frausto, 2014), αλλά και των εκπαιδευτών καταδύσεων (De Groot και Bush, 2010, Κουνάνη κ.ά., 2017, Lucrezi κ.ά., 2013), ένα φιλόξενο θεσμικό και νομικό πλαίσιο (d’Anna κ.ά., 2016) και την ενεργή υποστήριξη της τοπικής κοινότητας (Beker και Choresch, 2006, Dimmock και Musa, 2015, Giakoumi κ.ά., 2018, Humphreys και Herbert, 2018, Pomeroy και Duvere, 2008).

3.1.2. Η συμβολή του καταδυτικού τουρισμού στην εθνική και τοπική οικονομία

Ο καταδυτικός τουρισμός εντάσσεται στην κατηγορία του θαλάσσιου τουρισμού (βλ. ν. 4582/2018 και ν. 4688/2020). Ο θαλάσσιος τουρισμός «περιλαμβάνει το σύνολο των τουριστικών δραστηριοτήτων αναψυχής και ψυχαγωγίας, οι οποίες λαμβάνουν χώρα στο θαλάσσιο και στον παράκτιο χώρο μιας χώρας» (Diakomihalis, 2007: 421). Ταυτόχρονα όμως, η φύση της καταδυτικής δραστηριότητας εντάσσει τον καταδυτικό τουρισμό και στην ευρύτερη κατηγορία του εναλλακτικού τουρισμού, καθώς τα βασικά του χαρακτηριστικά είναι ότι πρόκειται για έναν μη μαζικό, μη συμβατικό τουρισμό, που επιδεικνύει περιβαλλοντική ευαισθησία (Ανδριώτης, 2003).

Σε παγκόσμια κλίμακα εκτιμάται ότι ο τουρισμός αναπτύσσεται κατά 3,1% ετησίως. Πιο συγκεκριμένα όμως, ο τουρισμός περιπέτειας αναπτύσσεται με ρυθμό 46% και ο καταδυτικός τουρισμός κατά 15,6% ετησίως (CBI, 2019a). Ως εκ τούτου, ο καταδυτικός τουρισμός, αλλά και οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται για την υποστήριξή του έχουν εξελιχθεί σε έναν σημαντικό κλάδο, εκπροσωπώντας μια βιομηχανία ενός δις δολαρίων (Dimmock και Musa, 2015: 1).

Σύμφωνα με τον μεγαλύτερο φορέα εκπαίδευσης και πιστοποίησης αυτοδυτών παγκοσμίως, PADI (Professional Association of Diving Instructors), από το 1967 ως σήμερα έχουν δοθεί 27 εκατ. πιστοποιήσεις, ενώ 800.000 με 1 εκ. επιπλέον πιστοποιήσεις δίνονται ετησίως.

Τα άτομα που λαμβάνουν πιστοποιήσεις είναι στην πλειονότητά τους άντρες, αλλά οι γυναίκες συνιστούν σήμερα ένα 34- 38% και ο αριθμός τους αυξάνεται διαρκώς. Η ηλικία τους έχει τεράστιο εύρος καθώς κυμαίνεται από τα 12 ως τα 65 έτη, ωστόσο πάνω από το 50% των πιστοποιήσεων αφορά άτομα μεταξύ 20 και 39 ετών (PADI, 2019a).

Οι χώρες προέλευσης των αυτοδυτών είναι κυρίως οι ΗΠΑ, η Γερμανία, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γαλλία, η Ιταλία, η Ισπανία, η Αυστραλία, η Ολλανδία, η Πολωνία. Από το σύνολο των πιστοποιημένων δυτών τα 3.500.000 βρίσκονται στην Ευρώπη. Από αυτούς 800.000 με 1.000.000 πραγματοποιούν τουλάχιστον ένα ταξίδι το χρόνο για καταδύσεις, υποστηρίζοντας έτσι μια αγορά της τάξης των 1,4 με 2 δισεκατομμυρίων δολαρίων το χρόνο (European Underwater Federation, 2019). Από τους δύτες που βρίσκονται στην Ευρώπη το 70% προτιμά τη Μεσόγειο, αλλά οι περισσότεροι δημοφιλείς προορισμοί -με εξαίρεση τη Μάλτα, την Ισπανία, και πρόσφατα την Κύπρο, την Τουρκία και την Κροατία-, βρίσκονται εκτός Ευρώπης (Mylopoulos και Moira, 2019). Μεταξύ των δημοφιλέστερων προορισμών συγκαταλέγονται η Αίγυπτος, η Ταϊλάνδη, οι Μαλδίβες, το Μεξικό, η Ινδονησία και τα νησιά Γκαλαπάγκος (CBI, 2019b).

Τα έσοδα από τον καταδυτικό τουρισμό είναι εντυπωσιακά και υποστηρίζουν σημαντικά την εθνική οικονομία ορισμένων κρατών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα συνιστούν η Μαλαισία, αλλά και η Μάλτα (Mylonopoulos και Moira, 2019, ΜΤΑ, 2015). Η **Μάλτα** έχει 50 καταδυτικά κέντρα, 20% των τουριστικών αφίξεων είναι δύτες και οι καταδυτικές δραστηριότητες συνεισφέρουν στο 27% του ΑΕΠ της χώρας. Το 2018, 101.388 άτομα που αντιστοιχούν στο 5% του συνολικού αριθμού των επισκεπτών επέλεξαν τη Μάλτα με βασικό κριτήριο τον καταδυτικό τουρισμό. Ο μέσος όρος παραμονής στη Μάλτα είναι 8 ημέρες, η τουριστική περίοδος διαρκεί από το Μάιο ως τον Οκτώβριο -αν και αρκετοί τουρίστες επιλέγουν τους χειμερινούς μήνες- και η μέση κατά κεφαλήν δαπάνη είναι άνω των 600 ευρώ (ΜΤΑ, 2018b).

Άλλο παράδειγμα συνιστούν τα νησιά Mendes στην **Ισπανία**, όπου φιλοξενούνται 50.000 δύτες το χρόνο μετά από περιορισμό με στόχο την προστασία της ποιότητας του περιβάλλοντος. Πριν τον εν λόγω περιορισμό τα νησιά Mendes υποδέχονταν 75.000 δύτες ετησίως. Το πάρκο Mendes συνιστά μια μικρή Θαλάσσια Προστατευόμενη Περιοχή των 0,932 τετραγωνικών χιλιομέτρων και αποτελεί παράδειγμα βιωσιμότητας, καθώς στηρίζει την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής, εξασφαλίζει την προστασία του περιβάλλοντος και απολαμβάνει της αποδοχής και στήριξης της τοπικής κοινωνίας (Koutsis κ.ά., 2011). Στους δημοφιλέστερους προορισμούς για καταδύσεις συγκαταλέγεται και το Σαρμ Ελ Σείχ στην **Αίγυπτο** με 40 καταδυτικά κέντρα, 300 σκάφη και 20.000 κλίνες που εξυπηρετούν καθημερινά 6.000 δύτες, οι οποίοι αποφέρουν 36εκατ. ευρώ ετησίως (Μαυραντζά, 2019).

Πέρα των ήδη ανεπτυγμένων προορισμών για καταδύσεις που αναφέρθηκαν, πολλές είναι οι χώρες που έχουν στραφεί στην ανάπτυξη του εν λόγω τομέα. Στην **Κροατία** καταγράφεται αύξηση της τάξης του 270% στον τουρισμό που αναζητά την καταδυτική δραστηριότητα (Κυριακάκης, 2017). Στην **Κύπρο** δραστηριοποιούνται 50-54 καταδυτικά κέντρα και σύμφωνα με τον πρόεδρο του συνδέσμου Επαγγελματικών Καταδυτικών Κέντρων, 50.000 τουρίστες στην Κύπρο το 2017 έκαναν τουλάχιστον 1 κατάδυση και 25-30.000 έμπειροι δύτες επισκέφτηκαν το νησί πραγματοποιώντας κατά μέσο όρο 3-6 καταδύσεις. Πιο συγκεκριμένα, μόνο στο ναυάγιο της Ζηνοβίας έξω από το λιμάνι της Λάρνακας βούτηξαν 15.000-20.000 άτομα (Χαραλάμπους, 2018). Η **Τουρκία** προχώρησε στη σκόπιμη βύθιση ενός Airbus A330 σε βάθος 30 μέτρων στο Βορειοδυτικό Αιγαίο στην επαρχία της Ανδριανούπολης, προκειμένου να ενισχύσει την ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού στην περιοχή (Economy Today, 2019).

Η συνεισφορά του καταδυτικού τουρισμού στην τοπική οικονομία των νησιών Medes της Ισπανίας εκτιμάται σε 10 εκατ. ευρώ ετησίως, ενώ η ανάπτυξη του κλάδου έχει δημιουργήσει 200 θέσεις πλήρους απασχόλησης. Επιπλέον, από την ίδια μελέτη προκύπτει ότι τα έσοδα από τις αλιευτικές δραστηριότητες μειώνονται αρχικά ενόψει των περιορισμών στην ΘΠΠ, αλλά εκτινάσσονται μέσα σε μια πενταετία, λόγω της αύξησης των αλιευμάτων (Sala κ.ά., 2013).

Τα παραπάνω ευρήματα συνηγορούν στο ότι η δημιουργία και η ορθή διαχείριση των θαλάσσιων προστατευόμενων περιοχών δύναται να συμβάλλει καθοριστικά στην ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού και να αποφέρει όχι μόνο σημαντικά περιβαλλοντικά, αλλά και οικονομικά οφέλη (Lucrezi κ.ά., 2017).

3.1.3. Το προφίλ του καταδυτικού τουρίστα διεθνώς

Ο τουρίστας που ταξιδεύει για καταδύσεις ξοδεύει κατά μέσο όρο 200-400 ευρώ (Drakakis και Papadaskalopoulos, 2015) και διαμένει στον προορισμό του κατά μέσο όρο 10-12 βράδια (CBI, 2019, Κυριακάκης, 2017, ΜΤΑ, 2018a). Είναι υψηλού εισοδήματος και υψηλού εκπαιδευτικού επιπέδου (CBI, 2019, ΜΤΑ, 2018a). Η ηλικία του κυμαίνεται μεταξύ 25-45 ετών (ΜΤΑ, 2018a), αλλά τα τελευταία χρόνια η δραστηριότητα καθίσταται δημοφιλής στην ηλικία άνω των 55 ετών (PADI, 2019b).

Το 20% από τους τουρίστες που πραγματοποιούν καταδύσεις παγκοσμίως, επιλέγουν τουριστικό προορισμό με σχεδόν αποκλειστικό κριτήριο την άσκηση καταδυτικών δραστηριοτήτων. 10% των τουριστών βουτούν περιστασιακά και αποκαλούνται «ευκαιριακοί» δύτες, ενώ 70% είναι ταξιδιώτες αναψυχής και τους ενδιαφέρουν και άλλες δραστηριότητες (CBI, 2019).

Ο καταδυτικός τουρίστας αξιολογεί σημαντικά την ποιότητα του θαλάσσιου περιβάλλοντος (Dimmock, 2009) και είναι διατεθειμένος να πληρώσει αρκετά για πλούσια και άθικτα οικοσυστήματα (Asafu-Adjaye και Tapsuwan, 2008). Ωστόσο, δεν αναζητά μόνο την ποιότητα του προορισμού κατάδυσης, αλλά και του συνόλου των παρεχόμενων υπηρεσιών. Πιο συγκεκριμένα, βασικές παράμετροι για την επιλογή του προορισμού συνιστούν η ποικιλότητα ειδών και ενδιαιτημάτων, η (υποβρύχια) ορατότητα και οι κλιματικές συνθήκες (CBI, 2019, Gerovasileiou κ.ά., 2008, Pabel και Coghlan, 2011), αλλά και τα μέτρα ασφαλείας, οι υπηρεσίες υγείας, οι υποδομές, η πολιτική σταθερότητα, η διαθεσιμότητα του εξοπλισμού και οι δραστηριότητες στην επιφάνεια (CBI, 2019, Pabel και Coghlan, 2011, Mundet και Ribera, 2001).

Πιο αναλυτικά, στην πρόσφατη έρευνά τους, οι Neto, Lohmann και Dimmock (2017) ανέδειξαν **δέκα βασικούς παράγοντες που συμβάλλουν σε έναν επιτυχημένο προορισμό καταδύσεων**: οι καταδυτικές δραστηριότητες, ο βαθμός ρίσκου, οι συνθήκες κατάδυσης, η τιμή, η διαχείριση του προορισμού, η πιθανότητα συνάντησης/θέασης με επικίνδυνα ψάρια, η παρεχόμενη εκπαίδευση, η τεχνική κατάδυση, άλλα τουριστικά αξιοθέατα και η πολιτική βίβλας. Με την έννοια ‘καταδυτικές δραστηριότητες’ νοείται η ύπαρξη οργανωμένων καταδυτικών κέντρων και επαγγελματικών υπηρεσιών (ενοικίαση εξοπλισμού, εξειδικευμένο προσωπικό, κλπ.). Με τον όρο ‘βαθμός ρίσκου’, οι συγγραφείς αναφέρονται στο ρίσκο που ο επισκέπτης πιστεύει ότι εκτίθεται επισκεπτόμενος ένα προορισμό (ασθένειες, συνθήκες ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, ασφάλεια, πολιτική σταθερότητα, τρομοκρατικές επιθέσεις). Οι ‘συνθήκες κατάδυσης’ συνδέονται με την καθαρότητα των υδάτων, την ορατότητα, τις κλιματικές συνθήκες, την ποιότητα της τοποθεσίας κατάδυσης. Η ‘τιμή’ εμπεριέχει το κόστος που προκύπτει από το ταξίδι, τη μετάβαση στον προορισμό, το κόστος διαμονής/ διατροφής, την κοστολόγηση των καταδυτικών υπηρεσιών. Η ‘διαχείριση του προορισμού’ συνδέεται με τη περιβαλλοντική ευαισθησία/ υπευθυνότητα του καταδυτικού πράκτορα, ενώ η ‘τεχνική κατάδυση’ αναφέρεται στην ύπαρξη αξιοθέατων και προορισμών που η πρόσβασή τους απαιτεί εκπαίδευση σε μια συγκεκριμένη τεχνική κατάδυσης. Τα αποτελέσματα έδειξαν **ότι**

οι δύτες αξιολογούν με διαφορετική βαρύτητα τις παραπάνω δέκα παραμέτρους ανάλογα με το επίπεδο εμπειρίας τους, ωστόσο οι καταδυτικές δραστηριότητες παραμένουν σε κάθε περίπτωση πρωταρχικός παράγοντας για την αξιολόγηση του προορισμού.

3.2. Καταδύσεις αναψυχής και τουριστική ανάπτυξη στην Ελλάδα: Τάσεις και Προοπτικές

3.2.1 Τουρισμός στην Ελλάδα 2005-2018: Ένας γίγαντας με πήλινα πόδια

Συμφώνα με την τελευταία έκθεση του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού (UNWTO) για το 2017, ο αριθμός των τουριστικών αφίξεων, σε παγκόσμια κλίμακα, άγγιξε το 1 δις 323 εκατομμύρια επισκέπτες, παρουσιάζοντας αύξηση κατά 84 εκατομμύρια (+7%) σε σχέση με το 2016. Τα τελευταία οκτώ χρόνια ο τομέας του τουρισμού αναπτύσσεται κατά 4% ετησίως. Το 2017 επέφερε έσοδα της τάξης των 1,7 τρις. δολαρίων (UNWTO, 2018).

Ο τουρισμός στην Ελλάδα συνιστά σημαντικό μοχλό ανάπτυξης και επιδεικνύει σταθερά αυξητική τάση, εκτός από την περίοδο 2008-2012. Από το 2013 και μετά η αύξηση αγγίζει διψήφια νούμερα, καταγράφοντας 30 εκατ. αφίξεις το 2018 (ΙΝΣΕΤΕ, 2019α, Τράπεζα της Ελλάδος, 2019) (Πίνακας 5). Σε ότι αφορά τα επιμέρους μεγέθη του τουρισμού για το 2018, η συνολική συνεισφορά του στο ΑΕΠ ανέρχεται στο 30,9% με έσοδα της τάξης των 15,6 δις. ευρώ, ενώ απορροφά το 25,9% της συνολικής απασχόλησης (Πίνακας 6) (ΙΝΣΕΤΕ, 2019α).

Πίνακας 5: Τουρισμός στην Ελλάδα 2016 – 2018

ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ ΓΙΑ ΔΙΑΚΟΠΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ			
	2018	30.122.800	
	2017	27.194.200	
	2016	24.799.300	
ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΕΣ ΕΙΣΠΡΑΞΕΙΣ			
	2018	16.112.600.000	
	2017	14.630.100.000	
	2016	13.206.700.000	
ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΑΡΙΘΜΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ			
	2016	2017	2018
ΓΕΡΜΑΝΟΙ	3.138.700	3.706.000	4.381.400
ΒΡΕΤΑΝΟΙ	2.894.700	3.002.000	2.942.800

ΓΑΛΛΟΙ	1.313.500	1.419.800	1.524.000
ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΙ	778.600	864.900	1.097.400
ΡΩΣΟΙ	595.500	588.700	520.200

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, 2019

Πίνακας 6: Βασικά Μεγέθη ελληνικού Τουρισμού (2018)

Συνολική συμμετοχή στο ΑΕΠ	30,9% [ΙΝΣΕΤΕ]
Συνολική συμμετοχή στην απασχόληση	25,9% της συνολικής απασχόλησης [WTTC]
Συνολική Απασχόληση	988.600 [WTTC]
Έσοδα από εισερχόμενο τουρισμό	15,6 δισ. € (δεν περιλαμβάνονται τα έσοδα από κρουαζιέρα) [ΤτΕ]
Αφίξεις μη κατοίκων	30,1 εκατ. (δεν περιλαμβάνονται οι αφίξεις από κρουαζιέρα)
Μέση κατά κεφαλή δαπάνη	520 € (δεν περιλαμβάνονται τα ποσά κρουαζιέρας)
Εποχικότητα	54,8% των αφίξεων αλλοδαπών πραγματοποιείται Ιούλιο - Αύγουστο - Σεπτέμβριο
Συγκέντρωση Προσφοράς	70% των ξενοδοχειακών κλινών συγκεντρώνονται σε 4 περιοχές της Ελλάδας [ΞΕΕ]
Ξενοδοχειακή Υποδομή	10.121 ξενοδοχεία / 798.650 κλίνες [ΞΕΕ]
Top 5 αεροδρόμια (σε αφίξεις αλλοδαπών)	Αθήνα (8.121.761), Ηράκλειο (3.319.392), Ρόδος (2.362.308), Θεσσαλονίκη (2.162.117), Κέρκυρα (1.509.219) [ΔΑΑ, Fraport Greece και ΥΠΑ.]

Πηγή: ΙΝΣΕΤΕ, 2019α

Ο ελληνικός εισερχόμενος τουρισμός χαρακτηρίζεται από εποχικότητα και συγκέντρωση της προσφοράς, ενώ η πλειονότητα των επισκεπτών επιλέγει την Ελλάδα για το προϊόν «Ηλιος-Θάλασσα» (Πίνακας 7). Πιο αναλυτικά, η πλειονότητα των αφίξεων αφορά τη θερινή περίοδο, καθώς το 80,7% του αφίξεων σημειώνονται το δεύτερο και τρίτο τρίμηνο του έτους. Οι προορισμοί που χαρακτηρίζονται ως κορυφαίοι είναι αυτοί της Κεντρικής Μακεδονίας, του Νότιου Αιγαίου, της Αττικής, της Κρήτης και του Ιονίου, ενώ το 70% των ξενοδοχειακών κλινών συγκεντρώνεται σε 4 περιοχές της Ελλάδας (ΙΝΣΕΤΕ, 2019β).

Πίνακας 7: Τουριστικό Προϊόν για το 2016-2017

Τουριστικό Προϊόν	2016	2017
Ήλιος – Θάλασσα	70,4%	68,4%
Περιηγητικός	11,3%	12,8%
Διακοπές μικρής διάρκειας (City Break)	7,2%	8%
Κρουαζιέρα	4,2%	4%

Πηγή: ΙΝΣΕΤΕ, 2018

Όσον αφορά το προφίλ των τουριστών που επισκέπτονται την Ελλάδα, τα στοιχεία του Ινστιτούτου του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΙΝΣΕΤΕ) για το 2018 δείχνουν ότι υπερέχουν ελαφρώς οι γυναίκες με 51,6% το 2016 και 50,5% το 2017. Η πλειονότητα των τουριστών είναι ηλικίας 25-54 ετών (64,8% το 2016 και 64,6% το 2017), ανήκει στην ανώτερη ή μέση ανώτερη εισοδηματική τάξη (57,8% το 2016 και 58,9% το 2017) και το επίπεδο εκπαίδευσής του είναι ανώτερο (62%) ή μέσο (30%) (ΙΝΣΕΤΕ, 2018).

Αν και καταγράφεται συνεχής άνοδος των αφίξεων και των συνολικών εσόδων του εισερχόμενου τουρισμού (11,4 δις € το 2005 σε 15,6 δις € το 2018, μη συμπεριλαμβανομένων των εσόδων από την κρουαζιέρα), η μέση κατά κεφαλή δαπάνη μειώθηκε σημαντικά (από 746 ευρώ το 2005 σε 520 ευρώ το 2018). Αντίστοιχα, η μέση δαπάνη ανά διανυκτέρευση μειώθηκε ελαφρώς από 70 ευρώ το 2005 σε 68 ευρώ το 2017 και η μέση διάρκεια παραμονής μειώθηκε στις 7,7 μέρες σε αντίθεση με το μέσο όρο των 10,7 ημερών του 2005 (ΙΝΣΕΤΕ, 2019α).

Τα δεδομένα αυτά δείχνουν την ισχυροποίηση -αν όχι επικράτηση- του μοντέλου του μαζικού τουρισμού, με σημαντικές αρνητικές κοινωνικές, περιβαλλοντικές και χωροταξικές επιπτώσεις για τις τοπικές κοινωνίες (βλ. παρακάτω Ενότητα 3.2.4.). Ο κορεσμός πολλών τουριστικών προορισμών και η αλλοίωση του κοινωνικού ιστού τους εξ αιτίας της ανεξέλεγκτης καθημερινής ροής δεκάδων χιλιάδων τουριστών κάνουν εμφανή τα όρια του παραδοσιακού μοντέλου «ήλιος και θάλασσα» και καθιστούν αναγκαία την ενίσχυση της εξωστρέφειας, της εξειδίκευσης και της ανταγωνιστικότητας του παρεχόμενου τουριστικού προϊόντος με σκοπό την προσέλκυση τουριστών υψηλού εισοδήματος και την ενθάρρυνση των επενδύσεων (Μπέλλος, 2019α, McKinsey & Company, 2012).

Τυπικό παράδειγμα «υπερτουρισμού» στην Ελλάδα αποτελεί η Σαντορίνη, ενώ σημαντικό κίνδυνο τουριστικού κορεσμού αντιμετωπίζουν τα Ιόνια νησιά και η Πελοπόννησος, σύμφωνα με σχετική έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (European Parliament, 2018). Το 2017 η Σαντορίνη καταγράφει αφίξεις 2 εκατ. επισκεπτών και 66% αύξηση των διανυκτερεύσεων σε σύγκριση με το 2012. Επιπλέον, σημειώνονται 474 αφίξεις κρουαζιερόπλοιων με 749.286 επιβάτες το 2018,

έναντι 406 αφίξεων με 620.570 επιβάτες το 2017. Το 2017 αντιστοιχούσαν 107,8 τουρίστες ημερησίως ανά 100 κάτοικους και 220,6 τουρίστες ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο» (ο.π.). Η ανεξέλεγκτη τουριστική ανάπτυξη εκτιμάται ότι μπορεί να επηρεάσει σημαντικά την ελκυστικότητα των προορισμών αυτών.

Τα στοιχεία αυτά μαρτυρούν την τρωτότητα της «βαριάς βιομηχανίας» της Ελλάδας. Ο υπερτουρισμός και η κατάχρηση της φέρουσας ικανότητας αρκετών τουριστικών προορισμών στην Ελλάδα καθιστούν πλέον επιτακτική την ανάγκη για βιώσιμη διαχείριση των τουριστικών ροών, διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος και υιοθέτηση ενός πιο βιώσιμου μοντέλου τουριστικής ανάπτυξης. Προς αυτή την κατεύθυνση εκτιμάται ότι μπορεί να συμβάλει η ανάπτυξη των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού, όπως ο καταδυτικός τουρισμός.

3.2.2. Καταδυτικός Τουρισμός στην Ελλάδα 2005-2020

Η συστηματική ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού στην Ελλάδα δε συνιστούσε επιλογή ως το 2005, καθώς με άξονα την προστασία των ενάλιων αρχαιοτήτων, η καταδυτική δραστηριότητα αντιμετώπιζε σημαντικούς περιορισμούς (Κουνάνη κ.ά., 2017, Κυριακάκης, 2017, Scalkos κ.ά., 2009). Με τη ψήφιση του νόμου **3409/2005** (ΦΕΚ 273/Α/4-11-2005), το θεσμικό πλαίσιο τροποποιήθηκε, επιτρέποντας την κατάδυση σε όλες τις παράκτιες περιοχές (Scalkos κ.ά., 2009), ενώ εκσυγχρονίστηκε περαιτέρω το 2014 (ν. 4296/2014).

Σύμφωνα με τον **ν. 4296/2014**, ως «**Καταδυτικό Πάρκο**» νοείται η χαρακτηρισμένη περιοχή, στην οποία πραγματοποιούνται κατ' αποκλειστικότητα καθοδηγούμενες καταδύσεις αναψυχής, καθώς και συναφείς υποβρύχιες δραστηριότητες, όπως η υποβρύχια φωτογράφιση, η υποβρύχια κινηματογράφηση και η περιβαλλοντική εκπαίδευση. Υπό προϋποθέσεις επιτρέπεται και η επιστημονική έρευνα εντός του Πάρκου. Η διαχείριση του Καταδυτικού Πάρκου ανήκει στον φορέα διαχείρισης αυτού, ο οποίος μπορεί να είναι φυσικό πρόσωπο, νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου, νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου ή σύμπραξη αυτών. Εντός της οριοθετημένης θαλάσσιας περιοχής του Καταδυτικού Πάρκου επιτρέπεται η ναυσιπλοΐα αποκλειστικά και μόνο στα σκάφη, στα πλωτά και υποβρύχια μέσα του φορέα διαχείρισης και σε όσα χρησιμοποιούνται προς εξυπηρέτηση των επισκεπτών. Απαγορεύεται κάθε είδους αλιεία και ανθρώπινη επέμβαση, ενώ επιτρέπεται μόνο η ελεγχόμενη δραστηριότητα των καταδύσεων αναψυχής.

Κατά συνέπεια, η διαμόρφωση ενός καταδυτικού πάρκου συνεπάγεται παρόμοιους περιορισμούς στην άσκηση άλλων παραγωγικών δραστηριοτήτων εντός της οριοθετημένης περιοχής, όπως εκείνοι που δύνανται να ληφθούν εντός μιας ΘΠΠ. Εξ αιτίας αυτών των περιορισμών, αν και διαφέρουν ως προς τον σκοπό που διαμορφώθηκαν, καταδυτικό πάρκο και ΘΠΠ εκτιμάται ότι μπορούν να συμβάλλουν εξίσου στη διατήρηση της θαλάσσιας βιοποικιλότητας. **Εύλογα, λοιπόν, τα τελευταία χρόνια προκρίνεται στην Ελλάδα η διαμόρφωση καταδυτικών πάρκων**

ή υποθαλάσσιων μουσείων εντός των οριοθετημένων ΘΠΠ ως μέσο προώθησης της βιώσιμης τοπικής ανάπτυξης (ΥΠΠΕΝ, 2013).

Ο ν. 4582/2018 για τον θεματικό τουρισμό και τις ειδικές μορφές τουρισμού δεν επιφέρει ουσιαστικές τροποποιήσεις στο νομοθετικό πλαίσιο για τον καταδυτικό τουρισμό. Ουσιαστικά συνοψίζει το ρυθμιστικό πλαίσιο που αναπτύχθηκε τα προηγούμενα χρόνια, καθώς ο καταδυτικός τουρισμός αναψυχής ορίζεται ως η «υποβρύχια περιήγηση σε προστατευόμενους υποθαλάσσιους χώρους, καταδυτικά πάρκα και υποβρύχια μουσεία που επιλέγουν οι επισκέπτες τουρίστες συνδυάζοντας τις διακοπές τους με ατομικές ή οργανωμένες καταδύσεις με συγκεκριμένο εξοπλισμό και τεχνικές καθώς και η εκμάθηση ή η καθοδήγηση κατάδυσης με σκοπό την εξερεύνηση του υποβρύχιου βυθού με τους ζώντες οργανισμούς και την υποθαλάσσια γεωμορφολογία του για λόγους αναψυχής, άσκησης και απόκτησης γνώσεων και εμπειριών».

Σύμφωνα με τους Κουνάνη κ.ά. (2017) το νέο θεσμικό πλαίσιο έδωσε ώθηση στην ανάπτυξη του κλάδου με αποτέλεσμα σήμερα να πραγματοποιούνται καταδύσεις στο σύνολο της ελληνικής ακτογραμμής. Ωστόσο, **παρά την ανάπτυξη που έχει σημειωθεί, τα πραγματικά μεγέθη του κλάδου εξακολουθούν να μην είναι γνωστά.** Σε πρόσφατη έρευνα έχουν καταγραφεί 250 καταδυτικά κέντρα (Κουνάνη κ.ά., 2017) και σύμφωνα με τους ιδιοκτήτες τους, το 2012 πραγματοποιήθηκαν 209.000 βουτιές και 230.000 βουτιές το 2013.

Όσον αφορά την προβολή της Ελλάδας ως προορισμού για καταδύσεις βρίσκεται στην ιστοσελίδα του PADI (2019b) και ο ΕΟΤ (Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού) διαφημίζει στην ιστοσελίδα του (Visit Greece) τα καταδυτικά πάρκα στη Μεθώνη και στην Πύλο (Visit Greece, 2019a), υπερθεματίζοντας ότι στην Ελλάδα μπορεί ο επισκέπτης να βρει 2000 σημεία κατάδυσης, 230 καταδυτικά κέντρα, 150 ναυάγια, σπηλιές, 30 μέτρα ορατότητας, βυθισμένες πόλεις, ζεστά νερά και ποικιλότητα χλωρίδας και πανίδας (Visit Greece, 2019b). Επιπλέον, ο ΕΟΤ δραστηριοποιείται για τη συστηματική προώθηση του εν λόγω προϊόντος διεθνώς με τη συμμετοχή του σε συνέδρια (ΕΟΤ, 2016) και την ανάδειξη της Ελλάδας ως καταδυτικού προορισμού σε ξένα ΜΜΕ (ΕΟΤ, 2017).

Πλήθος μελετών επισημαίνουν τις δυνατότητες για περαιτέρω ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού στην Ελλάδα (Costa και Glinia, 2007, Drakakis και Papadaskalopoulos, 2014, Μαρκάτος και Κούρτσης, 2008, Scalcos κ.ά., 2009). Πρόκειται για μια χώρα με 15.021 χλμ. ακτογραμμή, πάνω από 3.000 νησιά και βραχονησίδες και χιλιετίες αρχαίας ιστορίας. Επίσης, διαθέτει ιστορία, αλλά και πλούσιο υποθαλάσσιο περιβάλλον, ενδιαφέρουσα μορφολογία, ναυάγια, ευνοϊκό κλίμα και, όντας ήδη τουριστικός προορισμός, προσφέρει ικανοποιητικές υποδομές (Scalcos κ.ά., 2009). Επιπλέον, από την έρευνα των Κουνάνη κ.ά. (2017) σε εκπαιδευτές καταδύσεων προκύπτει ότι η αγορά για καταδύσεις κυμαίνεται σήμερα στα 250.000 με 500.000 άτομα.

Εκτιμάται ότι πάνω από **1500 ναυάγια** βρίσκονται διάσπαρτα στον ελληνικό θαλάσσιο χώρο, αν και δεν έχει γίνει επίσημη καταγραφή από κρατικό φορέα (Τζεβελέκου Β., 2015α). Πρόκειται για έναν ανεξερεύνητο αρχαιολογικό πλούτο, ένα συναρπαστικό μουσείο που απαρτίζεται από αρχαία σκαριά, γεμάτα αμφορείς και

αγάλματα, μπρούντζινους ανδριάντες και σαρκοφάγους, κανόνια και σκουριασμένες αλυσίδες. Πρόκειται για πολεμικά πλοία του 19ου και 20ού αιώνα, ατιμόπλοια, εμπορικά, τάνκερ, θωρηκτά, ανεμότρατες, υποβρύχια και αεροπλάνα. Όπως αναφέρει ο αντιπλοίαρχος Πολεμικού Ναυτικού, Παναγιώτης Τριπόντικας «αυτό το μαγευτικό πανόραμα της Ιστορίας και του ελληνικού πολιτισμού βρίσκεται στην αιώνια σιωπή του βυθού» (Ιορδάνογλου, 2016). Αξίζει βέβαια να επισημανθεί ότι πολλά από αυτά τα πλοία βρίσκονται βυθισμένα σε πολύ μεγαλύτερα βάθη, τα οποία είναι απαγορευτικά για οποιονδήποτε δύτη και απαιτείται πολυετής έρευνα, πριν καταστούν επισκέψιμα.

Αν και η **δυνατότητα δημιουργίας υποβρύχιων μουσείων** προβλέπεται ήδη από το 2005 με τον ν. 3409/2005, γίνεται αναφορά μόνο στους κηρυγμένους ενάλιους αρχαιολογικούς χώρους, όπου μπορεί να επιτρέπεται η καθοδηγούμενη κατάδυση, πάντα με συνοδεία δυτών φυλάκων αρχαιοτήτων ή αρχαιολόγων. Στο Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τον Τουρισμό το 2013 γίνεται για πρώτη φορά αναφορά στη δυνατότητα ανάπτυξης υποθαλάσσιων μουσείων με στόχο την αναψυχή υπό τους όρους και τις δεσμεύσεις που αφορούν τη νομοθεσία για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς. Παρά το γεγονός ότι εντός δύο ετών το πλαίσιο αυτό ακυρώθηκε, η δημιουργία υποβρύχιων μουσείων σε ενάλιους αρχαιολογικούς χώρους και ιστορικά ναυάγια βρέθηκε έκτοτε στο επίκεντρο στρατηγικών πρωτοβουλιών για την ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού στην Ελλάδα.

Τα τελευταία χρόνια η Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων και το υπουργείο Πολιτισμού προωθούν σχέδια για τη δημιουργία καταδυτικών πάρκων-υποβρύχιων μουσείων στις Βόρειες Σποράδες και τον Παγασητικό, στον ενάλιο αρχαιολογικό χώρο της Μεθώνης, πλησίον της νήσου Σαπιέντζα καθώς και στον Κόλπο του Ναυαρίνου, που έχει κηρυχθεί αρχαιολογικός χώρος από το 1962 και φιλοξενείται το δεύτερο μεγαλύτερο επισκέψιμο ναυάγιο στον κόσμο, το δεξαμενόπλοιο «Irene's Serenade».⁴ Αξίζει να σημειωθεί ότι ήδη από το 2013 εκδόθηκαν οι πρώτες Κοινές Υπουργικές Αποφάσεις για την ίδρυση ενάλιων επισκέψιμων αρχαιολογικών χώρων στις θαλάσσιες περιοχές της Μεθώνης και του κηρυγμένου αρχαιολογικού χώρου του κόλπου Ναυαρίνου, Δήμου Πύλου-Νέστορος. Το 2015 ακολούθησαν σχετικές αποφάσεις και για άλλες θαλάσσιες περιοχές της Ελλάδας.⁵

Το μεγαλύτερο υποβρύχιο μουσείο σχεδιάζεται στον Νότιο Ευβοϊκό, όπου έχουν εντοπιστεί 26 αρχαία ναυάγια, εκ των οποίων τα 13 είναι επισκέψιμα ή σε

⁴ Οκτώ επισκέψιμα ναυάγια έχουν εντοπιστεί στον Παγασητικό Κόλπο και την περιοχή της Αλοννήσου, επτά ναυάγια μεταξύ Λαυρίου και Μακρονήσου και τρία στη περιοχή της Πύλου-Μεθώνης (Ναυτεμπορική, 2019).

⁵ Κοινή Υπουργική Απόφαση ΥΠΠΟ/ΓΔΑΠΚ/ΔΙΠΚΑ/Φ41/176862/94489/11963/5535/2013, και Κοινή Υπουργική Απόφαση ΥΠΠΑΙΘΠΑ/ΓΔΑΠ/ΔΙΠΚΑ/ΤΑΧ/Φ41/2013, με τις οποίες ιδρύθηκαν τα δύο πρώτα αρχαιολογικά καταδυτικά πάρκα στους κηρυγμένους ενάλιους αρχαιολογικούς χώρους της Μεθώνης και του Ναυαρίνου (ΦΕΚ/Β/2489/2013). Κοινή Υπουργική Απόφαση ΥΠΠΟΑ/ΓΔΑΠΚ/ΔΙΠΚΑ/ΤΠΚΑΧΜΑΕ/Φ53/12387/6960/772/240 (ΦΕΚ/Β/119/2015), Ίδρυση Εναλίων Επισκέψιμων Αρχαιολογικών Χώρων σε θαλάσσιες περιοχές των Νήσων Σποράδων και στον Δυτικό Παγασητικό, Π.Ε. Μαγνησίας, Περιφέρειας Θεσσαλίας. Κοινή Υπουργική Απόφαση ΥΠΠΟΑ/ΓΔΑΠΚ/ΔΙΠΚΑ/ΤΠΚΑΧΜΑΕ/Φ17/344762/203211/16908/4712/2015 (ΦΕΚ/Β/2655/2015), με την οποία ιδρύθηκαν 6 επισκέψιμοι αρχαιολογικοί χώροι σε θαλάσσιες περιοχές της Λαυρεωτικής-Μακρονήσου.

κατάσταση που να επιτρέπει την κατανόησή τους από τον επισκέπτη (Μαλαγκονιάρης, 2016). Όπως αναφέρει ο επικεφαλής της ερευνητικής ομάδας, αρχαιολόγος Γιώργος Κουτσουφλάκης «Τα περισσότερα [ναυάγια] έχουν φορτία αμφορέων [από την Ελλάδα και] από άλλες περιοχές της Μεσογείου, όπως η Βόρεια Αφρική και η Ιταλία...Ορισμένα βρίσκονται σε βαθιά νερά, στη ζώνη των 40-50 μέτρων, είναι σε πολύ καλύτερη κατάσταση απ' αυτά που βρίσκονται σε ρηχά νερά. Κάποια βρίσκονται σε πολύ ρηχά νερά βάθους μόλις 5-6 μέτρων» (όπ. π.). Ειδικότερα, σχεδιάζεται ένα καταδυτικό πάρκο υψηλών προδιαγραφών που θα αποτελείται από έξι επισκέψιμους χώρους: νησιωτικό σύμπλεγμα Στύρων, νήσος Καβαλλιανή-όρμος Αλμυροποτάμου, νησιωτικό σύμπλεγμα Πεταλιών, Πορτολάφια Εύβοιας-νήσος Ακιά, Μακρόνησος, Λαυρεωτική (Τζεβελέκου, 2015β).

Σχεδόν επτά χρόνια μετά την πρώτη ΚΥΑ, το καλοκαίρι του 2020 προγραμματίζεται να λειτουργήσει πιλοτικά το πρώτο υποβρύχιο μουσείο στο θρυλικό ναυάγιο της Περιστερας στις Βόρειες Σποράδες (εντός του Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Βορείων Σποράδων) και προγραμματίζεται να ακολουθήσουν τρία επισκέψιμα ναυάγια στον δυτικό Παγασητικό κόλπο (Ναυτεμπορική, 2019, Τζεβελέκου Β., 2015α). Σημαντική ώθηση εκτιμάται ότι θα δώσει στην «εκμετάλλευση» των επισκέψιμων ναυαγίων, ο νέος νόμος για τον καταδυτικό τουρισμό (ν.4688/2020)⁶, ο οποίος αναφέρει ρητά ότι οι καταδύσεις αναψυχής μπορούν να πραγματοποιούνται σε «ναυάγια νεότερων ή μεγαλύτερων των 50 ετών από τη βύθισή τους και Ελεύθερα Τεχνητά Υποβρύχια Αξιοθέατα».

Μελέτες που έχουν πραγματοποιηθεί για τις προοπτικές εξέλιξης του καταδυτικού τουρισμού συνηγορούν στην οικονομικά συμφέρουσα και κοινωνικά ωφέλιμη φύση της επένδυσης (Κούτσης, 2015, Κυριακάκης, 2017). Πιο συγκεκριμένα, η μελέτη του Κούτση (2015) για τη δημιουργία καταδυτικού πάρκου στις νήσους Φλέβες καταλήγει ότι η δημιουργία του πάρκου στην περιοχή δύναται να επιφέρει ικανοποιητικά οικονομικά οφέλη στον άμεσο επενδυτή και σημαντικά οφέλη στην ευρύτερη κοινωνία. Τα οφέλη συσχετίζονται, μεταξύ άλλων, και με την προσέλκυση τουριστών υψηλού εισοδήματος. Αντίστοιχα είναι και τα ευρήματα της έρευνας του Κυριακάκη (2017) στην Αμοργό (σε ήδη υπάρχον καταδυτικό κέντρο). Ο ερευνητής προβλέπει την ανοδική τάση στον τομέα των καταδυτικών δραστηριοτήτων και συνηγορεί υπέρ των θετικών επιπτώσεων για την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη της περιοχής, αλλά και της χώρας με την ταυτόχρονη αφύπνιση της περιβαλλοντικής ευαισθησίας των κατοίκων (Κυριακάκης, 2017). Οι Γεροβασιλείου κ.ά. (2008) σε έρευνα για τη διαμόρφωση ΘΠΠ στο ΒΑ Αιγαίο και τη δημιουργία καταδυτικών πάρκων εντός της εμβέλειάς τους, αναδεικνύουν τα οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά οφέλη από την έλλογη ανάπτυξη της εν λόγω δραστηριότητας, τονίζοντας, ωστόσο, την αναγκαιότητα σωστού σχεδιασμού, συστηματικής διαχείρισης και παρακολούθησης, την ανάγκη τήρησης μέτρων και περιορισμών, τη θέσπιση προϋποθέσεων και τη συνδρομή/ υποστήριξη της τοπικής κοινωνίας.

⁶ Ν. 4688/2020 «Ειδικές μορφές τουρισμού, διατάξεις για την τουριστική ανάπτυξη και άλλες διατάξεις» ΦΕΚ 101/Α/24/5/2020.

Στην περιοχή των Κυκλάδων λειτουργούν συνολικά 35 σχολές και κέντρα καταδυτικών δραστηριοτήτων. Στα περισσότερα νησιά λειτουργεί ένα-δύο καταδυτικά κέντρα, με εξαίρεση τη Σύρο, την Ίο και την Μύκονο, όπου δραστηριοποιούνται 3 καταδυτικά κέντρα, τη Σαντορίνη με 5 και την Πάρο με 6 καταδυτικά κέντρα (Πίνακας 8).

Πίνακας 8: Αριθμός Καταδυτικών Κέντρων στην περιοχή των Κυκλάδων

Νησί	Αριθμός Καταδυτικών Κέντρων	Νησί	Αριθμός Καταδυτικών Κέντρων
Αμοργός	1	Μήλος	2
Ανάφη	0	Μύκονος	3
Άνδρος	1	Νάξος	2
Αντίπαρος	1	Πάρος	6
Δονούσα	0	Σαντορίνη	5
Ηρακλεία	0	Σέριφος	1
Θηρασιά	0	Σίκινος	1
Ιος	3	Σίφνος	1
Κέα	1	Σύρος	3
Κίμωλος	0	Σχοινούσα	0
Κουφονήσια	1	Τήνος	2
Κύθνος	1	Φολέγανδρος	1

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων που αντλήθηκαν από το Επιμελητήριο Κυκλάδων και την ιστοσελίδα www.tripadvisor.com

3.2.3. Το προφίλ του καταδυτικού τουρίστα στις Κυκλάδες

Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε για την καταγραφή των χαρακτηριστικών του Έλληνα δύτη (Mylonopoulos και Moira, 2019) τα αποτελέσματα επιβεβαιώνουν αυτά που η διεθνής έρευνα και εμπειρία έχει αναδείξει. Πρόκειται κυρίως για άντρες, υψηλού μορφωτικού επιπέδου, ηλικίας 31- 50 ετών και με μηνιαίες αποδοχές της τάξης των 1201 -1500 ευρώ. Βασικές παράμετροι επιλογής προορισμού είναι η ποιότητα του θαλάσσιου περιβάλλοντος, ο πλούτος της θαλάσσιας ζωής, η ύπαρξη αρχαιοτήτων, ενώ η αίσθηση της περιπέτειας συνιστά το βασικό κίνητρο. Οι δύτες διαμένουν στον προορισμό της επιλογής τους για 4-6 νύχτες στην Ελλάδα και 6-8

νύχτες σε προορισμούς εκτός Ελλάδας. Προτιμούν την Ερυθρά θάλασσα και την Κύπρο (Μυλιποπουλος και Μοίρα, 2019).

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις και την εμπειρία των καταδυτικών κέντρων στην περιοχή της μελέτης μας, οι τουρίστες που κάνουν χρήση των παροχών τους δεν επιλέγουν τη Σαντορίνη ως προορισμό με βασικό κίνητρο τις καταδύσεις, αλλά οι περισσότεροι συμμετέχουν σε καταδυτικές δραστηριότητες παρεμπιπτόντως. Αντίθετα, στην Κύθνο εκτιμάται ότι η πλειονότητα των καταδυτικών τουριστών (60%) επιλέγουν τον προορισμό αυτόν με βασικό κριτήριο τις καταδυτικές δραστηριότητες, ενώ στη Μήλο το ποσοστό αυτό αντιστοιχεί κατά μέσο όρο σε 42% (Γράφημα 10).

Γράφημα 10: Επιλογή προορισμού με βασικό ή πρόσθετο κίνητρο τις καταδύσεις (σε % τουριστών που συμμετέχουν σε καταδυτικές δραστηριότητες)

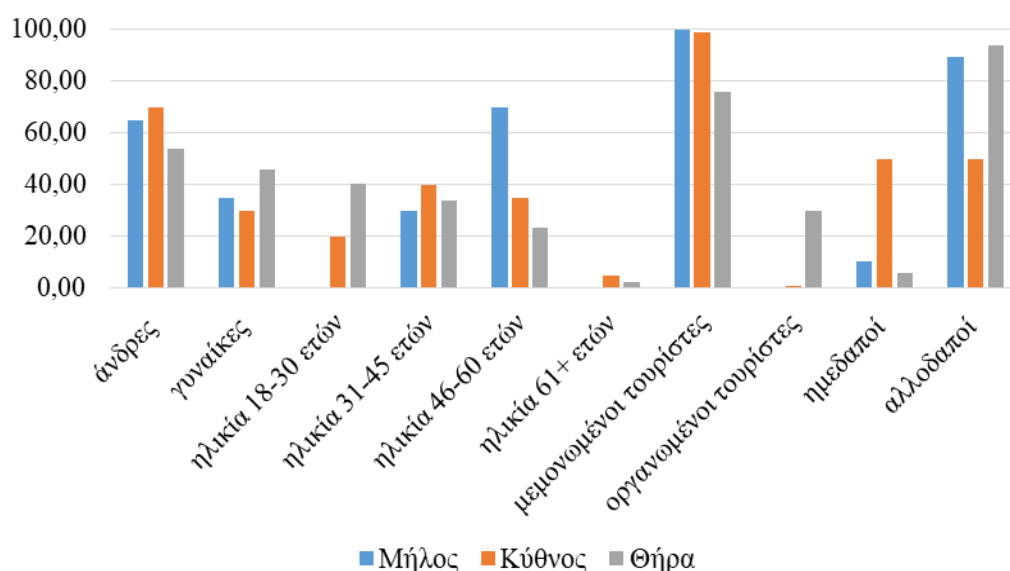
Η διαμονή των καταδυτικών τουριστών είναι περίπου 3-7 ημέρες και στα τρία νησιά. Πρόκειται κυρίως για άνδρες ηλικίας 30-60 ετών που διαθέτουν υψηλό μορφωτικό επίπεδο, καθώς το 80% έχει ολοκληρώσει ανώτατη ή/και μεταπτυχιακή εκπαίδευση⁷. Επισκέπτονται το νησί συνήθως μεμονωμένα (δηλ. χωρίς τουριστικό πρακτορείο) (76-100%). Βέβαια στη Σαντορίνη το ποσοστό των οργανωμένων τουριστών είναι σαφώς μεγαλύτερο σε σύγκριση με τα άλλα δύο νησιά (Γράφημα 11).

Στη Μήλο και στη Σαντορίνη συμμετέχουν σε καταδυτικές δραστηριότητες ως επί το πλείστον αλλοδαποί (περίπου 90%), κυρίως Αμερικανοί, Άγγλοι, Γάλλοι, και Σκανδιναβοί, ενώ στη Κύθνο εξίσου αλλοδαποί και Έλληνες. Σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειωθεί ότι οι Σουηδοί και οι Δανοί είθισται να δαπανούν κατά μέσο όρο τα περισσότερα χρήματα για ταξίδια, με την μέση ετήσια κατά κεφαλήν δαπάνη να αγγίζει τα 6.219€ (Μπέλλος, 2019α). Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των καταδυτικών

⁷ Υπολογίζεται ο μέσος όρος των ποσοστών που αναφέρθηκαν από τα τέσσερα καταδυτικά κέντρα της Σαντορίνης και τα δύο της Μήλου. Σημειώνεται ότι στην Κύθνο λειτουργεί μόνο ένα καταδυτικό κέντρο, το οποίο συμμετείχε στην έρευνα.

κέντρων, στη Μήλο και στη Σαντορίνη η συνολική κατά κεφαλήν δαπάνη (διαμονή, διατροφή, εξοπλισμός) αντιστοιχεί σε 2.500 € ανά ταξίδι κατά μέσο όρο, με ημερήσια δαπάνη περίπου 350€, ενώ στην Κύθνο, η συνολική κατά κεφαλήν δαπάνη υπολογίζεται σε 1400€ κατά μέσο όρο με ημερήσια δαπάνη περίπου 200€.

Γράφημα 11: Το προφίλ του καταδυτικού τουρίστα (% τουριστών που συμμετέχουν σε καταδυτικές δραστηριότητες)

Παρά το γεγονός ότι οι καταδυτικοί τουρίστες ενδιαφέρονται και για άλλες δραστηριότητες, όπως οι θαλάσσιες εκδρομές και οι περιηγήσεις οινογνωσίας, η εκτίμηση της πλειονότητας των εκπροσώπων των καταδυτικών κέντρων (6/7) είναι ότι αρκετοί έως πολλοί οι τουρίστες που κάνουν χρήση των υπηρεσιών τους και επισκέπτονται ξανά το νησί με σκοπό την άσκηση καταδυτικών δραστηριοτήτων.

3.2.4. Χωροταξικές επιπτώσεις της προσέλκυσης περισσότερων τουριστών

Σχεδόν όλοι οι εκπρόσωποι των τοπικών και κεντρικών φορέων που συμμετείχαν στην έρευνα υπογράμμισαν τα σημαντικά οφέλη που εκτιμάται ότι θα προκύψουν για την τοπική οικονομία από τη λειτουργία των ΘΠΠ και ιδίως την ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού. Μεταξύ αυτών, συγκαταλέγεται η προσέλκυση τουριστών και η επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου.

Δεν παρέλειψαν, ωστόσο, να υπογραμμίσουν την **ανάγκη βελτίωσης των υποδομών και στα τρία νησιά**, όπως η βιώσιμη διαχείριση των αποβλήτων με τη δημιουργία ΧΥΤΑ και ΧΥΤΥ, ο βιολογικός καθαρισμός των αποβλήτων, η ενίσχυση των ασφαλών οδικών μεταφορών, η πρόσβαση σε πόσιμο νερό και η επαρκής ηλεκτροδότηση. Οι λόγοι είναι διαφορετικοί, αλλά εξίσου σημαντικοί. Σε ό,τι αφορά την Κύθνο, επισημαίνεται από τους τοπικούς φορείς ότι η ενίσχυση των υποδομών, όπως οι ακτοπλοϊκές μεταφορές και η δημοτική συγκοινωνία, είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την προσέλκυση του καταδυτικού τουρίστα και την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου. Στην περίπτωση της Μήλου και ιδίως της Σαντορίνης,

εκτιμάται ότι οι υποδομές δεν επαρκούν για να εξυπηρετήσουν τις υφιστάμενες τουριστικές ροές. Ως εκ τούτου, **η προσέλκυση περισσότερων τουριστών λόγω της ανάπτυξης του καταδυτικού τουρισμού, παρά τα πολύ σημαντικά οικονομικά οφέλη, ενδέχεται να επιφέρει σημαντικές χωροταξικές επιπτώσεις καθώς οι υφιστάμενες υποδομές βρίσκονται σε οριακή κατάσταση.** Ενδεικτικά αναφέρονται οι ακόλουθες:

- Πολλαπλασιασμός των βραχυχρόνιων μισθώσεων και δυσκολία των εργαζομένων να βρουν οικονομικά προσιτά σπίτια να κατοικήσουν.
- Πίεση για δόμηση σε έναν ήδη κορεσμένο πολεοδομικά πεπερασμένης έκτασης τόπο (Μπέλλος, 2019β).
- Αύξηση των απορριμμάτων και αποβλήτων, περιορίζοντας τη βιώσιμη διαχείρισή τους.
- Υπέρβαση της φέρουσας ικανότητας των υποδομών, όπως ο βιολογικός καθαρισμός αποβλήτων, οι υποδομές θαλάσσιων, εναέριων και χερσαίων μεταφορών και η διαχείριση απορριμμάτων.
- Υποβάθμιση του χερσαίου, θαλάσσιου και αέριου περιβάλλοντος, εξ αιτίας της αυξημένης προσέλευσης πλοίων και της κίνησης σκαφών αναψυχής, καθώς και της ανεξέλεγκτης διάθεσης απορριμμάτων.
- Αύξηση της χρήσης φυσικών πόρων.
- Έλλειψη νερού και ενέργειας.
- Πολιτιστική εκτόπιση (European Parliament, 2018).

Όπως επισήμανε το 2019, ο πρόεδρος του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ), Γιάννης Ρέτσος, «και στην Ελλάδα, ήδη την προηγούμενη χρονιά, αντιμετωπίσαμε περιπτώσεις προορισμών που παρουσιάζουν σημάδια κόπωσης. Επάρκεια σε βασικές υποδομές όπως ηλεκτροδότηση, υδροδότηση και διαχείριση των απορριμμάτων, αποτέλεσαν ζήτημα για κάποιους προορισμούς που κινήθηκαν σε όρια φέρουσας ικανότητας στην αιχμή της σεζόν» (Μπέλλος, 2019γ).

Σημειώνεται ότι η Σαντορίνη διατρέχει ήδη τον κίνδυνο τουριστικού κορεσμού, ενώ στη Μήλο και την Κύθνο πιθανή αύξηση των τουριστικών ροών ενδέχεται να οδηγήσει στην άναρχη και ανεξέλεγκτη τουριστική ανάπτυξή τους, αλλοιώνοντας το φυσικό τοπίο και επιβαρύνοντας δυσανάλογα το χερσαίο και θαλάσσιο οικοσύστημα. Κατά συνέπεια, η έλλειψη ολοκληρωμένου σχεδιασμού για την ενθάρρυνση της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης των ελληνικών νησιών μπορεί να επηρεάσει αρνητικά τόσο τη βιωσιμότητά τους για τον τοπικό πληθυσμό όσο και την ελκυστικότητά τους για τους δυνητικούς επισκέπτες. Όπως επισημαίνει ο πρόεδρος του ΣΕΤΕ, κ. Ρέτσος «**η διαχείριση ενός προορισμού γίνεται εξίσου σημαντική με την προβολή και προώθησή του**» (όπ. π.).

Σε αρκετούς ευρωπαϊκούς προορισμούς, όπου η φέρουσα ικανότητα φιλοξενίας εξαντλείται, οι τοπικές κοινωνίες έχουν στραφεί εναντίον του τουρισμού. Αναγνωρίζουν τα σημαντικά -αν και όχι δίκαια μοιρασμένα- οικονομικά οφέλη, αλλά αισθάνονται ότι βρίσκονται υπο διωγμόν. Ως εκ τούτου, πολλές ευρωπαϊκές πόλεις, όπως η Βαρκελώνη, το Άμστερνταμ και η Βενετία, λαμβάνουν μέτρα για την ενθάρρυνση της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης και την αποτροπή φαινομένων υπερτουρισμού, όπως η επιβολή περιορισμών και τελών. Κατ' αυτόν τον τρόπο,

επιδιώκουν να στρέψουν τη ζήτηση σε ποιοτικότερες αγορές επισκεπτών και να μειώσουν την εποχικότητα (όπ. π.). Στη βελτίωση της ποιότητας ζωής και της ταξιδιωτικής εμπειρίας συντάσσονται και οι προτάσεις της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (EBRD) για τη μετάβαση σε ένα πιο βιώσιμο τουριστικό μοντέλο στην περίπτωση της Σαντορίνης. Μεταξύ άλλων, προτείνεται η επιβολή εισιτηρίου για τους επισκέπτες στην Οία κατά τις περιόδους αιχμής, η εξασφάλιση οικονομικά προσιτής στέγης για τους κατοίκους, η βελτίωση της διαχείρισης των απορριμμάτων και η ανάπτυξη δικτύου ανακύκλωσης, ο περιορισμός της δόμησης και της κρουαζιέρας⁸ (Λιάλιος, 2020α).

3.3. Διαμόρφωση ζωνών προστασίας εντός και εκτός των οριοθετημένων Θαλάσσιων Προστατευόμενων Περιοχών στην περιοχή μελέτης

Όπως προκύπτει από τις συνεντεύξεις με τους κεντρικούς και τους τοπικούς φορείς, ο προσδιορισμός των ζωνών προστασίας των ΘΠΠ θεωρείται κρίσιμης σημασίας για την αποτελεσματική εφαρμογή των ΘΠΠ, αλλά και τη μεγιστοποίηση των δυνητικών οφελημάτων για την τοπική οικονομία. Οι περισσότεροι φορείς επισήμαναν ότι **για τον προσδιορισμό των ζωνών θα πρέπει να ληφθούν υπόψιν τόσο οικολογικά, όσο και κοινωνικοοικονομικά κριτήρια**. Επίσης, αναφέρουν ότι θα πρέπει να ακολουθηθεί διαδικασία διαβούλευσης με τους τοπικούς φορείς. Άλλωστε, από τις ατομικές συνεντεύξεις με τους τοπικούς φορείς προκύπτει ότι οι κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις της λειτουργίας των ΘΠΠ διαφοροποιούνται σημαντικά από περιοχή σε περιοχή και, ως εκ τούτου, θα πρέπει να ληφθούν υπόψιν κατά την οριοθέτηση των ζωνών προστασίας εντός των ΘΠΠ, αλλά και την πρόβλεψη συγκεκριμένων περιορισμών.

Κατά συνέπεια, στην ενότητα αυτή επιχειρείται η διατύπωση προτάσεων οριοθέτησης των ζωνών προστασίας εντός των ΘΠΠ στην περιοχή μελέτης με κριτήριο τις κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις των πιθανών περιορισμών των οικονομικών δραστηριοτήτων. Αφετηρία της ανάλυσης και των προτάσεων που ακολουθούν αποτελεί η χαρτογράφηση των οικολογικών δεδομένων του Αιγαίου (οικότοποι και βασικά είδη προτεραιότητας), που διεξήχθη το 2016 στο πλαίσιο του προγράμματος Marisca. Έτσι, οι προτάσεις που διατυπώνονται εδράζονται στα ακόλουθα διαχειριστικά πλαίσια των θαλάσσιων περιοχών και επιστημονικά δεδομένα:

- **Οριοθέτηση των ΘΠΠ** στην περιοχή μελέτης (ν. 4519/2018 «Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ Α 25/20.02.2018), Χάρτες 1-3.
- **Καθορισμός των επιτρεπόμενων οικονομικών δραστηριοτήτων** εντός των ζωνών προστασίας των ΘΠΠ (ν. 4685/2020 «Εκσυγχρονισμός περιβαλλοντικής νομοθεσίας, ενσωμάτωση στην ελληνική νομοθεσία των Οδηγιών 2018/844 και

⁸ Αξίζει βέβαια να σημειωθεί ότι ο Δήμαρχος Σαντορίνης, κ. Σιγάλας, διαφωνεί όσον αφορά τον περιορισμό της δόμησης και της κρουαζιέρας, αλλά και την κατάργηση της εκτός σχεδίου δόμησης.

2019/692 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και λοιπές διατάξεις», ΦΕΚ Α 92/7.5.2020).

- **Συσσωρευτικές επιδράσεις των πιο σημαντικών δραστηριοτήτων** και χρήσεων που λαμβάνουν χώρα στην περιοχή μελέτης, δηλαδή τουρισμός, αλιεία, ναυσιπλοΐα, βιομηχανικές παράκτιες δραστηριότητες, υδατοκαλλιέργειες, αστικά κέντρα (Marisca 2017).
- **Απαγορεύσεις που ήδη προβλέπονται στην αλιεία** με δίχτυα τράτας, δράγες, γρι-γρι, γρίπους συρόμενους από σκάφος, πεζότρατες ή παρόμοια δίχτυα, σε περιοχές με θαλάσσια βλάστηση, ιδίως από *Posidonia oceanica* ή άλλα φανερόγραμμα (ΥΑ 167378/2007 και ΥΑ 2886/142447/ 2019).
- **Σχέδιο ζώνωσης του θαλάσσιου χωροταξικού σχεδίου** στο Αιγαίο που προτείνεται από το πρόγραμμα Marisca (2017).
- **Προτάσεις των τοπικών φορέων** για την υιοθέτηση μέτρων διαβαθμισμένης προστασίας εντός και εκτός των οριοθετημένων ΘΠΠ (Γραφήματα 3-5).

Αξίζει να σημειωθεί ότι το πρόγραμμα Marisca⁹, που ολοκληρώθηκε το 2017 αποτελεί την πρώτη ολοκληρωμένη προσπάθεια διαμόρφωσης ενός σχεδίου θαλάσσιου χωροταξικού σχεδιασμού στο Αιγαίο, λαμβάνοντας υπόψιν τις υφιστάμενες και μελλοντικές ανθρωπογενείς δραστηριότητες στην περιοχή καθώς και τις υπάρχουσες διαχειριστικές δράσεις, π.χ. Θαλάσσιες Προστατευόμενες Περιοχές, Δίκτυο Φύση 2000, απαγορεύσεις αλιείας και ενάλιοι αρχαιολογικοί χώροι, όπως ορίζονται από την ελληνική και την ευρωπαϊκή νομοθεσία. Ωστόσο, στα αποτελέσματα του προγράμματος επισημαίνεται ότι τα προτεινόμενα σχέδια ζώνωσης θα πρέπει να θεωρηθούν «ως μία βάση διαβούλευσης που προσφέρει εναλλακτικές επιλογές για την προστασία της βιοποικιλότητας, και όχι ως ένα τελικό σχέδιο». Επισημαίνεται δε η ανάγκη για διαβούλευση με τη συμμετοχή τοπικών φορέων και εμπλεκόμενων ομάδων (stakeholders) «έτσι ώστε στον τελικό ΘΧΣ να συμπεριληφθούν η τοπική γνώση και οι προτιμήσεις των τοπικών κοινωνιών»¹⁰. Ως εκ τούτου, οι προτάσεις που διατυπώνεται στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας λειτουργούν συμπληρωματικά προς το πρόγραμμα Marisca, καθώς αποτέλεσαν αντικείμενο άτυπης διαβούλευσης με τους τοπικούς φορείς και λαμβάνουν υπόψιν τις απόψεις τους για το δυνητικό κοινωνικοοικονομικό όφελος και κόστος.

⁹ Στο πρόγραμμα “MARine Spatial Conservation planning in the Aegean sea (Marisca)” συμμετέχουν το Πανεπιστήμιο Αιγαίου, το Ελληνικό Κέντρο Θαλασσίων Ερευνών (ΕΛΚΕΘΕ) και το Institute of Marine Research (IMR) από τη Νορβηγία. Συγχρηματοδοτήθηκε από τον Χρηματοδοτικό Μηχανισμό του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου Περιόδου 2009-2014 και από Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων. Βλ. <http://www.marisca.eu/>

¹⁰ Π.7.1. σελ. 41.

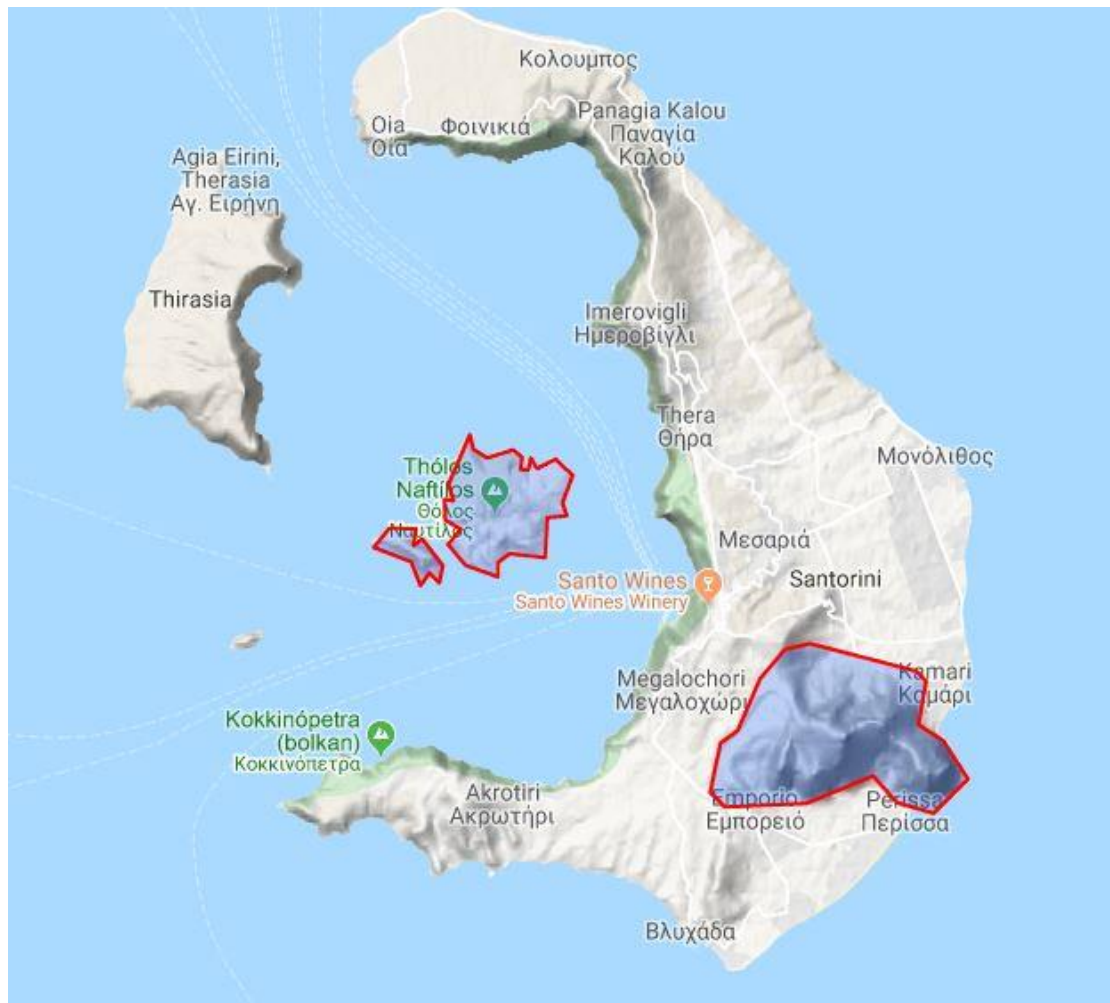
3.3.1. Οριοθέτηση Θαλάσσιων Προστατευόμενων Περιοχών στην περιοχή μελέτης

Σύμφωνα με το ν. 4519/2018 «Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών και άλλες διατάξεις», από τον Φεβρουάριο 2018 υπάγονται σε καθεστώς προστασίας συγκεκριμένες θαλάσσιες περιοχές και στα τρία νησιά των Κυκλάδων, που αποτελούν αντικείμενο της παρούσας έρευνας (Πίνακας 9, Χάρτες 1-3). Στον ίδιο νόμο καθορίζονται και τα όρια αρμοδιότητας του νεοσύστατου Φορέα Διαχείρισης Κυκλάδων (Χάρτης 4), ο οποίος όμως καταργείται με τον νέο νόμο 4685/2020 και οι αρμοδιότητές του μεταφέρονται στη Μονάδα Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών Κεντρικού Αιγαίου.

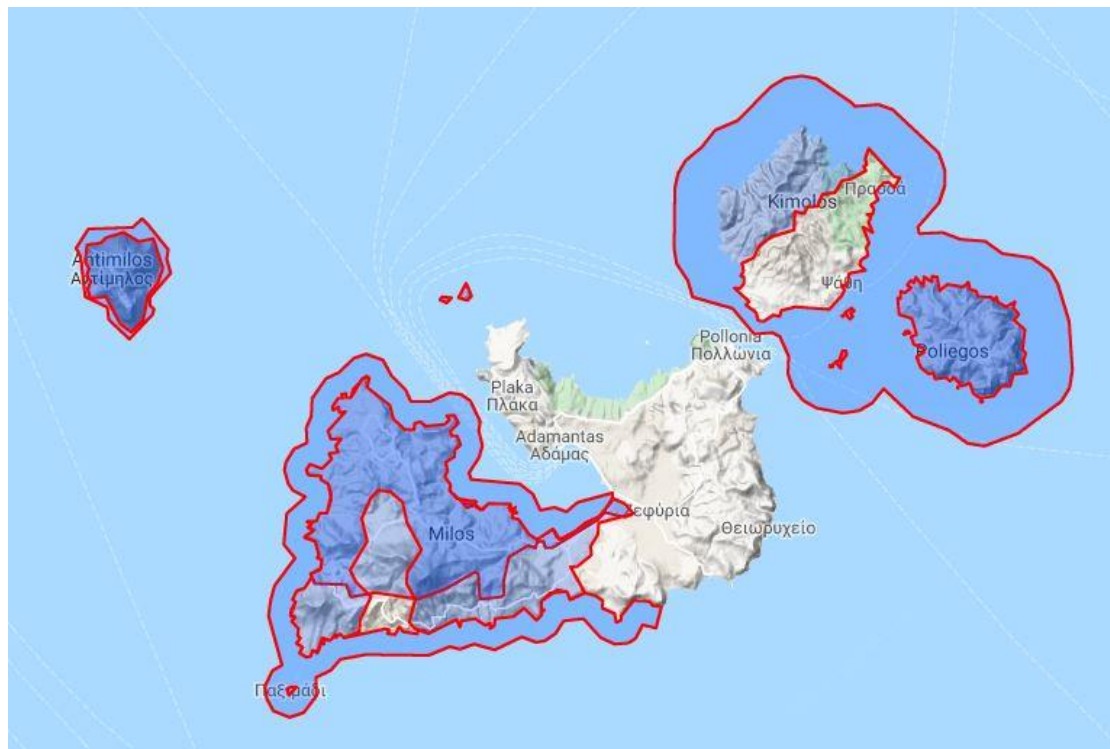
Πίνακας 9: Θαλάσσιες Προστατευόμενες Περιοχές στην περιοχή μελέτης

	ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΤΟΠΟΥ	ΕΚΤΑΣΗ (ha)	ΚΩΔΙΚΟΣ
Σαντορίνη	ΝΕΑ ΚΑΙ ΠΑΛΙΑ ΚΑΜΜΕΝΗ - ΠΡΟΦΗΤΗΣ ΗΛΙΑΣ	1264,25	GR4220003
Μήλος	ΠΑΡΑΚΤΙΑ ΖΩΝΗ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΗΛΟΥ	5328,25	GR4220005
	ΝΗΣΟΣ ΠΟΛΥΑΙΓΟΣ - ΚΙΜΩΛΟΣ	13897,73	GR4220006
	ΝΗΣΟΣ ΑΝΤΙΜΗΛΟΣ -ΘΑΛΑΣΣΙΑ ΠΑΡΑΚΤΙΑ ΖΩΝΗ	1260,76	GR4220007
Κύθνος	ΒΟΡΕΙΟΔΥΤΙΚΗ ΚΥΘΝΟΣ: ΟΡΟΣ ΑΘΕΡΑΣ - ΑΚΡΩΤΗΡΙΟ ΚΕΦΑΛΟΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΤΙΑ ΖΩΝΗ	2855,19	GR4220010

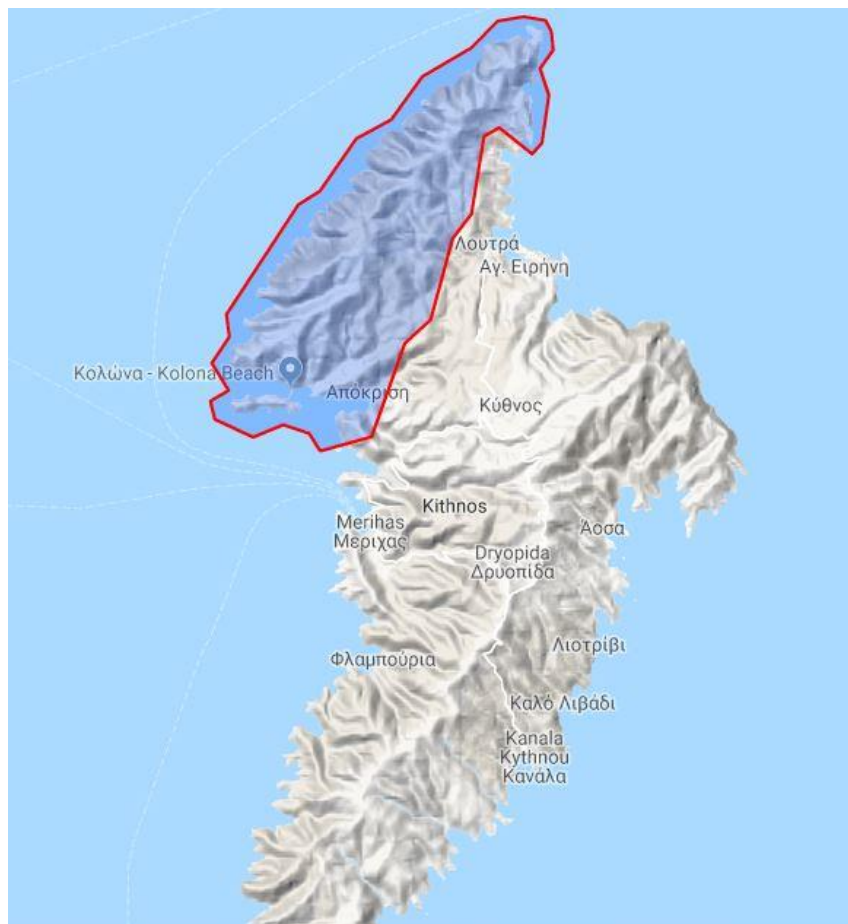
Χάρτης 1: Θαλάσσια Προστατευόμενη Περιοχή στη Σαντορίνη

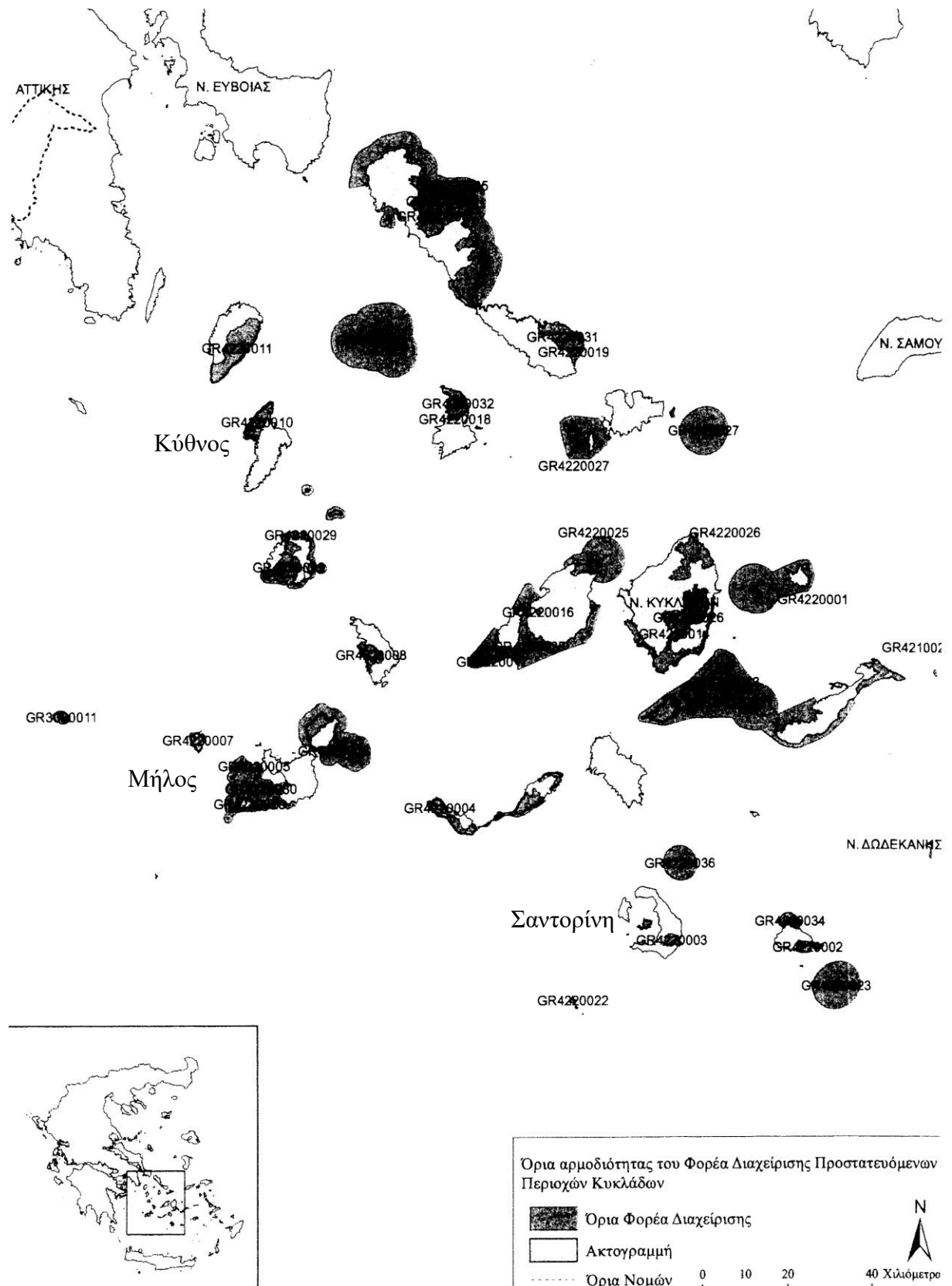
Χάρτης 2: Θαλάσσια Προστατευόμενη Περιοχή στη Μήλος

Χάρτης 3: Θαλάσσια Προστατευόμενη Περιοχή στην Κύθνο

Χάρτης 4: Όρια πρώην Φορέα Διαχείρισης Κυκλάδων

Πηγή: Ν.4519/2018 «Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ Α' 25/20.02.2018, σελ. 5540.

3.3.2. Ζώνες διαβαθμισμένης προστασίας εντός των ΘΠΠ

Ο ν. 4685/2020 προβλέπει τον χαρακτηρισμό περιοχών προστασίας της βιοποικιλότητας με καταγεγραμμένη παρουσία τύπων φυσικών οικοτόπων και ειδών διεθνούς, ενωσιακής σημασίας ή/και ελληνικού ενδιαφέροντος που χρήζουν προστασίας και διατήρησης. Οι περιοχές αυτές δύνανται να χαρακτηρίζονται ως εθνικά πάρκα, καταφύγια άγριας ζωής ή προστατευόμενα τοπία και προστατευόμενοι φυσικοί σχηματισμοί.

Στο άρθρο 46 του νόμου αυτού ορίζονται οι ζώνες προστασίας και διαχείρισης που μπορούν να οριστούν εντός μιας προστατευόμενης περιοχής. Σημειώνεται ότι μπορεί να οριστούν μία ή περισσότερες ζώνες προστασίας.

A. Ζώνη απόλυτης προστασίας της φύσης: ως ζώνες απόλυτης προστασίας της φύσης ορίζονται εκτάσεις με εξαιρετικά ευαίσθητους τύπους φυσικών οικοτόπων, ή/ και με ενδιαιτήματα εξαιρετικά ευαίσθητων ειδών, των οποίων η παρουσία και αντιπροσωπευτικότητα εκτιμάται ως πολύ υψηλή ή η κατάσταση των οποίων επιτάσσει εξαιρετικά αυστηρή προστασία. Στις ζώνες απόλυτης προστασίας της φύσης επιτρέπονται μόνο ορισμένες ή/ και όλες από τις παρακάτω ειδικές κατηγορίες χρήσεων¹¹ με τους αντίστοιχους κωδικούς που ορίζονται στο άρθρο 14α του π.δ. 59/2018 (Α' 114)¹²:

1) Κατοικία για προσωπικό ασφαλείας και εργαζομένους

11) Μόνο επιστημονική έρευνα για τη Ζώνη.

26.12.1) Οδοί (κίνησης μηχανοκίνητων οχημάτων) (δυνατότητα εξειδίκευσης βάσει της οικείας νομοθεσίας)

26.12.4) Ποδηλατόδρομοι

26.12.7) Μονοπάτια (πεζών)

26.12.8) Θαλάσσιοι διάδρομοι κίνησης σκαφών

48.2) Εγκαταστάσεις:

α) Οι κατασκευές δικτύων υποδομής και εγκαταστάσεων κοινής ωφέλειας, μετά των παραρτημάτων αυτών (υπέργειων και υπόγειων).

β) Η εγκατάσταση σταθμών μέτρησης ατμοσφαιρικής ρύπανσης, θορύβου και μετεωρολογικών παραμέτρων με τον αναγκαίο εξοπλισμό.

¹¹ Οι χρήσεις των ειδικών κατηγοριών (1), (7), (26.12.1), (26.12.4), (26.12.7), (26.12.8), (48.2) και (49) επιτρέπονται μόνο για την εξυπηρέτηση της προστασίας και της βέλτιστης διαχείρισης του προστατευτέου αντικειμένου.

¹² Με το άρθρο 44 του ν. 4685/2020 τροποποιείται το ΠΔ 59/2018 (ΦΕΚ 114/Α/29/6/2018), που καθορίζει τις γενικές και ειδικές κατηγορίες χρήσεων γης καθώς και το περιεχόμενό τους. Επίσης, το άρθρο 44 (εδάφιο 18) του ν. 4685/2020 προσθέτει μετά το άρθρο 14 του ΠΔ 59/2018 τα άρθρα 14α, 14β, 14γ και 14δ, όπου ορίζονται οι ειδικές κατηγορίες χρήσεων για καθεμία από τις τέσσερις ζώνες των προστατευόμενων περιοχών.

- 50) Έργα πρόληψης ή αντιμετώπισης της υφαιμύρωσης των υπογείων υδάτων ή εδαφών
- 51) Έργα προστασίας από διάβρωση, κατολισθήσεις και στήριξη εδαφών
- 53) Έργα που αφορούν την αποκατάσταση και βελτίωση των υδατοαποθεμάτων
- 55) Φάρoi.

B. Ζώνη προστασίας της φύσης: ως ζώνες προστασίας της φύσης ορίζονται εκτάσεις με τύπους φυσικών οικοτόπων, ή/και με ενδιαίτηματα ειδών, των οποίων η παρουσία και αντιπροσωπευτικότητα εκτιμάται ως υψηλή ή η κατάσταση των οποίων επιτάσσει αυστηρή προστασία. Στις ζώνες αυτές προστατεύεται το φυσικό περιβάλλον από δραστηριότητες ή επεμβάσεις που μπορούν να μεταβάλλουν ουσιωδώς προς το χειρότερο τη φυσική κατάσταση, σύνθεση ή εξέλιξή του. Στις ζώνες προστασίας της φύσης επιτρέπονται μόνο ορισμένες ή/και όλες από τις ειδικές κατηγορίες χρήσεων¹³ με τους αντίστοιχους κωδικούς, που ορίζονται στο άρθρο 14β του π.δ. 59/2018:

- 1) Κατοικία για προσωπικό ασφαλείας και εργαζομένους
- 7) Διοίκηση, μόνο για τις ανάγκες της Ζώνης ή της προστατευόμενης περιοχής
- 11) Κέντρα έρευνας και επιστημονική έρευνα που αφορούν τη Ζώνη.
- 13) Αναψυκτήρια μέχρι 50 τ.μ.
- 16) Στάθμευση μόνο για τη ζώνη, υπαίθρια
- 24) Αγροτικές εκμεταλλεύσεις - εγκαταστάσεις και δραστηριότητες, με εξειδίκευση ανά υποκατηγορίες ανάλογα με τη Ζώνη
- 26) Εγκαταστάσεις Μέσων Μαζικής Μεταφοράς, με εξειδίκευση ανά υποκατηγορίες ανάλογα με τη Ζώνη
- 48.1) Κατασκευές για:
 - α) τη διαμόρφωση του εδάφους, όπως κλίμακες, τοίχοι, διάδρομοι, κεκλιμένα επίπεδα, μηχανικά μέσα κάλυψης υψομετρικών διαφορών, καθώς και κατασκευές για την εξυπηρέτηση ατόμων με αναπηρία ή/και εμποδιζόμενων ατόμων,
 - β) τον εξωραϊσμό και την αισθητική τους αναβάθμιση, τον εξοπλισμό και την ασφάλειά τους και γενικά κατασκευές για την εξυπηρέτηση του προορισμού των χώρων αυτών,
 - γ) λυόμενες και προσωρινές κατασκευές,
- 48.2) Εγκαταστάσεις:

¹³ Οι χρήσεις των ειδικών κατηγοριών (1), (7), (26), (48.1), (48.2) και (49) επιτρέπονται μόνο για την εξυπηρέτηση της προστασίας και της βέλτιστης διαχείρισης του προστατευτέου αντικειμένου.

α) Οι κατασκευές δικτύων υποδομής και εγκαταστάσεων κοινής ωφέλειας, μετά των παραρτημάτων αυτών (υπέργειων και υπόγειων).

β) Η εγκατάσταση σταθμών μέτρησης ατμοσφαιρικής ρύπανσης, θορύβου και μετεωρολογικών παραμέτρων με τον αναγκαίο εξοπλισμό.

στ) Η εγκατάσταση μονάδων αφαλάτωσης και λοιπών συστημάτων επεξεργασίας νερού για την υδροδότηση δημοτικών δικτύων, μετά των συνοδών έργων που απαιτούνται, για την πλήρη λειτουργία αυτών.

49) Περίπτερα ενημέρωσης/έργα ερμηνείας περιβάλλοντος (πινακίδες, αποχωρητήρια, περίπτερα, στέγαστρα κ.λπ.)

50) Έργα πρόληψης ή αντιμετώπισης της υφαλμύρωσης των υπογείων υδάτων ή εδαφών

51) Έργα προστασίας από διάβρωση, κατολισθήσεις και στήριξη εδαφών

53) Έργα που αφορούν την αποκατάσταση και βελτίωση των υδατοαποθεμάτων

54) Πλωτές υποδομές και εγκαταστάσεις θαλάσσιας αναψυχής

55) Φάρoi.

Γ. Ζώνη διατήρησης οικοτόπων και ειδών: ως ζώνες διατήρησης οικοτόπων και ειδών ορίζονται εκτάσεις που υπόκεινται σε κατάλληλη διαχείριση για τη διασφάλιση ικανοποιητικού βαθμού διατήρησης των προστατευτέων αντικειμένων (τύπων φυσικών οικοτόπων και ειδών ενωσιακής σημασίας ή/και εθνικού ενδιαφέροντος) που αυτές φιλοξενούν. Στις ζώνες διατήρησης οικοτόπων και ειδών επιτρέπονται μόνο ορισμένες ή/και όλες από τις ειδικές κατηγορίες χρήσεων¹⁴ του άρθρου 14γ του π.δ. 59/2018. Σε αυτές συμπεριλαμβάνονται εμπορικά καταστήματα, αγροτικές εκμεταλλεύσεις, εξορυκτικές δραστηριότητες όπως ορυχεία και λατομεία, έρευνα και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων) και εγκαταστάσεις Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας.

Πιο αναλυτικά, επιτρέπονται οι ακόλουθες ειδικές κατηγορίες χρήσεων με τους αντίστοιχους κωδικούς:

1) Κατοικία.

2) Κοινωνική πρόνοια.

3) Εκπαίδευση (Τα κτίρια ιδιωτικών εκπαιδευτηρίων πρέπει να έχουν μέγιστη συνολική επιφάνεια δόμησης μέχρι 1.500 τ.μ.).

4.1) Μικρές αθλητικές εγκαταστάσεις (κατηγορίες Α1, Α2, Β1, Δ, Ε1).

4.3) Ειδικές αθλητικές εγκαταστάσεις.

5) Θρησκευτικοί χώροι.

6) Πολιτιστικές εγκαταστάσεις μέχρι 1200 τμ.

¹⁴ Οι κατηγορίες (1), (2), (3), (4.3), (6), (7), (10.1), (10.2), (10.3) και (11) επιτρέπονται μόνο για περιοχές εντός σχεδίου ή εντός οικισμού.

- 7) Διοίκηση τοπικής κλίμακας.
- 8.3). (Περίθαλψη) Εξωνοσοκομειακές Μονάδες Ψυχικής Υγείας.
- 8.4) (Περίθαλψη) Μονάδες Πρόληψης και Καταπολέμησης των Εξαρτήσεων.
- 10.1) Εμπορικά καταστήματα.
- 10.2) Καταστήματα παροχής προσωπικών υπηρεσιών.
- 10.3) Υπεραγορές τροφίμων οι οποίες πρέπει να έχουν μέγιστη συνολική επιφάνεια δόμησης μέχρι 1.500 τ.μ. (ν. 4315/2014, Α' 269)).
- 11) Γραφεία/Κέντρα έρευνας.
- 12) Εστίαση μέχρι 200 τ.μ..
- 13) Αναψυκτήρια μέχρι 100 τ.μ..
- 15) Τουριστικά καταλύματα μέχρι 150 κλίνες, εγκαταστάσεις ειδικής τουριστικής υποδομής και λοιπές τουριστικές επιχειρήσεις (ν. 4276/2014, Α'155).
- 16) Στάθμευση μόνο για τη ζώνη, υπαίθρια.
- 22) Επαγγελματικά Εργαστήρια για την επεξεργασία τοπικών προϊόντων, μέχρι 400 τ.μ (άρθρο 17 του ν. 3982/2011, Α'143).
- 24) Αγροτικές εκμεταλλεύσεις - εγκαταστάσεις και δραστηριότητες, με εξειδίκευση ανά υποκατηγορίες ανάλογα με τη Ζώνη.
- 25) Εξορυκτικές δραστηριότητες (Ορυχεία - Λατομεία - Μεταλλεία, Αμμοληψία, Ζώνες αναζήτησης, έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων).
- 26) Εγκαταστάσεις Μέσων Μαζικής Μεταφοράς, με εξειδίκευση ανά υποκατηγορίες.
- 30) Γωνιές ανακύκλωσης και πράσινα σημεία (μικρά) (κοινή υπουργική απόφαση 18485/26.4.2017, Β' 1412).
- 34) Εγκαταστάσεις Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας.
- 35) Πάρκα κεραιών τηλεπικοινωνιών, ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών σταθμών.
- 36) Στρατιωτικές εγκαταστάσεις.
- 47) Κατασκηνώσεις - Παιδικές εξοχές.
- 48.1) Κατασκευές για:
- α) τη διαμόρφωση του εδάφους, όπως κλίμακες, τοίχοι, διάδρομοι, κεκλιμένα επίπεδα, μηχανικά μέσα κάλυψης υψομετρικών διαφορών, καθώς και κατασκευές για την εξυπηρέτηση ατόμων με αναπηρία ή/και εμποδιζόμενων ατόμων,
 - β) τον εξωραϊσμό και την αισθητική τους αναβάθμιση, τον εξοπλισμό και την ασφάλειά τους και γενικά κατασκευές για την εξυπηρέτηση του προορισμού των χώρων αυτών,
 - γ) λυόμενες και προσωρινές κατασκευές,

δ) τη λειτουργία και την εξυπηρέτηση των Μέσων Μαζικής Μεταφοράς.

48.2) Εγκαταστάσεις:

α) Οι κατασκευές δικτύων υποδομής και εγκαταστάσεων κοινής ωφέλειας, μετά των παραρτημάτων αυτών (υπέργειων και υπόγειων).

β) Η εγκατάσταση σταθμών μέτρησης ατμοσφαιρικής ρύπανσης, θορύβου και μετεωρολογικών παραμέτρων με τον αναγκαίο εξοπλισμό.

στ) Η εγκατάσταση μονάδων αφαλάτωσης και λοιπών συστημάτων επεξεργασίας νερού για την υδροδότηση δημοτικών δικτύων, μετά των συνοδών έργων που απαιτούνται, για την πλήρη λειτουργία αυτών.

49) Περίπτερα ενημέρωσης/έργα ερμηνείας περιβάλλοντος (πινακίδες, αποχωρητήρια, περίπτερα, στέγαστρα κ.λπ.

50) Έργα πρόληψης ή αντιμετώπισης της υφαλμύρωσης των υπογείων υδάτων ή εδαφών

51) Έργα προστασίας από διάβρωση, κατολισθήσεις και στήριξη εδαφών

53) Έργα που αφορούν την αποκατάσταση και βελτίωση των υδατοαποθεμάτων

54) Πλωτές υποδομές και εγκαταστάσεις θαλάσσιας αναψυχής

55) Φάροι.

4. Ζώνη βιώσιμης διαχείρισης φυσικών πόρων: ως ζώνες βιώσιμης διαχείρισης φυσικών πόρων ορίζονται εκτάσεις προστατευόμενων περιοχών, στις οποίες είναι δυνατό να συνυπάρχει το προστατευτέο αντικείμενο μαζί με σχετικές πολιτισμικές αξίες ή/και ανθρωπογενείς δραστηριότητες που προάγουν τη βιώσιμη διαχείριση φυσικών πόρων ή/και τη βιώσιμη ανάπτυξη, αυτή, δηλαδή, που υπηρετεί την προστασία του περιβάλλοντος, την οικονομική ανάπτυξη, την κοινωνική συνοχή και την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Ουσιαστικά απαγορεύονται μόνο οι ακόλουθες ειδικές κατηγορίες χρήσεων με τους αντίστοιχους κωδικούς (άρθρο 14δ του π.δ. 59/2018):

23) Βιοτεχνικές και βιομηχανικές εγκαταστάσεις υψηλής όχλησης.

43) Πίστες αγώνων αυτοκινήτων και μοτοποδηλάτων.

Επίσης, οι παρακάτω ειδικές κατηγορίες χρήσεων επιτρέπονται μόνον εφόσον βρίσκονται σε περιοχές εντός σχεδίου ή εντός οικισμού:

4.2) Μεγάλες αθλητικές εγκαταστάσεις.

9) Χώροι συνάθροισης κοινού/Συνεδριακά κέντρα

10.5) Εμπορικά κέντρα.

10.6) Εγκαταστάσεις εμπορικών εκθέσεων - εκθεσιακά κέντρα)

26.1) Αεροδρόμια

31) Χώρος επεξεργασίας, αποθήκευσης και διάθεσης στερεών αποβλήτων/Χώρος επεξεργασίας, διάθεσης στερεών τοξικών αποβλήτων.

37) Εγκαταστάσεις οχημάτων τέλους κύκλου ζωής (Ο.Τ.Κ.Ζ.)

42) Ιππόδρομος

(44) Καζίνο

45) Χώροι διεξαγωγής τεχνικών - ψυχαγωγικών και τυχερών παιγνίων (ν. 4002/2011, Α' 180).

Στο νόμο αυτό επισημαίνεται ότι οι χρήσεις που εν τέλει επιλέγονται στις ζώνες κάθε προστατευόμενης περιοχής βασίζονται στην Ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη που έχει εκπονηθεί για κάθε περιοχή. Επιπλέον, στις ζώνες **B και Γ** αναφέρεται ρητά ότι απαγορεύονται ή περιορίζονται, σύμφωνα με τις ειδικότερες ρυθμίσεις της πράξης χαρακτηρισμού της προστατευόμενης περιοχής ή/και του οικείου Σχεδίου Διαχείρισης, δραστηριότητες που υπονομούν τους στόχους διαχείρισης ή την αποτελεσματικότητα των μέτρων διαχείρισης της προστατευόμενης περιοχής. Αντίθετα, στη ζώνη **Δ** ορίζεται ότι οι ανθρωπογενείς δραστηριότητες που μπορεί να οδηγήσουν σε υποβάθμιση του βαθμού διατήρησης του προστατευτέου αντικειμένου υπόκεινται σε κατάλληλες ρυθμίσεις. Κατά συνέπεια, **είναι καθοριστικής σημασίας η διαμόρφωση των Ειδικών Περιβαλλοντικών Μελετών και των Σχεδίων Διαχείρισης για τις ΘΠΠ προκειμένου να αποσαφηνιστούν οι περιορισμοί και οι επιτρεπόμενες κατηγορίες χρήσεις σε κάθε ζώνη προστασίας εντός της ΘΠΠ.**

Βάσει των ειδικών κατηγοριών χρήσης, **στη ζώνη B και Γ επιτρέπονται οι θαλάσσιες δραστηριότητες αναψυχής. Ωστόσο, δεν καθορίζεται σαφώς σε ποιες ζώνες επιτρέπονται οι ήπιες και εναλλακτικές μορφές τουρισμού, όπως ο καταδυτικός και ο ιαματικός τουρισμός. Επιπλέον, επιτρέπονται οι αγροτικές δραστηριότητες σε όλες τις ζώνες εκτός από τη ζώνη Α χωρίς να διευκρινίζονται τα αλιευτικά εργαλεία που θα επιτρέπονται σε κάθε ζώνη.**

3.3.3. Υφιστάμενες διαχειριστικές δράσεις και σωρευτικές επιδράσεις οικονομικών δραστηριοτήτων στη θαλάσσια περιοχή μελέτης

Η χαρτογράφηση των ανθρώπινων δραστηριοτήτων και των υφιστάμενων διαχειριστικών δράσεων, όπως οι περιορισμοί στην αλιεία, κρίνεται απαραίτητη για τον εντοπισμό πιθανών χωρικών συγκρούσεων μεταξύ των χρήσεων της θαλάσσιας περιοχής και των εναλλακτικών ζωνών προστασίας του θαλάσσιου οικοσυστήματος. Κατ' αυτόν τον τρόπο, προκύπτει η τρωτότητα συγκεκριμένων θαλάσσιων περιοχών εξ αιτίας των ανθρώπινων δραστηριοτήτων, αλλά και το οικονομικό κόστος του πιθανού περιορισμού τους.

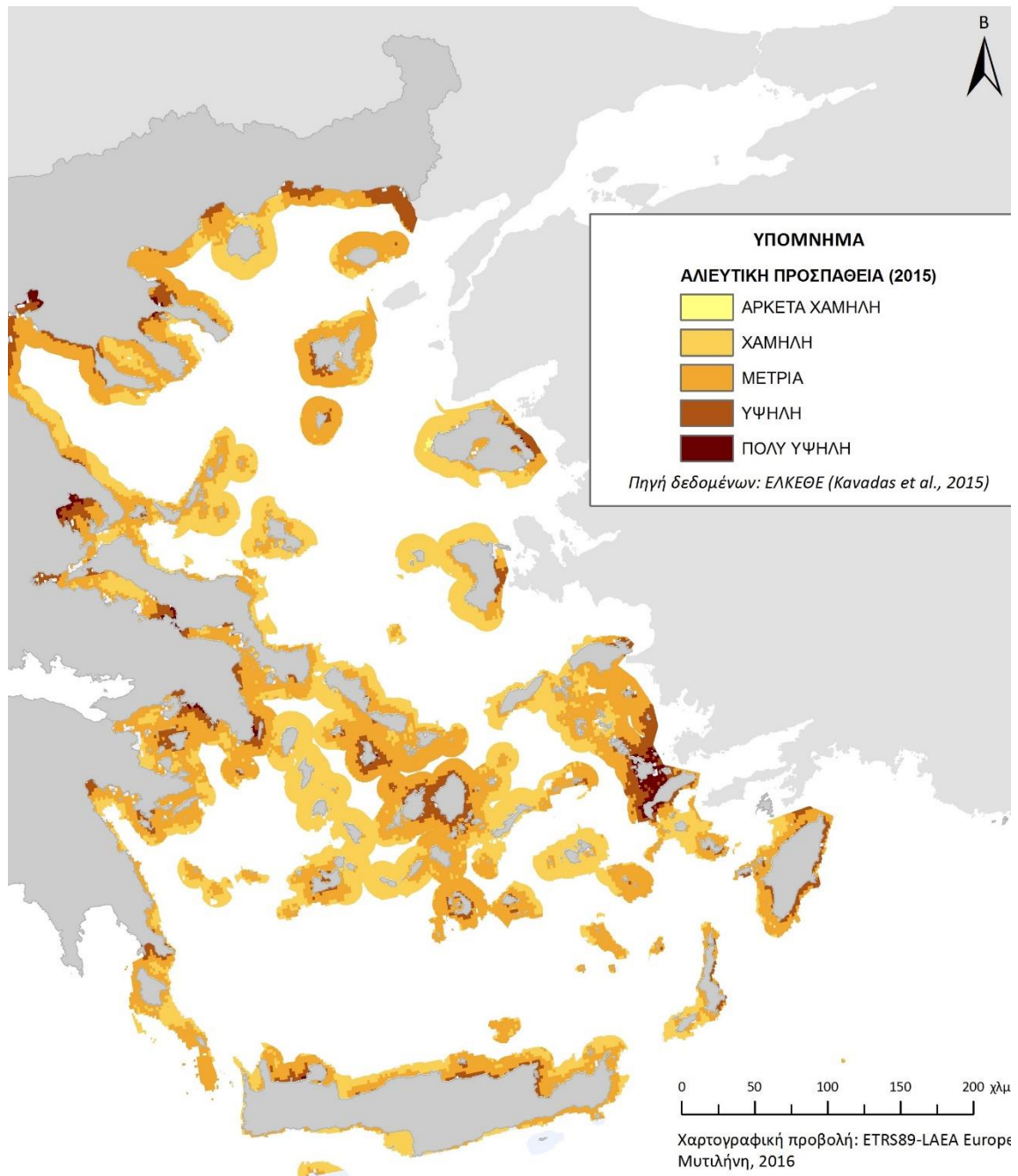
Τα δεδομένα όσον αφορά τη χαρτογράφηση των πιέσεων από τις ανθρώπινες δραστηριότητες στη θαλάσσια περιοχή μελέτης αντλούνται από το πρόγραμμα Marisca (2017). Ειδικότερα, καταγράφονται οι ακόλουθες δραστηριότητες:

υδατοκαλλιέργειες, θαλάσσια αιολικά πάρκα, ναυσιπλοΐα, αφίξεις και διανυκτερεύσεις τουριστών, αριθμός καταδυτικών κέντρων, υποθαλάσσια καλώδια, λιμάνια, αλιευτικοί λιμένες, αλιευτική προσπάθεια (παράκτια αλιεία, μηχανότρατες, γρι-γρι), σχεδιαζόμενα υδατοδρόμια, πληθυσμιακή πυκνότητα, αγωγοί φυσικού αερίου, σημεία εξόδου επεξεργασμένων λυμάτων και κύριες βιομηχανικές μονάδες.

Οι παράγοντες αυτοί σταθμίστηκαν από την ερευνητική ομάδα του προγράμματος Marisca ανάλογα με την εκτιμώμενη συμμετοχή τους στην υποβάθμιση του θαλάσσιου οικοσυστήματος. **Ο βαθμός σωρευτικών επιδράσεων αποτυπώνει τη συνύπαρξη όλων ή μερικών εκ των προαναφερθέντων δραστηριοτήτων σε μια θαλάσσια περιοχή.** Όπως φαίνεται στον Χάρτη 7, ο βαθμός σωρευτικών επιδράσεων είναι πολύ χαμηλός ή χαμηλός και στα τρία νησιά, αν και σε αρκετές περιοχές της Μήλου και της Σαντορίνης είναι σαφώς υψηλότερος. Τούτο εξ αιτίας της έντονης ναυσιπλοΐας, της υψηλής τουριστικής ανάπτυξης και αλιευτικής προσπάθειας, καθώς και της λειτουργίας σημείων εξόδου επεξεργασμένων λυμάτων στη θάλασσα (Χάρτες 5 και 6).

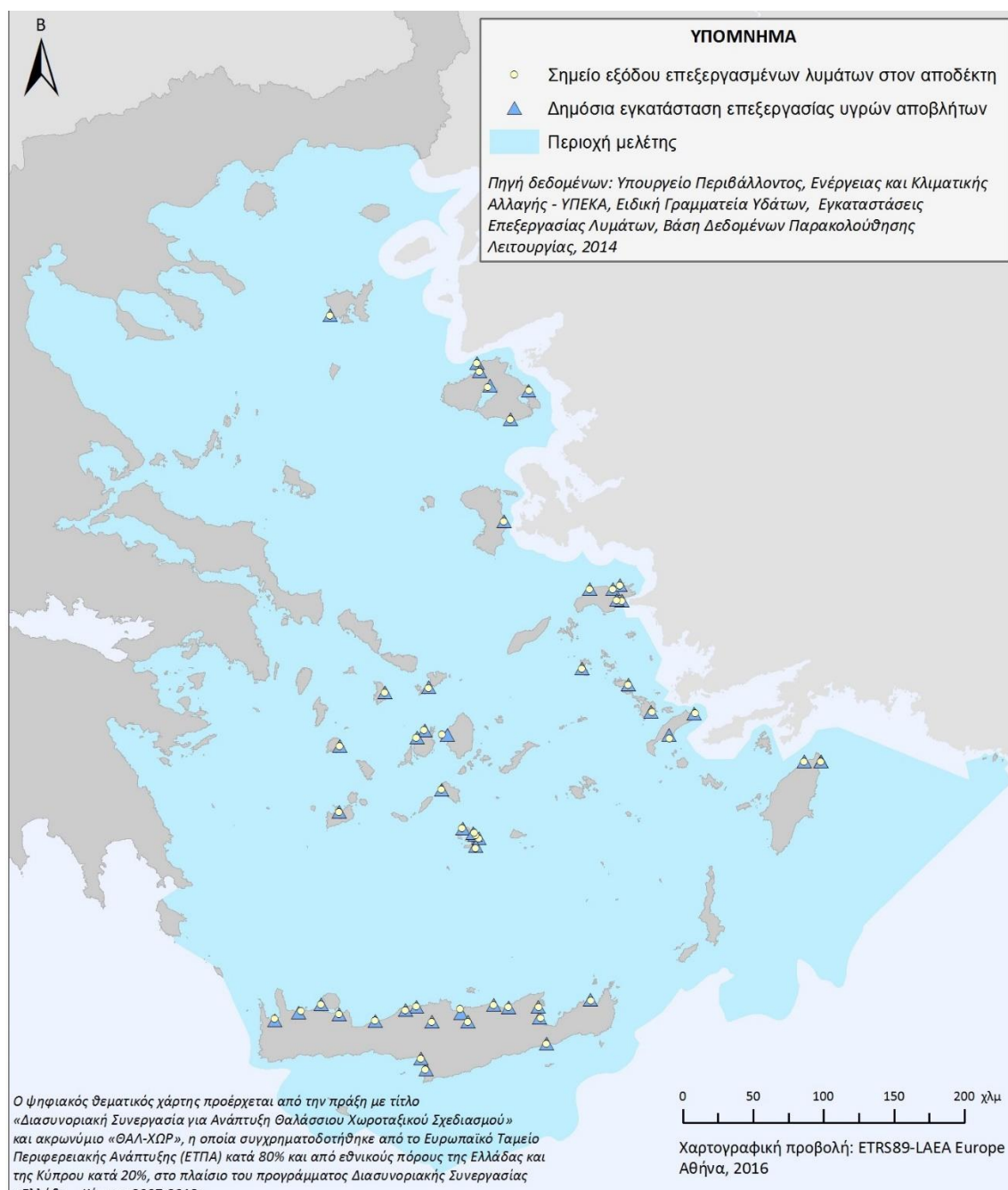
Πιο συγκεκριμένα, **η νότια περιοχή της Μήλου, το λιμάνι του Αδάμαντα, η θαλάσσια περιοχή στο Βάνι** συγκαταλέγονται στις περιοχές με υψηλές πιέσεις του θαλάσσιου οικοσυστήματος από δραστηριότητες, όπως η λειτουργία ορυχείων, οι υδατοκαλλιέργειες, η ναυσιπλοΐα και η αλιεία. Αντίστοιχα, **σχεδόν σε όλη την νοτιοανατολική θαλάσσια περιοχή της Σαντορίνης (δηλαδή εκτός της καλντέρας)**, καταγράφεται υψηλός βαθμός σωρευτικών επιδράσεων, καθώς συνυπάρχουν παράκτιες τουριστικές δραστηριότητες, αλιεία και πέντε σημεία εξόδου επεξεργασμένων λυμάτων.

Χάρτης 5: Κατανομή της αλιευτικής προσπάθειας παράκτιας αλιείας – 2015

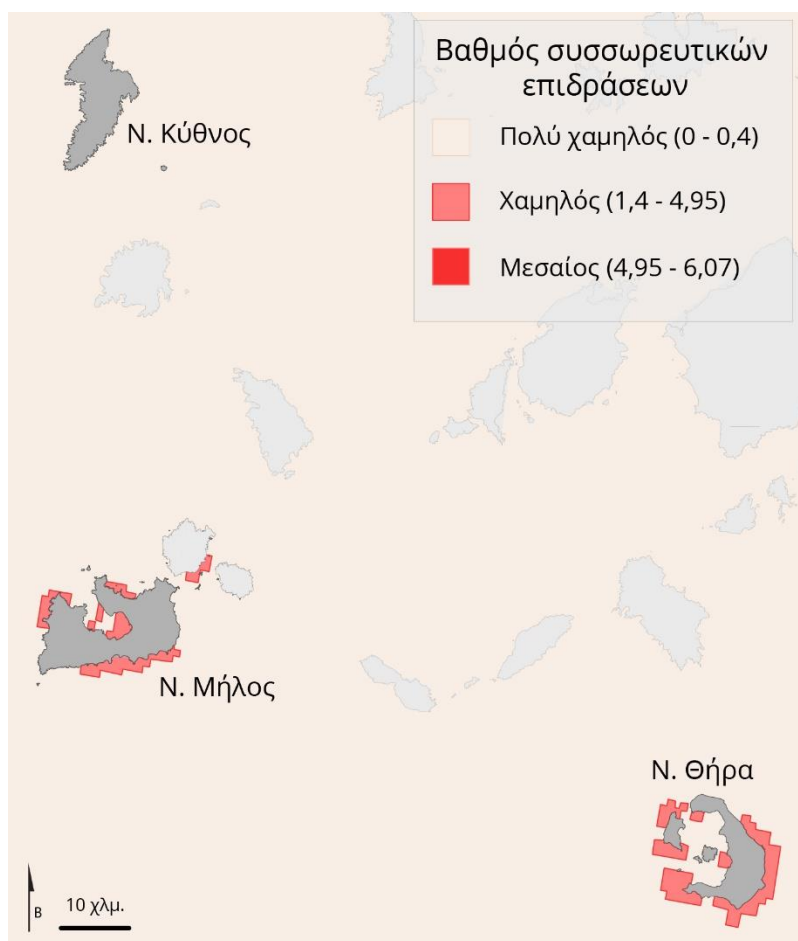
Πηγή: Πρόγραμμα Marisca (2017), ΠΕ-3.1. Ανάλυση και χαρτογράφηση ανθρώπινων δραστηριοτήτων και πιέσεων.

Χάρτης 6: Σημεία εξόδου επεξεργασμένων λυμάτων

Πηγή: Πρόγραμμα Marisca (2017), ΠΕ-3.1. Ανάλυση και χαρτογράφηση ανθρώπινων δραστηριοτήτων και πιέσεων.

Χάρτης 7: Βαθμός Σωρευτικών Επιδράσεων

Σημείωση: Προσαρμογή των δεδομένων για τις ανάγκες της έρευνας. Τα δεδομένα αντλήθηκαν από το πρόγραμμα Marisca (2017), ΠΕ-3.1. Ανάλυση και χαρτογράφηση ανθρώπινων δραστηριοτήτων και πιέσεων.

Ενάλιο αρχαιολογικοί χώροι

Σύμφωνα με τα δεδομένα που παρέχονται στον Διαρκή Κατάλογο των Αρχαιολογικών Χώρων και Μνημείων – ΥΠΠΟ (<http://listedmonuments.culture.gr/>) εντοπίζονται οι ακόλουθοι ενάλιοι αρχαιολογικοί χώροι στην περιοχή μελέτης:

Σαντορίνη

Η νήσος Θήρα και ο κόλπος του ηφαιστείου μεταξύ των νήσων Μικρά και Μεγάλη Καμμένη, Θηρασιά και Ασπρονήσι κηρύσσονται ως τοπίο ιδιαίτερου φυσικού κάλλους με βάση την ΥΑ 23732/28-9-1972 - ΦΕΚ 820/Β/7-10-1972. Με την ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ41/46835/2750/29-9-1998 - ΦΕΚ 1083/Β/16-10-1998 εγκρίνεται από την αρμόδια Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων η αποδέσμευση συγκεκριμένων θαλάσσιων περιοχών για υποβρύχια δραστηριότητα με αναπνευστικές συσκευές για

ψυχαγωγικούς ή εκπαιδευτικούς λόγους στη Θηρασία, τη Νέα Καμμένη, την Περίσσα, το Καμάρι και την Οία.¹⁵

Μήλος

Με την ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ41/36961/2194/22-7-1998 - ΦΕΚ 923/Β/27-8-1998 αποδεσμεύθηκαν οι ακόλουθες θαλάσσιες περιοχές της Μήλου για υποβρύχιες δραστηριότητες: α) ακρωτήριο Καλόγερος έως την Απολλώνια και β) Νοτιοανατολικά του Ακρωτηρίου Σπάθι στις βραχονησίδες Κτένια σε ζώνη μεγίστου πλάτους 50 μ. και πάντως όχι πέραν του ισοβαθούς των 50 μ.¹⁶

Κύθνος

Με την ΥΑ ΥΠΠΟ/ΓΔΑΠΚ/ΑΡΧ/Α1/Φ41/88711/4369/22-10--2005 - ΦΕΚ 1610/Β/22-11-2005 εγκρίνεται η άσκηση υποβρύχιων δραστηριοτήτων με αναπνευστικές συσκευές, βαθυσκάφη ή άλλα μέσα επισκόπησης του βυθού στη θαλάσσια περιοχή της νησίδας Αγ. Λουκάς.

Περιορισμοί και απαγορεύσεις στον τομέα της αλιείας

Με την ΥΑ 167378/2007 ορίζονται οι θαλάσσιες περιοχές με λιβάδια Ποσειδωνίας (*Posidonia oceanica*), στις οποίες απαγορεύεται η αλιεία με συρόμενα εργαλεία. Επιπλέον, η ΥΑ 2886/142447/ 2019 επανακαθορίζει τις θαλάσσιες περιοχές, με βλάστηση ιδίως από Ποσειδωνία (*Posidonia oceanica*), στις οποίες απαγορεύεται η αλιεία με δίχτυα τράτας, δράγες γρι-γρι, γρίπους συρόμενους από σκάφος ή παρόμοια δίχτυα. Οι χωρικοί αυτοί περιορισμοί απεικονίζονται στους Χάρτες 9-14.

3.3.4. Προτάσεις Θαλάσσιου Χωροταξικού Σχεδιασμού: Πρόγραμμα Marisca 2017

Το πρόγραμμα Marisca προτείνει τέσσερις διαχειριστικές ζώνες, στις οποίες επιτρέπονται ή απαγορεύονται συγκεκριμένες δραστηριότητες ανάλογα τις επιπτώσεις τους στο θαλάσσιο περιβάλλον:

- *Ζώνη Α* – «Ζώνη μέγιστης προστασίας» (με στόχο την αυστηρή προστασία της βιοποικιλότητας), όπου επιτρέπεται μόνο ο ήπιος- εναλλακτικός τουρισμός (π.χ. καταδυτικός τουρισμός).
- *Ζώνη Β* – «Ζώνη μέτριας προστασίας» (‘ζώνη προστασίας του βένθους’ με στόχο την προστασία της βενθικής βιοποικιλότητας), όπου επιτρέπεται ο ήπιος – εναλλακτικός τουρισμός, η αλιεία με δίκτυα και παραγάδια, η αλιεία μικρής κλίμακας (παράκτια) και οι ανεμογεννήτριες.

¹⁵ Διαρκή Κατάλογος των Αρχαιολογικών Χώρων και Μνημείων – ΥΠΠΟ, http://listedmonuments.culture.gr/fek.php?ID_FEKYA=5952 & <http://listedmonuments.culture.gr/monument.php?code=11237&v17=>

¹⁶ Διαρκή Κατάλογος των Αρχαιολογικών Χώρων και Μνημείων – ΥΠΠΟ, http://listedmonuments.culture.gr/fek.php?ID_FEKYA=5809

- **Ζώνη Γ** – «Ζώνη περιορισμένης προστασίας» (‘ζώνη προστασίας των πελαγικών ειδών και θαλασσιών πτηνών’ με στόχο την προστασία της πελαγικής βιοποικιλότητας π.χ. θαλάσσια θηλαστικά, πελαγικοί χονδριχθύες καθώς και των θαλασσιών πτηνών), όπου επιτρέπεται ο ήπιος –εναλλακτικός τουρισμός και η αλιεία με τράτα.

Για τον καθορισμό της θέσης και έκτασης των επιμέρους ζωνών, το πρόγραμμα Marisca **καταλήγει σε τέσσερα εναλλακτικά χωροταξικά σχέδια**. Τα προτεινόμενα σχέδια λαμβάνουν υπόψη τα διαχειριστικά πλαίσια στο Αιγαίο το 2017 και τις σωρευτικές επιδράσεις των οικονομικών δραστηριοτήτων στις θαλάσσιες περιοχές (ενότητα 3.3), καθώς και το εκτιμώμενο κόστος που προκύπτει από τους περιορισμούς των οικονομικών δραστηριοτήτων σε κάθε ζώνη (βλ. ενότητα 3.4.1.). Αξίζει να σημειωθεί ότι **σε κάθε σχέδιο ζώνωσης διαφοροποιείται η έκταση κάθε ζώνης με σκοπό πρωτίστως την επίτευξη των οικολογικών στόχων, λαμβάνοντας όμως υπόψη και το κόστος απαγόρευσης των επιμέρους οικονομικών δραστηριοτήτων (Βλ. Χάρτες 9-11).**

3.3.4.1. Κοινωνικο-οικονομικές επιπτώσεις των ΘΠΠ και κόστος ευκαιρίας

Η εκτίμηση του προγράμματος Marisca (2017:16) για το κόστος ευκαιρίας των προτεινόμενων τεσσάρων ζωνών διαβαθμισμένης προστασίας του θαλάσσιου περιβάλλοντος αποτελεί συνάρτηση του κόστους περιορισμού των ακόλουθων οικονομικών δραστηριοτήτων: τουρισμός, αλιεία με τράτες βυθού, αλιεία με γρι-γρι και παράκτια αλιεία (μικρής κλίμακας αλιεία με δίχτυα και παραγάδια βυθού και σκάφη μικρότερα των 12 μέτρων). Αξίζει να επισημανθεί ότι το κόστος της αλιείας με τράτες και γρι-γρι προκύπτει από την αλιευτική δραστηριότητα (ώρες ανά έτος), βάσει των δεδομένων που αντλήθηκαν από τα συστήματα παρακολούθησης που λειτουργούν στα αλιευτικά σκάφη. Ωστόσο, το κόστος για την παράκτια αλιεία, για την οποία δεν υπάρχουν επίσημα δεδομένα για την αλιευτική προσπάθεια, βασίζεται σε στοιχεία που συλλέχθηκαν από χωρικές αναλύσεις και συνεντεύξεις με εκπροσώπους του αλιευτικού κλάδου. Κατά συνέπεια, **τα ποιοτικά στοιχεία που αποτέλεσαν τη βάση της ανάλυσης ενδέχεται να οδηγούν σε υπέρ- ή υπό-εκτίμηση του κόστους περιορισμού της παράκτιας αλιείας σε κάποιες θαλάσσιες περιοχές με έντονη αλιευτική δραστηριότητα, όπως η Κύθνος.**

Αντίστοιχα, οι εκτιμήσεις για το επίπεδο τουριστικής ανάπτυξης και, συνακόλουθα, το κόστος περιορισμού των σχετικών δραστηριοτήτων βασίζονται στο Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό στην Ελλάδα (2013). Κατ’ αυτόν τον τρόπο, δεν λαμβάνονται όμως υπόψη οι ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής, όπως η διαφοροποίηση του επιπέδου τουριστικής ανάπτυξης εντός των νησιών, οι περιοχές που πραγματοποιούνται θαλάσσιες τουριστικές εκδρομές και τα σημεία υψηλού τουριστικού ενδιαφέροντος, που δεν συμπίπτουν κατ’ ανάγκη με την ανάπτυξη παράκτιων τουριστικών δραστηριοτήτων, όπως για παράδειγμα οι θαλάσσιες περιοχές της Μήλου, Κλέφτικο και Συκιά καθώς και η Βλυχάδα στη Σαντορίνη.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα του προγράμματος Marisca, οι θαλάσσιες περιοχές γύρω από τις Κυκλάδες, τα Δωδεκάνησα, τη Β. Κρήτη και τη Θάσο εμφανίζουν τις υψηλότερες τιμές κόστους ευκαιρίας για όλες τις ζώνες, εξαιτίας κυρίως του μαζικού τουρισμού στις περιοχές αυτές (Marisca, 2017: 23). Στη Μήλο και την Κύθνο το κόστος ευκαιρίας όλων των ζωνών είναι χαμηλό ή μέτριο, ενώ στην Σαντορίνη, το κόστος ευκαιρίας όλων των ζωνών είναι υψηλό. Σε αυτή την περίπτωση, εντοπίζονται τα πιθανά σημεία σύγκρουσης των διαφορετικών τοπικών προτεραιοτήτων και στόχων για την περιβαλλοντική προστασία και την οικονομική ανάπτυξη. **Ως εκ τούτου, απαιτείται η τοπική συναίνεση και η εξεύρεση κοινών αποδεκτών λύσεων για την επίτευξη αποτελεσματικής εφαρμογής των προτεινόμενων περιορισμών.** Οπότε σε αυτές τις περιπτώσεις είναι βαρύνουσας σημασίας οι απόψεις και προτάσεις των τοπικών φορέων όσον αφορά την οριοθέτηση των ζωνών διαβαθμισμένης προστασίας.

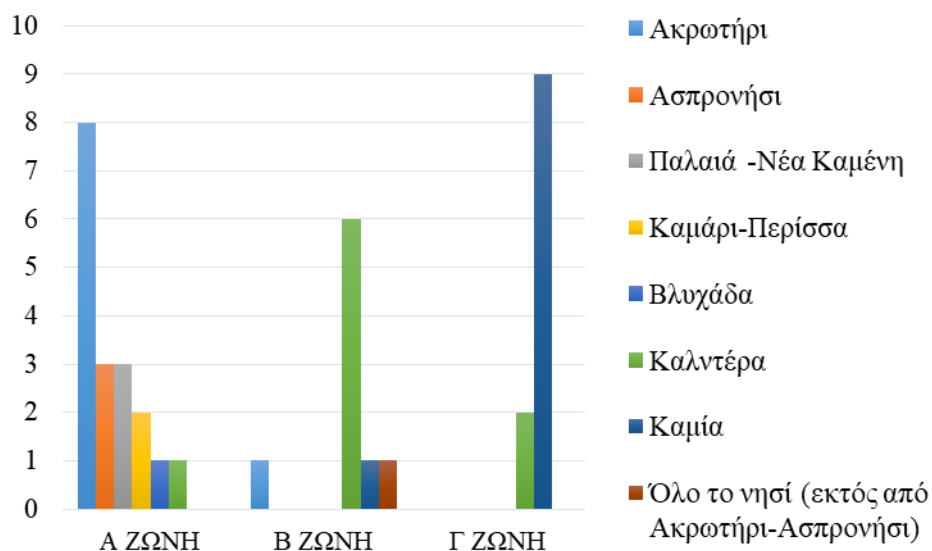
Όπως αναφέρεται στη σχετική έκθεση, ο περιορισμός των τουριστικών δραστηριοτήτων στη ζώνη απολύτου προστασίας συνεπάγεται υψηλό κόστος, εξ αιτίας της υψηλής συνεισφοράς του τουρισμού στην ελληνική οικονομία. Αντίθετα, μικρότερο είναι το κόστος που προκύπτει από τον περιορισμό της αλιείας με γρι-γρι και της παράκτιας αλιείας, καθώς οι δραστηριότητες αυτές έχουν σχετικά μικρή συνεισφορά στο εθνικό ΑΕΠ. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να επισημανθεί ότι η συνεισφορά αυτών των δραστηριοτήτων στην τοπική οικονομία ορισμένων νησιωτικών περιοχών είναι ιδιαίτερα υψηλή, όπως στην περίπτωση της Κύθνου. Κατά συνέπεια, το σχετικό κόστος μπορεί να διαφοροποιείται σημαντικά μεταξύ των ελληνικών νησιών και για την εκτίμησή του θα πρέπει να ληφθούν υπόψιν η διάρθρωση της τοπικής οικονομίας και οι υφιστάμενοι περιορισμοί στην αλιεία.

3.3.5. Προτάσεις τοπικών φορέων

Αποσκοπώντας στην ανάδειξη κοινώς αποδεκτών λύσεων που να εξυπηρετούν τους στόχους περιβαλλοντικής προστασίας και τουριστικής ανάπτυξης, οι 32 εκπρόσωποι των τοπικών φορέων που συμμετείχαν στην έρευνα πεδίου που διεξήχθη στην Κύθνο, τη Μήλο και τη Σαντορίνη κλήθηκαν να υποδείξουν τις θαλάσσιες περιοχές που εκτιμούν ότι θα μπορούσαν να ενταχθούν στις ζώνες διαβαθμισμένης προστασίας του θαλάσσιου περιβάλλοντος, όπως ορίζονται στο σχέδιο ζώνωσης του προτεινόμενου θαλάσσιου χωροταξικού σχεδίου στο Αιγαίο του προγράμματος Marisca (Ενότητα 3.4).

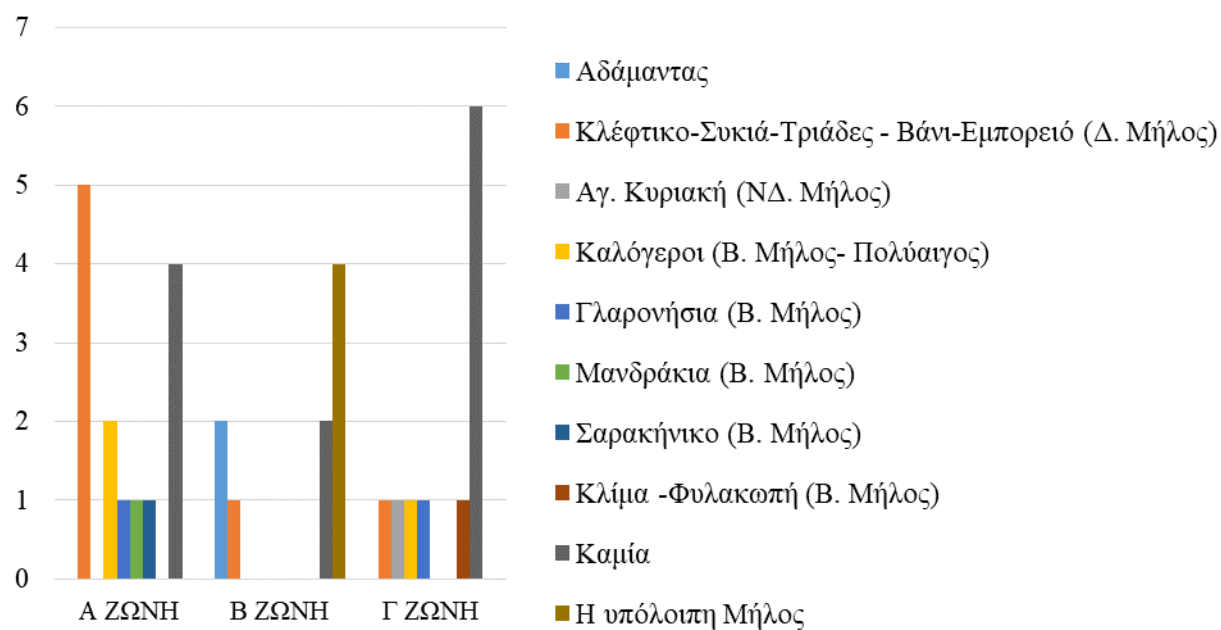
Θα πρέπει να επισημανθεί ότι οι ερωτώμενοι είχαν τη δυνατότητα να υποδείξουν περιοχές εντός, αλλά και εκτός των οριοθετημένων ΘΠΠ, προκειμένου να διερευνηθεί η άποψή τους για την ανάγκη ένταξης και άλλων θαλάσσιων περιοχών στο οριοθετημένο δίκτυο ΘΠΠ, με κριτήριο την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος στην περιοχή τους.

Γράφημα 12: Προτάσεις των τοπικών φορέων για τις διαχειριστικές ζώνες στη ΘΠΠ της Σαντορίνης

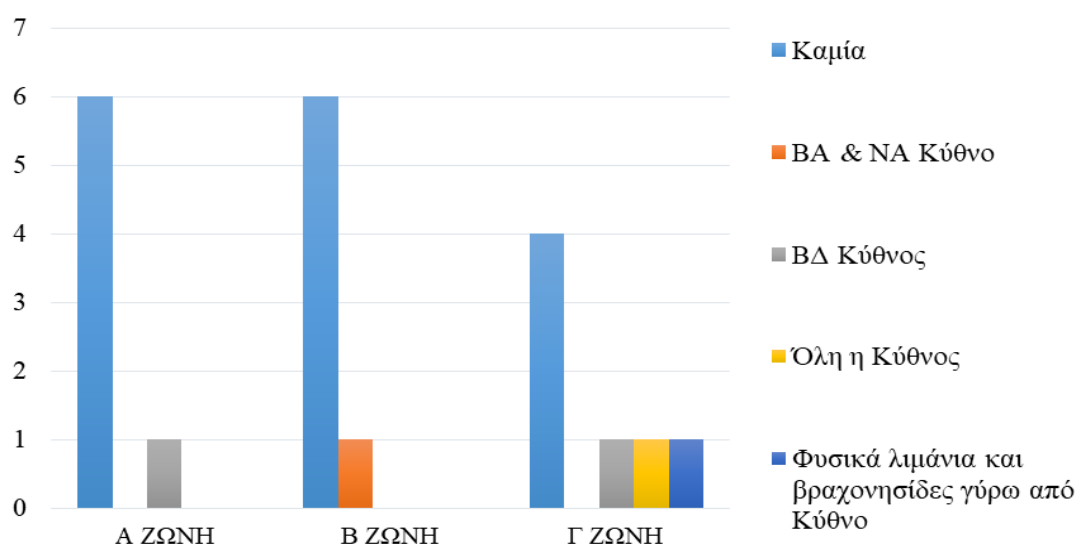
Σημείωση: 12 εκπρόσωποι τοπικών φορέων

Γράφημα 13: Προτάσεις των τοπικών φορέων για τις διαχειριστικές ζώνες στη ΘΠΠ της Μήλου

Σημείωση: 13 εκπρόσωποι τοπικών φορέων

Γράφημα 14: Προτάσεις των τοπικών φορέων για τις διαχειριστικές ζώνες στη ΘΠΠ της Κύθνου

Σημείωση: 7 εκπρόσωποι τοπικών φορέων

3.3.6. Προτάσεις ζωνών προστασίας στις ΘΠΠ της περιοχής μελέτης

Σε ό,τι αφορά την ανάπτυξη του ήπιου τουρισμού και τις αλιευτικές δραστηριότητες, οι ζώνες Α και Β των προστατευόμενων περιοχών που καθορίζονται από τον ν. 4685/2020 εν μέρει αντιστοιχούν στις ζώνες Α και Β, που προτείνει το πρόγραμμα Marisca (2017) για τον Θαλάσσιο Χωροταξικό Σχεδιασμό.

Πίνακας 10: Αντιστοιχία ζωνών προστασίας Marisca και ν. 4685/2020

Ζώνες προστασίας (Marisca)	Ζώνες προστασίας (ν. 4685/2020)
Α. Επιτρέπεται μόνο ο ήπιος-εναλλακτικός τουρισμός	Α. Καμία δραστηριότητα
Β. Επιτρέπεται ο ήπιος-εναλλακτικός τουρισμός, η αλιεία με δίκτυα και παραγάδια, η αλιεία μικρής κλίμακας (παράκτια)	Β. Επιτρέπονται οι θαλάσσιες δραστηριότητες αναψυχής και η αλιεία
Γ. Επιτρέπεται ο ήπιος-εναλλακτικός τουρισμός και η αλιεία με τράτα	Γ. Επιτρέπεται η αλιεία
Δ. όλες οι δραστηριότητες	Δ. Επιτρέπονται οι θαλάσσιες δραστηριότητες αναψυχής και η αλιεία

Λαμβάνοντας υπόψιν τις ζώνες προστασίας και τις επιτρεπόμενες δραστηριότητες, όπως διαμορφώνονται με τον ν. 4685/2020, καθώς και τις απόψεις των τοπικών φορέων σε ό,τι αφορά τη σύγκρουση των οικονομικών δραστηριοτήτων

ανά περίπτωση και τις προτάσεις τους για τη διαβάθμιση της θαλάσσιας προστασίας στην περιοχή τους, εκτιμούμε ότι:

- Οι καταδυτικές δραστηριότητες θα μπορούσαν να επιτρέπονται όχι μόνον στη ζώνη Β, αλλά και στη ζώνη Α χωρίς τη χρήση προωθητικών υποβρύχιων μηχανημάτων και με μέγιστο αριθμό δυτών ανά καθοδηγούμενη κατάδυση τους έξι προκειμένου να υπάρξει η ελάχιστη δυνατή όχληση της θαλάσσιας βιοποικιλότητας.
- Η άσκηση καταδυτικών δραστηριοτήτων στις ζώνες γ' και δ' θα πρέπει να καθορίζεται με βάση τις επιτρεπόμενες δραστηριότητες κάθε ζώνης στην εκάστοτε ΘΠΠ, καθώς πολλές από τις κατηγορίες χρήσης που προβλέπονται, όπως οι εξορμητικές δραστηριότητες, υποβαθμίζουν το θαλάσσιο περιβάλλον και μπορεί να θέσουν σε κίνδυνο την υγεία ή τη ζωή των δυτών.
- Η παράκτια αλιεία θα πρέπει να επιτρέπεται στη ζώνη Β, Γ και Δ, ενώ η αλιεία με τράτα θα πρέπει να απαγορεύεται εντός όλων των ζωνών των ΘΠΠ.

Βάσει των ανωτέρω δεδομένων, οι προτάσεις που διατυπώνονται στο πλαίσιο αυτής της έρευνας για τη διαμόρφωση ζωνών προστασίας εντός των ΘΠΠ στα τρία νησιά, εστιάζουν στις «επίμαχες» ζώνες Α και Β, όπου προβλέπονται περιορισμοί στην αλιεία και ενθαρρύνεται η ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού. Ως εκ τούτου, δεν κρίνεται απαραίτητη η διατύπωση αντιστοιχών προτάσεων για την οριοθέτηση ζωνών Γ και Δ, καθώς επιτρέπεται σχεδόν το σύνολο των οικονομικών δραστηριοτήτων και οι απόψεις των τοπικών φορέων δεν διαφοροποιούνται καθόλου. **Δεν θα μπορούσαμε όμως παρά να υιοθετήσουμε την επικρατούσα άποψη των τοπικών φορέων υπέρ της απαγόρευσης της αλιείας με τράτα σε όλες τις ζώνες, καθώς θεωρείται ιδιαίτερα επιβλαβής δραστηριότητα για τη θαλάσσια βιοποικιλότητα.**

Στις περιπτώσεις της Μήλου και της Κύθνου, διατυπώνονται προτάσεις για την οριοθέτηση ζωνών εντός των ορίων της ΘΠΠ, ενώ στη Σαντορίνη, όπου η οριοθετημένη ΘΠΠ δεν εκτείνεται πέραν της παράκτιας ζώνης, προτείνεται η επέκτασή της και η συμπερίληψη επιπλέον θαλάσσιων περιοχών.

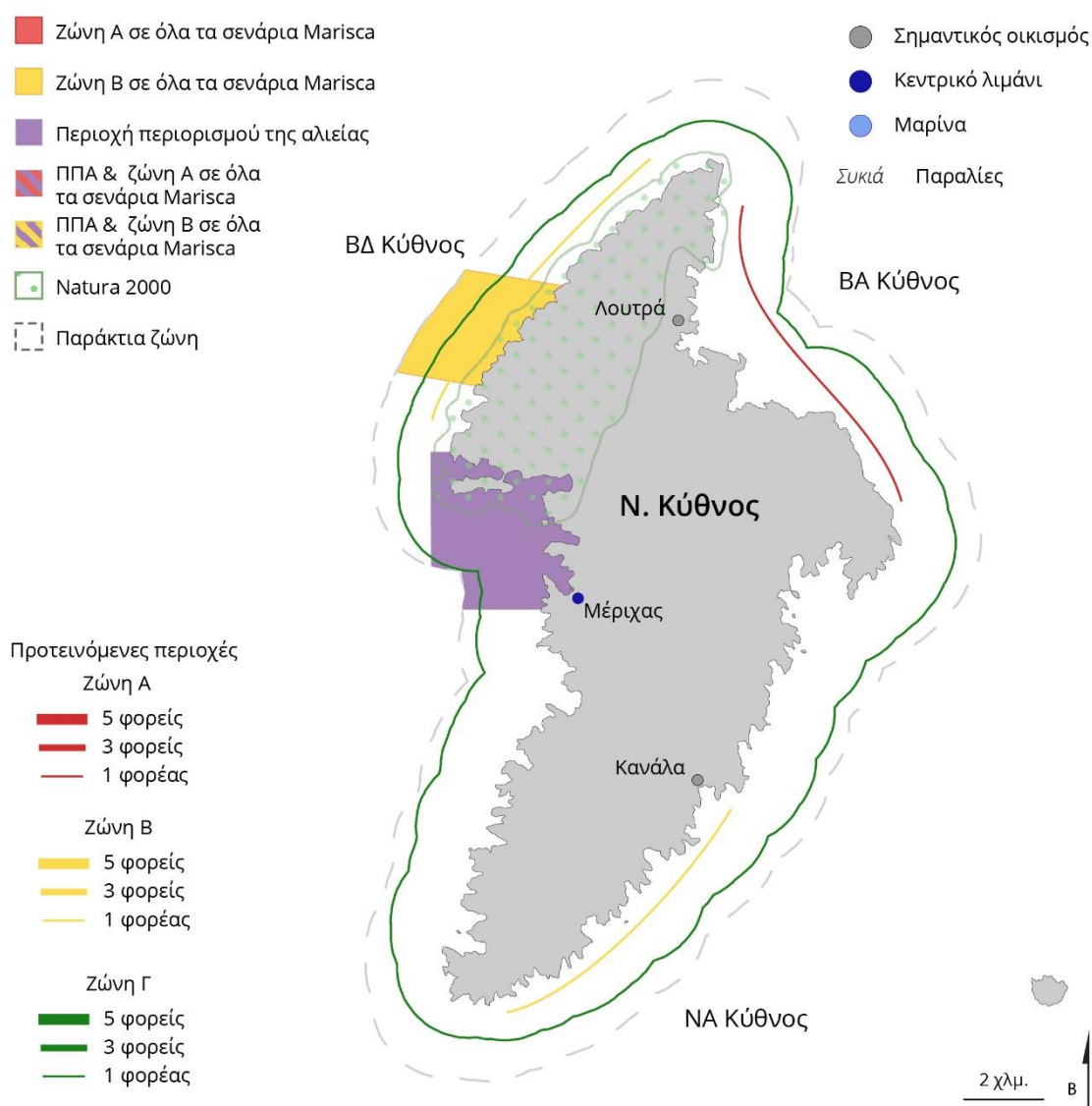
Ειδικότερα, αρχικά **χαρτογραφούνται**:

- οι θαλάσσιες περιοχές που προτείνεται να ενταχθούν στις ζώνες προστασίας Α και Β των ΘΠΠ σε όλα τα εναλλακτικά σενάρια του προγράμματος Marisca
- οι περιοχές περιορισμού της αλιείας
- οι προτάσεις των τοπικών φορέων όσον αφορά τις θαλάσσιες περιοχές που εκτιμούν ότι θα πρέπει να ενταχθούν στις ζώνες Α, Β και Γ (βλ. Ενότητα 3.5).

Η έκταση αυτών των θαλάσσιων περιοχών και τα σημεία που συμπίπτουν αποτυπώνονται στους Χάρτες 8-13. Κατ' αυτόν τον τρόπο, **προκύπτουν οι θαλάσσιες περιοχές που χρήζουν ιδιαίτερης προστασίας εξ αιτίας των οικολογικών χαρακτηριστικών τους και πρέπει να ενταχθούν στη ζώνη απολύτου προστασίας.** Στις περιπτώσεις όπου αυτές οι θαλάσσιες περιοχές συμπίπτουν με τις προτάσεις των τοπικών φορέων ή τις περιοχές περιορισμού αλιείας διαμορφώνονται οι πλέον ευνοϊκές συνθήκες για τη διατύπωση κοινώς αποδεκτών προτάσεων, που

εξυπηρετούν τη συνέργεια της περιβαλλοντικής προστασίας και της τουριστικής ανάπτυξης. Όταν δεν επιτυγχάνεται η συνθήκη αυτή, **συνεκτιμάται η έντονη παρουσία των ανθρώπινων δραστηριοτήτων σε μια θαλάσσια περιοχή**. Σε αυτή την περίπτωση το κόστος περιορισμού αυτών των χρήσεων μπορεί να είναι απαγορευτικό και να λειτουργεί αποτρεπτικά για την ένταξη μιας περιοχής σε καθεστώς υψηλής προστασίας. Κατά συνέπεια, οι προτάσεις αυτές δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στις κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις του σχεδίου ζώνωσης της ΘΠΠ, που δύνανται να υπονομεύσουν την αποτελεσματική εφαρμογή του.

Χάρτης 8: Κύθνος - Χαρτογράφηση ζωνών Α - Β σε όλα τα σενάρια του προγράμματος Marisca, περιοχές περιορισμένης αλιείας και προτεινόμενες ζώνες από τους τοπικούς φορείς

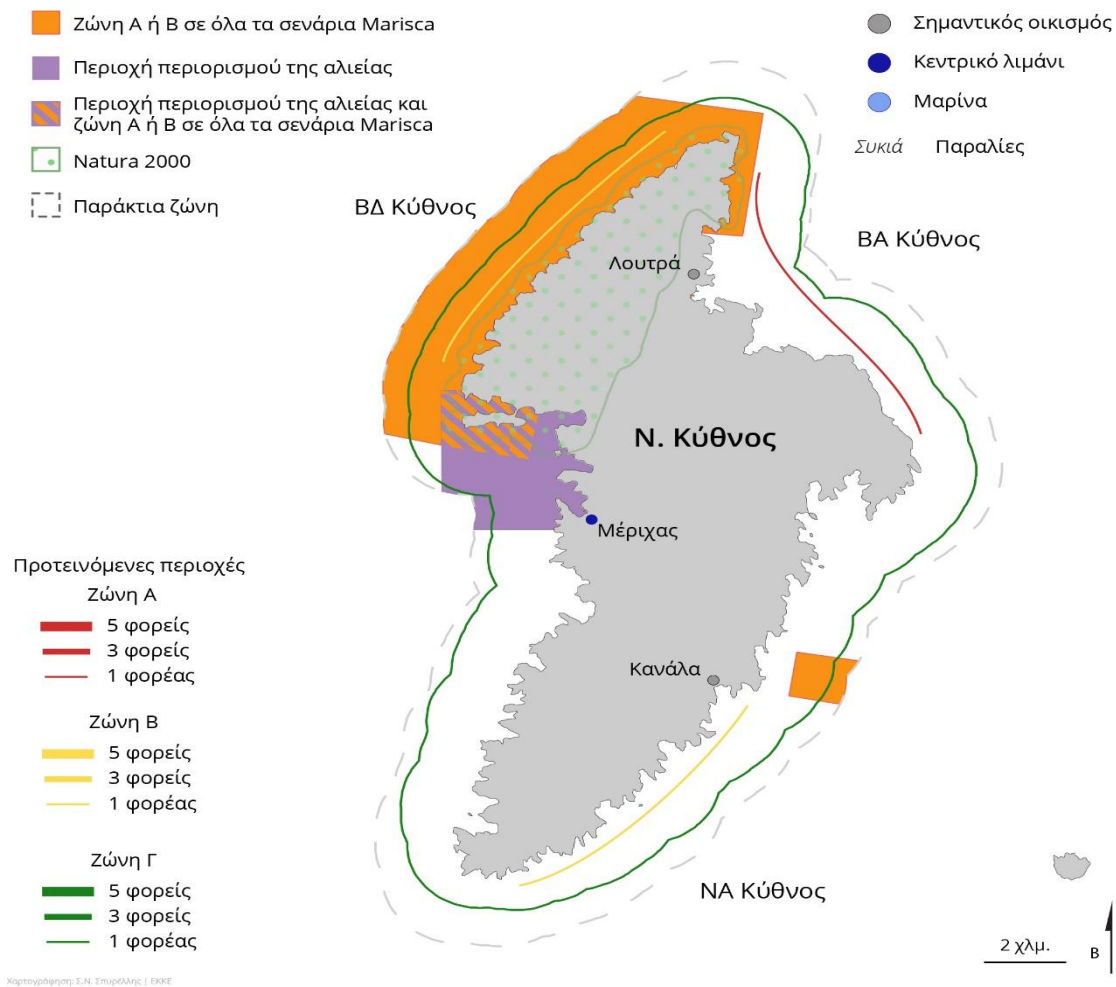

Σημείωση: Επεξεργασία δεδομένων που παρήχθησαν στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας και προσαρμογή των δεδομένων από τις ακόλουθες πηγές: Marisca (2017), ν. 4519/2018, ΥΑ 167378/2007 και ΥΑ 2886/142447/ 2019

Στην Κύθνο μόνον ένας εκπρόσωπος τοπικού φορέα προτείνει την οριοθέτηση ζώνης απολύτου προστασίας και μάλιστα εκτός των ορίων της ΘΠΠ. Επιπλέον, καμία θαλάσσια έκταση που εντάσσεται στη ζώνη Α δεν συμπίπτει σε όλα τα σενάρια του προγράμματος Marisca. **Ως εκ τούτου, προτείνεται η μη οριοθέτηση ζώνης Α.** Αντίστοιχα, η ζώνη Β θα μπορούσε να καλύπτει τη θαλάσσια περιοχή που προτείνεται ως Ζώνη Β σε όλα τα σενάρια του προγράμματος Marisca (Χάρτης 8).

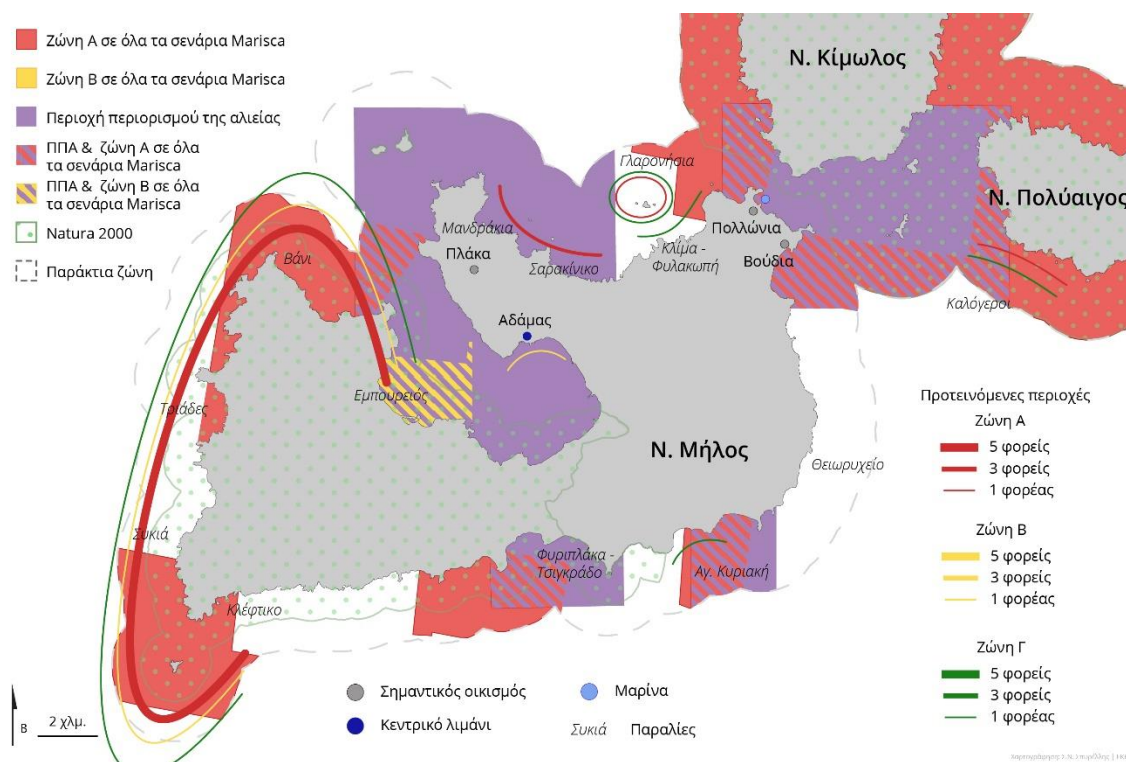
Ωστόσο, λαμβάνοντας υπόψιν σε ποιες περιπτώσεις συμπίπτουν οι θαλάσσιες εκτάσεις που προτείνονται είτε ως ζώνη Α είτε ως ζώνη Β στο πλαίσιο του προγράμματος Marisca, διαμορφώνεται μια πολύ μεγαλύτερη ζώνη, που θα μπορούσε να αποτελεί τη ζώνη Β, η οποία συμπίπτει με την οριοθέτηση της υφιστάμενης ΘΠΠ (Χάρτης 9). Εκτιμάται ότι με αυτή την πρόταση θα αμβλυνθούν οι αντιδράσεις των αλιέων, καθώς δεν περιορίζεται καθόλου η παράκτια αλιεία, παρά μόνον η αλιεία με τράτα και γρί-γρί.

Χάρτης 9: Κύθνος - Χαρτογράφηση ζωνών Α ή Β σε όλα τα σενάρια του προγράμματος Marisca, περιοχές περιορισμένης αλιείας και προτεινόμενες ζώνες από τους τοπικούς φορείς

Σημείωση: Επεξεργασία δεδομένων που παρήχθησαν στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας και προσαρμογή των δεδομένων από τις ακόλουθες πηγές: Marisca (2017), ν. 4519/2018, ΥΑ 167378/2007 και ΥΑ 2886/142447/ 2019

Χάρτης 10: Μήλος - Χαρτογράφηση ζωνών Α - Β σε όλα τα σενάρια του προγράμματος Marisca, περιοχές περιορισμένης αλιείας και προτεινόμενες ζώνες από τους τοπικούς φορείς

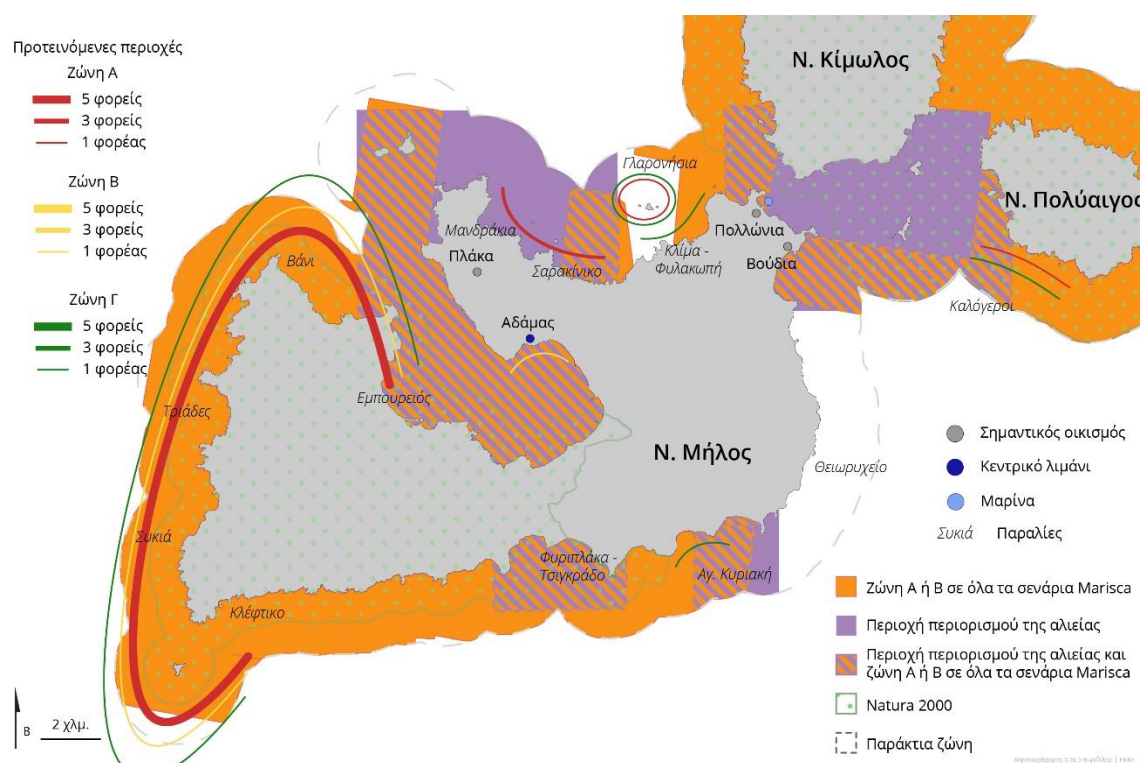

Σημείωση: Επεξεργασία δεδομένων που παρήχθησαν στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας και προσαρμογή των δεδομένων από τις ακόλουθες πηγές: Marisca (2017), ν. 4519/2018, ΥΑ 167378/2007 και ΥΑ 2886/142447/ 2019

Σε ό,τι αφορά τη Μήλο, εκτιμάται ότι οι θαλάσσιες περιοχές που εκτείνονται από το Βάνι μέχρι τις Τριάδες και από τη Συκιά μέχρι το Κλέφτικο μπορούν να ενταχθούν στην ζώνη Α. Όπως φαίνεται στον Χάρτη 10, πρόκειται για περιοχές που συμπίπτουν σε όλα τα προτεινόμενα σχέδια του προγράμματος Marisca και, ως εκ τούτου, ανταποκρίνονται στα οικολογικά κριτήρια. Ταυτόχρονα, προτείνονται από την πλειονότητα των εκπροσώπων των τοπικών φορέων, βρίσκονται εντός της υφιστάμενης ΘΠΠ και πρόκειται για περιοχές χωρίς έντονες παράκτιες τουριστικές δραστηριότητες. Επίσης, στην Α ζώνη θα μπορούσαν να ενταχθούν οι θαλάσσιες περιοχές μεταξύ της Πολλώνιας, της Κιμώλου και της Πολυαίγου, όπου συμπίπτουν οι προτάσεις του προγράμματος Marisca για ένταξη στη ζώνη Α, οι περιορισμοί της αλιείας και η οριοθέτηση της ΘΠΠ. Στη ζώνη Β θα μπορούσε να ενταχθεί η θαλάσσια έκταση στο Εμπορειό, καθώς συμπίπτουν οι προτάσεις του προγράμματος Marisca με την περιοχή περιορισμού της αλιείας.

Η χαρτογράφηση των ζωνών που προτείνονται είτε ως ζώνη Α είτε ως ζώνη Β (Χάρτης 11) ενισχύει τις παραπάνω προτάσεις και αναδεικνύει **άλλη μια περιοχή, αυτή της παραλίας της Φυριπλάκας και του Τσιγκράδου, που θα μπορούσε να ενταχθεί στη ζώνη Β**, καθώς συμπίπτουν οι προτάσεις του προγράμματος Marisca με την περιοχή περιορισμού της αλιείας.

Χάρτης 11: Μήλος - Χαρτογράφηση ζωνών Α ή Β σε όλα τα σενάρια του προγράμματος Marisca, περιοχές περιορισμένης αλιείας και προτεινόμενες ζώνες από τους τοπικούς φορείς

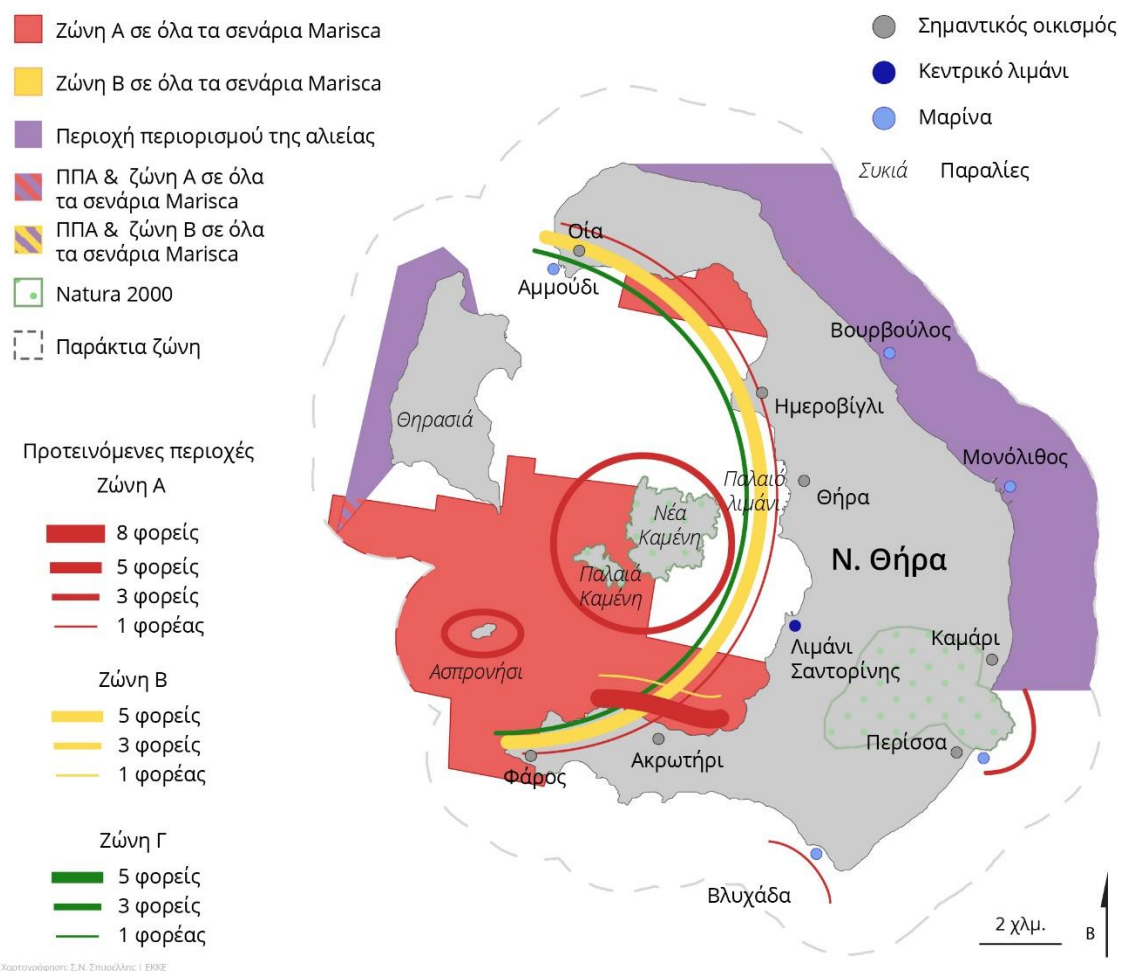

Σημείωση: Επεξεργασία δεδομένων που παρήχθησαν στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας και προσαρμογή των δεδομένων από τις ακόλουθες πηγές: Marisca (2017), ν. 4519/2018, ΥΑ 167378/2007 και ΥΑ 2886/142447/ 2019

Στην περίπτωση της Σαντορίνης εκτιμάται ότι η ζώνη Α θα πρέπει να καλύπτει τη θαλάσσια περιοχή από τον Φάρο μέχρι το Ακρωτήριο και γύρω από το Ασπρονήσι, που συμπίπτει με τις προτάσεις του προγράμματος Marisca και των τοπικών φορέων (Χάρτες 12-13). Στο σημείο αυτό θα πρέπει να υπογραμμισθεί ότι πρόκειται για τη θαλάσσια περιοχή, για την οποία έχει επιτευχθεί η συναίνεση των τοπικών φορέων όσον αφορά τη διαμόρφωση αλιευτικού καταφυγίου και έχει υποβληθεί σχετική πρόταση στο αρμόδιο Υπουργείο. Επίσης, στη ζώνη Α προτείνεται να ενταχθεί και η θαλάσσια περιοχή της Παλαιάς Καμένης και της δυτικής Νέας Καμένης, που συμπίπτουν με τη ζώνη Α που προτείνεται σε όλα τα σενάρια Marisca και τις

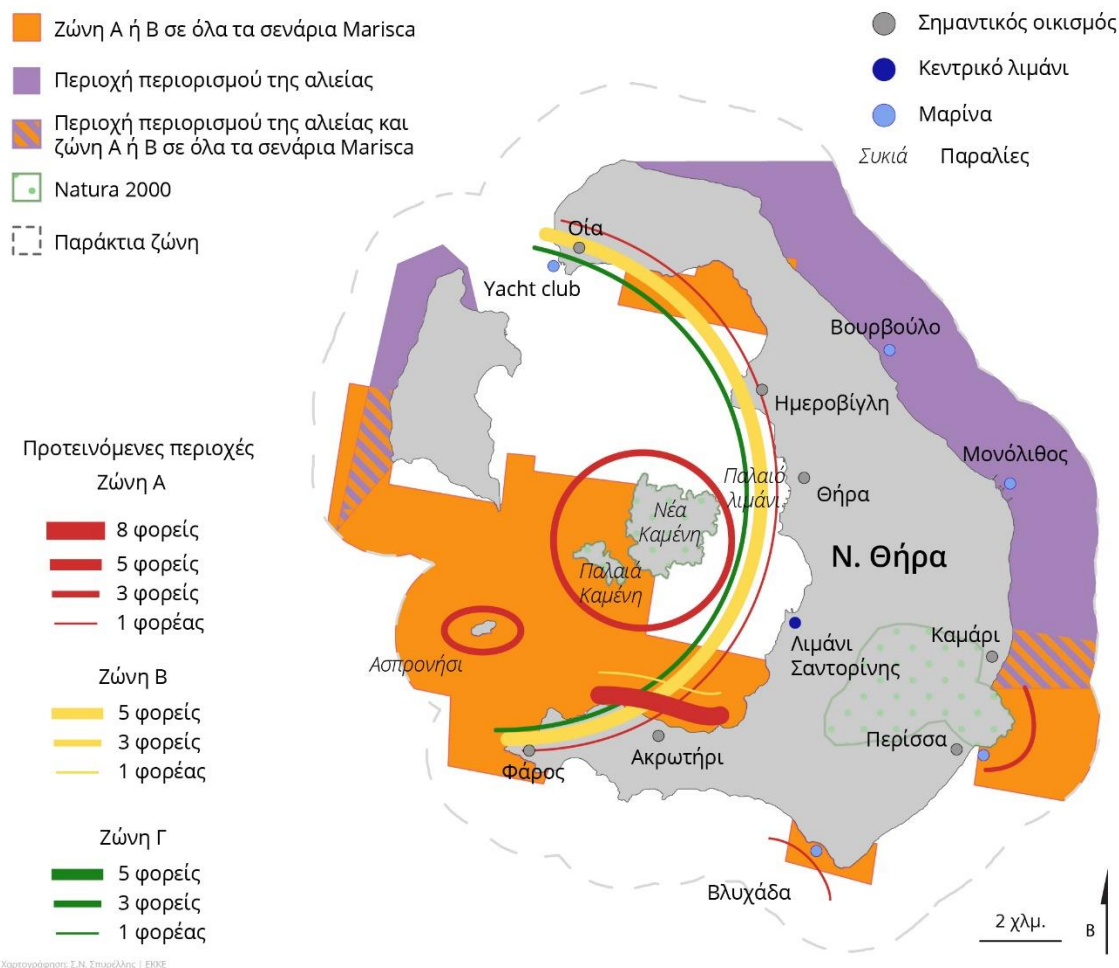
προτάσεις των τοπικών φορέων, ενώ η παράκτια περιοχή μεταξύ Περίσσης και Καμαρίου θα μπορούσαν να ενταχθούν στη ζώνη Β.

Χάρτης 12: Σαντορίνη - Χαρτογράφηση ζωνών Α - Β σε όλα τα σενάρια του προγράμματος Marisca, περιοχές περιορισμένης αλιείας και προτεινόμενες ζώνες από τους τοπικούς φορείς

Σημείωση: Επεξεργασία δεδομένων που παρήχθησαν στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας και προσαρμογή των δεδομένων από τις ακόλουθες πηγές: Marisca (2017), ν. 4519/2018, ΥΑ 167378/2007 και ΥΑ 2886/142447/ 2019

Χάρτης 13: Σαντορίνη - Χαρτογράφηση ζωνών Α ή Β σε όλα τα σενάρια του προγράμματος Marisca, περιοχές περιορισμένης αλιείας και προτεινόμενες ζώνες από τους τοπικούς φορείς

Σημείωση: Επεξεργασία δεδομένων που παρήχθησαν στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας και προσαρμογή των δεδομένων από τις ακόλουθες πηγές: Marisca (2017), ν. 4519/2018, ΥΑ 167378/2007 και ΥΑ 2886/142447/ 2019

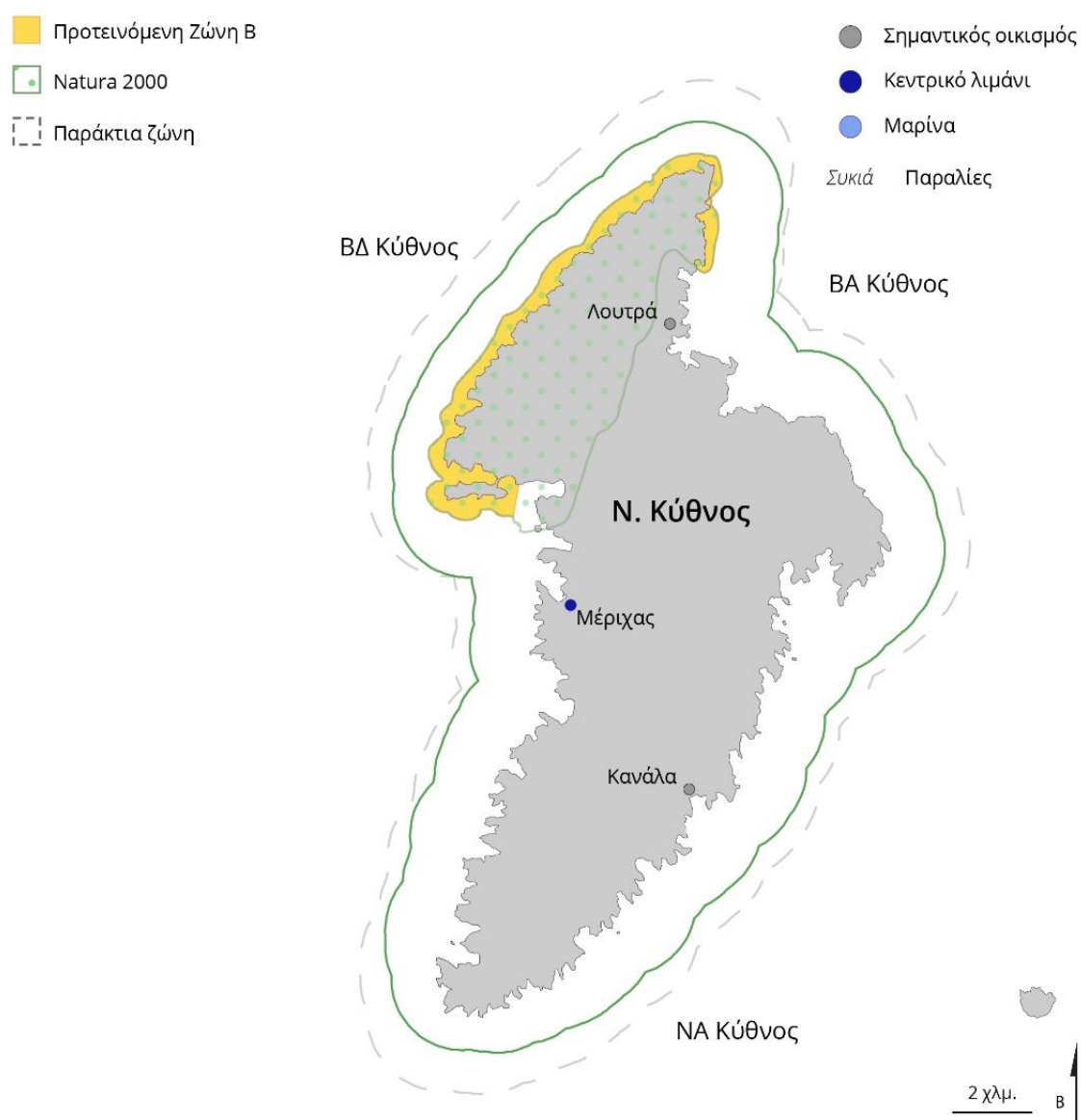
3.3.7. Χαρτογράφηση των προτάσεων για την οριοθέτηση των ζωνών Α και Β των ΘΠΠ και ορισμός των επιτρεπόμενων δραστηριοτήτων

Στους χάρτες 14-16 αποτυπώνονται οι προτάσεις που προκύπτουν από την παρούσα μελέτη σε ό,τι αφορά την οριοθέτηση των ζωνών Α και Β στις ΘΠΠ της Κύθνου, της Μήλου και της Σαντορίνης. Όπως προαναφέρθηκε οι επιτρεπόμενες δραστηριότητες για κάθε ζώνη καθορίζονται στο άρθρο 44 του ν. 4685/2020 (βλ. Ενότητα 3.3.2 της παρούσας έκθεσης). Επισημαίνεται δε ότι οι ειδικές κατηγορίες χρήσεων θα επιλεγθούν και θα εξειδικευτούν κατά περίπτωση για κάθε προστατευόμενη περιοχή βάσει της Ειδικής Περιβαλλοντικής Μελέτης που θα πραγματοποιηθεί. Ωστόσο, με βάση τα δεδομένα που έχουν συλλεχθεί στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας και λαμβάνοντας υπόψιν τις ιδιαιτερότητες κάθε νησιού,

επιχειρείται η διατύπωση προτάσεων για την ολοκληρωμένη χωροθέτηση των ζωνών Α και Β, ορίζοντας και τις επιτρεπόμενες δραστηριότητες εντός των προτεινόμενων ζωνών. Οι προτάσεις αυτές εκτιμάται ότι θα μπορούσαν να είναι αμοιβαία αποδεκτές από τα εμπλεκόμενα μέρη, καθώς λαμβάνουν υπόψιν τη διάρθρωση της τοπικής οικονομίας και τις προτάσεις των τοπικών φορέων. **Επιπλέον, θα μπορούσαν να αποτελέσουν υλικό για τη σύνταξη των Ειδικών Περιβαλλοντικών Μελετών που αναμένεται να εκπονηθούν προκειμένου να εφαρμοστούν οι οικείες διατάξεις του ν. 4685/2020.**

Κύθνος

Χάρτης 14: Προτάσεις οριοθέτησης των ζωνών προστασίας της ΘΠΠ στην Κύθνο

Επιτρεπόμενες δραστηριότητες:

Ζώνη Β' - ζώνη προστασίας της φύσης:

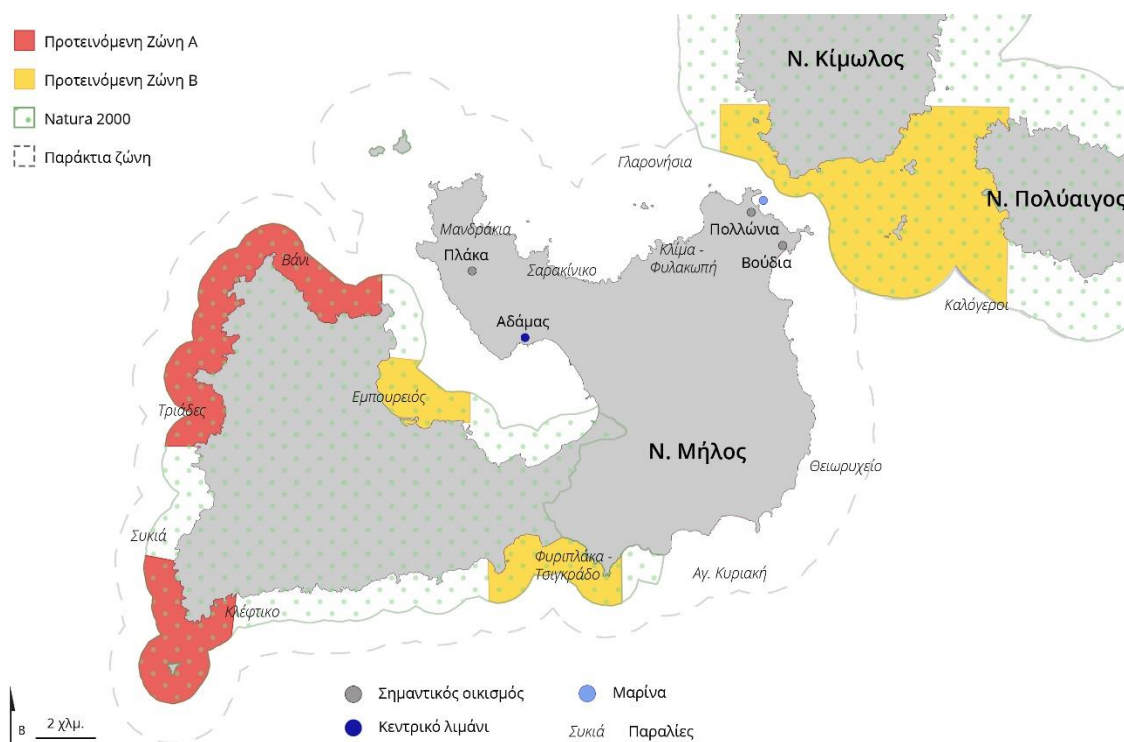
Επιτρέπονται όλες οι κατηγορίες χρήσεων που ορίζονται στο ν. 4685/2020. Σε ό,τι αφορά την αλιεία, προτείνεται να επιτρέπεται η παράκτια αλιεία και να απαγορεύεται η αλιεία με τράτα, καθώς σε ένα μέρος της θαλάσσιας έκτασης εντοπίζονται λιβάδια Ποσειδωνίας και προβλέπονται περιορισμοί στην άσκηση αλιευτικών δραστηριοτήτων.

- 1) Κατοικία για προσωπικό ασφαλείας και εργαζομένους
 - 7) Διοίκηση, μόνο για τις ανάγκες της Ζώνης ή της προστατευόμενης περιοχής
 - 11) Κέντρα έρευνας και επιστημονική έρευνα που αφορούν τη Ζώνη.
 - 13) Αναψυκτήρια μέχρι 50 τ.μ.
 - 16) Στάθμευση μόνο για τη ζώνη, υπαίθρια
 - 24) Αγροτικές εκμεταλλεύσεις και δραστηριότητες - Παράκτια αλιεία. Απαγόρευση της αλιείας με τράτα
 - 26) Εγκαταστάσεις Μέσων Μαζικής Μεταφοράς, με εξειδίκευση ανά υποκατηγορίες ανάλογα με τη Ζώνη
- 48.1) Κατασκευές για:
- α) τη διαμόρφωση του εδάφους, όπως κλίμακες, τοίχοι, διάδρομοι, κεκλιμένα επίπεδα, μηχανικά μέσα κάλυψης υψομετρικών διαφορών, καθώς και κατασκευές για την εξυπηρέτηση ατόμων με αναπηρία ή/και εμποδιζόμενων ατόμων,
 - β) τον εξωραϊσμό και την αισθητική τους αναβάθμιση, τον εξοπλισμό και την ασφάλειά τους και γενικά κατασκευές για την εξυπηρέτηση του προορισμού των χώρων αυτών,
 - γ) λυόμενες και προσωρινές κατασκευές,
- 48.2) Εγκαταστάσεις:
- α) Οι κατασκευές δικτύων υποδομής και εγκαταστάσεων κοινής ωφέλειας, μετά των παραρτημάτων αυτών (υπέργειων και υπόγειων).
 - β) Η εγκατάσταση σταθμών μέτρησης ατμοσφαιρικής ρύπανσης, θορύβου και μετεωρολογικών παραμέτρων με τον αναγκαίο εξοπλισμό.
 - στ) Η εγκατάσταση μονάδων αφαλάτωσης και λοιπών συστημάτων επεξεργασίας νερού για την υδροδότηση δημοτικών δικτύων, μετά των συνοδών έργων που απαιτούνται, για την πλήρη λειτουργία αυτών.

- 49) Περίπτερα ενημέρωσης/έργα ερμηνείας περιβάλλοντος (πινακίδες, αποχωρητήρια, περίπτερα, στέγαστρα κ.λπ.)
- 50) Έργα πρόληψης ή αντιμετώπισης της υφαλμύρωσης των υπογείων υδάτων ή εδαφών
- 51) Έργα προστασίας από διάβρωση, κατολισθήσεις και στήριξη εδαφών
- 53) Έργα που αφορούν την αποκατάσταση και βελτίωση των υδατοαποθεμάτων
- 54) Πλωτές υποδομές και εγκαταστάσεις θαλάσσιας αναψυχής**
- 55) Φάροι.

Μήλος

Χάρτης 15: Προτάσεις οριοθέτησης των ζωνών προστασίας της ΘΠΠ στη Μήλο

Επιτρεπόμενες δραστηριότητες:

Ζώνη Α' - ζώνη απόλυτης προστασίας της φύσης

Επιτρέπονται όλες οι δραστηριότητες που ορίζονται στο ν. 4685/2020, με την προσθήκη της δυνατότητας άσκησης δραστηριοτήτων θαλάσσιας αναψυχής.

- 1) Κατοικία για προσωπικό ασφαλείας και εργαζομένους
- 11) Μόνο επιστημονική έρευνα για τη Ζώνη.
- 26.12.1) Οδοί (κίνησης μηχανοκίνητων οχημάτων) (δυνατότητα εξειδίκευσης βάσει της οικείας νομοθεσίας)
- 26.12.4) Ποδηλατόδρομοι
- 26.12.7) Μονοπάτια (πεζών)
- 26.12.8) Θαλάσσιοι διάδρομοι κίνησης σκαφών
- 48.2) Εγκαταστάσεις:
 - α) Οι κατασκευές δικτύων υποδομής και εγκαταστάσεων κοινής ωφέλειας, μετά των παραρτημάτων αυτών (υπέργειων και υπόγειων).
 - β) Η εγκατάσταση σταθμών μέτρησης ατμοσφαιρικής ρύπανσης, θορύβου και μετεωρολογικών παραμέτρων με τον αναγκαίο εξοπλισμό.
- 50) Έργα πρόληψης ή αντιμετώπισης της υφαλμύρωσης των υπογείων υδάτων ή εδαφών
- 51) Έργα προστασίας από διάβρωση, κατολισθήσεις και στήριξη εδαφών
- 53) Έργα που αφορούν την αποκατάσταση και βελτίωση των υδατοαποθεμάτων
- 54) Πλωτές υποδομές και άσκηση δραστηριοτήτων θαλάσσιας αναψυχής με την ελάχιστη δυνατή όγληση στη θαλάσσια βιοποικιλότητα**
- 55) Φάροι.

Ζώνη Β' - ζώνη προστασίας της φύσης:

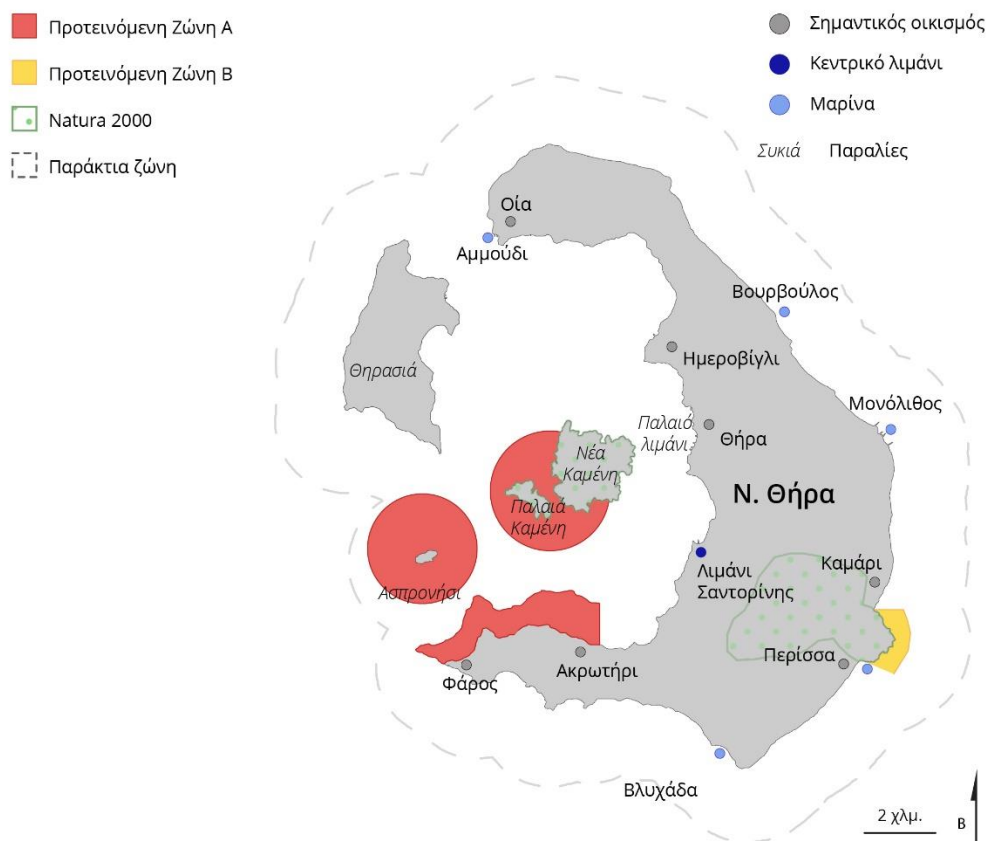
Επιτρέπονται όλες οι κατηγορίες χρήσεων που ορίζονται στο ν. 4685/2020. Σε ό,τι αφορά την αλιεία, προτείνεται να επιτρέπεται η παράκτια αλιεία και να απαγορεύεται η αλιεία με τράτα, καθώς το μεγαλύτερο μέρος της ζώνης συμπίπτει με τη θαλάσσια περιοχή που εντοπίζονται λιβάδια Ποσειδωνίας και προβλέπονται περιορισμοί στην άσκηση αλιευτικών δραστηριοτήτων.

- 1) Κατοικία για προσωπικό ασφαλείας και εργαζομένους

- 7) Διοίκηση, μόνο για τις ανάγκες της Ζώνης ή της προστατευόμενης περιοχής
- 11) Κέντρα έρευνας και επιστημονική έρευνα που αφορούν τη Ζώνη.
- 13) Αναψυκτήρια μέχρι 50 τ.μ.
- 16) Στάθμευση μόνο για τη ζώνη, υπαίθρια
- 24) Αγροτικές εκμεταλλεύσεις και δραστηριότητες - Παράκτια αλιεία. Απαγόρευση της αλιείας με τράτα
- 26) Εγκαταστάσεις Μέσων Μαζικής Μεταφοράς, με εξειδίκευση ανά υποκατηγορίες ανάλογα με τη Ζώνη
- 48.1) Κατασκευές για:
- α) τη διαμόρφωση του εδάφους, όπως κλίμακες, τοίχοι, διάδρομοι, κεκλιμένα επίπεδα, μηχανικά μέσα κάλυψης υψομετρικών διαφορών, καθώς και κατασκευές για την εξυπηρέτηση ατόμων με αναπηρία ή/και εμποδιζόμενων ατόμων,
 - β) τον εξωραϊσμό και την αισθητική τους αναβάθμιση, τον εξοπλισμό και την ασφάλειά τους και γενικά κατασκευές για την εξυπηρέτηση του προορισμού των χώρων αυτών,
 - γ) λυόμενες και προσωρινές κατασκευές,
- 48.2) Εγκαταστάσεις:
- α) Οι κατασκευές δικτύων υποδομής και εγκαταστάσεων κοινής ωφέλειας, μετά των παραρτημάτων αυτών (υπέργειων και υπόγειων).
 - β) Η εγκατάσταση σταθμών μέτρησης ατμοσφαιρικής ρύπανσης, θορύβου και μετεωρολογικών παραμέτρων με τον αναγκαίο εξοπλισμό.
 - στ) Η εγκατάσταση μονάδων αφαλάτωσης και λοιπών συστημάτων επεξεργασίας νερού για την υδροδότηση δημοτικών δικτύων, μετά των συνοδών έργων που απαιτούνται, για την πλήρη λειτουργία αυτών.
- 49) Περίπτερα ενημέρωσης/έργα ερμηνείας περιβάλλοντος (πινακίδες, αποχωρητήρια, περίπτερα, στέγαστρα κ.λπ.)
- 50) Έργα πρόληψης ή αντιμετώπισης της υφαλμύρωσης των υπογείων υδάτων ή εδαφών
- 51) Έργα προστασίας από διάβρωση, κατολισθήσεις και στήριξη εδαφών
- 53) Έργα που αφορούν την αποκατάσταση και βελτίωση των υδατοαποθεμάτων
- 54) Πλωτές υποδομές και εγκαταστάσεις θαλάσσιας αναψυχής**
- 55) Φάρoi.

Σαντορίνη

Χάρτης 16: Προτάσεις οριοθέτησης των ζωνών προστασίας της ΘΠΠ στη Σαντορίνη

Επιτρεπόμενες δραστηριότητες:

Ζώνη Α'- ζώνη απόλυτης προστασίας της φύσης

Επιτρέπονται όλες οι δραστηριότητες που ορίζονται στο ν. 4685/2020, με την προσθήκη της δυνατότητας άσκησης δραστηριοτήτων θαλάσσιας αναψυχής.

- 1) Κατοικία για προσωπικό ασφαλείας και εργαζομένους
- 11) Μόνο επιστημονική έρευνα για τη Ζώνη.
- 26.12.1) Οδοί (κίνησης μηχανοκίνητων οχημάτων) (δυνατότητα εξειδίκευσης βάσει της οικείας νομοθεσίας)
- 26.12.4) Ποδηλατόδρομοι

26.12.7) Μονοπάτια (πεζών)

26.12.8) Θαλάσσιοι διάδρομοι κίνησης σκαφών

48.2) Εγκαταστάσεις:

α) Οι κατασκευές δικτύων υποδομής και εγκαταστάσεων κοινής ωφέλειας, μετά των παραρτημάτων αυτών (υπέργειων και υπόγειων).

β) Η εγκατάσταση σταθμών μέτρησης ατμοσφαιρικής ρύπανσης, θορύβου και μετεωρολογικών παραμέτρων με τον αναγκαίο εξοπλισμό.

50) Έργα πρόληψης ή αντιμετώπισης της υφαλμύρωσης των υπογείων υδάτων ή εδαφών

51) Έργα προστασίας από διάβρωση, κατολισθήσεις και στήριξη εδαφών

53) Έργα που αφορούν την αποκατάσταση και βελτίωση των υδατοαποθεμάτων

54) Πλωτές υποδομές και άσκηση δραστηριοτήτων θαλάσσιας αναμνηχής με την ελάχιστη δυνατή όγληση στη θαλάσσια βιοποικιλότητα

55) Φάροι.

Ζώνη Β' - ζώνη προστασίας της φύσης:

Επιτρέπονται όλες οι κατηγορίες χρήσεων που ορίζονται στο ν. 4685/2020. Επίσης, επιτρέπεται η χρήση όλων των αλιευτικών εργαλείων καθώς στην περιοχή δεν προβλέπονται περιορισμοί αλιείας για την προστασία των λιβαδιών Ποσειδωνίας.

1) Κατοικία για προσωπικό ασφαλείας και εργαζομένους

7) Διοίκηση, μόνο για τις ανάγκες της Ζώνης ή της προστατευόμενης περιοχής

11) Κέντρα έρευνας και επιστημονική έρευνα που αφορούν τη Ζώνη.

13) Αναψυκτήρια μέχρι 50 τ.μ.

16) Στάθμευση μόνο για τη ζώνη, υπαίθρια

24) Αγροτικές εκμεταλλεύσεις - εγκαταστάσεις και δραστηριότητες. Επιτρέπονται όλα τα είδη αλιείας.

26) Εγκαταστάσεις Μέσων Μαζικής Μεταφοράς, με εξειδίκευση ανά υποκατηγορίες ανάλογα με τη Ζώνη

48.1) Κατασκευές για:

α) τη διαμόρφωση του εδάφους, όπως κλίμακες, τοίχοι, διάδρομοι, κεκλιμένα επίπεδα, μηχανικά μέσα κάλυψης υψομετρικών διαφορών, καθώς και κατασκευές για την εξυπηρέτηση ατόμων με αναπηρία ή/και εμποδιζόμενων ατόμων,

β) τον εξωραϊσμό και την αισθητική τους αναβάθμιση, τον εξοπλισμό και την ασφάλειά τους και γενικά κατασκευές για την εξυπηρέτηση του προορισμού των χώρων αυτών,

γ) λυόμενες και προσωρινές κατασκευές,

48.2) Εγκαταστάσεις:

α) Οι κατασκευές δικτύων υποδομής και εγκαταστάσεων κοινής ωφέλειας, μετά των παραρτημάτων αυτών (υπέργειων και υπόγειων).

β) Η εγκατάσταση σταθμών μέτρησης ατμοσφαιρικής ρύπανσης, θορύβου και μετεωρολογικών παραμέτρων με τον αναγκαίο εξοπλισμό.

στ) Η εγκατάσταση μονάδων αφαλάτωσης και λοιπών συστημάτων επεξεργασίας νερού για την υδροδότηση δημοτικών δικτύων, μετά των συνοδών έργων που απαιτούνται, για την πλήρη λειτουργία αυτών.

49) Περίπτερα ενημέρωσης/έργα ερμηνείας περιβάλλοντος (πινακίδες, αποχωρητήρια, περίπτερα, στέγαστρα κ.λπ.)

50) Έργα πρόληψης ή αντιμετώπισης της υφαλμύρωσης των υπογείων υδάτων ή εδαφών

51) Έργα προστασίας από διάβρωση, κατολισθήσεις και στήριξη εδαφών

53) Έργα που αφορούν την αποκατάσταση και βελτίωση των υδατοαποθεμάτων

54) Πλωτές υποδομές και εγκαταστάσεις θαλάσσιας αναψυχής

55) Φάρoi.

Συμπεράσματα

Παρά το γεγονός ότι ο τουρισμός αποτελεί διαχρονικά βασικό πυλώνα της ελληνικής οικονομίας, συμβάλλοντας περίπου στο 20-25% του ΑΕΠ, κρίνεται αναγκαία η ενίσχυση της εξωστρέφειας, της εξειδίκευσης και της ανταγωνιστικότητας του παρεχόμενου τουριστικού προϊόντος με σκοπό την προσέλκυση τουριστών υψηλού εισοδήματος και την ενθάρρυνση των επενδύσεων. Ο υπερτουρισμός και η κατάχρηση της φέρουσας ικανότητας αρκετών τουριστικών προορισμών στην Ελλάδα καθιστούν πλέον επιτακτική την ανάγκη για βιώσιμη διαχείριση των τουριστικών ροών, διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος και υιοθέτηση ενός πιο βιώσιμου μοντέλου τουριστικής ανάπτυξης.

Αυτούς τους σκοπούς μπορεί να εξυπηρετήσει η ανάπτυξη των Ειδικών και Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού, όπως ο καταδυτικός τουρισμός, που δύναται να αποφέρει σημαντικά οφέλη για την τοπική οικονομία και κοινωνία, καθώς και για τη θαλάσσια προστασία. Πρόκειται για έναν από τους πλέον αναπτυσσόμενους κλάδους αναψυχής και σημαντικό μοχλό βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης στη Μεσόγειο, καθώς απευθύνεται σε πάνω από 50 εκατ. πιστοποιημένους δύτες και τουρίστες υψηλού εισοδηματικού επιπέδου. Αναπτύσσεται κατά 15,6% ετησίως σε παγκόσμιο επίπεδο και καταγράφει τζίρο 1,4 με 2 δις δολαρίων το χρόνο.

Παρά το γεγονός ότι το θεσμικό πλαίσιο για τον καταδυτικό τουρισμό και ειδικότερα για τα καταδυτικά πάρκα και τα υποβρύχια μουσεία έχει διαμορφωθεί από το 2005, ο κλάδος δεν έχει ακόμη αναπτυχθεί. Οι περισσότεροι τοπικοί φορείς που συμμετείχαν στην παρούσα έρευνα υπογραμμίζουν τα περιθώρια ανάπτυξης του καταδυτικού τουρισμού στην περιοχή τους, η οποία εκτιμούν ότι θα συμβάλει στην τουριστική ανάπτυξη της περιοχής τους και στην προσέλκυση περισσότερων τουριστών.

Πράγματι πλήθος μελετών υποστηρίζει ότι η λειτουργία ΘΠΠ δύναται να συμβάλλει καθοριστικά στην ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού, ενθαρρύνοντας την συνέργεια περιβαλλοντικής προστασίας και τουριστικής ανάπτυξης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν τα νησιά Mendes στην Ισπανία, που φιλοξενούν 50.000 δύτες το χρόνο. Το πάρκο Mendes συνιστά μια μικρή Θαλάσσια Προστατευόμενη Περιοχή των 0,932 τετραγωνικών χιλιομέτρων και αποτελεί παράδειγμα βιωσιμότητας, καθώς στηρίζει την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής, εξασφαλίζει την προστασία του περιβάλλοντος και απολαμβάνει της αποδοχής και στήριξης της τοπικής κοινωνίας. Σύμφωνα με τα ευρήματα πρόσφατων μελετών μια ΘΠΠ στη Μεσόγειο δύναται να αποφέρει 551,000€ - 870.000€ ετησίως από την ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού και να δημιουργήσει πολλές νέες θέσεις απασχόλησης (Roncin κ.ά., 2008, Carcia-Charto κ.ά., 2013). Σε αρκετές περιπτώσεις ο χαρακτηρισμός μιας περιοχής ως προστατευόμενης αρκεί για να προσελκύσει επισκέπτες (designation effect). Ωστόσο, η ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού συνδέεται άρρηκτα με την ποιότητα του φυσικού περιβάλλοντος και, ως εκ τούτου, αποτελεί προϋπόθεση η επίτευξη των οικολογικών στόχων που έχουν τεθεί για μια ΘΠΠ.

Κατά συνέπεια, κρίνεται απαραίτητη η επίτευξη συναίνεσης με την τοπική κοινωνία, αλλά και η ενίσχυση των υποδομών στα ελληνικά νησιά, προκειμένου οι αυξημένες τουριστικές ροές να μην επιβαρύνουν περισσότερο το θαλάσσιο οικοσύστημα και μειώσουν την ελκυστικότητα του προορισμού. Όπως επισημαίνει ο πρόεδρος του ΣΕΤΕ, κ. Ρέτσος «η διαχείριση ενός προορισμού γίνεται εξίσου σημαντική με την προβολή και προώθησή του» (Μπέλλος, 2019γ).

Ωστόσο, από την ανάλυση των πρωτογενών δεδομένων που προκύπτουν από τις συνεντεύξεις με τους τοπικούς φορείς και την τηλεφωνική έρευνα, προκύπτει κατ' αρχάς η ουσιαστική έλλειψη ενημέρωσης των εμπλεκόμενων ομάδων αλλά και της τοπικής κοινωνίας για τις Θαλάσσιες Προστατευόμενες Περιοχές (ΘΠΠ) που έχουν θεσμοθετηθεί στο νησί τους βάσει του ν. 4519/2018 «Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών και άλλες διατάξεις» (Φεβρ. 2018).

Παρά το γεγονός ότι η πλειονότητα των εκπροσώπων των τοπικών φορέων και των πολιτών που συμμετείχαν στην έρευνα γνωρίζει τι είναι η ΘΠΠ, δεν φαίνεται να γνωρίζει ότι έχει οριοθετηθεί ΘΠΠ στην περιοχή μελέτης ή νομίζει ότι γνωρίζει την περιοχή στην οποία έχει πράγματι θεσμοθετηθεί ΘΠΠ. Ειδικότερα, οι απαντήσεις των πολιτών για την τοποθεσία της ΘΠΠ συμπίπτουν με περιοχές που είχαν κατά το παρελθόν (1996-1999) αποτελέσει αντικείμενο διαβούλευσης για την οριοθέτηση των περιοχών του δικτύου Natura 2000 κατ'εφαρμογή της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ ή συνδέονται με προηγούμενες τοπικές πρωτοβουλίες (βραχυπρόθεσμες απαγορεύσεις ορισμένων μορφών αλιευτικής δραστηριότητας από τις Διευθύνσεις Αλιείας των τότε Νομαρχιών). Η επίσημη διαδικασία διαβούλευσης που ακολουθήθηκε πριν από την ψήφιση του ν. 4519/2018 αφορούσε και πάλι τις περιοχές του δικτύου Natura και φαίνεται ότι δεν ήταν επαρκής για την ενημέρωση των τοπικών φορέων. Ιδίως στην περίπτωση της Σαντορίνης ήταν έκδηλη η έκπληξη των εκπροσώπων των τοπικών φορέων για την περιορισμένη οριοθέτηση περιοχής Natura, καθώς είχαν προηγηθεί σχετικές διαβουλεύσεις σε τοπικό επίπεδο από το 2010 και είχε υποβληθεί αίτημα στην κεντρική διοίκηση το 2017 με στόχο την ένταξη του συνόλου των ακτών της Σαντορίνης στο δίκτυο.

Όπως προκύπτει από την έρευνα πεδίου και την τηλεφωνική έρευνα στα τρία νησιά των Κυκλάδων, αλλά και τη λειτουργία του Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Ζακύνθου (ΕΘΠΖ) από το 1999, η θεσμοθέτηση των ΘΠΠ θεωρείται ευκαιρία για την ανάπτυξη των περιοχών όπου εφαρμόζεται. Οι περισσότεροι εκπρόσωποι των τοπικών φορέων και στα τρία νησιά, όπου πρόσφατα θεσμοθετήθηκαν ΘΠΠ, αναγνωρίζουν τη δυναμική συμβολή της ΘΠΠ στην περιβαλλοντική προστασία, τον περιορισμό της αλιείας και την ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού. Μάλιστα, τόσο οι κάτοικοι όσο και οι τοπικοί φορείς υποστηρίζουν ότι υπάρχουν περιθώρια περαιτέρω ανάπτυξης του καταδυτικού τουρισμού στην περιοχή τους, η οποία θα μπορούσε να συμβάλλει στην προσέλκυση τουριστών, στην περιβαλλοντική προστασία, στην αύξηση του εισοδήματος, στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού προϊόντος και στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου. Από την άλλη, η πλειονότητα των κατοίκων, αλλά και των τοπικών φορέων και στα τρία νησιά, εκτιμά ότι η θεσμοθέτηση της ΘΠΠ θα έχει και αρνητικές επιπτώσεις, πρωτίστως για τους επαγγελματίες αλιείς, έστω βραχυπρόθεσμα. Όπως προκύπτει και

από άλλες μελέτες, οι αλιείς αναμένεται να αποτελέσουν την ομάδα που θα είναι πιο επιφυλακτική (αν όχι αρνητική) στη διαμόρφωση μιας ΘΠΠ (Pita κ.ά., 2011, Dimench κ.ά., 2009, Jones, 2008).

Ωστόσο, επιβεβαιώνοντας τα ευρήματα προηγούμενων μελετών, από την παρούσα έρευνα προκύπτει ότι πράγματι οι στάσεις και αντιλήψεις των εμπλεκόμενων ομάδων διαφοροποιούνται σημαντικά ανάλογα με την περιοχή, το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο των τοπικών ομάδων και το διακύβευμα της υπο διαμόρφωση ΘΠΠ, ενώ σημαντικές διαφοροποιήσεις παρατηρούνται συχνά και στις απόψεις των εκπροσώπων του ίδιου κλάδου. Πιο συγκεκριμένα, καταγράφονται σημαντικές διαφοροποιήσεις στις απόψεις των τοπικών φορέων των τριών νησιών των Κυκλάδων, οι οποίες φαίνεται ότι συνδέονται σε μεγάλο βαθμό με το επίπεδο τουριστικής ανάπτυξης του κάθε νησιού και τη διάρθρωση της τοπικής οικονομίας. Μάλιστα, σε κάποιες περιοχές, όπως η Μήλος και η Ζάκυνθος, σημειώνονται αποκλίσεις στις απόψεις των εκπροσώπων του ίδιου κλάδου, όπως οι αλιείς, που οφείλονται είτε στις διαφορετικές εμπειρίες των μεγαλύτερων και νεότερων γενεών (Potts κ.ά., 2016), είτε στα προσωπικά τους συμφέροντα (που με τη σειρά τους επηρεάζονται από το είδος αλιευτικού εργαλείου που διαθέτουν). Όπως αναφέρουν οι Pita κ.ά. 2011, οι αλιείς, που επωφελούνται περισσότερο ή επηρεάζονται λιγότερο από την εφαρμογή της ΘΠΠ, συνήθως είναι πιο δεκτικοί απέναντι στο νέο κανονιστικό πλαίσιο. Αντιπροσωπευτικό παράδειγμα αποτελούν ορισμένοι εκ των αλιέων της Μήλου και οι αλιείς της Σαντορίνης, που ασκούν ήδη δραστηριότητες αλιευτικού τουρισμού ή/και αποκτούν πρόσθετο εισόδημα από τον κλάδο του τουρισμού. Αντίθετα, οι αλιείς της Κύθνου και ορισμένοι αλιείς στη Μήλο, που απασχολούνται αποκλειστικά στον κλάδο της αλιείας, είναι κατηγορηματικά αντίθετοι στη διαμόρφωση της ΘΠΠ, καθώς θεωρούν ότι θα υποστούν άμεσα τις επιπτώσεις στο εισόδημά τους σε περίπτωση που εφαρμοστούν περιορισμοί για τον κλάδο τους. Ως εκ τούτου, προκαλεί προβληματισμό το γεγονός ότι ορισμένοι εκπρόσωποι των φορέων της κεντρικής διοίκησης δεν ασπάζονται την άποψη περί διαφορετικών επαγγελματικών συμφερόντων στα νησιά των Κυκλάδων και θεωρούν ότι τα συμφέροντα των αλιέων όλων των νησιών είναι ίδια.

Όπως επισημαίνουν οι Jentoft κ.ά. (2012), η στάση των εμπλεκόμενων μερών απέναντι στις ΘΠΠ δεν συνδέεται κατ' ανάγκη με την ΘΠΠ αυτή καθαυτή και το ρυθμιστικό της πλαίσιο, αλλά καθορίζεται πρωτίστως από τις «εικόνες» που έχουν διαμορφώσει οι ομάδες αυτές για τις ΘΠΠ και οι οποίες συνδέονται άρρηκτα με το κοινωνικό περιβάλλον εντός του οποίου διαμορφώνονται. Οι «εικόνες» αυτές μπορεί να στηρίζονται σε πληροφορίες ή να «εμπνέονται» από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, τις συζητήσεις και διαβουλεύσεις που έχουν προηγηθεί όσον αφορά τη διαχείριση των φυσικών πόρων, καθώς και τις εμπειρίες που έχουν αποκτηθεί κατά τη διαμόρφωση μιας ΘΠΠ σε μια άλλη περιοχή από τους ίδιους ή από τους συμπολίτες τους.

Πράγματι, τόσο από τις συνεντεύξεις με τους τοπικούς φορείς, όσο και από την τηλεφωνική έρευνα με το ευρύ κοινό, προκύπτει ότι ένας άλλος παράγοντας που φαίνεται να διαφοροποιεί ουσιαστικά το επίπεδο ενημέρωσης των πολιτών, καθώς και τις απόψεις των τοπικών φορέων, είναι η διεξαγωγή διαβουλεύσεων σε τοπικό

επίπεδο κατά το παρελθόν όσον αφορά τη διαμόρφωση ΘΠΠ. Στην περίπτωση της Σαντορίνης, όπου η διαμόρφωση ΘΠΠ είχε αποτελέσει αντικείμενο συζητήσεων σε τοπικό επίπεδο και είχε επιτευχθεί συναίνεση μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων, όλες οι ενδιαφερόμενες ομάδες, αλλά και η τοπική κοινωνία είναι θετικά διακείμενες στη λειτουργία ΘΠΠ. Επίσης, στην περίπτωση της Μήλου, οι προηγούμενες τοπικές διαβουλεύσεις για τη διαμόρφωση ΘΠΠ φαίνεται να συνέβαλαν στα ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα ενημέρωσης των κατοίκων, τόσο για την ύπαρξη, όσο και για την ακριβή τοποθεσία της ΘΠΠ. Αντίθετα, στην Κύθνο ιδιαίτερα έντονη ήταν η αντίδραση των τοπικών φορέων όταν ενημερώθηκαν για την πρόσφατη οριοθέτηση ΘΠΠ στην περιοχή τους, καθώς η προηγούμενη εμπειρία τους από τη διαμόρφωση θαλάσσιου καταφυγίου στη Γυάρο είχε δημιουργήσει στρεβλές αντιλήψεις περί των ΘΠΠ και μια ευρύτερη συναίνεση μεταξύ όλων των τοπικών φορέων (πλην του καταδυτικού κέντρου) ενάντια στη διαμόρφωση ΘΠΠ.

Η εμπειρία που έχει ήδη αποκτηθεί από τη θεσμοθέτηση και λειτουργία του ΕΘΠΖ από το 1999 προσφέρει χρήσιμα συμπεράσματα και φωτίζει τα δυνητικά εμπόδια στη διαμόρφωση και αποτελεσματική εφαρμογή των πρόσφατα θεσμοθετημένων ΘΠΠ στην υπόλοιπη νησιωτική Ελλάδα. Από τη σχετική έρευνα φαίνεται ότι η ενημέρωση της τοπικής κοινωνίας και η διαβούλευση με όλους τους εμπλεκόμενους φορείς δύναται να αμβλύνει τις αντιδράσεις και αποτελεί προϋπόθεση για την αποτελεσματική λειτουργία και εφαρμογή των ΘΠΠ. Στη Ζάκυνθο, η αρχική αντίδραση της τοπικής κοινωνίας απέναντι στη θεσμοθέτηση του ΕΘΠΖ ήταν ιδιαίτερα αρνητική και είχε διαμορφωθεί ένα «πολεμικό» κλίμα εξ αιτίας της ελλιπούς ενημέρωσης και της απουσίας διαβούλευσης με τους τοπικούς φορείς. Με τον ίδιο τρόπο, ελλείψει ενημέρωσης, οι αντιδράσεις ορισμένων εμπλεκόμενων ομάδων, όπως οι αλιείς, αναμένονται έντονες ιδίως σε νησιά με έντονη αλιευτική δραστηριότητα και στρεβλές αντιλήψεις για τη λειτουργία και τα οφέλη των ΘΠΠ, όπως η Κύθνος. Μάλιστα, σε μικρές κοινωνίες με έντονους δεσμούς φαίνεται ότι η πλειονότητα των εμπλεκόμενων φορέων, αλλά και των πολιτών, θα ταχθεί στο πλευρό αυτών των ομάδων. Παρά το γεγονός ότι ορισμένοι εκπρόσωποι φορέων της κεντρικής δημόσιας διοίκησης υποεκτιμούν τις αντιδράσεις αυτών των ομάδων και τη δυνατότητά τους να εμποδίσουν την αποτελεσματική εφαρμογή των ΘΠΠ, από την έρευνα προκύπτει ότι, ιδίως σε περιοχές με χαμηλό επίπεδο τουριστικής ανάπτυξης και μεγάλο αλιευτικό στόλο, ελλείψει ενημέρωσης, ο φόβος για το άγνωστο και το διαφορετικό θα υπερισχύσει και η λειτουργία της ΘΠΠ ενδέχεται να διαταράξει την κοινωνική συνοχή.

Επιβεβαιώνοντας τα ευρήματα προηγούμενων μελετών, από την παρούσα έρευνα προκύπτει ότι οι στάσεις και οι απόψεις των εμπλεκόμενων ομάδων δεν είναι σταθερές και αμετάβλητες. Η θετική μεταβολή της στάσης των εμπλεκόμενων ομάδων συνιστά απόρροια μιας «γνωσιακής διαδικασίας», που προϋποθέτει την ουσιαστική συμμετοχή τους στα όργανα διαχείρισης και την εξοικείωσή τους με το νέο κανονιστικό πλαίσιο, ενώ παράλληλα συνδέεται με την ενημέρωση και τις εμπειρίες που αποκτούν σταδιακά κατά τη διαμόρφωση και τη λειτουργία της ΘΠΠ (Jentoft κ.ά. 2012). Αρκετές μελέτες διαπιστώνουν ότι η έλλειψη ουσιαστικής συμμετοχής, για παράδειγμα των αλιέων, έχει αρνητικές συνέπειες για την επιτυχία

μιας ΘΠΠ, διότι εάν οι αλιείς αισθάνονται αποξενωμένοι από τη διαδικασία λήψης αποφάσεων, δεν θα υποστηρίξουν αυτό το εγχείρημα, δεν θα συμμορφωθούν με τους νέους κανόνες και αναπόφευκτα θα υπονομεύσουν την εφαρμογή του (Humphreys και Herbert, 2018, Pita κ.ά., 2011). Η συμμετοχή των ομάδων αυτών στον φορέα διαχείρισης δύναται να λειτουργήσει και ως μέσο ενημέρωσης και εξοικείωσης με το νέο καθεστώς προστασίας. Ως εκ τούτου, αδύναμο σημείο της λειτουργίας του Φορέα Διαχείρισης Κυκλάδων μπορεί να αναδειχθεί ο περιορισμός των συμμετοχικών διαδικασιών, καθώς προβλέπεται μόνο μια θέση για όλους τους παραγωγικούς κλάδους ή ένας εκπρόσωπος για κάθε επαγγελματικό κλάδο, αγνοώντας τα διαφορετικά ή και αντικρουόμενα συμφέροντα ορισμένων ομάδων, όπως οι αλιείς, σε κάθε νησί, καθώς και τις διαφορετικές κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις των ΘΠΠ για κάθε περιοχή. Βέβαια, η έλλειψη αυτή μπορεί να αντισταθμισθεί εν μέρει από την πρόβλεψη για τη λειτουργία συμβουλευτικών επιτροπών και τη δημιουργία Παραρτημάτων με κριτήριο τις οικολογικές και γεωγραφικές ενότητες.

Πράγματι, η εμπειρία που έχει αποκτηθεί από τη Ζάκυνθο μαρτυρά τη μεταβολή της στάσης της τοπικής κοινωνίας και των εμπλεκόμενων ομάδων, τόσο ως απόρροια της συμμετοχής των εμπλεκόμενων ομάδων στον Φορέα Διαχείρισης, όσο και εξαιτίας της σταδιακής εξοικείωσης και ενημέρωσης για τα δυνητικά οφέλη της λειτουργίας των ΘΠΠ. Συνδέεται επίσης άμεσα με την ελλιπή εφαρμογή του κανονιστικού πλαισίου, που έχει ως αποτέλεσμα την επίτευξη μιας άρρητης συμφωνίας μεταξύ των εμπλεκόμενων πλευρών, η οποία εξασφάλισε μια εύθραυστη ισορροπία και την «αρμονική» συνύπαρξη των αντικρουόμενων συμφερόντων.

Αναμφίβολα, η ύπαρξη αποτελεσματικών ελεγκτικών μηχανισμών και κυρώσεων που να αποθαρρύνουν παραβατικές συμπεριφορές αναδεικνύεται ως η κυριότερη πρόκληση για τη λειτουργία των υφιστάμενων και των πρόσφατα θεσμοθετημένων ΘΠΠ. Στους κύριους παράγοντες αναποτελεσματικής λειτουργίας του ΕΘΠΖ δεν συγκαταλέγεται πλέον η αντίδραση της τοπικής κοινωνίας, αλλά η ελλιπής εφαρμογή του κανονιστικού πλαισίου και οι αδύναμοι ελεγκτικοί μηχανισμοί. Το Θαλάσσιο Πάρκο, αν και φαίνεται να λειτουργεί αποτρεπτικά σε ασύδοτες συμπεριφορές, έχει περιορισμένη συμβολή στην τοπική κοινωνία και οικονομία, κυρίως με την προσέλκυση τουριστών και την τουριστική ανάπτυξη, με πενιχρά, ωστόσο, αποτελέσματα στην περιβαλλοντική προστασία και τον περιορισμό της αλιείας. Μάλιστα, η πλειονότητα των τοπικών φορέων των τριών νησιών των Κυκλάδων, όπου πρόσφατα θεσμοθετήθηκαν ΘΠΠ, εκφράζει τον έντονο προβληματισμό της για τα ελλιπή μέσα ελέγχου και επίβλεψης των πρόσφατα θεσμοθετημένων ΘΠΠ και αμφιβάλει κατά πόσο πράγματι θα εφαρμοστούν οι όποιοι περιορισμοί.

Από την έρευνα προκύπτει, επίσης, ότι η επίτευξη της συνέργειας των στόχων της περιβαλλοντικής προστασίας και της τουριστικής ανάπτυξης προϋποθέτει επιπλέον και τη βελτίωση των υποδομών. Η ανάγκη αυτή επισημαίνεται από την πλειονότητα των τοπικών φορέων σε όλα τα νησιά που περιλαμβάνονται στην περιοχή μελέτης, ανεξάρτητα από το επίπεδο τουριστικής ανάπτυξης. Σχεδόν όλοι οι τοπικοί φορείς επισημαίνουν ότι η προσέλκυση τουριστών δεν αρκεί για τη διατήρηση της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού προϊόντος μακροπρόθεσμα.

Τούτο προκύπτει σαφώς και από την εμπειρία που έχει ήδη αποκτηθεί από τη λειτουργία του ΕΘΠΖ. Οι περισσότεροι εκπρόσωποι των τοπικών φορέων, αλλά και των αρμόδιων Υπουργείων, αναγνωρίζουν ότι η ανάπτυξη των υποδομών στις νησιωτικές περιοχές με θεσμοθετημένη ΘΠΠ αποτελεί βασική προϋπόθεση για την αξιοποίηση όλων των θετικών επιπτώσεων της ανάπτυξης του καταδυτικού τουρισμού για την τοπική οικονομία. Για ορισμένες περιοχές με ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα τουριστικής ανάπτυξης, όπως η Σαντορίνη και η Ζάκυνθος, η διαμόρφωση των κατάλληλων υποδομών αποτελεί πλέον ζήτημα ζωτικής σημασίας, ενώ για άλλες -λιγότερο τουριστικά ανεπτυγμένες- περιοχές, όπως η Κύθνος, αποτελεί τη βάση για τη βιώσιμη ανάπτυξή τους.

Εν κατακλείδι, εκτιμάται ότι ο ν. 4519/2018, που προβλέπει τη διαμόρφωση ΘΠΠ σε όλη την Ελλάδα, προσφέρει μια μοναδική ευκαιρία για την ανάληψη όλων των αναγκαίων δράσεων που προωθούν τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη. Ωστόσο, έντονο προβληματισμό προκαλεί ο νέος νόμος για το περιβάλλον 4685/2020, ο οποίος, μεταξύ άλλων, καταργεί τους νεοϊδρυθέντες Φορείς Διαχείρισης των Προστατευόμενων Περιοχών, τους υποκαθιστά από μονάδες διαχείρισης και τοπικά τμήματα και υπάγει τη διαχείρισή των ΘΠΠ σε οργανισμό εποπτευόμενο από το Υπουργείο Περιβάλλοντος (Λιάλιος, 2020β). Η πρωτοβουλία αυτή είναι ενδεικτική της ασυνέχειας που χαρακτηρίζει διαχρονικά τη χάραξη και εφαρμογή της περιβαλλοντικής πολιτικής στην Ελλάδα και μαρτυρά μια από τις παθογένειές της.

Οι εκτιμώμενες κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις της λειτουργίας των ΘΠΠ διαφοροποιούνται από περιοχή σε περιοχή και θα πρέπει να ληφθούν υπόψιν κατά τον σχεδιασμό και την οριοθέτηση των ζωνών διαβαθμισμένης προστασίας εντός των ΘΠΠ, αλλά και την πρόβλεψη συγκεκριμένων περιορισμών. Η εμπειρία που αποκτάται από τη λειτουργία του ΕΘΠΖ επί περίπου 20 χρόνια θα πρέπει να αξιοποιηθεί προς αποφυγήν λανθασμένων χειρισμών του παρελθόντος. Το σύντομο χρονικό διάστημα εντός του οποίου κλήθηκαν οι κεντρικοί φορείς της δημόσιας διοίκησης να λάβουν αποφάσεις για την επέκταση του δικτύου των ΘΠΠ στην Ελλάδα φαίνεται ότι δεν επέτρεψε την εκτενή ενημέρωση και διαβούλευση με τους τοπικούς φορείς. Η επίσημη διαδικασία διαβούλευσης που είθισται να ακολουθείται πριν από την ψήφιση κάθε νομοθετικής πράξης φαίνεται ότι δεν αρκεί για την ουσιαστική ενημέρωση των τοπικών φορέων και της κοινωνίας, ενώ η έλλειψη επικοινωνίας τη δεδομένη χρονική περίοδο με τις εμπλεκόμενες ομάδες για τη διαμόρφωση ζωνών διαβαθμισμένης προστασίας, όπως αναφέρθηκε από τους εκπροσώπους των φορέων της δημόσιας διοίκησης, προκαλεί προβληματισμό. Εν όψει δε της επικείμενης (εκ νέου) αναθεώρησης του θεσμικού πλαισίου διαχείρισης των ΘΠΠ, οι περιβαλλοντικές οργανώσεις επισημαίνουν την ανάγκη να δοθεί το σχέδιο νόμου σε διαβούλευση για επαρκές χρονικό διάστημα και όχι διαβούλευση 10-15 ημερών (Λιάλιος, 2020β).

Πολλές μελέτες επισημαίνουν την ανάγκη ουσιαστικής συμμετοχής όλων των εμπλεκόμενων μερών στον σχεδιασμό και τη λειτουργία της ΘΠΠ, τονίζοντας ότι αποτελεί βασική προϋπόθεση για την επιτυχή εφαρμογή και διαχείρισή τους (Giakoumi κ. ά., 2018, Musa και Dimmock, 2015, Pomeroy και Duvere, 2008). Στο πλαίσιο αυτό η ενημέρωση και η διαβούλευση με την τοπική κοινωνία, με σκοπό την

επίτευξη συναίνεσης μεταξύ των εμπλεκόμενων ομάδων που είναι οι κύριοι αποδέκτες της νομοθεσίας και θα κληθούν να την εφαρμόσουν, κρίνεται απαραίτητη για την άμβλυση των όποιων αντιδράσεων και την ορθή και αποτελεσματική διαχείριση των ΘΠΠ. Άλλωστε, η μεγιστοποίηση της ωφέλειας που δύναται να αποφέρει μια ΘΠΠ στην τοπική οικονομία και κοινωνία συνδέεται άρρηκτα με την αποτελεσματική εφαρμογή της και τη διαμόρφωση ζωνών προστασίας που θα υπακούν τόσο σε οικολογικά, όσο και σε κοινωνικοοικονομικά κριτήρια.

Προς αυτή τη κατεύθυνση εκτιμάται ότι συμβάλλουν οι προτάσεις για την αποτελεσματική λειτουργία και διαχείριση των ΘΠΠ, αλλά και την οριοθέτηση ζωνών προστασίας, που διατυπώνονται στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας και οι οποίες θα αποτελέσουν αντικείμενο άτυπης διαβούλευσης με τους τοπικούς φορείς που εμπλέκονται άμεσα ή έμμεσα στη λειτουργία των ΘΠΠ στην περιοχή μελέτης. Βέβαια, παραμένει καθοριστικής σημασίας η διαμόρφωση των Ειδικών Περιβαλλοντικών Μελετών και των Σχεδίων Διαχείρισης για τις ΘΠΠ προκειμένου να αποσαφηνιστούν οι περιορισμοί και οι επιτρεπόμενες κατηγορίες χρήσεις στις ζώνες προστασίας κάθε ΘΠΠ.

Ελληνόγλωσση

- Ανδριώτης, Κ. (2003). Ο εναλλακτικός τουρισμός και τα διαφοροποιητικά χαρακτηριστικά του. *ΤΟΠΟΣ Επιθεώρηση Χωρικής Ανάπτυξης, Σχεδιασμού και Περιβάλλοντος*, 20-21/2003 ISSN 1105-3267 :139-154.
- Δεμερτζής, Ν. (επιμ.) (2010). Διαβούλευση. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 24.
- ΕΟΤ (2016). *Ο Ε.Ο.Τ ενισχύει το καταδυτικό προφίλ της χώρας μας*. Διαθέσιμο: <http://www.gnto.gov.gr>
- ΕΟΤ (2017). *Ο Ε.Ο.Τ προωθεί την Ελλάδα ως καταδυτικό προορισμό και οργάνωσε ταξίδι εξοικείωσης για 10 ξένα ΜΜΕ στην Κεφαλονιά*. Διαθέσιμο: <http://www.gnto.gov.gr/el/23102017>
- ΙΝΣΕΤΕ (2018). *Προφίλ εισερχόμενου τουρισμού για διακοπές στην Ελλάδα, 2016 – 2017*. Διαθέσιμο: http://www.insete.gr/Portals/0/meletesINSETE/02/2018_Profil_Eiserxomenou_Tourismou_2016-2017.pdf
- ΙΝΣΕΤΕ (2019a). *Βασικά Μεγέθη Ελληνικού τουρισμού 2018*. Διαθέσιμο: <https://sete.gr/el/stratigiki-gia-ton-tourismo/vasika-megethi-tou-ellinikoy-tourismoy/?year=2018>
- ΙΝΣΕΤΕ (2019b) *Βασικά Μεγέθη Ελληνικού τουρισμού 2017*. Διαθέσιμο: <https://sete.gr/el/stratigiki-gia-ton-tourismo/vasika-megethi-tou-ellinikoy-tourismoy/?year=2017>
- Ιορδάνογλου, Α. (2016). Ναυτική ιστορία στον κόσμο της σιωπής. *Η Καθημερινή*, 18 Σεπτεμβρίου.
- Κουνάνη, Α., Σκαναβή, Κ., Κουκούλης, Α., και Μαρίπας, Γ.Π. (2017). Ο καταδυτικός τουρισμός ως μέσο προώθησης της αειφορικής διαχείρισης των παράκτιων περιοχών: Ο ρόλος των εκπαιδευτών κατάδυσης' Πρακτικά συνεδρίου, 7^ο Πανελλήνιο συνέδριο Διαχείρισης και Βελτίωσης Παράκτιων Ζωνών, 20/11/2017-22/11/2017, Ίδρυμα Ευγενίδου.
- Κούτσης, Κ.Σ. (2015). «Ανάλυση κόστους - οφέλους επενδυτικού σχεδίου δημιουργίας καταδυτικού πάρκου στις νήσους φλέβες σαρωνικού κόλπου»,

Διπλωματική εργασία, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στη Δημόσια Πολιτική και Διοίκηση, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Κυριακάκης, Ι. (2017). *Ο Καταδυτικός Τουρισμός στην Ελλάδα*, Διπλωματική Εργασία: Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στη Διοίκηση Επιχειρήσεων για Στελέχη, Πανεπιστήμιο Πειραιά.

Λιάλιος, Γ.(2020α). Επίσκεψη στην Οία με εισιτήριο το καλοκαίρι. *Η Καθημερινή*, 13 Ιανουαρίου.

Λιάλιος, Γ. (2020β). Τι αλλάζει στη διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών της Ελλάδας. *Η Καθημερινή*, 13 Φεβρουαρίου.

Μαλαγκονιάρης Σ. (2016) Υποβρύχια μουσεία καθ' οδόν. *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, 19-20 Μαρτίου.

Μαρκάτος, Δ.Χ. και Κούτσης, Κ.Σ. (2008). Καταδυτικά πάρκα: το νέο εργαλείο για την αειφόρο προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος, *ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ*, 2/2008, (44): 237-244.

Μαυραντζά Σ. (2019). Ο καταδυτικός τουρισμός ως «χρυσή πηγή εσόδων». *CNN*, 28 Ιανουαρίου.

Μπέλλος, Η. (2019α). Το φαινόμενο υπερτουρισμός “πνίγει” την Ευρώπη. *Η Καθημερινή*, 18 Αυγούστου.

Μπέλλος, Η. (2019β). Η Σαντορίνη δεν αντέχει τόσους τουρίστες. *Η Καθημερινή*, 20 Ιανουαρίου.

Μπέλλος, Η. (2019γ). Προορισμοί σε κατάσταση πολιορκίας. *Η Καθημερινή*, 13 Ιανουαρίου.

Ν.3409/2005 (ΦΕΚ 273/Α/4-11-2005) Καταδύσεις Αναψυχής και άλλες διατάξεις.

Ν.4582/2018 (ΦΕΚ 208/Α/11-12-2018) Θεματικός Τουρισμός και Ειδικές Μορφές Τουρισμού: Ρυθμίσεις για τον εκσυγχρονισμό του θεσμικού πλαισίου στον τομέα του τουρισμού και της τουριστικής εκπαίδευσης, στήριξη τουριστικής επιχειρηματικότητας και άλλες διατάξεις.

Ναυτεμπορική (2019). Ιστορικά ναυάγια μετατρέπονται σε υποβρύχια Μουσεία. *Ναυτεμπορική*. 13 Νοεμβρίου.

Τζεβελέκου Β. (2015α). Εμπρός για υποβρύχια μουσεία και καταδυτικό τουρισμό. *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, 16 Ιανουαρίου.

Τζεβελέκου Β. (2015β). Καταδυτικό πάρκο στον Ευβοϊκό Κόλπο. *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, 10 Δεκεμβρίου.

Τράπεζα της Ελλάδος (2019). *Εκθεση του Διοικητή για το έτος 2018*. Διαθέσιμο: <https://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/ekthdkth2018.pdf>

- Τράπεζα της Ελλάδος (2019). *Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2018*. Διαθέσιμο: <https://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/ekthdkth2018.pdf>.
- Χαραλάμπους, Ε. (2018). *Τα ναυάγια διεισδύουν σε αγορά €1,5 δις*. *Stockwatch*, Διαθέσιμο: <https://www.stockwatch.com.cy/el/article/genika/ta-nayagia-dieisdyoyn-se-agora-eu15-dis>.

Ξενογλώσση

- Abecasis, R.C., Schmidt, L., Longnecker, N., Clifton, J. (2013) Implications of community and stakeholder perceptions of the marine environment and its conservation for MPA management in a small Azorean island, *Ocean και Coastal Management*, 84: 208-219.
- Asafu-Adjaye, J., και Tapsuwan, S. (2008) A contingent valuation study of scuba diving benefits: Case study in Mu Ko Similan Marine National Park, Thailand, *Tourism Management*, 29(6):1122-1130.
- Austen, M.C., Malcolm, S.J., Frost, M., Hattam, C., Mangi, S., Stentiford, G., (2011) Chapter 12: marine. In: The UK National Ecosystem Assessment Technical Report. UK, National Ecosystem Assessment, UNEP-WCMC, Cambridge.
- Badalamenti, F., Sánchez Lizaso, J., Mas, J. (2000) Cultural and socioeconomic effects of marine reserves in the Mediterranean, *Environmental Conservation*, 27:110–125.
- Batel, A., Basta, J. and Mackelworth, P. (2014). Valuing visitor willingness to pay for marine conservation: The case of the proposed Cres-Losinj Marine Protected Area, Croatia. *Ocean & Coastal Management* 95:72-80.
- BBC (2019). Turkish Airbus plane sunk for diving tourism, Διαθέσιμο: <https://www.bbc.com/news/av/world-europe-48642717/turkish-airbus-plane-sunk-for-diving-tourism>.
- Becker, N. and Choresh, Y. (2006). *Economic aspects of marine protected areas (MPAs)*. UNEP-MAPRAC/SPA
- Bennett, N. J., Dearden, P. (2014) From measuring outcomes to providing inputs: Governance, management, and local development for more effective marine protected areas, *Marine Policy*, 50: 96–110.
- Blom, M. J., Smit, M. E. and Warringa G. E. A. (2012). Economic benefits and income opportunities for ecosystems in Natura 2000 areas in Europe. Report. Delft.

- Bustamante, R., Wellington, J. and Troya, R. (2001). In Galápagos, Clashes Between Fishers and Managers Jeopardize Conservation Efforts. *MPA News* 2(6): 1–3.
- CBI (2019a) *The European market potential for adventure tourism*, Διαθέσιμο: <https://www.cbi.eu/market-information/tourism/adventure-tourism/adventure-tourism-europe/>
- CBI (2019b) *Dive Tourism From Europe*, Διαθέσιμο: <https://www.cbi.eu/market-information/tourism/dive-tourism/europe.>
- Cerrano, C., Milanese, M. and Ponti, M. (2017). Diving for science - science for diving: volunteer scuba divers support science and conservation in the Mediterranean Sea. *Aquatic Conservation: Marine & Freshwater Ecosystems* 27:303–323.
- Cesar (ed.) (2000) *Collected essays on the economics of coral reefs*, Cordio, Kalmar: SIDA
- Chaigneau, T. and Brown, K. (2016). Challenging the win-win discourse on conservation and development: analyzing support for marine protected areas. *Ecology and Society*, 21(1):36.
- Christie, P. (2004). Marine Protected Areas as Biological Successes and Social Failures in Southeast Asia. *American Fisheries Society Symposium* 42: 155–164.
- Chuenpagdee, R., Pascual-Fernandez, J.J., Szelienszky, E., Alegret, J.L., Fraga, J., Jentoft, S. (2013). Marine protected areas: Re-thinking their inception, *Marine Policy*, 39: 234–240.
- Costa, G. and Glinia, E. (2004). Sport tourism in Greece. *Journal of Sport and Tourism*, 9:3, 283-286.
- D’Anna, G., Fernandez, T.V., Pipitone, C., Garofalo, G., Badalamenti, F. (2016). Governance Analysis in Egadi Islands Marine Protected Area: A Mediterranean case study, *Marine Policy*, 71:301-309.
- Daldeniz, B., and Hampton, M. P. (2013). Dive Tourism and Local Communities: Active Participation or Subject to Impacts? Case Studies from Malaysia, *International Journal of Tourism Research*, 15:507–520.
- Davis, D. and Tisdell, C. (1995). Recreational Scuba Diving and carrying capacity in marine protected areas. *Ocean and Coastal Management* 26 (1): 19-40.
- de Andradea, A. B., de Oliveira S. M., (2017).Offshore marine protected areas: Divergent perceptions of divers and artisanal fishers, *Marine Policy*, 76:107-113.

- de Groot, J. and Bush, S. R. (2010). The potential for dive tourism led entrepreneurial marine protected areas in Curacao, *Marine Policy*, 34 (5):1051-1059.
- Dearden, P., Bennett, M., and Rollins, R. (2007). Perceptions of Diving Impacts and Implications for Reef Conservation. *Coastal Management*, 35 (2-3):305-317.
- Diakomihalis, M.N. (2007). Greek Maritime Tourism: Evolution, Structures and Prospects. *Research in Transportation and Economics*, 21 (1):419-455.
- Diedrich, A. (2007). The impacts of tourism on coral reef conservation awareness and support in coastal communities in Belize. *Coral Reefs*, 26:985–996, DOI 10.1007/s00338-007-0224-z
- Dimech, M., Darmanin, M., Smith, I., Kaiser, M., and Schembri, P. (2009). Fishers' perception of a 35-year old exclusive Fisheries Management Zone. *Biological Conservation*, 142: 2691–2702.
- Dimmock, K. (2009). Finding comfort in adventure: Experiences of recreational SCUBA divers, *Leisure Studies*, 28(3): 279–295.
- Dimmock., K., and Musa, M. (2015). Scuba Diving Tourism System: A Framework for Collaborative Management and Sustainability. *Marine Policy*, 54:52-58.
- Drakakis, P., and Papadaskalopoulos, A., (2014). Economic contribution of active sport tourism: The case of four sport activities in Messinia, Greece. *Journal of Sport & Tourism* 19(3-4):199-231.
- Economy Today (2019) *Τουρκία: Βύθισαν αεροπλάνο στη θάλασσα για να ενισχύσουν τον τουρισμό*, Διαθέσιμο: https://economytoday.sigmalive.com/oikonomia/kosmos/10187_toyrkia-vythisan-aeroplano-sti-thalassa-gia-na-enishysoyn-ton-toyrismo
- European Commission (2019) Flash Eurobarometer 379: Attitudes towards biodiversity. European Commission's Directorate-General for Communication: Brussels. Διαθέσιμο: http://data.europa.eu/euodp/en/data/dataset/S1103_379
- European Parliament (2018) *Overtourism: impact and possible policy responses*. Research for TRAN Committee. Διαθέσιμο: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/629184/IPOL_STU\(2018\)629184_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/629184/IPOL_STU(2018)629184_EN.pdf)
- European Underwater Federation (2019) *About us*, Διαθέσιμο: <https://www.euf.eu/>
- Fabinyi, M. (2008) Dive tourism, fishing and marine protected areas in the Calamianes Islands, Philippines, *Marine Policy*, 32:898-904.

- Ferse, S. C. A., Máñez Costa, M., Máñez, K. S., Adhuri, D. S., and Glaser, M. (2010). Allies, Not Aliens: Increasing the Role of Local Communities in Marine Protected Area Implementation, *Environmental Conservation*, 37(1): 23–34.
- Fox, H.E., Holtzman, J.L., Haisfield, K.M., McNally, C.G., Cid, G.A., Mascia, M.B., Parks, J.E. και Pomeroy, R.S. (2014). How Are Our MPAs Doing? Challenges in Assessing Global Patterns in Marine Protected Area Performance, *Coastal Management*, 42(3): 207-226.
- Gerovasileiou, V., Koutsoubas, D., Paikou, K. και Chanut-Musikas, M.H. (2008). Potential Establishment of Marine Protected Areas και Development of Diving Tourism in the Island of Lesbos (NE Aegean Sea). *Final Report for BioBus Program (Biodiversity Resources for Innovative Business Development)*, Faculty of the Environment, University of the Aegean, Mytilene, Greece, 1-38 + Appendices I-III.
- Gerovassileiou, V., Koutsoubas, D., Sini, M., and Paikou, K. (2009). Marine Protected Areas and Diving Tourism in the Greek Seas: Practices and perceptions. *Tourismos: an international multidisciplinary journal of tourism* 4 (4): 181-197.
- Giakoumi, S., McGowan, J., Mills, M., Beger, M., Bustamante, R.H., Charles, A., Christie, P., Fox, M., Garcia-Borboroglu, P., Gelcich, S., Guidetti, P., Mackelworth, P., Maina, J.F., McCook, L., Micheli, F., Morgan, L.N., Mumby, L., Reyes L.N., White, A., Grorud-Colvert, K., and Possingham, H.P. (2018). Revisiting “Success” and “Failure” of Marine Protected Areas: A Conservation Scientist Perspective. *Frontiers in Marine Science* 5(223):1-5.
- Gier, L. και Christi, P., Amolo, R. (2017). Community perceptions of scuba dive tourism development in Bien Unido, Bohol Island, Philippines, *Journal of Coastal Conservation*, 21:153–166.
- Giglio, V.G., Luiz, O.J., Schiavetti, A. (2015). Marine life preferences and perceptions among recreational divers in Brazilian coral reefs, *Tourism Management*, 51, 49-57.
- Goñi, R., Adlerstein, S., Alvarez-Berastegui, D. (2008). Spillover from six western Mediterranean marine protected areas: evidence from artisanal fisheries, *Marine Ecology Progress Series*, 366, 159–174.
- Gurney, G.G., Pressey, R.L., Cinner, J.E., Pollnac, R., Campbell, S.J. (2015). Integrated conservation and development: evaluating a community-based marine protected area project for equality of socioeconomic impacts, *Philosophical Transactions, B* 370: 20140277.

- Gusmerotti, N. M., Marino, D., and Testa, F. (2013). Environmental policy tools to improve the management of marine and coastal zones in Italy: The self-financing instruments, *Environmental Research Journal*, 7(4), 389–403.
- Haddock-Fraser, J., Hampton, M.P. (2013) Multistakeholder Values on the sustainability of dive tourism: case studies of Sipadan and Perhentian islands, Malaysia, *Tourism Analysis*, 17(1):27-41.
- Hardy, A. and Pearson, L.,J. (2018). Examining stakeholder group specificity: An innovative sustainable tourism approach, *Journal of Destination Marketing και Management*, 8:247-258.
- Harmelin-Vivien, M., Le Direach, L. and Bayle- Sempere, J. (2008). Gradients of abundance across reserve boundaries in six Mediterranean marine protected areas: evidence of spillover?, *Biological Conservation*, 141 (7), 1829–1839.
- Helvey, M. (2004). Seeking consensus on designing marine protected areas: keeping the fishing community engaged, *Coastal Management*, 32: 173–190.
- Hillmer-Pegram, K.C. (2013) Understanding the resilience of dive tourism to complex change, *Tourism Geographies: An International Journal of Tourism Space, Place and Environment*, 1-17.
- Humphreys, J. και Herbert, R.J.H (2018). Marine Protected Areas: Science, policy and Management, *Estuarine, Coastal and Shelf Science*, 215:215-218.
- Hunt, L. (2008). *Economic Impact Analysis of the Cape Rodney Okakari Point (Leigh) Marine Reserve on the Rodney District*. Report prepared for the Department of Conservation, New Zealand.
- Jentoft, S., Pascual-Fernandez, J., De la Cruz Modino, R., Gonzalez-Ramallal, M., and Chuenpagdee, R. (2012). What stakeholders think about Marine Protected Areas: case studies from Spain, *Human Ecology*, 40 (2):185-197.
- Jobstvogt, N., Watson, V., and Kenter, J. O. (2014). Looking below the surface: The cultural ecosystem service values of UK marine protected areas (MPAs). *Ecosystem Services* 10: 97–110.
- Jones, P. (2008). Fishing industry and related perspectives on the issues raised by no-take marine protected area proposals. *Marine Policy*, 32: 749–758.
- Koutsis, K., Christofiliogiannis, P., and Markatos, D. (2011). “Socially Sustainable MPA’s and Marine Impact Trade”, from the proceedings of the 10th *International Conference on the Mediterranean Coastal Environment, MEDCOAST*, 2011, Rhodes, Greece, 25-29 October, 2011, 1:271-282.
- Koutsoubas, D., Gerovasileiou, V., Poursanidis, D., and Sini, M.I. (2006). Oceanographic Environmental Preliminary Study for the Establishment of

- Marine Parks off the island of Lesvos (NE Aegean Sea, Greece). *Final Report for the Project funded by Lesvos Prefecture*, pp.1-80.
- Lucrezi, S., Milanese, M., Markantonatou, V., Cerrano, C., Sar, A., Palma, M., and Saayman, M. (2017). Scuba diving tourism systems and sustainability: Perceptions by the scuba diving industry in two Marine Protected Areas. *Tourism Management*, 59:385-403.
- Lucrezi, S., Saayman, M., and Van Der Merwe, P. (2013). Perceived Diving Impacts and Management Implications at a Popular South African Reef, *Coastal Management*, 41:5.
- Maina, J.F., McCook, L., Micheli, F., Morgan, L.N., Mumby, L., Reyes L.N., White, A., Grorud-Colvert, K., and Possingham, H.P. (2018). Revisiting “Success” and “Failure” of Marine Protected Areas: A Conservation Scientist Perspective, *Frontiers in Marine Science*, 5(223):1-5.
- Mangi, S. C., and Austen, M. C. (2008). Perceptions of stakeholders towards objectives and zoning of marine-protected areas in southern Europe. *Journal for Nature Conservation*, 16 (4): 271-280.
- Marisca (2017). *MARitime Spatial planning for the protection and Conservation of the biodiversity in the Aegean sea*. University of the Aegean, Hellenic Centre for Marine Research (HCMR) and Institute of Marine Research (IMR). Διαθέσιμο: <http://www.marisca.eu/>
- Mascia, M.B., Claus, C.A., and Naidoo, R. (2010). Impacts of Marine Protected Areas on Fishing Communities, *Conservation Biology*, 24(5):1424-1429.
- McKinsey and Company (2012). *Greece 10 Years Ahead. Defining Greece's new growth model and strategy*, Athens: McKinsey & Company.
- Milazzo, M., Chemello, R., Badalamenti, F., and Riggio, S. (2002). The impact of human recreational activities in Marine Protected Areas: What lessons should be learnt in the Mediterranean Sea? *Marine Ecology*, 23 (1):11.
- Mizrahi, M., Diedrich, A., Weeks R., and Pressey, R.L. (2019). A Systematic Review of the Socioeconomic Factors that Influence How Marine Protected Areas Impact on Ecosystems and Livelihoods, *Society και Natural Resources*, 32(1): 4-20.
- Mota, L., Frausto, O. (2014) The Use of Scuba Diving Tourism for Marine Protected Area Management, *International Journal of Social, Behavioral, Educational, Economic, Business and Industrial Engineering*, 8(10):3358-3363.
- MTA (Malta Tourism Authority) (2015). Tourism in Malta, Edition 2015, Διαθέσιμο: http://mhra.org.mt/wpcontent/uploads/2015/07/MTA_Statistical_ReportF2015_FINAL_REPORT1.pdf.

- MTA (Malta Tourism Authority) (2018a) The profile of Diving Travelers in 2017, Διαθέσιμο: <https://www.mta.com.mt/en/file.aspx?f=31852>
- MTA (Malta Tourism Authority) (2018b) Tourism in Malta 2018: Facts and figure., Διαθέσιμο: <https://www.mta.com.mt/en/file.aspx?f=32328>
- Mundet, L., and Ribera, L. (2001). Characteristics of divers at a Spanish resort. *Tourism Management*, 22:501-510.
- Mylonopoulos, D., and Moira, P. (2019). Recreational diving in Greece. *Fakultet za sport i turizam, Novi Sad, Tims. Acta*, 13:5-14.
- Neto, A.Q., Lohmann, G., Scott, N., and Dimmock, K. (2017). Rethinking competitiveness: important attributes for a successful scuba diving destination, *Tourism Recreation Research*, 42(3): 356-366,
- Oikonomou, Z.S. and Dikou, A. (2008). Integrating Conservation and Development at the National Marine Park of Alonissos, Northern Sporades, Greece: Perception and Practice. *Environmental Management*, 42 (5):847-866.
- Ojea E., Pascual, M., March, D., Biletto, I., Melia, P., Breil, M., Claudet, J., and Markandya, A. (2017). *Socioeconomic impacts of Networks of MPA's in Goriup*, P.D. (eds) Management of Marine Protected Areas: A network perspective, Willey Blackwell, UK.
- Ounanian, K., Raakjaer, D. J., and Ramirez-Monsalve, P. (2012). On unequal footing: Stakeholder perspectives on the marine strategy framework directive as a mechanism of the ecosystem-based approach to marine management. *Marine Policy*, 36:658–666.
- Pabel, A., and Coghlan, A. (2011). Dive Market Segments and destination competitiveness: A case study of the Great Barrier Reef in view of changing reef health, *Tourism in Marine Environments*, 7 (2):55-66.
- PADI (2016). *Worldwide Corporate Statistics 2016*. Διαθέσιμο: https://www.padi.com/sites/default/files/documents/aboutpadi/statistics/PADI_2016_WW_Statistics.pdf
- PADI (2019a) *Worldwide Corporate Statistics: Data for 2013-2018*, Διαθέσιμο: <https://www.padi.com/sites/default/files/documents/2019-02/2019%20PADI%20Worldwide%20Statistics.pdf>.
- PADI (2019b). *Worldwide Corporate Statistics 2019*. Διαθέσιμο: <https://www.padi.com/sites/default/files/documents/201902/2019%20PADI%20Worldwide%20Statistics.pdf>
- PADI (2019c). *Diving in Greece*. Διαθέσιμο: <https://travel.padi.com/d/greece/>

- Paltrigueraa, L., Ferrinib, S., Luisettia, T., Turnerb, R.K. (2018) An analysis and valuation of post-designation management aimed at maximising recreational benefits in coastal Marine Protected Areas, *Ecological Economics*, 148:121-130.
- Pascual, M., Rossetto, M., Ojea, E. (2016) Socioeconomic impacts of marine protected areas in the Mediterranean and Black Seas, *Ocean and Coastal Management*, 133, 1–10.
- Pieraccini, M., and Cardwell, E. (2017). Divergent perceptions of new marine protected areas: Comparing legal consciousness in Scilly and Barra, UK. *Ocean & Coastal Management*, 119:21-29.
- Pita, C., Graham, J.P., Theodossiou, I., and Macpherson, K. (2011). An overview of Commercial fisher's attitudes towards marine protected areas. *Hydrobiologia*, 670:289-306.
- Plan Bleu (2012). *Water and Climate Change: Which Adaptation Strategy for the Mediterranean*, UNEP-MAP, Blue Plan Notes, No. 23.
- Pomeroy, R. S., Mascia, M. B., and Pollnac, R. B. (2007). Marine Protected Areas: the social dimension. In FAO (Ed.), Report and documentation of the expert workshop on Marine Protected Areas and fisheries management: Review of issues and considerations. Rome, 12–14 June 2006. FAO Fisheries Report No. 825, Rome, pp. 149–181.
- Pomeroy, R. S., Parks, J. E., and Watson, L. M. (2004). How is Your MPA Doing? A Guidebook of Natural and Social Indicators for Evaluating Marine Protected Area Management Effectiveness. IUCN, Gland (Switzerland) and Cambridge (UK).
- Pomeroy, R., and Duvere, F. (2008). The engagement of stakeholders in the marine spatial planning process. *Marine Policy* 32:816-822.
- Potts, T., Pita, C., O'Higgins, T., and Mee, L. (2016). Who cares? European attitudes towards marine and coastal environments, *Marine Policy*, 72:59-66.
- Rees, S. E., Attrill, M. J., Austen, M. C., Mangi, S. C., and Rodwell, L. D. (2013). A thematic cost-benefit analysis of a marine protected area, *Journal of Environmental Management*, 114:476-485.
- Rees, S. E., Mangi, S. C., Hattam, C., Gall, S. C., Rodwell, L. D., Peckett, F. J., and Attrill, M. J. (2015). The socio-economic effects of a Marine Protected Area on the ecosystem service of leisure and recreation. *Marine Policy*, 62:144-152.
- Rees, S. E., Rodwell, L. D., Attrill, M. J., Austen, M. C., and Mangi, S. C. (2010). The value of marine biodiversity to the leisure and recreation industry and its application to marine spatial planning. *Marine Policy*, 34 (5):868-875.

- Rodriguez-Rodriguez, D., Rees, S.E., Rodwell, L.D., and Attrill, M.J. (2015). Assessing the socioeconomic effects of multiple-use MPAs in a European setting: A national stakeholders' perspective. *Environmental Science & Policy* 48:115-127.
- Roncin, N., Alban, F., Charbonnel, E., Crec'hriou, R., de la Cruz Modino, R., Culioli, J.-M., Dimech, M., Goñi, R., Guala, I., Higgins, R., Lavissee, E., Direach, L.L., Luna, B., Marcos, C., Maynou, F., Pascual, J., Person, J., Smith, P., and Stobart, B., Sze. (2008). Uses of ecosystem services provided by MPAs: How much do they impact the local economy? A southern Europe perspective, *Journal for Nature Conservation*, 16:256–270.
- Rosales, R.N.P. (2018). SEAT: Measuring socio-economic benefits of marine protected areas, *Marine Policy*, 92:120-130.
- Russi, D., Pantzar, M., Kettunen, M., Gitti, G., Mutafoglu, K., Kotulak, M., and ten Brink, P. (2016). *Socio-Economic Benefits of the EU Marine Protected Areas*. Report prepared by the Institute for European Environmental Policy (IEEP) for DG Environment.
- Sala, E., Costello, C., Dougherty, D., Heal, G., Kelleher, K., Murray, J.H., Rosenberg, A.A., and Sumaila, R. (2013). A General Business Model for Marine Reserves. *PLoS ONE* 8(4): e58799. doi: 10.1371 / journal. pone. 0058799.
- Scalkos, G., Strigas, A., Moudakis, C., and Stergioulas, A. (2009). Mapping the current state of Diving Tourism in Greece, *Journal of Applied Sciences*, 9 (21): 3829-3835.
- Scholtz, M., and Saayman, M. (2018). Diving into the consequences of stakeholders unheard, *European Journal of Tourism Research*, 20:105-124.
- Sdrali, D., Goussia-Rizou, M., and Kiourtidou, P. (2015). Residents' perception of tourism development as a vital step for participatory tourism plan: a research in a Greek protected area, *Environment, Development and Sustainability*, 17:923-939.
- Stevenson, T.C., Tissot, B.N., and Walsh, W.J. (2013). Socioeconomic consequences of fishing displacement from marine protected areas in Hawaii, *Biological Conservation*, 160:50-58.
- Stobart, B., Warwick, R., and Gonzalez, C. (2009). Long-term and spillover effects of a Marine protected area on an exploited fish community, *Marine Ecology Progress Series*, 384:7–60.
- Strickland-Munro, J.K., Allison, H.E., and Moore, S.A. (2010). Using Resilience Concepts to Investigate the Impacts of Protected Area Tourism on Communities, *Annals of Tourism Research*, 37(2):499–519.

- Sumalia, R. (2000). Economics of Marine Protected Areas. *Fisheries Centre Research Reports*, 9(8).
- Thorpe, A., Failler, P., and Bavinck, J. M. (2011). Marine Protected Areas (MPAs) Special Feature: Editorial, *Environmental Management*, 47(4): 519–524.
- Trivourea, M., Karamanlidis, A., Tounta, E., Dendrinis, P., and Kotomatas, S. (2011). People and the Mediterranean Monk Seal (*Monachus monachus*): A Study of the Socioeconomic Impacts of the National Marine Park of Alonissos, Northern Sporades, Greece, *Aquatic Mammals*, 37 (3): 305-318.
- UN (2010). *The Strategic Plan for Biodiversity 2011-2020 and the Aichi Biodiversity Targets*. 10th meeting of the Conference of the Parties to the Convention on Biological Diversity, 18 - 29 October 2010 - Nagoya, Japan. Διαθέσιμο: <https://www.cbd.int/decisions/cop/?m=cop-10>
- United Nations (1992). *The Convention on Biological Diversity*. Διαθέσιμο: <https://www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf>
- United Nations (2010). *The Strategic Plan for Biodiversity 2011-2020 and the Aichi Biodiversity Targets*. 10th meeting of the Conference of the Parties to the Convention on Biological Diversity, 18 - 29 October 2010 - Nagoya, Japan. Διαθέσιμο: <https://www.cbd.int/decisions/cop/?m=cop-10>
- UNWTO (2018). *UNWTO Annual Report 2017*, Διαθέσιμο: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419807>.
- Visit Greece (2019a). *Plunge into History*, Διαθέσιμο: http://www.visitgreece.gr/en/greeceonthespotlight/diving_parks
- Visit Greece (2019b). *Deep- sea diving: Flying beneath the sea*, Διαθέσιμο: http://www.visitgreece.gr/en/activities/water_sports/scuba_diving
- Wongthong, P., and Harvey, N. (2014). Integrated coastal management and sustainable tourism: A case study of the reef-based SCUBA dive industry from Thailand, *Ocean και Coastal Management*, 95:138-146.
- Yang, C.M., Li, J.J., and Chiang, H.C. (2011). Stakeholders' perspective on the sustainable utilization of marine protected areas in Green Island, Taiwan, *Ocean και Coastal Management*, 54:771-780.
- Zakai, D., and Chadwick-Furman, N.E. (2002). Impacts of intensive recreational diving on reef corals at Eilat, northern Red Sea. *Biological Conservation*, 105 (2):179-187.